

SİHİZM'İN OLUŞUMUNDA İSLAM'IN ETKİSİ

MUHAMMET ZUHUR

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

SUNULAN TEZ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AĞUSTOS 2016

Tez Onay Sayfası

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Mesut Murat ARSLAN
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans Derecesi için gerekli tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

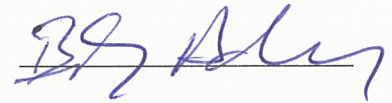
Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN
Ana Bilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

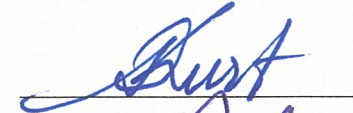
Doç. Dr. Ali Osman KURT
Danışman

Jüri Üyeleri

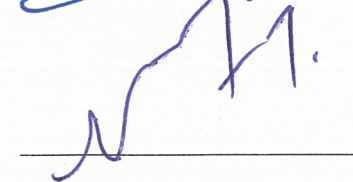
Prof. Dr. Baki ADAM (A.Ü., Dinler Tarihi)

Doç. Dr. Ali Osman KURT (A.S.B.Ü., Dinler Tarihi)

Yrd. Doç. Dr. Rahim AY (Y.B.Ü., Dinler Tarihi)

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı: Muhammet ZUHUR

İmza:

ÖZET

SİHİZM'İN OLUŞUMUNDA İSLAM'IN ETKİSİ

ZUHUR, Muhammet

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Ali Osman KURT

Ağustos 2016, xiv+174 sayfa

Bu çalışma Sihizm'in oluşumunda İslam'ın etkisini ortaya koymak için yazılmıştır. Giriş bölümünde çalışma ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra birinci bölümde Sihizm'in oluşumunda etkili olan İslami arka plan incelemeye alınmıştır. İslami arka plan doğrudan etkiler (Sûfîler) ve dolaylı etkiler (Bhakti Hareketi) şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca Kebîr'in Sihizm için oluşturduğu arka plan ortaya konulmuştur. İkinci bölümde ise İslam'ın Sih kurucular üzerine olan etkileri tespit edilmeye çalışılmış ve bu bölümde daha çok sosyal ilişkiler temel alınmıştır. Sih kurucuların metinleri, teolojileri, sosyal ve dini uygulamaları üzerindeki İslami etkiler ise diğer bölümlerde sistematik olarak incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Sihlerin Kutsal kitabı Adi Granth üzerindeki İslami etkiler ortaya konulmuştur. İlk olarak Adi Granth içinde şiirleri bulunan Şeyh Ferid gibi bazı Müslüman yazarların bazı şiirleri incelenmiştir. Daha sonra Sih kuruculardan ve Sant geleneği yazarlarından bazılarının metinlerindeki İslami etkilere örnekler verilmiştir. Dördüncü bölümde, Sih Teolojisi incelenerek başta Tanrı inancı olmak üzere İslam teolojisinden aldığı unsurlar ortaya konulmuştur. Özellikle Sihizm'de de yer alan Tek Tanrı inancı ile ilgili yaratma, ilim, irade ve kudret gibi İslami sıfatlar incelenmiştir. Ayrıca Hüküm düşüncesinin İslami bir düşünce olduğu ortaya konulmuştur. Sihizm'deki Azrail, şeytan, cennet-cehennem, şehitlik gibi birçok İslami teolojik unsur da incelenmiştir. Beşinci bölümde ise İslam'ın Sih sosyal ve dini hayatı üzerine olan etkileri tespit edilmiş ve Sonuç bölümünde bütün verilerin hepsinden hareketle Sihizm'in oluşumunda İslam'ın etkisi ve önemi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam, Sihizm, İslami Etki, Sihizm'in Arka Planı, Sufizm, Çiştî Tarîkati, Bhakti Hareketi, Nath ve Sant Gelenekleri, Şeyh Ferid, Kebîr, Nanak, Adi Granth, Tevhid, Hukam, Eşitlik.

ABSTRACT

INFLUENCE OF ISLAM IN FORMATION OF SIKHISM

ZUHUR, Muhammet

M.A., Department of Philosophy and Religious Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Ali Osman KURT

August 2016, xiv+174 pages

This study is written to present the influence of Islam in the formation of Sikhism. After giving general information about the study at introduction section, Islamic background which has influence in the formation of Sikhism has been investigated in the first section. Islamic background is considered as direct influences (Sufis) and indirect influences (Bhakti Movement). Background formed by Kabir for Sikhism is demonstrated. In the second section, Islamic influence on the Sikh founders is studied to identify and also in this section, social relationships are discussed. Islamic influences on texts, theologies, social and religious practices of Sikh founders systematically are investigated in other sections. In the third section, Islamic influences on holy book Adi Granth of Sikhs are discussed. Firstly, poems of Muslim writers -such as Sheikh Farid- in the Adi Granth are investigated. Later, examples is given to Islamic influences in texts of some Sikh founders and writers of Sant Tradition. In the fourth section, examining the Sikh theology, especially belief in God and elements taken from Islamic theology were presented. In the fourth section, examining the Sikh theology, especially belief in God and elements taken from Islamic theology are presented. Islamic adjectives -such as creation, wisdom, volition and potency- which were located in Sikhism are examined in terms of belief in one God. In addition, it was put forward as Hukam idea was an Islamic idea. Many Islamic theological elements -such as Azrael, devil, heaven-hell, martyrdom- located in Sikhism are investigated. In the fifth section, Islamic influences is identified on Sikh social and religious life and in conclusion section, importance and influence of Islam on formation Sikhism is analyzed using datas obtained result of investigations.

Keywords: Islam, Sikhism, Islamic Influence, Background of Sikhism, Sufism, Chishti Order, Bhakti Movement, Nath and Sant Traditions, Sheikh Farid, Kabir, Nanak, Monotheism, Hukam, Equality.

Değerli Aileme...

TEŐEKKÖR

Çalıőmamın her aőamasında yardımcı olan ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ali Osman KURT'a tez yazım süresince yaptığı rehberliği, tavsiyeleri ve eleőtirileri için teőekkör ederim.

Tez yazım esnasında moral ve her türlü desteği veren eőim Merve ZUHUR'a ve çalışmalarına resim çizmekten büyük mutluluk duyan oğlum Hüseyin Eren ZUHUR'a sevgilerimi sunarım. Ayrıca rehberliği, eleőtirileri ve her türlü desteği için abime ve eőine; dualarını üzerimden eksik etmeyen anne ve babama saygı ve őükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İTHAF	vi
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
LİSTELER.....	xii
KISALTMALAR	xiii

GİRİŞ

(Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler)

a. Konu ve Önem	1
c. Amaçlar ve Hipotezler	3
d. Yöntem ve Kaynaklar.....	3

1. BÖLÜM

SİHİZM'İN OLUŞUMUNDA İSLAMİ ARKA PLAN

1.1. DOĞRUDAN İSLAMİ FAKTÖRLER	6
1.1.1. Sûfler	9
1.1.1.1. Çiştî Tarîkati.....	10
1.2. DOLAYLI İSLAMİ FAKTÖRLER.....	12
1.2.1. Bhakti Hareketi.....	12
1.2.1.1. Erken Dönem Bhakti Hareketi	15

1.2.1.2. Geç Ortaçağ Bhakti Hareketi.....	16
1.2.2. Nath (Kanphat) Geleneği.....	18
1.2.3. Sant Geleneği.....	21
1.2.3.1. Kebîr.....	22

2. BÖLÜM

SİH KURUCULAR ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

(Sosyal Etkileşim Bağlamında)

2.1. İSLAM'IN NANAK ÜZERİNDE ETKİSİ	33
2.1.1. Doğumu ve Çocukluğu.....	34
2.1.1. Sultanpur'a Gidişi.....	35
2.1.2. Seyahatlere Başlaması	36
2.1.4. Mekke, Medine ve Bağdat Ziyareti	40
2.2. İSLAM'IN DİĞER GURULAR ÜZERİNDE ETKİSİ.....	44

3. BÖLÜM

SİH DİNİ EDEBİYATI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

3.1. KUTSAL KİTAP ADI GRANTH'TA İSLAMİ UNSURLAR	47
3.1.1. MÜSLÜMAN YAZARLARA AİT METİNLER	49
3.1.1.1. Şeyh Ferid	50
3.1.1.2. Şeyh Bhikhan.....	54
3.1.2. GURULARA AİT METİNLERDE İSLAMİ UNSURLAR	56
3.1.2.1. Nanak'ın Kompozisyonlarında İslami Unsurlar	56
3.1.2.2. Arjan'ın Kompozisyonlarında İslami Unsurlar	60
3.1.3. SANT YAZARLARINA AİT METİNLERDE İSLAMİ UNSURLAR	64
3.1.3.1. Namdev'in Kompozisyonlarında İslami Unsurlar	64
3.1.3.2. Kebîr'in Kompozisyonlarında İslami Unsurlar	65

3.2. JANAMSAKHİ GELENEĞİ ÜZERİNDE İSLAMİ UNSURLAR	68
---	----

4. BÖLÜM

SİH DİNİ DÜŞÜNCESİ ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

4.1. SİH TANRI ANLAYIŞI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ	81
4.1.1. Hint Alt Kıtası Tanrı Tasavvuruna Tarihsel Bir Bakış	81
4.1.2. Sihizm'in Tanrı Tasavvuru'nun Kaynağı Üzerine Bazı Tartışmalar	82
4.1.3. Sihizm'in Tanrı Tasavvuru ve İslam	83
4.1.3.1. Tanrı Sıfatları ve Mul Mantra	84
4.1.3.1.1. Tek Tanrı (Ik oa'nkār).....	85
4.1.3.1.2. Yaratıcı Tanrı	86
4.1.3.2.1. Yaratma ile İlgili Önemli Kavramlar: İlim, İrade, Kudret	89
4.1.3.1. Tanrı'nın Otoritesi ve Hüküm (Hukam).....	91
4.1.3.1.1. Hüküm (حکم) Kelimesinin Etimolojisi ve İslam'daki Yeri.....	92
4.1.3.1.2. Kebîr'de Hüküm Anlayışı.....	93
4.1.3.1.3. Sih Gurular ve Hüküm.....	94
4.2. SİH TEOLOJİSİNDEKİ BAZI METAFİZİK ÖGELER VE İSLAM	96
4.2.1. Azrail	96
4.2.2. Günah ve Şeytan.....	97
4.2.3. Cennet ve Cehennem İle İlgili Bazı İslami Unsurlar	99
4.2.4. Cihad (Dharam Yudh) ve Şehitlik.....	102

5. BÖLÜM

SİH DİNİ YAŞANTISI ve SOSYAL HAYATI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

5.1. KAST SİSTEMİNİN, IRKÇILIĞIN, RUHBANLIĞIN REDDİ	106
5.2. GURDWARA	108
5.4. CEMAAT VE İBADET	110

5.4.1 Daswandh (Zekât).....	113
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	124

EKLER

EK-A. ADİ GRANTH İÇİNDE BULUNAN BAZI ARAPÇA KELİMELER.....	137
EK-B. ADİ GRANTH'TAKİ BAZI ŞİİRLERİN İNCELEMELERİ	149
I. ŞEYH FERİD'İN ŞİİRLERİ	149
Şiir-1	149
Şiir-2	151
II. NANAK'IN ŞİİRLERİ	152
Şiir-3	152
Şiir-4	153
Şiir-5	155
Şiir-6	156
III. ARJAN'IN ŞİİRLERİ	158
Şiir-7	158
Şiir-8	160
IV. NAMDEV'İN ŞİİRİ.....	167
Şiir-9	167
V. KEBİR'İN ŞİİRLERİ	169
Şiir-10	169
Şiir-11	170
Şiir-12	172

LİSTELER

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sihizm'in Arka Planı	30
Tablo 2: Gurular Dönemi Siyasi Otorite	322
Tablo 3: Adi Granth İçinde Bulunan Bazı Arapça Kelimeler	137

RESİM LİSTESİ

Resim 1: Nanak'tan Bahseden Bağdat Kitabesi.....	41
Resim 2: Üzerinde "لا إله إلا الله محمد رسول الله" Yazan Nanak'a Ait Cübbe "Chola".....	433
Resim 3: Kur'an Ayetlerinin Yazılı Olduğu Cübbesi İle Nanak'ı Tasvir Eden Bir Çizim.....	433
Resim 4: Nanak; Mardana ve Molla ile Beraber Mekke'de	68
Resim 5: 1604 Tarihli Orijinal Adi Granth.	85

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: İslam'ın Hint Alt Kıtasına Gidişi	8
--	---

KISALTMALAR

A.G.	: Adi Granth
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ar.	: Arapça
b.	: bin
Bkz.	:Bakınız
c.	: Cilt
C.Ü.İ.F.D.	: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Çev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
E.B.	: Encyclopædia Britannica
E.S.	: Encyclopedia of Sikhism
Ed.	: Editör
fa.	: Farsça
Hız.	: Hazreti
İng. Çev.	: İngilizceye Çeviren
M.S.	: Milattan Sonra
s.	: sayfa

S.B.E. : Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.Ü.İ.F.D. : Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
sa. : Sayı
T.D.E. : Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
tr. : Türkçe
vb. : ve benzeri
Yay. : Yayınları
yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

(Çalışma İle İlgili Genel Bilgiler)

a. Konu ve Önem

Tarih içerisinde dinler, oluşumları açısından, kendileri için bazı motivasyonlar üretmişlerdir. Bunları üç açıdan ele alırsak birincisi var olan ya da öğrenilen dini düşüncenin taklit edilmesi, ikincisi var olan dini geleneğe veya geleneklere tümüyle karşıtlık oluşturacak yeni bir oluşum ortaya çıkarılması, üçüncüsü ise var olan dini gelenekler arasında bir sentez yapılmasıdır. Birinci guruptaki oluşum, örneğin, yaşanan toplumdaki dini geleneğin kabul edilmesidir. İkinci guruptaki oluşum ise Hinduizm içerisinde kendi iç dinamiklerinden bazılarının karşıtını savunarak ortaya çıkan Budizm gibi, ya da henoteist bir toplum içerisinde tamamıyla zıt bir oluşum olarak ortaya çıkmış olan İslamiyet gibi oluşumları ifade etmektedir. Üçüncü guruptaki oluşumlar ise var olan iki din ya da dinler arasında bir uzlaştırma çabası sonucunda ortaya çıkan dini grupları ifade etmektedir. Bunun en iyi örneğini ise Sihizm oluşturmaktadır. Farklı bir deyişle, Hint alt kıtasında Budizm ve Caynizm gibi Hinduizm’den ayrılmış dinler, yine bu fikirler içerisinde büyürken, Sihizm bunlardan farklı bir şekilde, bazı İslam ideallerini alarak yeni ve farklı bir oluşum ortaya koymuştur.

M.S VIII. yüzyılda, Muhammed b. el-Kasım’ın Hindistan’a girmesi (712), daha sonra da Gazneliler’in bölgeyi fethetmesiyle, bölgede İslamiyet kabul edilmeye başlanmıştır. Aslında İslam, Hint alt kıtasında insanlar tarafından, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, üç farklı şekilde karşılanmıştır. Bunlardan birincisi İslam’ın reddi, ikincisi kabulü, üçüncüsü ise eski inançlarla yeni gelen İslami inançların sentezidir. Başka bir deyişle Hinduların bazıları doğrudan İslam’ı kabul ederken ya da reddederken, bazıları da sahip oldukları inançlarla, yeni gelen İslam’ı sentezleyerek Sihizm gibi “Senkretik” hareketlere neden olmuşlardır. Sihizm dışındaki senkretik hareketlerden biri bazı İslam idealleri ile Hinduizm’i kaynaştıran Bhakti (aşk) Hareketi’dir. Yine Hint alt kıtasında Kebir Pantiler (Kebir’in yolunu takip edenler), İslam ve Hinduizm arasında bazı uzlaştırmalar yapmaya

çalışmışlardır. Babürlü sultanı Ekber Şah ise, Din-i İlahi politikası çerçevesinde bölgedeki bütün dinleri içine alan bir dini yapı oluşturmayı amaçlamıştır. Ram Mohun Roy tarafından kurulan ve İslam, Hıristiyanlık ve Hinduizm'den izler taşıdığı söylenen Brahma Samaj hareketi de yine senkretik hareketler arasında zikredilmektedir.¹

Sihizm, 15. yüzyılın sonlarında Guru Nanak tarafından kurulmuş, dünyanın en genç monoteist dini olarak kabul edilmektedir. Nanak, İslam ve Hinduizm'in şekilcilik üzerine yoğunlaştığını iddia ederek içsel bir dini akım kurmaya çalışmıştır. Ancak o, bunu yaparken yine bu iki dinin temel öğelerinden yararlanmıştır. Özellikle de İslam'ın örnekliğinde kendi kimliğini oluşturmuştur.

Sihizm'in oluşumdaki İslami etkiler bizim tezimizin konusunu oluşturacaktır. Bunu yaparken ilk önce Sihizm'in İslami arka planını konu edineceğiz. Ardından Sih Kurucular, Sih Dini Edebiyatı, Sih Dini Düşüncesi, Sih Dini ve Sosyal Hayatı üzerindeki İslami etkileri ele alacağız. Bu tez, hem Sihizm'in İslam'la olan münasebetlerini ele alması açısından hem de Türk-İslam Tarihinin bazı bölümlerine ışık tutması bakımından önemlidir.

Biz bu çalışmamızda, İslam'ın Sihizm üzerine nasıl bir etkisinin olduğunu sorarak bir problem alanı belirledik. Sıkça dile getirilen bir olgu olmasına rağmen, İslam'ın Sihizm üzerine olan etkileri net olarak ortaya konulmamıştır. Öte yandan bazı batılı araştırmacılar, İslam'ın Sihizm üzerindeki etkisinin yüzeysel olduğunu iddia etmektedirler. Bu iddianın geçerliliğinin araştırılması gerekmektedir. Diğer bir problem ise Türkiye'de Sihizm'in üzerine pek fazla yazılıp çizilmemesi, İslam'la olan ilişkilerinin yeterince incelenmemesidir. Dolayısıyla Sihizm ile ilgili kaynakçanın gelişmesi ve İslam'ın Sihizm üzerine olan etkilerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Problem:

- Sihizm'in oluşumunda İslam'ın etkisi nedir?

Alt Problemler:

- Sihizm'in İslami arka planı nedir ve nasıl oluşmuştur?

¹ Gabriel J. Gomes, *Discovering World Religions*, iUniverse Inc., Bloomington 2012, s. 88-89.; Abdurrahman Küçük, "Sihizm", *A.Ü.İ.F.D.*, C.:XXVIII, Ankara 1986, s. 395-396.

- İslam'ın Sih kurucuları üzerine etkileri nelerdir?
- İslam'ın Sih dini edebiyatı üzerine etkileri nelerdir?
- İslam'ın Sih felsefesi üzerine etkileri nelerdir?
- İslam'ın Sih dini ve sosyal hayatı üzerine etkileri nelerdir?

c. Amaçlar ve Hipotezler

Tezimizin amacı, Sihizm'in oluşumunda İslam'ın etki/etkilerini tespit etmektir.

Alt amaçlarımız ise;

- İslam'ın, Sihizm öncesinde, Hint alt kıtasında yapmış olduğu bazı dini değişimleri belirlemek,
- Sihizm'in Kurucuları, Dini Edebiyatı, Dini Düşüncesi, Dini ve Sosyal Hayatı üzerinde olan İslami etkileri ortaya koymak,
- Sihizm'in monoteistik Tanrı anlayışını nasıl elde ettiğini belirlemek,
- Kast sisteminin yıkılmasındaki temel İslami faktörleri bulmak,
- Hem dinler tarihi hem de İslam ve Sih Tarihi ile ilgili bir veri kaynağı oluşturmaktır.

Hipotezler:

- Sihizm, İslam'ın Hint alt kıtasına ulaşmasının bir sonucudur.
- Sihizm'in İslami arka planında Sûfiler vardır.
- Sihizm'in ilk dönemlerinde Gurular, Müslümanlar ile yakın ilişkiler kurmuşlardır.
- Sihlerin Tanrı inancı, İslamiyet sayesinde gelişmiştir.
- Sihlerin Kutsal Kitabı Adi Granth içerisinde İslami unsurlar geniş bir biçimde yer almaktadır.
- Janamsakhiler İslami gelenek örneğinde gelişmiştir.
- Sih düşüncesinde Eşitlik anlayışının gelişmesindeki ana faktör İslam'dır.
- Sih dini yaşantısı ve sosyal hayatı üzerinde İslam etkisi mevcuttur.

d. Yöntem ve Kaynaklar

Araştırmada, Dinler Tarihinin temel yöntemlerinden olan karşılaştırmalı metot ana metodumuzu oluşturacaktır. Bu çerçevede Sihizm'in literatür, felsefe, ritüel, kurumlar ve sosyal hayat gibi olguları incelenerek İslam ve Hinduizm'deki benzer olgular ile

karşılaştırılacaktır. Hinduizm’de olmayan, fakat İslam’da olan olgular belirlenecektir. Ayrıca, hem Hinduizm’de hem de İslam’da olan benzer özellikler, yine köken konusunda incelenecektir. Öte yandan, İslam’ın Hinduizm üzerine olan etkileri de belirlenmeye çalışılacaktır. Belirleyeceğimiz olgular, gerek fenomenolojik gerekse Hermenötik yöntem vasıtasıyla anlaşılmalı ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Böylece Sihizm’in oluşumunda İslam’ın Etkisi ortaya konulacaktır.

Çalışmamıza örneklik edebilecek bir çalışmaya rastlayamadık. Ancak bazı temel eserlerden hareket ederek bir araştırma alanı oluşturacağız. Yararlanacağımız temel eserlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- Ernest Trumpp’ın “The Ādi Granth: Or, the Holy Scriptures of the Sikhs” adlı kitabı Sihlerin kutsal kitabı Adi Granth’ın ilk İngilizce çevirisi olarak kabul edilmektedir. Bu kitap giriş kısmında iki adet Janamsakhi² anlatımına ve diğer kısımlarında ise Adi Granth’ın İngilizce çevirisine yer vermektedir. Biz bu kitabın daha çok Janamsakhi kısmından yararlanacağız.
- Max Arthur Macauliffe’in altı ciltten oluşan “The Sikh Religion, Its Gurus, Sacred Writings and Authors” adlı eseri, özellikle Nanak’ın hayatının anlatıldığı birinci cilt bizim çalışmamıza ışık tutacaktır. Yeri geldikçe diğer ciltlerden de yararlanacağız.
- Frederic Pincott’un, "Sikhism in Its Relation to Muhammadanism “ (1885) adlı eseri, Sihizm’in üzerindeki İslami etkileri bütünüyle ortaya koymamakla beraber Nanak’ın hayatı ile ilgili bazı İslami etkileri ele almıştır.
- Tara Chand’ın, "Influence of Islam on Indian Culture" (1936) adlı eseri ise genel bir bakış açısı ile İslam’ın Hint kültürü üzerine olan etkilerini ele almaktadır. Bu anlamda özel olarak Sihizm incelenmemiş, sadece Kabir ve Nanak üzerine olan İslami etkilere değinilmiştir.
- Günümüz yazarlarından olan William Hewat McLeod’un Sihizm üzerine olan birçok eserinden yararlanacağız. Janamsakhi geleneği üzerine yazmış olduğu "Early Sikh Tradition" adlı eserde Tasavvuf edebiyatının Sih Janamsakhi kültürü üzerine olan etkilerine değinmektedir.

² Nanak’ın hayatını menkıbevi bir tarzda ele alan eserlerin genel adıdır.

- Adi Granth ile ilgili incelemelerimizi yaparken kaynakçada yer verdiğimiz “Sri Granth” adlı internet sitesi üzerindeki İngilizce çeviriden ve Darshan Singh’in basılı haldeki çevirisinden yararlanacağız.

Çalışmamızın birinci bölümünde Sihizm’in oluşumunda etkili olan tarihi arka plan incelemeye alınacaktır. İslam’ın sûfiler üzerinden olan doğrudan etkisiyle; Bhakti Hareketi, Nath ve Sant gelenekleri üzerinden olan dolaylı etkisi araştırılacaktır. İkinci bölümde ise İslam’ın Sih kurucular üzerine olan etkileri tespit etmeye çalışılacak ve bu bölümde daha çok sosyal ilişkiler temel alınacaktır. Sih kurucuların metinleri, teolojileri, sosyal ve dini uygulamaları üzerindeki İslami etkiler ise diğer bölümlerde sistematik olarak incelenmeye çalışılacaktır. Üçüncü bölümde, Sihlerin Kutsal kitabı Adi Granth üzerindeki İslami etkiler ortaya konulacaktır. Dördüncü bölümde, Sih Teolojisi incelenecek ve başta Tanrı inancı olmak üzere İslam teolojisinden aldığı unsurlar ortaya konulacaktır. Beşinci bölümde ise İslam’ın Sih sosyal ve dini hayatı üzerine olan etkileri tespit edilecek ve Sonuç bölümünde bütün verilerin hepsinden hareketle Sihizm’in oluşumunda İslam’ın etkisi ve önemi ortaya konulacaktır.

1. BÖLÜM

SİHİZM'İN OLUŞUMUNDA İSLAMİ ARKA PLAN

İslamiyet'in Sihizm üzerine olan etkisinin incelenebilmesi için ilkönce yapılması gereken İslamiyet'in Hint alt kıtası ile ilişkisinin araştırılmasıdır. Bu anlamda İslamiyet'in Hint alt kıtasına gidişini en erken dönemlerinden itibaren ele almak gerekmektedir. Aynı zamanda Sihizm'in arka planında bulunan Bhakti Hareketi, Nath ve Sant Gelenekleri gibi dini grupların İslam'la münasebeti incelenmelidir. Böylece, Sihizm'in hayat bulduğu dini ve kültürel miras üzerindeki İslami etkiyi görebiliriz.

1.1. DOĞRUDAN İSLAMİ FAKTÖRLER

İslamiyet, Hint alt kıtasına üç değişik kanal ile ulaşmıştır. Bunlardan ilki, tüccar ve tebliğcilerin bölgeye gelmesi ve yerleşmesi ile ilgilidir. Antik zamanlardan beri Arapların ticaret için güney Hindistan bölgesiyle temas halinde oldukları bilinmektedir. 7. ve 9. yüzyıllar arasında bölgeye yerleşen Labbeler, Mapillalar ve Nevailer gibi Müslüman unsurların torunları günümüzde hala bölgede bulunmaktadır.³ Rawlinson, 7. yüzyılın son çeyreğinde “Müslüman Araplar'ın” ticaret yoluyla Güney Hindistan'ın Malabar Sahiline yerleşmiş olduklarını ifade etmektedir.⁴ Elliot (1808–1853) ve Dowson'un (1820–1881) “The History of India” adlı eserinde belirttiğine göre ise, Müslüman yolcuları taşıyan ilk gemi M.S. 630 gibi erken bir tarihte, Hint kıyılarında görülmüştür. Diğer taraftan, Hindistan bölgesindeki ilk caminin 629 yılında yapıldığına inanılmaktadır. Malik b. Dinar tarafından yapıldığı düşünülen bu cami, Kerela bölgesinde Kodungallur'da yer alıyordu.⁵ 16. yüzyılda Kuzey Malabar bölgesinde yaşamış olan Şeyh Zeynüddin Mahdûm Melîbârî (?-1583) “Tuhfetü'l-Mücâhidîn” adlı eserinde, Malabar'da

³ Aziz Ahmed, *Hindistan'da İslam Kültürü Çalışmaları* (Çev. Latif Boyacı), İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 110-111.

⁴ C.A. Qadir, “Influence of Muslim Thought on The East”, *A History of Muslim Philosophy* (Ed. M.M. Sharif), Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1966, c.: 2, s. 1396.

⁵ Haila Abdurrahman Al-Sahli, “Turks In India: Their Presence And Contributions To Islam And Civilisation: An Historical And Analytical Study”, *West East Journal of Social Sciences*, c.: 2, sa.: 2 (Ağustos 2013), s. 38., Erişim: 25.10.2015, <http://www.westeastinstitute.com/journals/wp-content/uploads/2013/10/Haila-Abdurrahman-Al-Sahli.pdf>.

İslam'ın yayılması hakkında bazı bilgiler vermektedir. Buna göre, bölgenin Kralı Hz. Muhammed ile tanışmak için Mekke'ye gitmiş, Peygamber ile görüşmüş ve dönüş yolunda hayatını kaybetmiştir. Melibârî'ye göre Kral ölmeden önce, Malik b. Dinar ve yanındakilerden kendisi ölse dahi Hindistan'a geri dönme fikrinden vazgeçmemelerini istemiştir. Böylece, Malik b. Dinar ve beraberindekiler, Malabar bölgesine geri dönerek İslam'ı yaymaya başlamışlar ve buldukları bölgelere camiler yaptırmışlardır.⁶ Ancak Melibârî'nin aktardıklarının efsanevi olduğuna yönelik tartışmalar⁷ mevcut olmakla beraber, Müslüman Arap tüccarların, İslam'ın ilk yıllarından itibaren bölgeye geldikleri aşikârdır.

İkinci kanal, Emeviler dönemi fetih hareketleridir. Emevi halifesi Velid b. Abdülmelik (672-715) döneminde, Irak valisi Haccâc b. Yusuf (661-714), Sind bölgesinin fethedilmesi için Muhammed b. Kasım'ı (695-715) bölgeye göndermiş ve 711 yılında bölge ele geçirilmiştir.⁸ Böylece, İslam bölgeye siyasi bir güç olarak ulaşmış ve Hintliler ile Müslümanlar arasında yönetilen ve yöneten türünden bir ilişki ortaya çıkmıştır.⁹

Üçüncü kanal ise Türklerin ve Afganların, 9. yüzyıl sonunda bölgeye yaptıkları seferlerdir.¹⁰ Bunlardan ilk dikkate değer olanı Sebüktegin'in (?-997) başlattığı ve oğlu Gazneli Mahmud'un (971-1030) devam ettirdiği Hint Seferleri'dir.¹¹ Gazneli Mahmud'un on yedi kez düzenlediği Hindistan seferleri, 1000 yılında başlamış ve 1027 yılında sona ermiştir. Onun bu seferleri sonucunda İslamiyet, doğuda Hindistan'ın yukarı Ganj vadisine ve güneyde Hint Okyanusuna kadar yayılmıştır.¹² Yine, bölgenin

⁶ Shaykh Zainuddin Makhdum, *Tuhfat al-Mujâhidîn* (İng. Çev.: S. Muhammad Husayn Nainar), Other Books, Calicut 2009, s. 29-35.

⁷ E Suhail, *Muslim Community of Malabar and Their Literary Struggles Against the Colonial Powers: an Evaluation* (Basılmamış Doktora Tezi), School of Language Literature and Culture Studies Jawaharlal Nehru University, New Delhi 2007, s. 29., Erişim: 25.10.2015, http://shodhganga.inflibnet.ac.in/jspui/bitstream/10603/17615/6/06_chapter%201.pdf.

⁸ Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1987, c.: 1, s. 93.; Ali Delice, "Haccâc b. Yusuf (Hayatı ve Faaliyetleri)", *C.Ü.İ.F.D.*, 1998, sa.: 2, s. 454.; Abdurrahman Küçük, "Sihizm", *A.Ü.İ.F.D.*, C.:XXVIII, Ankara 1986, s. 392.

⁹ Ahmed, *a.g.e.*, s. 110-111.

¹⁰ Ahmed, *a.g.e.*, s. 110-111.

¹¹ Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987, s. 11-12.

¹² Merçil, *a.g.e.*, s. 25-43. ; Nesimi Yazıcı, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2009, s. 181-184.

İslamlaşmasında Doğu İranlı Tacikler¹³ olarak varsayılan Gurlular etkili olmuştur. Gurlular, 1000-1215 yılları arasında Horasan, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da hüküm süren bir İslâm hanedanlığı oluşturmuşlardır.¹⁴ Delhi Türk Sultanlığı, belki de bölgede İslam'ın yaygınlaşmasında etkili olan en önemli devlettir. Kutbuddin Aybek tarafından 1206'da Delhi merkez olmak üzere kurulan Delhi Türk Sultanlığı'nın hâkimiyeti 1526 yılında sona ermiş ve Babürlüler'in hâkimiyeti başlamıştır.¹⁵ Böylece Sihizm'in ortaya çıkmaya başladığı 16. yüzyılda, İslam'ın Hindistan'da yaklaşık dokuz asırlık bir geçmişi olmuş oluyordu.

Harita 1: İslam'ın Hint Alt Kıtasına Gidişi¹⁶

¹³ C. Edmund Bosworth, "Ghurids", *Encyclopaedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/ghurids>, (20.06.2015)

¹⁴ İqtidar Husain Siddiqui, "Gurlular", *D.İ.A.*, c.: 14, s. 207.

¹⁵ N. R. Farooqi, "Delhi Sultanlığı", *D.İ.A.*, c.: 9, s. 130-132.

¹⁶ Burjor Avari, *Islamic Civilization in South Asia*, Routledge, New York 2013, s.18.; Milo Kearney, *The Indian Ocean in World History*, Routledge, London 2004, s. 63.; Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.

İslamiyet'in Hint alt kıtasında yayılması, başta ihtida olmak üzere fetih ve göçler yoluyla gerçekleşmiştir.¹⁷ İslamiyet'in Hindular arasında yayılması erken dönemlerde tüccarlar ve bölgeye yerleşmiş Müslümanlar ile başlamış olmakla beraber, asıl ihtida hareketleri Muhammed b. Kasım'ın bölgeye gelmesiyle gerçekleşmeye başlamıştır. Muhammed b. Kasım'ın ordusunda yer alan askerler ile bölge insanı arasında -başta evlilik olmak üzere- başlayan sosyal ilişkiler vasıtasıyla İslami inançlar, Hindu inançlar içerisine sızarken, aynı şekilde Hindu inançlar da İslam'ın içine sızmaya başlamıştır.¹⁸ İhtida hareketlerinin zirveye ulaşması ise Muhammed b. Tuğluk (1290-1351) dönemidir ki, onun bu faaliyetinin temelinde, kendisinin yönlendirdiği sûfiler vardır. En genel ifadeyle söylemek gerekirse Hint alt kıtasına İslam, büyük oranda tasavvuf kanalıyla iletilmiştir.¹⁹

1.1.1. Sûfiler

İslam, Hindistan'da fetihler ve prestij sayesinde yer bulsa da aslında Hinduların kalbine İslam'ın girmesi, sûfiler vasıtasıyla olmuştur. Nitekim Bevan Jones'e göre 20. yüzyılda bile Hindistan bölgesinin üçte ikisi sûfî geleneklerin etkisi altındadır.²⁰ Hint alt kıtasında ilk sûfî faaliyetlerde bulunan Hallac (858-922)'tır. Nitekim Hallac'ın 905'te Sind bölgesinin hemen hemen hepsini dolaştığı ifade edilmektedir.²¹ Ünlü bir tasavvuf klasiği olan Keşfu'l-Mahcûb'un müellifi olan Hücvi (1009?-1072)'nin de Hindistan'a gittiği bilinmekle beraber tarihi tam olarak net değildir. Ancak, 1039 yılında Selçuklular'ın, Gazneliler'i yenilgiye uğratması sırasında Gazne'de meydana gelen karışıklık sırasında gitmiş olduğu düşünülmektedir. Lahor şehrinin batısında, Rava ırmağı kıyısına yaptırdığı mescitte dersler verdiği ve birçok Hintlinin Müslüman olmasına vesile olduğu bilinmektedir.²²

Sûfiler, halk kitlelerine daha iyi nüfuz edebilen insanlardı. Sûfilerin hümanist yaklaşımları alt kastlara mensup olan çoğu Hindu'yu cezbetmiştir. Tarikatlerin dış halkalarına katılan bu Hindular, zamanla iç dairelere dâhil olmuşlar ve dolayısıyla zahiri

¹⁷ K. A. Nizami, "Hindistan: Din", *D.İ.A.*, c.: 18, s. 85.

¹⁸ Ahmed, *a.g.e.*, s. 116-117.

¹⁹ Nizami, *a.g.m.*, s. 86.; Ahmed, *a.g.e.*, s. 117.

²⁰ Bevan Jones'e göre Hint Müslümanlarının çoğunluğunun Sünni oluşu bu durumu daha ilginç kılmaktadır. Bkz. C. H. Loehlin, "Sufism and Sikhism", *The Muslim World*, c.: 29, sa.: 4, 1939, s. 351.

²¹ Annemarie Schimmel, *İslam'ın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001, s. 336.

²² Süleyman Uludağ, "Hücvîrî", *D.İ.A.*, c.: 18, s. 458-459.

ihtidayı, batını ihtida takip etmiştir. Nitekim bölgedeki tarikatlerin ve sûflilerin en önemli amaçları İslam'ı bölgede yaymaktır. 13. yüzyılda Acmer'de Çiştî, Multan'da Sühreverdi misafirhanelerinin kurulması bu amaca yönelik faaliyetlere örnektir. Çiştî sûflilerinden Şeyh Ferid²³ (1173-1266) ve Ebu Ali Kalender'in (?-1324) İslam'ın yayılması konusundaki çabaları, evliya tezkirelerinde özellikle dile getirilmiştir.²⁴

Sûflilerin temel politikasını Sulh-i Küll (herkesle barış) oluşturuyordu. Müslüman ya da Hindu olması fark etmeksizin Sûfliler, insanları kendi saflarına davet etmede genellikle zikir uygulamasını kullanıyorlardı. Bununla beraber Müslüman olan Hindular kendi kastından olanlarla beraberliklerini devam ettiriyor, onlarla evleniyor ve Hindu gelenek ve göreneklerini yaşamaya devam ediyorlardı. Nitekim bu durum 19. yüzyılda bile görülmeye devam etmiş ve bu nedenle İslam'ı kabul etmiş Hinduların, gizli Hindu inançlarından kurtarılması yönünde bir literatür bile oluşmuştur.²⁵

Çiştîyye Tarîkati, 1236 yılında Acmer'de ortaya çıkmıştır. Bu tarîkatin önemli isimlerinden Şeyh Ferid'in takipçisi olan ve Şeyh Ferid II diye de bilinen Şeyh İbrahim (?-1552), Guru Nanak ile arkadaşlık yapmış ve Adi Granth üzerinde etkili olmuştur. Sühreverdiyye Tarîkati, 1266 yılında Nanak'ın doğduğu ve büyüdüğü yerin sınır bölgesi olan Multan'a girmiştir. Kadiriyye Tarîkati, 1482 yılında Sind'e girmiş ve Lahor Piri olan Miyan Mir, Beşinci Guru Arjan ile arkadaşlık etmiştir. Bu anlamda ilk guruların Hinduizm'in ve İslam'ın bir sentezini oluşturarak ara/orta bir din oluşturmaları garipsenecek bir durum olmasa gerekir. Nitekim Sufizm, Bhakti Hinduizm'e bu kaynaşma için uygun bir alan sunmuştur.²⁶

1.1.1.1. Çiştî Tarîkati

Çiştîyye Tarîkati, Muinuddin Hasan el-Çiştî (1142-1236) tarafından kurulan Hindistan'ın ilk ve en büyük tarikatı olarak kabul edilmektedir. İlk zamanlar Çiştîler Hankahlarını Pencap'ta ve Racputana'da kurmuşlardır. Tarîkatin Hint alt kıtasındaki en etkili dönemi

²³ Sihler tarafında *Baba Ferid* olarak da isimlendirilen Şeyh Ferid'e, *Şeyh Ferid'ed-din Genc-i Şeker* de denmektedir. Künyesi ise; *Ferîdüddîn Mes'ûd b. Süleymân b. Şuayb el-Çiştî el-Ecûdehenî* dir. Bkz. K. A. Nizami, "Ferîdüddin Mes'ûd", *D.İ.A.*, c.: 12, s. 398.

²⁴ Ahmed, *a.g.e.*, s. 118-120.

²⁵ Ahmed, *a.g.e.*, s. 120-121.

²⁶ Loehlin, *a.g.m.*, s. 351-352.

Şeyh Ferid ve Nizâmeddîn-i Evliyâ (1238-1325) zamanında görülmüştür. İlk dönemler siyasetten uzak duran Çiştîler, zamanla devlet vakıflarından yararlanmalarının karşılığında siyasi otoriteleri manevi açıdan desteklemişlerdir.²⁷

Çiştîlerin temel doktrinini, Vahdet-i Vücut anlayışı oluşturmaktaydı. Çiştîler özel mülkiyeti Allah'a ulaşmada engel olarak gördükleri için hor görmüşlerdir. Şiddetten kaçınan ve dostluğu önemseyen Çiştîler, intikam almayı hayvani olarak nitelendirmişlerdir. Çiştîlere göre cennetin ümit edilmesi ya da cehennemden korkulması önemli değildir. Önemli olan Allah için yaşanılmasıdır.²⁸ Çiştîlerin en önemli uygulaması Allah'ın çeşitli isimlerinin tekrarlanması ile yapılan zikirdir. Çiştîler, birçok tarîkatin aksine, zikri Hintçe, Farsça, Pencapça²⁹ gibi dillerde yerine getirebilmektedirler. Sema uygulaması mevcuttur. Bazı tarîkatlerin aksine müziğe önem verilmektedirler. Kavvâlî³⁰ (Qawwali) adı verilen bir müzik türünü icra ederler. Tarîkatin önemli şeyhlerinin mezarlarının ziyaret edilmesi kültürü yaygındır ve Müslüman veya Müslüman olmayan herkes bunu yapabilir. Günümüzde (Hint alt kıtasının dışında) Güney Afrika, Avrupa ve Amerika'ya da yayılmıştır.³¹

Sûfiler, özellikle de Çiştî Sûfileri, Sihizm'in oluşumuna zemin hazırlayan en önemli faktördür. Nitekim Bhakti Hareketini etkilemiş ve ardından ortaya çıkan Sihizm üzerine etkileri devam etmiştir. 13. yüzyılda sûfilerin Hint alt kıtasına kurumsal olarak gelmesiyle İslamiyet, edebiyat ortamı üzerinden de bir etkileme alanı oluşturmuştur. İslamiyet'in

²⁷ K. A. Nizami, "Çiştîyye", *D.İ.A.*, c.: 8, s. 343-344.

²⁸ Nizami, *a.g.m.*, s. 345.

²⁹ Pencapça, Hint alt kıtasında, Pencap bölgesinde konuşulan ve Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dildir. Pencapça, Pencap Dili olarak da ifade edilmektedir. Pencapça günümüzde, Hindistan'da yaklaşık 30 milyon, Pakistan'da ise yaklaşık 70 milyon kişi tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca Kanada, Birleşik Krallık ve Amerika'da Pencapça konuşan topluluklar bulunmaktadır. Pencapça Hindistan tarafından resmi dillerden biri olarak kabul edilmektedir. Pencapça Hindistan'da, özellikle Sihler tarafından, soldan sağa yazılan Gurmukhi Alfabesiyle; Pakistan'da ise sağdan sola yazılan Şahmukhi Alfabesiyle kullanılmaktadır. Gurmukhi Alfabesi Hint kökenli bir alfabeysen, Şahmukhi ise Arapça kökenli bir alfabedir. Bkz. Christopher Shackle, "Punjabi language", E.B., <https://britannica.com/topic/Punjabi-language>, 01.06.2016.; Pencapça bazı araştırmacılar tarafından Doğu Pencap Dili ve Batı Pencap Dili olarak ikiye ayrılmaktadır. Batı Pencap Dili'ne ayrıca Lehndi adı da verilmektedir. Pencapça üzerinde Arapça ve Farsça etkiler bulunmaktadır. Bkz. H. S. Singha, *The Encyclopedia of Sikhism*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2005, s. 166.

³⁰ قوالی

³¹ Juan E. Campo, "Chishti Sufi Order", *Encyclopedia of Islam* (Ed. J. Gordon Melton), Facts On File, New York 2009, s. 141.

Hint alt kıtasına ulaşmasıyla beraber, birçok Müslüman yazar da bölgeye gitmiştir. Müslüman yazarlar vasıtasıyla Pencap bölgesinde, sadece İslami kültür ve Fars edebiyatı gelişmemiş aynı zamanda konuşulan dil de gelişmiştir. Pencapça yüzlerce Müslüman yazar tarafından edebiyat için bir zemin olarak kullanılmıştır. Pencapça'yı ilk olarak yerel bir ağızdan edebi bir ifade aracına dönüştüren bir Çiştî sūfisi olan Şeyh Ferid'dir. O, haklı olarak Pencap Edebiyatının babası kabul edilmektedir.³² Şeyh Ferid yüzlerce yıl sonra yazılacak olan Sihlerin kutsal kitabı Adi Granth üzerine de etkili olmuştur. Nitekim onun şiirleri, hem Adi Granth içerisine nakledilmiş hem de üslup ve kullanılan temalar yönünden Adi Granth içerisindeki Gurulara ve Bhaktilere ait birçok şiir üzerinde etkili olmuştur.³³

Çiştîler, doğrudan Nanak üzerine de etkili olmuştur. Nanak'ın hayat hikayesini konu alan Janamsakiler, Şeyh Ferid'in silsilesinden olan Çiştî sūfisi Şeyh İbrahim (Şeyh Ferid II) ile Nanak arasındaki buluşmalardan söz etmektedirler.³⁴ Öte yandan, Çiştîler, kurumsal açıdan da Nanak'ı etkilemişlerdir. Nitekim Hankahların, Gurdwaralar (Sih mabetlerinin genel adı) üzerine olan etkileri gözle görülür bir biçimde ortadadır. Lenger kurumu, sūfîlerin Sihlere, eşitlik anlayışının yerleşmesi açısından en büyük armağanıdır. Bu gibi birçok sūfî etki tezimiz boyunca aktarılacaktır.

1.2. DOLAYLI İSLAMİ FAKTÖRLER

İslam'ın Sihizm üzerine olan doğrudan etkisi Sūfîler vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Ayrıca dolaylı etkilerinde olabileceği yönünde görüşler mevcuttur. Bu anlamda İslam'ın, Bhakti Hareketi üzerinden de Sihizm'e giden bir kanal oluşturup oluşturmadığına bakılması gerekmektedir.

1.2.1. Bhakti Hareketi

Krişna, Bhagavat Gita'da, yeniden doğum döngüsünden kurtulmak için üç tane kurtuluş yolu göstermektedir. Bunlar; bilgi yoluyla olan Jnana Yoga, eylem yoluyla olan Karma Yoga ve sadakat/aşk yoluyla olan Bhakti Yoga'dır. Bhakti Yoga'ya göre, Krişna'ya

³² W. N. Tewari, "Contribution of Muslims to Punjabi Literature", *Socio-Cultural Impact of Islam on India* (Ed. Attar Singh), Panjab University, Chandigarh 1976, s. 179-181.

³³ Ayrıntılı bilgi için "Sih Dini Edebiyatı Üzerinde İslam Etkisi" bölümüne Bkz. s. 45.

³⁴ Ernest Trumpp, *The Adi Granth or The Holy Scriptures of The Sikhs*, W. H. Allen & Co., London 1877, s. vii-lxxvi.

samimi bir sadakat göstermek bütün bilgilerin ve eylemlerinin önüne geçmektedir. Eğer kişi, hayatının her anında Krişna'yı odak noktası yaparsa, karmik bağlardan kurtulmuş olacaktır.³⁵ Bu anlayış, tarih içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek bir hareket olarak 7. yüzyılda³⁶ güney Hindistan'dan başlayarak kuzeye yayılmıştır.³⁷ Bu hareket Şankara (788-820), Ramanuja (1017–1137), Nimbadiya, Basava ve Madhava gibi Vişnucu ve Şivacı azizlerin önderliğinde gelişmiştir.³⁸

İslam'ın bölgeyle iletişiminin, İslam'ın ilk dönemlerine kadar geri gittiğini ve Arap tüccarların Dekken bölgesine geldiklerini yukarıda ifade etmiştik. Bu anlamda, İslam'ın etki tarihinin de bu zamanlardan itibaren incelenmesi gerekmektedir. Burada Barth'ın önemli bir tespiti bize önyak olacaktır. Nitekim ona göre Araplar'ın Dekken bölgesindeki antik varlıkları unutulmamalıdır. Türkler, Afganlar, Moğollar gibi dindaşları gelmeden önce, Müslüman Arap tüccar ve seyyahlar ilk olarak Dekken kıyılarına gelmiştir. Şankara, Ramanuja, Anandathirtha, Basava isimleri ile bağlantılı olan büyük dini hareketlerin ortaya çıktığı yer Dekken bölgesidir ve dokuzuncu yüzyıldan on ikinci yüzyıla kadar ortaya çıkan birçok tarihsel grup, bu dini hareketlerle önemli bir benzerlik gösterememiştir. Bununla beraber Barth, İslam'ın Hinduizm üzerine önemli bir etkisinin olduğunu iddia etmediğini dile getirmektedir. Ona göre bu büyük hareketler İslam'ı örnek alarak bazı doktrinsel eksikliklerini tamamlamıştır. Böylece Hinduizm'de yeni bir oluşum ve ruh hali ortaya çıkmıştır.³⁹

Bir antropolog olan Fawcett'in "Notes on Some of The People of Malabar" adlı eserinde, Şankara ile ilgili verdiği ünlü efsanevi bir anlatıma göre Şankara'nın doğduğu zamanda

³⁵ Cybelle Shattuck, *Hinduism*, Routledge, London 1999, s. 39-41.

³⁶ Shattuck bu tarihi 6. yüzyıl olarak vermektedir ancak bu yanlış bir varsayımdır. (Shattuck, *a.g.e.*, s. 59.) Nitekim Schomer bu tarihi 7. yüzyıl olarak vermektedir. (Karine Schomer, "Introduction: The Sant Tradition in Perspective", *The Sants: Studies in a Devotional Tradition of India* (Ed. Karine Schomer, W. H. McLeod), Delhi 1987, s. 2-3.; Ayrıca Bkz. Robert S. Ellwood ve Gregory D. Alles, *The Encyclopedia of World Religions*, Fact on Files Inc. New York 2007, s. 50.)

³⁷ Shattuck, *a.g.e.*, s. 56-59.

³⁸ Tara Chand, *Influence of Islam on Indian Culture*, The Indian Press, Allahabad 1936, s. 84.

³⁹ Auguste Barth, *The Religions of India*, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London 1921.; Ahmed, *a.g.e.*, s. 182-183.

bölgenin kralı İslam'a geçmiş ve bölgede İslam yaygınlaşmaya başlamıştı.⁴⁰ Bu anlatımdan hareketle “Şankara'nın yaşadığı toplumda insanlar İslami idealleri gözlemleyebilecek bir ortama sahiptir” denilebilir. Dolayısıyla yine bu anlatıma göre Şankara'nın da bu İslami ideallerden habersiz olması zor bir ihtimaldir.

Humayun Kabir, Şankara'nın düşüncesinde İslam etkisinin bulunduğunu ifade etmektedir. Antik zamanlardan 8. yüzyıla kadar Hint alt kıtasında olan dini değişimler ve felsefi gelişimler hep kuzey Hindistan kökenliydi. Ancak 8. yüzyılda ani bir değişimle dini felsefi liderlik güneye inmiştir. H. Kabir bu durumun nedenini İslam'ın Güneyde Hinduizm'le erken zamanlarda temas geçmesinde aramaktadır.⁴¹

Bir Hindu tarihçi olan Bhattacharje, İslam ve Hıristiyanlığın Hinduizm üzerine olan etkisini belirlemenin zor olduğunu söylemekle beraber, Müslümanların ilk yerleşim yeri olan Dekken bölgesinde Şankara'dan sonra gelen Vedanta Felsefesi mensubu birçok yazarın tektanrıci bir motifi savunduklarını ifade etmektedir. Diğer taraftan, on üçüncü yüzyıldan önce İslami bir etkinin olmadığını söyleyen araştırmacılar da mevcuttur.⁴²

Aziz Ahmed bizim de verdiğimiz bilgilerin benzerlerini aktararak, Vedanta ve Klasik Bhakti felsefelerinin (Erken Dönem Bhakti Hareketi) üzerinde bir İslami etkinin olduğunun abartılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre Şankara ve Ramanuja'nın düşüncelerinin temeli Hinduizm'e dayanmaktadır. İslam ise bu hareketlere sadece bir teşvik ortamı oluşturmuştur.⁴³

Tara Chand'a göre ise İslam'ın Hinduizm üzerine etkisi başlangıçta dolaylı ve seçici bir şekilde gerçekleşmiştir. Ona göre bu durum İslami bir edebiyat sayesinde değil, ağızdan öğretim ile ibadet ve geleneklerin gözlemlenmesi sonucu oluşmuştur. Chand, Şankara'nın selefleri ile başlayan monoteistlik eğilimden söz etmekte ve Şankara doğduğunda Müslümanların bölgede aktivitelerine başladıklarını ifade etmektedir. Chand, Şankara'nın Arabistan ve Basra körfezinden gelen gemilerin olduğu bölgeye

⁴⁰ “Ülke tehlike içindeyken O (Şankara), Eluvayi Nehri yakınında Kalladi'de doğdu. Onun Kralı, İslam'a geçmişti ve İslam yaygınlaşıyordu.” Bkz. Fred Fawcett, “Notes on Some of The People of Malabar”, *Anthropology*, Government Press, Madras 1900, c.: 3, sa.: 1, s. 73.

⁴¹ Humayun Kabir, “Influence of Islamic Culture on Indian Life”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1944, c.: 233, s. 24-25.

⁴² Ahmed, *a.g.e.*, s. 183-184.

⁴³ Ahmed, *a.g.e.*, s. 184.

götürüldüğüne dair bir bilgi verdikten sonra Şankara'nın hayat hikâyelerinin fazlasıyla efsanevi olmasının onunla İslam arasında bir bağlantı kurulması noktasında eksiklik olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴ Chand, Ramanuja zamanında Müslümanların Coromandel sahilindeki limanlarda bulunduğunu ifade etmektedir. Nitekim Nathad Vail gibi Müslümanlar insanları İslam'a davet ederken, Kun-Pandya gibi Hindu krallar ise cami yapılması için arazi hibe ediyorlardı. Chand'a göre Ramanuja, aşk ve inanç ile kendisine ibadet edilen iyi niteliklere sahip bir Tanrı kabul etmiştir. Kendi zamanına kadar gerçekleşmemiş olan ibadetin tüm kастlara açılması meselesini hayata geçirmek istemiştir. Chand'a göre 9. yüzyılda Güney Hint (Bhakti) düşüncesinin bazı özellikleri üzerine güçlü bir İslami etki söz konusudur. O, Tevhid üzerine artan vurgu, duygusal ibadet, teslimiyet, Guru'ya ("Öğretmen" Tanrı'ya) hayranlık, kast sisteminin gevşemesi gibi durumların İslami etki alanı olduğunu düşünmektedir.⁴⁵

Bütün bu açıklamalardan hareketle Bhakti Hareketinin ilk dönemlerinde, belki örneklik oluşturması açısından, İslam'ın etkisinden söz edilebileceğini düşünüyoruz. Ancak, Tara Chand'ın dediği gibi, 9. yy.'dan itibaren İslami etkilerin belirginliğinden söz etmek mümkündür.

1.2.1.1. Erken Dönem Bhakti Hareketi

Bhakti hareketinin ilk büyük gelişimi, Güney Hindistan'ın Tamil bölgesinde gerçekleşmiştir. Bu ilk oluşum içerisinde iki gurup bulunmaktaydı. Bunlardan ilki Vişnucu bir eğilim olan Alvarlar, diğeri ise Şivacı bir eğilim olan Nayanarlardı. Bu oluşumların etkileri tüm Hint kıtasına zamanla yayılmıştır. Alvarların dini düşüncesindeki ana tema Tanrı'nın lütfunu kazanmadır. Onların ilahileri ve şiirleri genelde, bir avatara olarak ya da bir tapınak görüntüsünde ikamet ederek dünyaya gelip insanlara yardım eden Vişnu'nun çabalarını içermektedir. Bu ilahiler ve şiirler 11. yüzyılda bir araya getirilmiş ve Sri Vaişnava geleneğinde Vedalar gibi kabul görmüştür.⁴⁶

Nayanarlar da Alvarlara benzer bir tavır göstermişlerdir. Bu gruba da toplumun her katmanından insanlar gelmiş ve Tamil dilinde Tanrıya olan bağlılıklarını dile

⁴⁴ Tara Chand, *Influence of Islam on Indian Culture*, The Indian Press, Allahabad 1936, s. 111.

⁴⁵ Chand, *a.g.e.*, s. 112.

⁴⁶ Shattuck, *a.g.e.*, s. 60.

getirmişlerdir. Alvarlar gibi Nayanarlar da soyut olmayan bir kişisel Tanrı ile duygusal ilişkilerini ifade eden ilahiler ve şiirler oluşturmuşlardır. Bu ilahiler de toplanmış ve daha sonra başta Şiva Siddhanta grubu olmak üzere Şivacı mezheplerin teolojik temelinin bir parçası haline gelmiştir.⁴⁷ Erken Dönem Bhakti Hareketi’de henüz soyut bir tanrı anlayışı gelişmemiştir.

1.2.1.2. Geç Ortaçağ Bhakti Hareketi

Müslümanların etkili bir güç olarak Kuzey Hindistan’a 8. yüzyılda Sind bölgesine girerek adım attıklarını ve Sebügtekin ile Gazneli Mahmud zamanlarında fetih hareketlerinin hızlandığını yukarıda ifade etmiştik. Müslümanların bölgeyi fethetmesi Hint Kültürünün değişimi üzerine büyük bir etkiydi ki bu yeni kültüre daha sonraları Müslüman-Hint kültürü denilecekti. Böylece İslam’ın güneyde başlayan serüveni kuzeyde gelişmeye devam etmiş; Hindu dini, sanatı, edebiyatı ve bilimi Müslüman unsurları içine almıştır. 14. yüzyıldan itibaren İslam ile Hindu inançlar arasında yaklaştırma faaliyetleri başlamış ve bu durum mimari eserler üzerine aksettirilmiştir. Ayrıca Sanskritçe üzerine Arapça, Türkçe ve Farsça etkiler başlamış ve böylece Urduca gibi yeni bir edebiyat ortamı oluşmuştur.⁴⁸

Bhakti Hareketi birçok yazar tarafından haklı olarak iki dönemde ele alınmaktadır. Bunda etkili olan faktör ise İslam’ın Kuzey Hindistan’da Bhakti Hareketi üzerine olan güçlü etkisidir. Ahmed’e göre Bhakti hareketi bu ikinci dönemde İslam’ın tektanrıcılığından ilham almış, İslam’ın meydan okumasına karşı bir hareket olarak gelişmiş ve İslam’ın tevhid inancına dayanan eşitlikçiliğinden unsurlar almıştır.⁴⁹ Önemli bir Bhakti olan Ramananda⁵⁰ güney ve kuzey Bhakti Hareketi arasında bir köprü olmuştur. Yaşadığı zaman ile ilgili farklı bilgiler olmakla beraber genel kabul, 14. ve 15. yüzyıllarda yaşamış olduğu yönündedir.⁵¹ Macauliffe’e göre Ramananda’nın zamanında İslam bölgeyi

⁴⁷ Shattuck, *a.g.e.*, s. 60.

⁴⁸ Chand, *a.g.e.*, s. 130-142.

⁴⁹ Ahmed, *a.g.e.*, s. 198.

⁵⁰ Ramananda’nın ünlü on iki öğrencisi Anantananda, Kebîr, Pipa, Bhavananda, Sukha, Sursur ve Eşi, Padmavati, Narhari, Ravidas, Dhana, Saina’dır. Bkz. Chand, *a.g.e.*, s. 144-145.; Bunların en önemlileri ve Sihler tarafından saygı gösterilenleri ise Kebîr, Ravidas, Pipa, Dhana’dır.

⁵¹ Chand, *a.g.e.*, s. 143-144.; James G. Lochtefeld, “Ramananda”, *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, The Rosen Publishing Group, Inc., New York 2001., c.: 2, s. 553.; Ram Singh Tomar, “Ramananda”, *E.S.*, c.: III, s.447.

fethetmiştir ve Ramananda Benares'te Müslüman bilginler ile kesinlikle temasa geçmiştir. Nitekim ona göre, Benares'te Mollalar ve Brahmanlar arasında hararetili tartışmalar oluyordu ve monoteist bir eğilim mevcuttu.⁵²

Önceki Tamil azizleri gibi kuzeyli Bhaktiler de farklı mezheplerden ve farklı tanrılara saygı gösteren tüm sosyal sınıfları içine aldı. Ancak Kuzeyliler içinde, Güneyli Bahktilerden farklı olarak iki karşıt akım ortaya çıkmıştır. Şairlerin bazıları çok detaylı bir biçimde ilahi niteliklerini açıklayarak Tanrı'nın kişisel doğası üzerine vurgu yaparken, bazıları ise Mutlak anlamda biçimsiz Tanrı'ya övmüşlerdir. Bunlardan birinci grup "somut (şekillere sahip) Tanrı sevenler" anlamında Saguna Bhaktiler olarak isimlendirildi. İkinci grup ise "soyut Tanrı sevenler" anlamında Nirguna Bhaktiler olarak isimlendirildi. Nirguna Bhakti azizleri sık sık Tanrı'nın bir camide ya da tapınakta olmayıp insanın içinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bir Brahman gibi Sanskritçe metinler okuyarak ya da bir Müslüman gibi günde beş kez namaz kılarak değil sadece gerçek bağlılık gösterilerek Tanrı'ya ulaşılacağı Nirguna Bhakti azizleri tarafından iddia edilmiştir. Bu azizler Tanrı'ya cemaat (satsang) yoluyla ve ilahiler söyleyerek (kirtan⁵³) ulaşabileceğini ifade etmişlerdir. Onlar eski rahip ritüellerini, kutsal metin çalışmalarını v.s reddetmişler ve kişinin Tanrı'ya bağlanmasını herhangi bir dharmadan (görev, sorumluluk) daha üstün görmüşlerdir. Tanrı'nın üzerine odaklanmak için sürekli olarak yüksek sesle veya mırıldanarak Tanrı'nın adını zikretmeyi gerekli gören Nirguna Bhaktilere göre bunu her mezhebin taraftarları Şiva ya da Rama v.s diyerek yapabilirler, ama genel prensip aynıdır.⁵⁴ Pencap ve Rajastan bölgesinde 15. yüzyıldan itibaren gelişen ve Tanrı'nın tüm ilahi inkarnasyon belirtilerini reddeden bu ikinci grup "Sant Geleneği" olarak da ifade edilmektedir. Sant öğretisi 19. yüzyıla kadar kendini Vişnuculuk mezhebinden tam olarak ayıramamıştır.⁵⁵ Sant geleneği bazı batılı araştırmacılara göre Sihizm'in içinde geliştiği ana guruptur. Bizim için Nirguna Bhaktileri önemli yapan ise daha sonra Sihizm'de de göreceğimiz ve İslami etki alanına dâhil edeceğimiz birçok

⁵² Max Arthur Macauliffe, *The Sikh Religion*, The Clarendon Press, Oxford 1909, c.: 6, s. 102.

⁵³ Kutsal metinlerden ilahilerin okunmasıdır. Bkz. William Owen Cole ve Piara Singh Sambhi, *The Sikhs: Their Religious Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press, Oregon 1998, s. 202.

⁵⁴ Shattuck, *a.g.e.*, s. 61-63.

⁵⁵ Karine Schomer, "Introduction: The Sant Tradition in Perspective", *The Sants: Studies in a Devotional Tradition of India* (Ed. Karine Schomer, W. H. McLeod), Delhi 1987, s. 2-3.

özelliği içermesidir. Nitekim biraz önce ifade edildiği gibi soyut tek Tanrı anlayışı, cemaat düşüncesi gibi özellikler İslami etki alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Sant Geleneğine geçmeden önce yine bir Bhakti Hareketi olan Nath Geleneğinden bahsetmemiz gerekmektedir. Nitekim Nath geleneği, Sant geleneği üzerine etkili olan bir akımdır. Bu anlamda İslam'la olan ilişkisini de değerlendirmemiz gerekmektedir.

1.2.2. Nath (Kanphat) Geleneği

Nath Yogiler 12. ve 13. yüzyıllarda Şivacı ve siddha⁵⁶ yogilerinin pratiklerinin bir bileşmesi olarak ortaya çıkmıştır. Nath Yogilerin öncüleri muhtemelen erken dönem orta çağda ortaya çıkan çeşitli radikal Şivacı gruplardır. Nath hareketi adını, dokuz Nath yani “Efendi” olarak isimlendirilen dokuz efsanevi rol modelden almıştır. Bu dokuz rol modelin isimleri geniş bir şekilde listelenmiştir.⁵⁷ Bu geleneğin kurucusu olarak Matsyendranath ve en önemli Nath Yogisi olarak Pencaplı Gorakhnath kabul edilmektedir.⁵⁸ Nath geleneği zayıflamış olmakla birlikte günümüzde hala devam etmektedir. Kulaklarını delmeleri ve kulak memelerini uzatmaları nedeniyle bu guruba Kanphat Geleneği de denmektedir.⁵⁹

⁵⁶ Siddha (Mükemmel); gizli güçleri (siddhi) elde etmeyi ve yeniden doğum döngüsünden kurtulmayı amaçlayan tarihi bir yoga akımını ifade etmektedir. Bu geleneğe mensup bazı kişiler, Tibetli Budist Siddha geleneğinde de yer almaktadırlar. Ünlü Siddha ustası Gorakhnath (Gorakshanatha)'ın adı hem Tibet hem de Hint listelerinde yer almaktadır. Bu grup simya ile uğraşmıştır. Bedensel ölümsüzlüğe ulaşmak için cıvanın zehirli oksidini yemeye çalışmışlardır. Aşırı asketik yaşamları, anti-sosyal davranışları, korkutucu görünüşleri ve doğaüstü güçleri ile bilinmektedir. Siddhalar Tantrik uygulamalarda bulunmuşlar ve bütün kastlardan gelenleri kabul etmişlerdir. Tamil Şivacı Gelenek M.S. 7. yüzyıla kadar geriye giden ve Sittar (Siddha ile aynı kökten gelmektedir) olarak isimlendirilen bir geleneğin izlerini taşıyan bir literatüre sahiptir. Bu gelenek daha büyük olan Siddha geleneğinin benzeridir. Bu sittarların ilkleri belki de ilk önemli tantrik metin olan ve Kundalini Yoga'yı özetleyen ve diğer tantrik uygulamaları açıklayan Tirumantiram'ı yazan Tirumular olarak kabul edilmiştir. Bkz. Constance A. Jones ve James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism, Facts On File, New York 2007*, s. 410-411.

⁵⁷ Constance A. Jones ve James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism, Facts On File, New York 2007*, s. 308.

⁵⁸ Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, İsam Yay., İstanbul 2014., s. 162.

⁵⁹ W. H. McLeod, *The A to Z of Sikhism*, The Scarecrow Press, Lanham 2009, s. 145-146.; Nathlar hakkında kısa bir bilgi vermek gerekirse; Nath geleneği aykırı ve sıra dışı özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Onlar, manevi güç ve dönüşümün kaynağı olarak varlığın negatif ve karanlık yönünü aramayı önceliklendirmektedirler. Tantrizm'in çatısı altındaki pratikleri uygular ve aşırı asketik bir hayat sürerlerdi. Bununla beraber Nath'lar tantrizm ile ilgili cinsel uygulamalardan kaçınmışlardır. Simya, Nath uygulamalarının önemli bir unsuru olmuştur. Genellikle cıva yoluyla baz metalleri altına dönüştürmeyi ve cıvanın oksitlerini kullanılarak ölümsüz bir beden oluşturmayı amaçlamışlardır. Bkz. Jones - Ryan, *a.g.e.*, s. 308.; Nath geleneğinde Hatha Yoga önemli bir yer tutmaktadır. Hatha Yoganın bir türü de “yılan tanrıça Kundalini”(James Mallinson,

İslam'ın Nath geleneği üzerine olan etkisi konusunda Gorakhnath'a ait olduğu kabul edilen "Gorakhbani"de (13. veya 14. yüzyıla ait) geçen "(Hz.) Muhammed" ile ilgili ifadeler önemlidir. Gorakhbani'nin 9 ila 11. sabdileri Hz. Muhammed'in yüceliğini öven ve onun mesajının doğruluğunu tanıyan ifadeler içermektedir⁶⁰:

Sabdi 9'da Muhammed'in mesajının doğruluğuna atıfla, "*Allah aşkına (giden) doğru yolu gösterdi, O'nun silahları aşkın ilahi kelimelerinin gücü olarak herhangi bir şiddete asla neden olmaz.*" denmektedir.

Sabdi 10'da ise şöyle denmektedir: "*O, Sabad⁶¹ tarafından öldürüldü, Sabad ile diriltildi, Böyle bir Pir Muhammed idi, Ey Kadı, rol yapmayı bırak, Böyle bir güç senin bedeninde yoktur.*"

Sabdi 11'de ise Muhammed'in ebedi, ölümsüz kelimeleri olarak kalmā (kelam)'dan bahsedilmektedir.

Gorakhnath, öğrencileri tarafından yazıldığı söylenen Hintçe eserlerde sık sık Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmış ve bazen de sûfi anlamlarıyla aktarmıştır.⁶² Bununla beraber bazı araştırmacılar, Gorakhnath ile Kebîr'in söylemleri arasındaki benzerliklere dikkat

"Haṭha Yoga", *Brill's Encyclopedia of Hinduism* (Ed. Knut A. Jacobsen), Leiden 2009, c.: 3, s. 770.) üzerine yapılır. Kundalini, başın aşağı eğilerek omurganın dibinde bir yılan görüntüsüne benzer bir şekil olarak uygulanır.(Jones - Ryan, *a.g.e.*, s. 181, 252.) Nath'ların inanç ve uygulamaları bir taraftan Vajrayana Budizm'inden de izler taşımaktadır. Nath Yogilerinin genelde Bengalden Pencap'a ve ayrıca Maharashtra'ya kadar olan kuzey Hindistanda etkili oldukları bilinmektedir. Nathlar pratikte Şivacı olmalarına rağmen, Şivaya ya da başka tanrılara tapmazlar. Onlar insanların kendi vücutlarında potansiyel olarak bulunan Tanrılar olduklarına inanırlar. Bu inancı, diğer inanç ve amaçları üzerinde etkili olan Tamil Sidhaları ile paylaşmaktadırlar. Pranayama ve diğer hathayoga teknikleri vasıtasıyla Nathlar, nefes ve bazı fizyolojik teknikler kullanırlar. Bu fiziksel tekniklerin onları özgürlüğe ve nihayet ölümsüzlüğe ulaştıracağına inanmaktadırlar.(Peter Heehs, *Indian Religions: A Historical Reader of Spiritual Expression and Experience*, C. Hurst & Co. Publishers, London 2002, s. 290-291.) Günümüzde bir Sih grubu olan Yogi Bhajan taraftarları (3HO üyeleri) kendi disiplinlerini kundalini yoga olarak isimlendirmektedirler. (McLeod, *a.g.e.*, s. 119.)

⁶⁰ Véronique Bouillier, "Nāth Yogīs' Encounters with Islam", *South Asia Multidisciplinary Academic Journal*, <http://samaj.revues.org/3878>, 14.09.2015.; Makalenin basılı hali (Fransızca) ise, Véronique Bouillier, "Dialogue entre les Nath yogis et l'islam", *Muslim Cultures in the Indo-Iranian World during the Early-Modern and Modern Periods* (Denis Hermann & Fabrizio Speziale), 2010.

⁶¹ Sihizm'de de önemli olan bu kelime *ilahi vahiy* ya da *ilham* anlamında kullanılmaktadır. Bkz. W. H. McLeod, *Historical Dictionary of Sikhism*, The Scarecrow Press, Inc., Lanham 2005, s. 185.

⁶² S. A. A. Rizvi, "Indian Sufism and Guru Nanak", *Perspectives on Guru Nanak* (Ed. Harbans Singh), Publication Bureau Punjabi University, New Delhi 1999, s. 198.

çekmektedir. Her ikisi de hem Hinduizm’i hem de İslam’ı reddetmekle birlikte, her iki dini geleneği de kuşatacak şekilde yeni bir dini kimlik inşa etmeye çalışmışlardır.⁶³

Sûfiler, Hindistan'ın on üçüncü yüzyıl dini hayatında tanıdık bir fenomen haline gelmiştir. Şeyh Ferid’in hankahı yogilerin uygulamaları ve felsefesi tarafından çapraz bir aşlamaya tabi tutulmuştur. Nitekim Şeyh Nizam, Şeyh Ferid’in hankahını ziyaret eden bir yoginin açıkladığı, cinsel mistisizmin büyüğü ve mistik yönlerini dikkatle dinlemiştir. Yine Şeyh Ferid’in başka bir öğrencisi, hankahta misafir olan bir yogiden, uzun saç elde etmek için bir ilaç reçetesi yazmasını istemiştir. On üçüncü yüzyıldan itibaren Hint sûfileri, bazı yogi uygulamalarından etkilenmeye başlamıştır.⁶⁴ Burada İbn Battuta’nın bir ifadesi, yogiler ile Müslümanlar arasındaki ilişkiye açıklık getirmektedir. Rizvi verdiği dipnotta İbn Battuta’nın bir “Müslüman Yogi” ile konuştuğunu aktarmaktadır. Bu konuşmaya göre İbn Battuta onları ilk gören kişidir ve sayıları elli olarak ifade edilmektedir.⁶⁵ Sûfiler ile yogiler arasındaki bu karşılıklı ilişkiler hem sûfileri hem de (Nath) yogileri farklı düşünceleri benimseme açısından etkilemiştir.

Nath geleneği Sihizm üzerine şu iki nedenden dolayı etkili olmuştur. Bunlardan ilki hemen hemen bütün Santlar (Nanak da dâhil) Nath düşüncelerine şiddetle karşı çıkmalarına rağmen, Sant geleneği, önemli ölçüde Nath geleneğinden etkilenmiştir. Nath geleneği psikofiziksel bir süreç ile uygulanan Hatha Yoga vasıtasıyla ruhun mistik bir mutluluğa yükseleceğini kabul eder. Sant geleneği Meditasyon tekniği lehinde Hatha yoganın fiziksel uygulamalarını reddetti. Fakat nihai mutluluk için manevi bir yükseliş kavramını kabul etti. Kebîr, Nath geleneğinin etkisinde kalmış dikkate değer bir Sant’tır. Kebîr, Nath geleneğinin tamamıyla içe yönelik ruhsal aydınlanma inançlarını kabul ederken, fiziksel düşüncelerini aşağılamıştır. İkinci neden ise Nathların ilk Sihlere bir rekabet ortamı yaratmasıdır. Nitekim Janamsakhi kayıtları Nath ustaları (Siddha olarak geçmektedir) ile Nanak arasındaki tartışmaları ön plana çıkarmaktadır.⁶⁶

⁶³ Bouillier, aynı yer. 14.09.2015.

⁶⁴ Rizvi, *a.g.m.*, s. 197-198.

⁶⁵ Rizvi, *a.g.e.*, s. 219, Dipnot: 37.

⁶⁶ McLeod, *a.g.e.*, s. 146.

1.2.3. Sant Geleneği

“Sant” kelimesi gerçek, hakikat anlamına gelen Sanskritçe “sat” kelimesinden türemiştir. Sant olan kişi ise Hakikati bilen kişi olarak isimlendirilmektedir.⁶⁷ Sant Geleneği⁶⁸ marjinal Hindu kaynaklar ile Nath Geleneği ve Sûfiler gibi kısmen veya tamamen Hindu olmayan kaynaklardan etkilenmiştir. Santlar aynı zamanda Hindu fikirleri Hinduizm’in örgütlü yapısının dışına taşıyan bir kanal görevi görmüştür. Nitekim Santların büyük çoğunluğu alt toplumsal sınıflardandı. Bazıları, Ravidas gibi Hindu toplumunun en alt sınıfından, Kebîr ve Dadu gibi bazıları da Müslüman kökenlilerdi.⁶⁹

Lawrence’a göre Sant Geleneği üzerine İslami etki Sûfiler yoluyla gerçekleşmiştir. Ancak bu etki doğrudan bir etki değil, dolaylı bir etkidir. O bu etkiyi üç başlık altında toplamaktadır. Lawrence; ilk olarak mevcut “Sant Literatürü içindeki Sûfi referansları”, ikinci olarak “Sant yazarlar tarafından kullanılan Sûfi terimleri”, üçüncü olarak da Hindu mistisizminden ziyade İslami bir görünümü düşündüren “Sant beyitleri içindeki tematik yenilikleri” Sûfi etkiyi belirlemek için incelemek istemektedir. Ancak Lawrence’a göre birinci ve ikinci başlıklar sayısal anlamda önemli bir etki arz etmemektedir. Çünkü Sant Edebiyatında ne Müslüman ne de Hindu kutsal kişilerine övgü dolu sözler vardır. Aksine onları kınamaya yönelik atıfların bulunduğunu ifade etmektedir. Yine tasavvufa ait teknik terimlerin Kebîr ve Nanak’ta nadiren yer aldığını ileri sürmektedir.⁷⁰ Diğer taraftan üçüncü başlık konusunda Lawrence, Sûfi ve Sant Edebiyatı (şiiirleri) arasındaki büyük tematik benzerliğin Sûfilerin en önemli etkileme alanı olduğunu söylemektedir.⁷¹

Lawrence’a göre Sûfiler ile Santlar arasındaki en önemli benzerlik “aşk” üzerinedir. Her iki grupta da aşk diğer tüm dini gerekliliklerin önüne geçmektedir. Bu sadece bir aşk ilişkisi değil aynı zamanda onun acı çekme vasıtasıyla ortaya çıkan özel tezahürüdür ve Aşğın acısı hem Sûfi hem de Sant şiiirlerinde vazgeçilmez deneyimler olarak yüceltilir

⁶⁷ W. H. McLeod, *The A to Z of Sikhism*, The Scarecrow Press, Lanham 2009, s. 179.

⁶⁸ Sant Geleneği günümüzde Radhasoami Hareketi tarafından temsil edilmektedir. Bkz. McLeod, *a.g.e.*, s. 181.

⁶⁹ Heehs, *a.g.e.*, s. 358.

⁷⁰ Ancak burada biz Lawrence’a katılmamaktayız. Nitekim “Kutsal Kitap Adi Granth’ta İslami Unsurlar” başlığı altında hem Nanak’ın hem de Kebîr’in metinlerini değerlendirmeye tabi tutacağız.

⁷¹ Bruce Lawrence, “The Sant Movement and North Indian Sufis”, *The Sants Studies in a Devotional Tradition of India*, Shri Jainendra Press, New Delhi 1987, s. 367.

ve ifade edilir. Fakat yoğun acı olarak aşk teması Hint alt kıtasındaki bütün dini gelenekler için ortak değildir. Nitekim Nath geleneğinde bu durum yoktur ve Vişnucu Bhakti geleneğinde Sant Geleneği öncesinde mevcut değildir. McLeod, Kebîr'in bu durumu Sûfilikten ödünç aldığını ifade etmektedir. Yine Kebîr üzerine önemli çalışmaları olan Charlotte Vaudeville de Kebîr'in şiirlerinde ve genellikle Sant geleneğinde “viraha” kavramının sûfî “aşk” kavramı ile benzerlik arz ettiğini ifade etmektedir.⁷²

Diğer benzerliklere gelindiğinde Santlar tarafından *aparampara* (ötelelerin ötesi, “beyond the beyond”) olarak ifade edilen tarif edilemez Tanrı ile sûfilerin *Verâü'l-Verâ* olarak ifade edilen ötelelerin ötesi olan Tanrı anlayışı paraleldir. Yine *prapatti* ve *aslama* ile *tevekkül* ve tabii ki *japa* ile *zikir* kavramları paralellikler arz etmektedir. Ek olarak ağrı, acı, kaygı ve üzüntünün ifadesi olarak *dert* ile *virahd*, yakıcı ateşi ifade için *ateş* ile *agni* kavramları ve yine *aşk* ile *prem* kavramları ortak tematik unsurları oluşturmaktadır.⁷³

Sant Geleneğini en iyi şekilde temsil eden Kebîr'dir. Bu nedenle Kebîr ile ilgili tartışmalara, Nanak'a nasıl bir ortam hazırladığına ve Sihizm'in oluşmasındaki rolüne bakmamız yerinde olacaktır.

1.2.3.1. Kebîr

Kebir "كبير" ismi Arapça bir isimdir ve “büyük” anlamına gelmektedir. Kebîr'in yaşadığı tarih ile ilgili tartışmalar mevcuttur. Ancak genel kanı onun 15. yüzyılda yaşadığı yönündedir.⁷⁴ Kebîr'in doğum yeri ile ilgili de farklı anlatımlar mevcut olmakla beraber gelenek daha çok onun Benares'te doğduğunu ifade etmektedir. Kebîr'in bir Julaha (Müslüman Dokumacı) ailesi içinde doğduğu kabul edilmektedir. Babasının Niru ve annesinin Nima ismine sahip olduğu kayıtlarda mevcuttur.⁷⁵ Diğer taraftan onun Hindu bir aileye sahip olduğuna yönelik efsanevi anlatımlar da bulunmaktadır.⁷⁶

⁷² Lawrence, *a.g.e.*, s. 369.

⁷³ Lawrence, *a.g.e.*, s. 369-370.

⁷⁴ Chand, *a.g.e.*, s. 146-147.

⁷⁵ David Shea ve Anthony Troyer, *The Dabistan or School of Manners* (Eserin Aslı: Muhsin Fani, Debistan-ı Mezahib), Allen And Co. London 1843, s. 186; Chand, *a.g.e.*, 147.; Kristian Niemi, *Images of Kabir*, Karlstads Universitet, Karlstad 2008, s. 34-35, (03/11/2015), <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:127208/FULLTEXT01.pdf>.

⁷⁶ Niemi, *a.g.e.*, s. 35.

Bazı İslami kaynaklar Kebîr hakkında bilgiler vermektedir. Kebîr'in İslami kaynaklardaki ilk kaydı Ebu'l-Fazl el-Allâmî'nin (1551-1602) *Ayîn-i Ekberî* adlı eserinde bulunmaktadır. Bu eserde Ebu'l-Fazl, Kebîr'in bir Muvahhid (monoteist) olduğunu söylemekte, hem Müslümanlar hem de Hindular tarafından fikirleri sahiplenilen ve saygı gösterilen biri olarak ifade etmektedir. Allâmî'nin kayıtlarına göre Kebîr'in cenazesi Hindular tarafından yakılmak istenirken Müslümanlar tarafından ise gömülmek istenmiştir.⁷⁷ Ayrıca mezarının Rattanpur'da bulunduğunu da bildirmektedir.⁷⁸

Bir diğer eser ise *Debistan-ı Mezahib*'dir. Muhammed Muhsin Fani (1615-1670)'ye atfedilen bu eser, dini gruplar üzerine yazılmış bir eserdir. Kebîr ile ilgili oldukça geniş bilgi vermektedir. Bu eserde onun bir dokumacı ailede doğduğu ve Tanrı'nın birliğine inanan Hindular arasında doğumunun kutlandığı ve bir Vairagi (dilenci) olduğu ifade edilmektedir. En iyi Müslüman ve Hinduların yanına gitse de, onun aradığı şeyi bulamadığı dile getirilmektedir. Muhsin Fani'ye göre en sonunda yaşlı bir adam olan Brahman Ramananda ona yön vermiştir. Muhsin Fani, Kebîr'in derviş ve fakirlere saygı duyduğundan bahsetmekte ve onlar ile Kebîr arasında geçen bazı diyaloglara değinmektedir. Muhsin Fani de Kebîr'in ölümü ile ilgili verdiği bilgide Allâmî ile benzer bir bilgi vererek hem Hinduların hem de Müslümanların onun cenazesini sahiplendiklerini ifade etmektedir.⁷⁹

Allâmî ve Muhsin Fani, Kebîr'in senkretik bir yapıya sahip olduğunu ve hem Müslümanlar için hem de Hindular için önemli bir kişilik teşkil ettiğini ifade etmektedirler. Ancak bu kayıtlar onun Müslüman olduğuna dair bilgilerden ise uzaktır. Öte yandan Müslüman yazarlara ait bazı eserlerde onun Müslüman olduğu ifade edilmektedir. Gulam Server'in 1868 yılında yayınlanan *Hazinetü'l-Asfiya* adlı eserinde Kebîr, Şeyh Taki'nin (bir Çiştî Sûfîsi) bir talebesi olarak gösterilmekte⁸⁰ ve hem

⁷⁷ Ebu'l-Fazl el-Allâmî, *Ain-i Ekberî* (İng. Çev.: Colonel H. S. Jarrett), Asiatic Society, Calcutta 1891, c.: II, s. 129.

⁷⁸ Ebu'l-Fazl, *a.g.e.*, s. 171.

⁷⁹ Shea ve Troyer, *a.g.e.*, s. 186-191.

⁸⁰ G. H. Wescott, *Kabir and the Kabir Panth*, Christ Church Mission Press, Cawnpore 1907, s. 25.; Ayrıca Bkz., Kabir, *The Bijak of Kabir* (İng. Çev: Ahmad Shah), Indian Press, Allahabad 1917, s. 8.

Müslümanlar hem de Hindular tarafından yüceltilen bir Müslüman olarak ifade edilmektedir.⁸¹

Kebîr'e ait olduğu kabul edilen *Bijak* adlı eserde, Gulam Server'in bağlantı kurduğu Şeyh Taki ile ilgili bir kayıt mevcuttur. Bu kayıta Kebîr'in Manikpur denilen yerde Şeyh Taki'nin ününü duyduğu, bazı Pirlerin Hz. Muhammed'in adına Hutbe okuduğu (veya hakkında konuştuğu) ifade edilmektedir. Yine bu kayıta Kebîr'in bazı insanların mezarlardan medet umduğunu görünce Şeyh Akardi ve Şeyh Sakardi adında iki kişiye gözlerini açmalarını yani (manevi) akıllarını kullanmalarını söylediği ifade edilmektedir.⁸²

İslami olmayan bazı kaynaklarda da onun Müslüman olduğuna dair ifadeler mevcuttur. Nitekim Sihlerin kutsal kitabı Adi Granth içerisinde Kebîr'e atfedilen şiirler bulunmakta ve bunlardan birinde Kebîr'in Kemal (Kamaal) isimli bir oğlu ifade edilmektedir.⁸³ Kebîr'in hayatının anlatıldığı bazı efsanevi eserlerde ise Kemal ve Nihal adında iki oğlu ile Kemali ve Nihali adında iki kızı olduğu ifade edilmektedir.⁸⁴ Ayrıca bir Bhakti şair olan Ravidas'ın Kebîr ile ilgili Adi Granth içerisinde geçen ifadelerine göre, Kebîr ve ailesi Kurban Bayramlarında inekleri öldürürler, şeyhlere, şehitlere ve pirlere saygı gösterirlerdi.⁸⁵ Yani Ravidas, Kebîr'i Müslüman biri olarak görmektedir.

Kebîr'e atfedilen *Bijak* adlı eseri İngilizceye tercüme eden Ahmed Şah'ın Kebîr'in İslami bilgisi ile ilgili tespiti oldukça önemlidir. Ona göre, Kebîr'in Hindu düşüncesi, literatürü ve ritüelleri hakkındaki derin bilgisinin aksine, *Bijak* adlı eserde ortaya konulan İslami bilginin yüzeyselliği göz ardı edilemez bir gerçektir. İslami kelimeler ve referanslar oldukça azdır.⁸⁶ Bununla beraber Ahmed Şah, *Bijak* içerisinde Farsça, Arapça veya Türkçe kökenli 235 kelime bulunduğunu ifade etmektedir.⁸⁷ Aynı şekilde yine Kebîr'e

⁸¹ Ahmed, *a.g.e.*, 201.

⁸² Kabir, "Ramaini 48", *The Bijak of Kabir* (İng. Çev: Ahmad Shah), Indian Press, Allahabad 1917, s. 76.; Kabir, "Ramaini 48", *Kabir Association of Canada*, <http://www.kabir.ca/bijak-of-kabir/ramainis/ramaini-48/>, (10.11.2015).

⁸³ A.G., s. 1370 – 115.

⁸⁴ Mohan Singh, *Kabir And The Bhagti Movement*, Atma Ram & Sons, Lahore 1934, c.: 1, s. 32.

⁸⁵ A.G., s. 1293 – 3/2.

⁸⁶ Kabir, *a.g.e.*, (İng. Çev.: Ahmad Shah), s. 40.

⁸⁷ Kabir, *a.g.e.*, (İng. Çev.: Ahmad Shah), s. 30.

atfedilen *Anurag Sagar* adlı eseri İngilizceye tercüme eden Sant Ajaib Singh'e göre Kebîr'in şarkıları genellikle İslami referanslar içermekle beraber Anurag Sagar içinde İslami unsurlar azdır.⁸⁸

Kebîr'e atfedilen metinlerin ne kadarının ona ait ne kadarının da uydurma olduğunu belirlemek zordur. Nitekim Adi Granth içerisindeki Kebîr'e atfedilen şiirler, Kebîr'in takipçileri olan Kabir Pantî'lerce⁸⁹ (Kebîr'in yolundan gidenlerce) kabul edilmemekte, diğer taraftan kendi külliyatları da problemlili kabul edilebilmektedir.⁹⁰ Ancak biz bu tartışmaların ötesinde, Kebîr'e atfedilen eserlerin, bir şekilde, zamanla Hindu düşünceler ile yeniden yorumlanmış olabileceğini göz önüne alarak Kebîr'in şiirlerindeki bazı temaları inceleyeceğiz. Çünkü Kebîr üstünde görülen İslami etkilerinden bahsetmek hem Sant Geleneği hem de Sihizm üzerine İslami etki kanalına ışık tutacaktır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi *dert* ile *virahd*, (yakıcı ateşi ifade için) *ateş* ile *agni*, *aşk* ile *prem* gibi bazı kavramlar hem Kebîr'de hem de Hint-Fars edebiyatında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Vaudeville, Kebîr'e ait olan anlatımları (*sakhi*) "Love in Separation" (Ayrılıkta Aşk) adı altında yayımlamıştır. Kebîr'e ait bir beyitte (*doha*), sûfi şiirlerde çok bilindik bir betimleme olan, uçuşan ve yanan keleklerden bahsedilmektedir. Bu betimleme anlamında Vaudeville, Kebîr'i etkilenme açısından Ashvaghosa ve Kalidasa gibi Sanskrit şairlerden daha çok, Müslüman çağdaşları arasında izlemeyi daha akla yatkın görmektedir. Başka bir beyitte ise Kebîr şöyle demektedir:⁹¹

Kalp içinde bir ateş yanıyor dumanı olmadan görülebilen

O, alevin onu tükettiğini bilir ve O (bunu bildiği halde) onu alevlendirir.

Bu beyit ile "Allah'ın, tutuşturulmuş, (yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkan ateşidir"⁹² ayeti ilişkilendirilmektedir. Kebîr'in mistisizmde acının mümkün olmadığı

⁸⁸ Sant Ajaib Singh, *The Ocean of Love* (Kabir, *Anurag Sagar*), Sant Bani Ashram, New Hampshire 1995, s. XIX.

⁸⁹ Kebir Panth, "Kebir'in yolu" anlamına gelmektedir. Kebir Pantî ise "Kebir'in yoluna tabi olan" demektir.

⁹⁰ Ahmed, *a.g.e.*, 202.

⁹¹ Lawrence, *a.g.e.*, s. 370.

⁹² Lawrence bu ayeti "Bizi küle çevirerek yok eden kalbin ortasındaki ateş" ("a flame in the midst of the heart which reduces us to ashes") anlamında çevirmiştir. Hâlbuki ayetin Arapçası böyle bir anlam içermemektedir. "نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ (٦) الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ (٧)" (Hümeze Suresi, 6-7)

ancak gerekli olduğu yönündeki savunması hiçbir pasajda bu kadar göz kamaştırıcı değildir. Çünkü sadece ayrılık acısı çeken aşkın gerçek anlamını bilebilir. O aşk acısının ikilemini şu cümleler ile ifade eder:⁹³

*Ruh kahkaha atarak kocasını bulamaz, onlar o'nu sadece ağlayarak buldu.
Eğer eğlence ile Sevgili bulunsaydı, hiçbiri terkedilmiş eş (kadın) olmazdı.*

Chand, Kebîr'in eserlerinde bulunan İslami etkileri oldukça geniş bir biçimde ele almaktadır. Kebîr'in ana teması Tanrı üzerinedir. O Tanrı'yı Rama, Hari, Govinda, Brahma, Allah, Hüda gibi isimlerle ifade etmektedir ancak onun Tanrı için kullandığı favori ismi Sahib'dir. Kebîr Tanrı anlayışı konusunda hem aşkın hem de içkin bir Tanrı'dan söz etmektedir. O Tanrı'yı Mutlak (Pâra-Brahma), ötelelerin ötesinde Üstün Ruh, Saf Öz (Pâk Zât) gibi ifadeler ile dile getirmektedir. Ancak o genelde Tanrı'nın doğasının ve özünün "Nur" olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada o sûfîlere olan derin borcunu dile getirmektedir. "Bütün yaratılmışlara yayılmış bir Nur", "Senin Nur'un her şeyi doldurur", "Duyun ey kardeşim azizler, Gerçek Öğretmen tamamıyla Nur'dur." gibi ifadeler ile Tanrı'yı nitelendirmekte ve böylece Tanrı'ya hem aşkın hem de içkin vasıflar atfetmektedir.⁹⁴

Chand, Kebîr'in sûfî anlayışlara benzer birçok durumu (hal) tecrübe ettiğini kullandığı terminolojiden hareketle ifade eder. Bu ifadelerden bazıları şunlardır: pişmanlık (pachhtawa) ve üzüntü (dukh), umut (asa) ve korku (duras), samimiyetle O'nun güzelliğini düşünme (cema) ve O'nun heybetine hayranlık (celal), şiddet (kahr) ve iyilik (mihir), ayrılık (viraha) ve birliktelik (milan), yokluk (gaybet) ve varlık (huzûr), şaşkınlık (hayret, chigungi ya da bharam) ve memnuniyet (bharam vidhwans)... Kebîr kendi içinde gerçekleştirdiği yolculuğunu Mansur el-Hallac'ın 10. yüzyılda kullandığı birçok benzer terimle ifade etmektedir. Kebîr insani (nâsût) eylemlerin terk edilmesi ile meleklerle (Melekût) ait bir âlem görür; daha sonra haşmetli (ceberût) bir görünümü terk ederek bir ilahiyat (lâhût) vizyonu çizmektedir. Ancak Kebîr bu dört durumu da geride bırakarak ölümün ya da ayrılığın olmadığı ve herhangi bir girişi olmayan Yama'nın⁹⁵ bulunduğu

⁹³ Lawrence, *a.g.e.*, s. 370.

⁹⁴ Chand, *a.g.e.*, 154-155.

⁹⁵ Hinduizm'de ölüm tanrısı.

Hâhût'a⁹⁶ gelir. Kebîr bu kelimelerin doğru anlamlarını bilmekteydi ve o bunu şu veciz satırları ile de ifade etmişti:⁹⁷

*“İnsanlık (Nasut) karanlıktır, Melekût ise melek(ler) gibidir,
Ceberut'ta Görkemli Işık (Nur-i Celal) parlar
Lahut'ta Güzel Işık (Nur-i Cemal) bulunur
Ve Hahut'ta Gerçek (Hak)'in yeri bulunmaktadır.”*

Vaudeville'e göre Kebîr sünnetli olsun ya da olmasın resmi olarak Müslümandır. Fakat kullandığı dil ortadoks İslam'dan daha çok Gorakhnathçı (Nath Geleneği) çizgide görünmektedir. Ona göre bütün bunlarla beraber Kebîr Gorakhnathçı bir şair de değildir ve Gorakhnathçı öğeleri alaya almaktadır.⁹⁸ Biz bütün bunlara rağmen onun Müslüman kökenli olduğunu düşünüyoruz. Nitekim onun Müslüman bir ailede doğduğu konusunda bir birlik olmakla beraber⁹⁹, onun sonradan bir Hindu olduğuna dair bir birliktelik olduğunu tespit edemedik.

Kebîr, Hindu ve Müslümanların sergiledikleri şekilciliği reddetmekle beraber her ikisinin bir birliktelik içinde olduğunu ifade etmektedir. Bijak adlı eserinde Kebîr, Hinduları ve Müslümanları gözlemlediğini ve her iki gurubun da kendisini (Kebîr'i) dinlemeyip dünyevi zevklere düşkün olmaya devam ettiklerini ifade etmektedir. Yaptıkları ibadetlerin şekilciliğini eleştirerek Hinduların ve Müslümanların kalplerinde merhametin kalmadığını söylemektedir.¹⁰⁰ Diğer taraftan ise her iki gurubun bir olduğunu, aynı olduğunu şöyle dile getirmektedir.¹⁰¹

Ey Sevgili kardeşim! İki Tanrı nereden geldi? Bu karışıklığa kimin neden olduğunu söyle?

Allah, Ram, Kerim, Keshav, Hari ve Hazret O'na verilen isimlerdir.

⁹⁶ Bilinemez öz. “هاهوت”

⁹⁷ Chand, a.g.e., 161-162.

⁹⁸ Charlotte Vaudeville, *A Weaver Named Kabir*, Oxford University Press, New York 1993, s. 77.

⁹⁹ Niemi, a.g.e., s. 39.

¹⁰⁰ Kabir, “Shabda 10”, a.g.e., (İng. Çev.: Ahmad Shah), s. 99.; Kabir, “Shabd 10”, *Kabir Association of Canada*, <http://kabir.ca/bijak-of-kabir/shabd/10>, (10.11.2015).

¹⁰¹ Kabir, “Shabda 30”, a.g.e., (İng. Çev.: Ahmad Shah), s. 110.; Kabir, “Shabd 30”, *Kabir Association of Canada*, <http://kabir.ca/bijak-of-kabir/shabd/30>, (10.11.2015).

Altın bütün takılar içinde aynıdır. Onların içinde başka hiçbir unsur yoktur. Konuşma ve işitme aşkına, onlar iki yol kurdular, biri namaz ve diğeri puja¹⁰² oldu. Mahadev ve Muhammed veya Brahma ve Âdem aynı isimlendirmelerdir. Kim bir Hindu ve kim bir Türk (Müslüman) olduğunu söyleyebilir? Her ikisi de aynı yeryüzünde yaşıyor. Bunlar Vedalar ve onlar Kur'an okur. Bunlar pande (brahmin), onlar ise molla olarak adlandırılır. Onlar değişik isimlere sahiptirler. Ancak onlar bütün kapların aynı kilden olması (gibidir). Kebîr her iki grubun da yanlış olduğunu söyler, hiçbiri Tanrı'yı bulamamıştır. Bunlar keçi keser ve onlar inek keser, boşu boşuna onların (hayvanların) hayatlarını harcarlar.

Kebîr bu söylemlerinden dolayı senkretik bir dini lider olarak ifade edilebilir. Nitekim onun üzerine yazılan birçok kitap onu Hindu-Müslüman Birliğinin Havarisi¹⁰³ olarak isimlendirmektedir. Onun bu dini düşüncesi aslında Sihizm'in oluşmasına ön ayak olmuştur. Nitekim Kebîr, Sihler için çok önemli bir şahsiyettir. Sihlerin kutsal kitabı Adi Granth'ta Kebîr'in 541 ilahisi bulunmaktadır.¹⁰⁴ Birçok modern batılı araştırmacı, Kebîr'i Sihizm'in kurucu babası ve Nanak'ın fikir atası olarak kabul etmektedir. Kebîr'in zamansal olarak daha önce yaşamış olması buna temel dayanak oluşturmaktadır.¹⁰⁵ Öte yandan hem Sih kaynaklarda hem de Kebîr Panti'lerin kaynaklarında bir araya geldiklerine dair bilgiler mevcut ise de her iki grup da bunu kendi liderini üstün göstermek için ortaya atmış olabilir ki anlatımlar bunu onaylar niteliktedir.¹⁰⁶ Bizce de Sihizm'in

¹⁰² Saygı anlamına gelen Puja son 1500 yıldır Hinduizm'in yaygın bir ibadeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Puja evde ya da tapınaklarda yapılabilmektedir. Bkz. Robert S. Ellwood ve Gregory D. Alles, *The Encyclopedia of World Religions*, Fact on Files Inc. New York 2007, s. 362.; Puja yakarmalar, dualar, ilahiler ve ritüeller aracılığıyla bir tanrı, bir ruh, ya da tanrısal başka bir yöne saygı gösterme eylemidir. Bir Hindu için pujanın en önemli ögesi tanrı ile ruhsal iletişim kurmaktır. Bu iletişim esnasında bir heykel, doğaya ait bir nesne veya bir resim kullanılmaktadır. Bkz. "What is puja?", *Smithsonian Institution*, <https://asia.si.edu/pujaonline/puja/background.html>, (20.04.2016).

¹⁰³ Bkz., Muhammad Hedayetullah, *Kabir: The Apostle of Hindu-Muslim Unity*, Motilal Banarsidass, New Delhi 2009.; O.P. Ralhan, *Kabir: The Apostle of Hindu-Muslim Unity*, Anmol Publications, New Delhi 2004.

¹⁰⁴ Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005, s. 37.

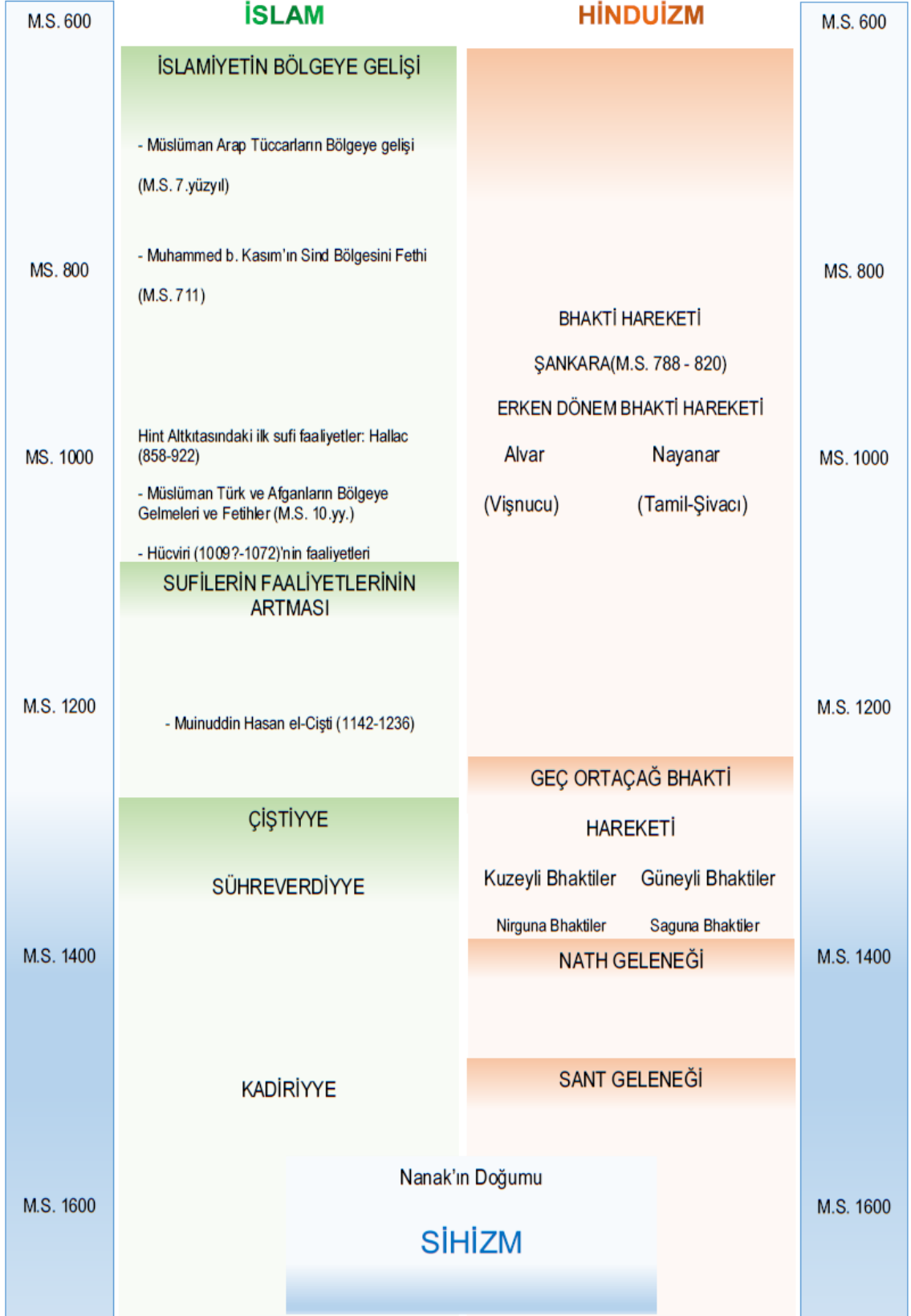
¹⁰⁵ David C. Scott, "Kabir", *E.S.*, c.: II, s.403.

¹⁰⁶ Niemi, *a.g.e.*, s. 27.

esas hazırlayıcı düşünsel kuvveti (Aslında hem ret hem de sentez yapma anlayışını Gorakhnath ile başlatabiliriz.) Kebîr’de ortaya çıkmıştır. Kebîr’deki her iki dini reddetme ile beraber her ikisinden hareketle yeni bir dini teoloji ortaya koyma düşüncesi Nanak’ın temel felsefesini oluşturmuştur.

SİHİZMİN ARKAPLANI

Tablo 1: Sihizm'in Arka Planı

2. BÖLÜM

SİH KURUCULAR ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

(Sosyal Etkileşim Bağlamında)

İslamiyet, Sih Kurucular üzerine hem dini hem de siyasi yönden etkiler bırakmıştır. Dini yönü daha çok Sûfî kaynaklıdır. Siyasi yön ise Delhi Sultanlığı ve Babürlü İmparatorluğu'nun izlerini taşımaktadır. Aslında siyasi tutumlar dini etkilerin kanallarını açmıştır. Nitekim İslam, bir devlet olarak bölgeye ulaştıktan sonra müthiş bir dini hoşgörü ortamı oluşturmuştur. Kur'an'da ihtidanın zorla değil ikna ve öğütle gerçekleştirilmesi konusu birçok ayette (Örneğin; Hacc Suresi 67) bildirilmiştir. Bu anlamda Müslümanlar Hindistan'da kılıçla ve zulümlerle değil gönül kazanarak İslam'ı yaymıştır. Bu hususu teyit edercesine Sharma: *“Hinduların Hindistan'daki durumu, Avrupa'da bulunan ve kaderleri hükümdarlarınunkinden çok farklı olan birçok topluluktan daha iyiydi.”* demektedir. Nitekim Müslümanlar, Hindistan hâkimiyetleri boyunca halka çoğunlukla hoşgörü ile davranmışlardır.¹⁰⁷

İslam'ın Hint alt kıtasında siyasi güç olarak varlığı Muhammed b. Kasım zamanında başlamıştır. İlk zamanlardan itibaren Muhammed b. Kasım Hindulara dini hoşgörü göstermiştir.¹⁰⁸ Gazneli Mahmud döneminde Hindu tebaaya puta tapma konusunda izin verilmesi dini hoşgörünün ne denli geniş olduğunu bize göstermektedir. Aynı şekilde Muhammed b. Tuğluk ve birçok Babür hükümdarı Hinduları kendi dinlerini yaşama konusunda serbest bırakmıştır.¹⁰⁹ İslam'ın bölgeye gelişinden itibaren gösterdiği bu hoşgörü sadece Hinduların mevcut dinlerini yaşamasını sağlamamış aynı zamanda yeni dini eğilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlamda Bhakti Hareketinin halk

¹⁰⁷ Ahmed, *a.g.e.*, s. 116-128.

¹⁰⁸ Ashirbadi Lal Srivastava, *The Sultanate of Delhi*, Shiva Lal Agarwala & Company, Agra 1966, s. 21.

¹⁰⁹ Ahmed, *a.g.e.*, s. 128.

tarafından ilgi görmeye devam etmesi ve onun içerisindeki alt oluşumların meydana gelmesi Müslüman yöneticilerin halka tanıdığı dini toleransın bir neticesidir.

Önemli diğer bir husus ise Sihizm'in ortaya çıktığı dönemin siyasi geçişin olduğu bir döneme denk gelmesidir. Nitekim Sihizm'in oluşmaya başladığı dönemde Lodi Hanedanlığı (Delhi Sultanlığı) zayıflamış ve Babür İmparatorluğu kurulmuştur. Babür'ün Kuzey Hindistan'a akınları 1505'te başlamış ve 1523'te Babür Pencap'a girmiştir. 1526 yılında ise Delhi Sultanlığı, Babür tarafından yıkılmıştır.¹¹⁰ Lodi Hanedanlığının zayıfladığı ve Babür İmparatorluğunun kurulduğu bu ortam, Nanak'ın düşüncelerine siyasi çehrenin dönmesini engellemiş ve böylece Sihizm kendine bir gelişim alanı bulmuştur.

Sihizm'in ortaya çıkışında dini hoşgörü ve siyasi geçiş ortamının sağladığı rahatlık olmakla beraber, onun yaşamasına vesile olan, hatta gelişip güçlenmesini sağlayan durum ise Ekber Şah döneminde hoşgörüden daha ileri boyuta taşınan dinlere eşit

GURULAR	TARİH	DEVLET	HÜKÜMDAR
NANAK 1499-1539	1490 1500 1510 1520 1530	DELHI SULTANLIĞI 1206-1526	İskender Lodi (1489-1517)
ANGAD 1539-1552	1540 1550		İbrahim Lodi (1517-1526)
AMAR DAS 1552-1574	1560 1570	BABÜRÜLER 1526-1858	Babür Şah
RAM DAS 1574-1581	1580		Hümayun Şah (1530-1540) ve (1555-1556)
ARJUN 1581-1606	1590 1600		Ekber Şah (1556-1605)
HARGOBİND 1606-1644	1610 1620 1630		Cihangir Şah I (1605-1627)
HAR RAI 1644-1661	1640 1650		Şah-ı Cihan I (1627-1658)
HAR KRİŞAN	1660		
TEGH BAHADUR 1665-1675	1670		Alemgir Şah I (Evrengezb) (1658-1707)
GOBİND SİNGH 1675-1708	1680 1690 1700		Bahadır Şah I (1707-1712)
	1710		

Tablo 2: Gurular Dönemi Siyasi Otorite

¹¹⁰ Sri Ram Sharma, "Babar", E.S., c.: I, s.242

biçimde yaklaşma politikasıdır. Nitekim Ekber Şah bu siyaseti Hindistan'ın çok çeşitli dini yapıya sahip olması dolayısıyla uygulamış ve onların hepsinin sevgisini kazanmaya çalışmıştır. Dinlere tanınan bu serbestlik ve hatta himaye ortamı 16. yüzyılın bir "Dini Canlanma Çağı" olarak ifade edilmesine neden olmuştur. 15. ya da 16. yy.'da ortaya çıkan Kebîr, Nanak ve Chaitanya gibi senkretik hareketler de Ekber Şah'ın Din-i İlahi politikasına ilham kaynağı olmuştur.¹¹¹

Guru Amar, Guru Ram, ve Guru Arjan dönemi İmparator Ekber'in Hindistan egemenliği ile kesişmektedir. Pencap halkının ilk Babür hükümdarları egemenliği altında nispeten huzurlu bir hayat sürmeleri Sih geleneğinin gelişimi üzerinde önemli katkılar sağlamıştır. Bu dönemde, Sihlerin sayısı artmış ve Guru Arjan'ın inşa ettiği dört kasabada ticaret gelişmiştir. İmparator Ekber'in ölümü Sihlere yönelik devlet politikasının tamamıyla değişmesine neden olmuş, yeni imparator Cihangir, Guru Arjan'ın artan popülaritesini onaylamamıştır. Cihangir, Guru Arjan'ı oğlu Prens Hüsrev'e isyan konusunda yardım etmekle suçlayarak yakalanmasını emretmiş ve Guru Arjan tutuklanarak Lahor'da 30 Mayıs 1606 tarihinde idam edilmiştir.¹¹²

Sihler, mirasında büyüdükleri İslam'a bu dönemden sonra daha çok siyasi bir muhalif tavır almışlardır. Hargobind ile güçlenen Sih askeri oluşumlar, Gobind ile kurumsallaşmıştır. Nitekim Gobind, Halis (Khalsa) Teşkilat'ı¹¹³ kurarak bir dini kimlik oluşturmuştur. Halis Teşkilat'a katılan Sihlerin, Müslümanlarla hiçbir ilişkiye girmemek gibi uymaları gereken kurallar konulmuştur.¹¹⁴ Dolayısıyla başlangıçta örnek alınan İslam, Halis Teşkilat'la birlikte siyasi anlamda rekabet edilecek bir düşman olarak görülmüştür.

2.1. İSLAM'IN NANAK ÜZERİNDE ETKİSİ

İslam'ın Nanak üstündeki etkisi çok farklı yönlerden olmuştur. Biz bu başlık altında Nanak'ın yaşadığı sosyal ortamı ve bu ortamda ilişki içinde bulunduğu Müslümanları

¹¹¹ Sinan Yalçınkaya, *Ekber Şah Döneminde Hindistan'da Dini Hayat* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi S.B.E., Ankara 2008, s. 36-38, 52.

¹¹² Kalsi, *a.g.e.*, s. 22.

¹¹³ Halis (Khalsa) Teşkilat ile ilgili ayrıntılı bilgi için tezimizn 367. dipnotuna bkz.

¹¹⁴ Ahmed, *a.g.e.*, s. 216.

konu edineceğiz. Bu anlamda günlük yaşamına dair İslami ilişkileri tespit etmeye çalışacağız.

2.1.1. Doğumu ve Çocukluğu

Guru Nanak 1469 yılında, Talvandi Köyü'nde (günümüzde Pakistan sınırları içerisindeki Nankana Sahib) doğmuştur. Bu köy Bhatti Kabilesine mensup Müslüman bir Racput¹¹⁵ olan Rai Bhoje tarafından on beşinci yüzyılın başlarında kurulmuştur. Rai Bhoje'nin torunlarından Talvandi Köyü'nün yöneticisi Rai Bular ile Guru Nanak aynı dönemde yaşamıştır.¹¹⁶ Janamsakhi kayıtlarında köyde Müslüman ve Hindu unsurların mevcut olduğu görülmektedir. Hatta onun doğumu bir Müslüman ebe olan Daulatan (Devlet(h)an) tarafından gerçekleştirilmiştir.¹¹⁷

Nanak'ın çocukken Müslüman öğretmenlerden ders aldığı ile ilgili kayıtlar mevcuttur. Sih kaynaklı "Mani Singh Janamsakhi" ile "Miharban Janamsakhi"deki kayıtlarda Nanak'ın Müslüman bir öğretmenden ders aldığı belirtilmektedir. Ayrıca Giani Gian Singh tarafından kaleme alınan "Tevarih-i Guru Khalsa" adlı eserde de Müslüman bir öğretmenden söz edilmektedir. Bazı yazarlar Gulam Hüseyin Han'a ait "Siyer'ul-Muteahhirin" (1785)¹¹⁸ adlı eserde Guru Nanak'ın Müslüman öğretmenininin adının Seyyid Hasan olarak verildiğini aktarmaktadırlar.¹¹⁹ Ancak Siyer'ul-Muteahhirin'in Briggs tarafından İngilizceye yapılan tercümesinde bu isim Seyyid Hüseyin olarak verilmektedir. Seyyid Hüseyin'in kendi çocuğunun olmadığı ve Nanak'ın eğitimine kendini adadığı ifade edilmektedir. Nanak'ın çok genç bir yaşta en değerli İslami kutsal metinlerin

¹¹⁵ Racput "Kralın Oğlu" anlamına gelmektedir. Kşatriya kastına mensup insanlardan oluşan bir Hint kökenli kabile olduğu ifade edilmektedir. Bkz. "Rajput", E.B., <https://britannica.com/topic/Rajput>, (01.06.2016).

¹¹⁶ Narain Singh, "Nankana Sahib", E.S., c.: III, s. 199.

¹¹⁷ Ernest Trumpp, *The Adi Granth or The Holy Scriptures of The Sikhs*, W. H. Allen & Co., London 1877, s. xlix.; Patwant Singh, *The Sikhs*, Rupa Co., New Delhi 2010, s. 18.; Om Gupta, *Encyclopaedia of India, Pakistan and Bangladesh*, Isha Books, Delhi 2006, c.:4, s. 865.; Max Arthur Macauliffe, *The Sikh Religion*, The Clarendon Press, Oxford 1909, c.: 1, s.1.

¹¹⁸ Surjit Singh Gandhi, *History of Sikh Gurus Retold*, Atlantic Publishers, New Delhi 2007, c.: 2, s. 1153.

¹¹⁹ Dalbir Singh Dhillon, *Sikhism Origin and Development*, Atlantic Publishers, New Delhi 1988, s. 158. Ayrıca Bkz. Taran Singh, *Sikh Gurus and the Indian Spiritual Thought*, Punjabi University Press, Patiala 1994, s. 112.; Harbans Singh, *Guru Nanak and Origins of The Sikh Faith*, Asia Publishing House, Patiala 1969, s. 80.

bilgisini kendinde topladığı dile getirilmektedir.¹²⁰ Farklı bir anlatımda ise Nanak'ın on bir yaşındayken Kutbüddîn adlı bir Müslümana Farsça öğrenmek amacıyla gittiği ifade edilmektedir.¹²¹ Ancak Macauliffe bu ismi Ruknüddîn olarak vermektedir. Macauliffe'in anlatıma göre Rai Bular'ın köyünün mali işlerinden sorumlu olan kişi Nanak'ın babası Mehta Kalu'dur. Rai Bular, Nanak'ın Farsçayı öğrenmesi durumunda köyün mali işlerine, babasından sonra, onu atayacağına dair söz verir. Bunun üzerine Nanak, Ruknüddîn'e gönderilir. Nanak'ın, öğretmeninin alfabe hakkındaki sorularına akrostiş şiir söyleyecek bir tarzda cevap verdiği anlatılmaktadır.¹²² Bazı araştırmacılar Seyyid Hüseyin ve Kutbüddîn adlı şahısların aynı kişi olabileceği yönünde imalar veririrken¹²³ bazıları ise onların iki farklı öğretmen olduğuna işaret etmişlerdir.¹²⁴ Bu anlamda dört farklı isim karşımızda durmaktadır: Seyyid Hasan ve Seyyid Hüseyin ile Ruknüddîn ve Kutbüddîn. Muhtemelen ilk isimler bir kişiyi, ikinci isimler ise başka bir kişiyi ifade etmektedir.

2.1.1. Sultanpur'a Gidişi

Guru Nanak on altı yaşına geldiğinde, Lodi Hanedanlığı hâkimiyeti altındaki Sultanpur bölgesine gider ve orada bulunan eniştesi Jai Ram ve kız kardeşi Nanaki'nin yanında kalır. Burada Müslüman yönetici Devlet Han Lodi'nin yanında işe girer.¹²⁵ Bazı araştırmacılar Nanak'ın geniş İslami Literatüre burada ulaştığını ifade etmektedirler. Nanak on yılı aşkın bir süre Pencap Valisi Devlet Han Lodi'nin yanında Modi (Ambar Memuru) olarak çalışmıştır. Burada ilimle meşgul olmaktan keyif alan Devlet Han Lodi'nin oğlu Gazi Han'ın Kütüphanesi Nanak'a sunulmuştur. Bu kütüphane o günün şartlarında İslami Literatür üzerine yazılmış el yazmalarına ev sahipliği yapan ve âlimlerin bu nadir elyazmalarına ulaşmak için uzaktan yakından geldikleri Hindistan'ın

¹²⁰ Gholam Hussein-Khan, *Siyar-ul-Mutakherin* (İng. Çev.: John Briggs), Allen & Co., London 1832, s. 110.; Ayrıca Bkz. Trumpp, *a.g.e.*, s. LI.

¹²¹ Surindar Singh Kohli, *The Philosophy of Guru Nanak*, Publication Bureau, Chandigarh 1980, s. 2.

¹²² Macauliffe, *a.g.e.*, c.: 1, s.11-15.

¹²³ Prithi Pal Singh, *The History of Sikh Gurus*, Lotus Press, New Delhi 2006, s. 3.

¹²⁴ Harish Dhillon, *Guru Nanak*, Indus Source Books, Mumbai 2005, s. 37.

¹²⁵ William Owen Cole ve Piara Singh Sambhi, *The Sikhs: Their Religious Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press, Oregon 1998, s. 10.; Frederic Pincott, *Sikhism in Its Relation to Muhammadanism*, W. H. Allen & Co., London 1885, s. 14.

en büyük kütüphanesiydi. Bu kütüphane üzerinden Nanak'ın İslam tarihi ve doktrinleri üzerine bilgi sahibi olduğu söylenmektedir.¹²⁶

Nanak'ın Devlet Han Lodi'nin yanında olduğu dönemde Müslüman olduğuna dair söylemler ve emareler bazı kaynaklarda mevcuttur. Nanak'ın Devlet Han ile Cuma namazını kılmaya gittiği anlatılmaktadır.¹²⁷ Diğer taraftan başka bir anlatıma göre ise Nanak, Devlet Han ve Kadı ile bir namaza gitmiştir ve burada Nanak, Kadı'nın yaptığı ibadete (duaya) gülmüştür. Kadı bunu Devlet Han'a söylemiş ve Devlet Han, Nanak'ın bir fakir olduğunu belirtmiştir.¹²⁸ Bu kayıtların doğruluk değeri tartışılabilir. Ancak bize şunu açık bir biçimde göstermektedir: Nanak Müslüman unsurlar ile oldukça içli dışlı bir hayat sürdürmüştür.

2.1.2. Seyahatlere Başlaması

Nanak'ın 27 yaşına (1496) geldiğinde bir sabah Bein nehrine gittiği ve burada Tanrı ile bir deneyim yaşadığı Sih kaynaklarda ifade edilmektedir. Kayıtlara göre Nanak bu olaydan sonra üç gün ortalıktan kaybolmuştur.¹²⁹ Üç günün sonunda ortaya çıktığında ki ilk sözcüklerinin “ Ne Müslüman vardır ne de Hindu” olduğu söylenmektedir.¹³⁰

Nanak söylediği bu sözlerden dolayı Devlet Han'a bir sapkın olarak şikâyet edilmiştir. Ancak Devlet Han onun bir fakir olduğunu söyleyerek mistik düşüncelere sahip olduğunu düşünmüştür. Ancak gelen şikâyetler ve Kadı'nın ısrarları üzerine yargılanmış ve Nanak bölgeden uzaklaşmıştır. Böylece Sihizm'in kurulmasında önemli bir dönüm noktası olan

¹²⁶ Trilochan Singh, “Guru Nanak's Approach to Contemporary Philosophies”, *The Sikh Review*, Şub. 1994, c.: 42/2, s. 10.

¹²⁷ Bir gün Devlet Han, Nanak'ı çağırır ancak o gelmez. Bunun üzerine ona kızar. Nanak artık onun hizmetçisi olmadığını artık yalnızca Hüda'nın hizmetçisi olduğunu ifade eder. Devlet Han bunu duyunca “Sen böyle olduysan eğer, benimle gel ibadet (namaz) edelim.” der. O gün cumadır ve Nanak Devlet Han'a “gidelim efendim” der. Bunun üzerine Devlet Han, Kadı ve Nanak kalabalık bir camiye giderler. Orada bulunanlar “Nanak bugün bu dine girdi” derler. Bunu duyan Hindular arasında kargaşa çıkar ve (eniştesi) Jai Ram çok üzülür. Jai Ram eve geldiğinde karısı Nanaki (Nanak'ın kız kardeşi), ne olduğunu sorar. O da “Senin kardeşin Nanak, Devlet Han ile beraber Cuma Mescidine ibadet etmeye gitti” der. O gün kentte Nanak'ın bir Türk (Müslüman) olduğu konuşulmuştur. (India Office MS., No. 2885, fol. 39.) Bkz. Frederic Pincott, *Sikhism in Its Relation to Muhammadanism*, W. H. Allen & Co., London 1885, s. 18-19. Trumpp da aynı kaydı oldukça benzer bir şekilde tercüme etmiştir. Bkz. Trumpp, *a.g.e.*, s. LI.

¹²⁸ W. H. McLeod, *The B40 Janam-Sakhi*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 1980, s. 23.

¹²⁹ Bazı anlatımlara göre nehrin suyunda üç gün üç gece batık kalmıştır.

¹³⁰ Taran Singh, *a.g.e.*, s. 113.

Nanak'ın seyahatleri başlamıştır.¹³¹ Bu seyahatleri sırasında çocukluk arkadaşı (Müslüman bir Mirasi¹³²) olan Merdâne¹³³ (1459-1534) ona eşlik etmiştir. Miharban Janamsakhi kayıtları Merdâne'yi çocukluk günlerinden itibaren Nanak'ın refakatçisi ve Kebîr, Trilochan, Ravidas, Dhanna ve Bern'den ilahiler söyleyen biri olarak tanıtmaktadır. Mehta Kalu, Sultanpur'daki oğlundan haber alması için Merdâne'yi Sultanpur'a göndermiştir. Sultanpur'da bir araya gelen Merdâne ve Nanak'ın bundan sonra hiç ayrılmadıkları söylenmekte ve Merdâne'nin *Rabab* veya *Rebeck* denilen bir müzik aletiyle Nanak'a eşlik ettiği ifade edilmektedir.¹³⁴ B-40 Janamsakhi içerisinde bulunan neredeyse bütün resimlerde Merdâne ve Nanak, birlikte seyahat eder şekilde resmedilmiştir.¹³⁵ Bütün Janamsakhilerde de bu paralelde anlatımlar bulunmaktadır.¹³⁶ Bu anlamda Merdâne, Sihizm'in oluşmasındaki kilit isimlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hari Ram Gupta'ya göre Nanak ve Merdâne Talvandi'den ayrıldıktan sonra Müslüman köylerden geçerken genellikle bir mezarlığın yakınlarında bulunan bir fakirin tekkesinde kalmışlardır. Onlar orada Allah'ı öven ayetler okumuşlar ve Merdâne camide namaz kılarken Nanak ona eşlik etmiştir. Hari Ram Gupta'nın ifadesiyle baġnaz Molla görüntüsü sık sık Merdâne ile yumuşatılmış ve belki de Merdâne vasıtasıyla İslam, Nanak tarafından kucaklanmaya çalışılmıştır.¹³⁷

Nanak'ın hayatındaki en önemli olay olan seyahatler Janamsakhi kitaplarında geniş bir biçimde anlatılmaktadır. Nanak'ın çağdaşı olan Bhai Bala (1466–1544) tarafından yazılan Bala Janamsakhi'de yoğun bir biçimde mucizevi ve efsanevi anlatım bulunmaktadır. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde keşfedilen Puratan (Antik) Janamsakhi Nanak'ın seyahatleri hakkında daha tutarlı bir kayıt sunmuştur. Nitekim şair Bhai

¹³¹ Gurnek Singh, *a.g.m.*, c.: I, s. 535-536.

¹³² Müzikle ilgilenen bir sınıf. Bkz. Trumpp, *a.g.e.*, s. LXV.

¹³³ Batılı araştırmacıların Mardana olarak ifade ettikleri Merdâne (مردانه) kelimesi er gibi, ercesine, mertçe, erkekçe gibi anlamlara gelen farsça bir kelimedir. (Hak yolunda yuvarlanan merdâne olur.) Bkz. Abdülbâki Gölpınarlı, *Tasavvuf'tan Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1977, s. 145.; Ferit Devellioġlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1984, s. 740.; Hari Ram Gupta, *History of The Sikhs*, Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi 2008, c.: 1, s. 357.

¹³⁴ Major Gurmukh Singh, "Bhai Mardana", *E.S.*, c.: III, s. 52-53.

¹³⁵ Bkz. Surjit Hans (Ed.), *B-40 Janamsakhi Guru Baba Nanak Paintings*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 1987.

¹³⁶ Bkz. W. H. McLeod, *Early Sikh Tradition*, Clarendon Press, Oxford 1980.

¹³⁷ Hari Ram Gupta, *History of The Sikhs*, Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi 2008, c.: 1, s. 358.

Gurdas'ın (1551–1637) kayıtları ile Puratan Janamsakhi örtüşmektedir. Puratan Janamsakhi'ye göre Nanak'ın seyahatleri beş güzergâh üzerinde gerçekleşmiştir.¹³⁸ Vereceğimiz tarihler üzerine ittifak yoktur. Bunlar: Birinci (Doğu) Seyahat (1501-1510), İkinci (Güney, Sri Lanka) Seyahat (1510-1514), Üçüncü (Kuzey, Himalayalılar "Nath Yogileri") Seyahat (1514-1517), Dördüncü (Batı, Bağdat, Mekke, Medine) Seyahat (1517-1521) ve Beşinci (hayatının geriye kalan kısmında, Güney Pencap) Seyahat olarak zikredilmektedir.¹³⁹ Nanak bu seyahatlerinde birçok Müslüman yönetici ve sûfi ile karşılaşmış ve görüş alışverişinde bulunmuştur.

Birinci seyahatinde Nanak, Şeyh (Şerif) Şerâfeddîn Ebû Ali Kalender'in Pânîpet'te bulunan dergâhına gitmiştir. Her ne kadar bu anlatımlardaki kişi Şeyh Şerâfeddîn Ebû Ali Kalender olarak verilse de bu tarihsel olarak mümkün değildir. Nitekim Ebu Ali Kalender 1324 yılında vefat etmiştir. Harbans Singh, bu kişinin onun selefi olan bir Şeyh olabileceğini ifade etmektedir.¹⁴⁰ Kişinin kim olduğunu bir yana bırakırsak Janamsakhi kayıtlarındaki Şeyh Şerif ile Nanak arasında geçen konuşmalar, Nanak'ın sûfi yönüne ve bilgisine ışık tutmaktadır. Bu anlatımlara göre bir sûfi Nanak'ı "Selamün Aleyküm Derviş" diye karşılamış ve Nanak da "Aleyküm Selam Pir'in Kulu" diye karşılık vermiştir. Daha sonra Şeyh Şerif, Nanak'a "Gerçek derviş kimdir?" diye sormuş ve Nanak oldukça sûfi temada bir cevap vermiştir.¹⁴¹

Nanak'ın seyahatleri esnasında görüş alışverişinde bulunduğu belki de en önemli kişi Şeyh İbrahim (Şeyh Ferid II)'dir. Şeyh İbrahim ile Nanak, Nanak'ın seyahatleri esnasında iki kez bir araya gelmişlerdir. Ancak bu veriler ile ilgili bazı farklı aktarımlar mevcuttur. Nitekim Surindar Singh Kohli, Nanak ile Şeyh İbrahim'in ilk buluşmalarını, Nanak on beş yaşındayken, 1484 olarak vermektedir.¹⁴² Yani henüz Nanak ilahi bir tecrübe

¹³⁸ Janamsakhi kitaplarında Nanak'ın yaptığı seyahatler dünyadan el çekme anlamına gelen "Udasi" kavramı ile ifade edilmiştir. Meharban Veli Janamsakhiye göre Nanak üç Udasi (seyahat) gerçekleştirmiştir. Buna göre ilk seyahat Hindistan'ın doğusuna ve güneyine, ikinci seyahat kuzeye ve batıya, üçüncü seyahat ise Pencap içindeki yerlere yapılmıştır. Aslında Puratan bu sınıflandırmayı daha ayrıntılı olarak vermiştir. Bkz. Surjit Singh Gandhi, *a.g.e.*, c.: 1, s.195-196.

¹³⁹ Kathleen Kuiper, *The Culture of India*, Britannica Educational Publishing, New York 2011, s. 125.; Kohli, *The Philosophy of Guru Nanak*, s. 4-6.

¹⁴⁰ Harbans Singh, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁴¹ Ayrıntılı bilgi için tezimizin 73. sayfasına bkz.

¹⁴² Kohli, *The Philosophy of Guru Nanak*, s. 2.; Surindar Singh Kohli, *Travels of Guru Nanak*, Panjab University Press, Chandigarh 1997, s. 5.

yaşamamış ve seyahatlerine çıkmamıştır. Diğer taraftan Kartar Singh ise her iki buluşmanın da Nanak'ın seyahatlerine başladıktan sonra gerçekleştiğini ifade etmektedir.¹⁴³ McLeod'un çalışmalarına göre Janamsakhi kayıtları incelediğinde de her iki buluşmada Nanak'ın dini tecrübe yaşamasından ve Devlet Han'ın yanından ayrılmasından sonra gerçekleşmiştir.¹⁴⁴

Guru Nanak, Birinci seyahati esnasında Ecüdehen (Adjodhan; bugün ki Pakpattan) bölgesini de ziyaret etmiştir. Burada Şeyh Ferid'in on ikinci neslinden olan ve onun türbesinde görev yapan Şeyh İbrahim'le konuşmuştur. Şeyh İbrahim selefi gibi dindar ve sade bir hayat yaşamasından dolayı müritleri tarafından II. Ferid olarak isimlendirilmiştir. Janamsakhiler, özellikle de Puratan kayıtları onların arasında geçen diyalogları şiirsel ve felsefi bir üslupla anlatmaktadır.¹⁴⁵ Janamsakhi kayıtları incelendiğinde Şeyh Ferid ve Nanak'ın arasındaki ilişkiler bize bazı İslami ve tasavvufi öğeleri hatırlatmaktadır. İlk karşılaşmada Ferid'in Nanak'a "Derviş" diye hitap etmesi, dünyanın geçici olması ve hedefe (Allah'a) ulaşma konusunda dünyanın konumu üzerine tartışmaları, bize tasavvufla ilgili öğeleri göstermektedir. Özellikle Arapça olarak selamlaşmaları ve bir tasavvufi hareket olan birbirlerinin ellerini karşılıklı öpmeleri bize Nanak'ın İslami unsurlar ile ne kadar iç içe olduğunu gösteren bazı örneklerdir.¹⁴⁶

Nanak ikinci seyahatinde Sirsa'da Hacı Abdü'l-Şekûr'un yanında kalmıştır. Bu esnada kırk gün oruç tutarak "Çile"ye girdiği ifade edilmektedir.¹⁴⁷ Bir evin duvarında hala "Çile Baba Nanak" yazan bir yazıt olduğu ifade edilmektedir.¹⁴⁸

¹⁴³ Bkz. Kartar Singh, *Guru Nanak Dev*, Lahore Book Shop, Ludhiana 2008.

¹⁴⁴ Bala Janamsakhi geleneğinin ilk türünde Nanak ile Şeyh Ferid (İbrahim), Nanak'ın Sultanpur'dan, Devlet Han'ın yanından ayrılmasından ve Bengal yönüne yaptığı seyahatinden sonra ilk kez bir araya gelmişlerdir. Yine aynı eserde ikinci buluşma ise Babür'ün bölgeyi ele geçirmesinden ve Babür ile Nanak'ın konuşmasından sonra gerçekleşmiştir. Puratan Janamsakhi geleneğinde ise yine Nanak ile Şeyh İbrahim'in iki kez bir araya geldiklerinden bahsedilmektedir. İlk buluşma Devlet Han'ın yanında işe girdikten uzun bir süre sonra gerçekleşirken, ikinci buluşma ise Babür ile Nanak'ın konuşmasından önce gerçekleşmiştir. Bkz. McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 271-277.

¹⁴⁵ Harbans Singh, *a.g.e.*, s. 134.; Kartar Singh, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için tezimizin 73 ila 76. sayfaları arasına bkz.

¹⁴⁷ Sihler zamanla buraya Chilla Sahib adında bir gurdwara inşa edilmiştir. 1972 yılında Sihler bu alanı daha da genişleterek Hacı Abdü'l-Şekûr'un tarihsel dergâh alanını işgal etmiş ve herhangi bir tarihsel veri bırakmamışlardır. Jugal Kishore Gupta, *History of Sirsa Town*, Atlantic Publishers, New Delhi 1991, s.36.

¹⁴⁸ Surjit Singh Gandhi, *a.g.e.*, c.: 1, s.105.

Janamsakhi kayıtlarında birçok Müslüman kişiden bahsedilmekte ve Nanak ile yaptıkları diyaloglara yer verilmektedir. Yukarıdakilerin haricinde Mithankot'ta Mian Mitha ve hocası Abdurrahman, Multan'da Şeyh Bahauddin gibi önemli sûfilerle, Şeyh Beyazid ve Hoca Hızır gibi Müslüman kişilerle ve İbrahim Lodi ve Babür gibi Müslüman yöneticilerle karşılaşmıştır.¹⁴⁹

2.1.4. Mekke, Medine ve Bağdat Ziyareti

Nanak'ın seyahatlerinde İslam'la ilişkisi bakımından en önemli noktayı onun Mekke ziyareti oluşturmaktadır. Nanak bu yolculuğa Müslümanlar gibi mavi elbise giyinerek çıkmıştır. Abdest almak için bir ibriğinin ve namaz kılmak için de bir seccadesinin olduğu ifade edilmektedir. Hatta Ehl-i Sünnet Müslümanları gibi namaz kılıp ezan okuduğu da söylenmektedir.¹⁵⁰ Mekke yolunda bazı hacılarıyla olan diyalogları Janamsakhilerde yer almaktadır. Janamsakhilere göre Nanak, Mekke'den Medine'ye geçmiş ve orada bazı dini tartışmalara katılmıştır.

Nanak'a atfedilen ve İslami öğeler barındıran “Makke di Gosht” Mekke Konuşması ve “Madine di Gosht” Medine Konuşması adında iki varaktan bahsedilmektedir. Khazan Singh'e göre bu eserler Nanak'a aittir.¹⁵¹ Ancak McLeod bunu apokrif bir eser olarak kabul etmektedir. Bu varaklara göre Nanak ve Merdâne kırk ambar hazinesiyle ünlü olan Kârûn'u ziyarete giderler ve onu yola getirirler. Bu anlatımların devamında Nanak'ın Mekke'ye, Kadı'ya namaz kılmayı anlatarak girdiği aktarılmaktadır. Ardından Kadı ile Nanak arasında Kur'an ve Kelime-i Şahadet üzerine bir konuşmadan bahsedilmektedir.¹⁵²

¹⁴⁹ Janamsakhilerdeki bazı örnek diyaloglar için tezimizdeki “Janamsakhi Geleneği Üzerine İslami Etkiler” bölümüne bakınız.

¹⁵⁰ Huzeyfe Sayım, “Sihizm'in Kurucusu Guru Nanak ve İslamiyet”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, sa.: 5, s. 165.

¹⁵¹ Khazan Singh, *a.g.e.*, s. 99.

¹⁵² McLeod, *The B40 Janam-Sakhi*, s. 8-11.

Nanak'ın Mekke ve Medine'den sonra Bağdat'a geçtiği ve burada ezan okuduğu söylenmektedir. Bağdat'ın dışında Abdülkadir Geylani olduğu iddia edilen bir Pir¹⁵³ ile konuştuğu iddia edilmektedir. Ancak bu durum, Şerâfeddîn Ebû Ali Kalender ile Nanak'ın karşılaşmasında olduğu gibi, tarihsel olarak mümkün değildir. Çünkü Abdülkadir Geylani 1166 yılında vefat etmiştir. Ancak bu kişi, onun mahlasını kullanan bir şeyh olarak düşünülebilir.

Resim 1: Nanak'tan bahseden Bağdat kitabesi. (Hicri 917, Miladi 1511-1512)¹⁵⁵

Nanak'ın Bağdat'ta kaldığına delil olarak iki adet kitabeden söz edilmektedir. Bunlardan ilki Kartar Singh tarafından Birinci Dünya savaşı sırasında şehrin dışında bir duvar üzerinde bulunmuştur. Kitabenin keşfedildiği yer, Bhai Gurdas'ın, Nanak'ın şehrin dışında kaldığı ile ilgili verdiği bilgiyi onaylamaktadır.¹⁵⁴ Kitabe ile ilgili yanda verdiğimiz sitede şu şekilde bir İngilizce tercüme yapılmıştır:

“Bak! Bir dilek Kutsal ve Yüksek Takdir tarafından nasıl yerine getirilmiştir. Baba Nanak'ın binası yedi velinin yardımı ile yakın zamanda inşa edilmiştir. Tanrı'nın mutlu muradı (Baba Nanak) bu diyarda yeni su veren bir lütuf çeşmesi kurmuştur: Hicri 917.”¹⁵⁵

Ancak bizim yaptığımız okuma çalışmasına göre kitabe şöyle okunabilir:

“Gör ki murad eyledi hazreti rabbi mecid baba nanak fakir ola ta ki imareti cedid yediler imdad idüb geldi ki tarihine, yaptı sevab ecir ide anı mürid said. Hicri 917”

¹⁵³ Bhai Gurdas bunu kişiyi “Dastgir” olarak vermektedir. Bkz. W. H. McLeod, “The Life of Guru Nanak according to Bhai Gurdas”, *The Panjab Past and Present*, 1969, c.: 3, s. 38-39.; Farsça “destgir” (دستگیر), elden tutmak demektir. Allah'ın elden tutması. Bkz. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabeyi Yay., İstanbul 2009, s.164.; Miherban Janamsakhi ve Bhai Gurdas bu kişinin Abdülkadir Geylani olduğuna vurgu yapmaktadır. Bkz. McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 73. Ayrıca Bkz. Kohli, *Travels of Guru Nanak*, 145.

¹⁵⁴ Surjit Singh Gandhi, *a.g.e.*, c.: 1, s. 113.

¹⁵⁵ “Gurdwara in Baghdad”, *SikhiWiki*, http://www.sikhiwiki.org/index.php/Gurdwara_in_Baghdad, (03.02.2016).

Swami Anandacharya “Snowbirds” adlı kitabında Bağdat’a yaptığı bir ziyaret sırasında orada bulunan H. 917 tarihli başka bir yazıttan bahsetmektedir. Bu yazıtta şunlar söylenmektedir:¹⁵⁶

Burada Hindu Guru Nanak ile Fakir Behlül konuştu ve Guru, Irak’ı terk ettiğinden beri, atmış yıl boyunca, bir gül nektarı üzerine şafağın vurmasını bekleyen bir arı gibi Behlül’ün ruhu üstadın kelimeleri ile dinlenmiştir.

Khazan Singh’in eserinde yazdığına göre Nanak, Bağdat’a geldiğinde, Nanak’ın ünü yayılmış ve bunu duyan Halife onu görmeye gelmiştir. Halifeye bazı öğütler veren Nanak, burada Nasihat Name adı verilen kompozisyonu oluşturmuştur. Nanak, Halife’ye hapiste bulunan insanları bırakması karşılığında bir çocuğa sahip olacağını söylemiş ve Halifenin bunu uygulamasının ardından eşi hamile kalmıştır. Daha sonra Halife, Nanak’a üzerinde ayetlerin bulunduğu bir cübbe hediye etmiştir.¹⁵⁷ Nanak’a ait olan, üzerinde Kur’an’dan ayetlerin olduğu bu cübbe, “chola” günümüzde Dera Baba Nanak bölgesindeki Gurdwara Langar Mandir Chola Sahib’de bulunmaktadır. Bu cübbenin Bağdat’ta bir müridi tarafından ona verildiği düşünülmektedir. Üzerinde işlemeli şekilde olan bazı Kur’an ayetleri ve Arapça rakamlar yer almaktadır. Cübbe, Nanak’ın torunu olduğu söylenen Baba Kabali Mall tarafından 1 Mart 1828’te Dera Baba Nanak’a getirilmiş ve buraya bir türbe inşa edilmiştir. Günümüzde bu yer, her yıl mart ayının 21 ile 23 arasında hacılar tarafından ziyaret edilmektedir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Surjit Singh Gandhi, *a.g.e.*, c.: 1, s. 114.

¹⁵⁷ Khazan Singh, *History and Philosophy of Sikh Religion*, Newal Kishore Press, Lahore 1914, s. 99-100.

¹⁵⁸ Major Gurmukh Singh, “Dera Baba Nanak”, *E.S.*, c.: 1, s. 553-554.; Ayrıca Bkz. "Shri Chohla Sahib" *Dera Baba Nanak*, http://derababananak.net/chohlahasahib_derababananak.aspx, (15.01.2016). Ahmediyye Cemaatinin kurucusu Mirza Gulam Ahmed ve cemaat üyeleri bu cübbe üzerinden Nanak’ın Müslüman olduğunu savunmaktadır. Hatta Ahmediler onun bir Müslüman aile içinde evlenmiş olması dolayısı ile kesinlikle Müslüman olmak zorunda olduğunu ifade etmektedirler. Bkz. Abdul Jaleel, "Birth of Sikhism", *The Review of Religions*, Ahmadiyya Muslim Community, <https://www.alislam.org/library/links/00000180.html>, (16.01.2016).

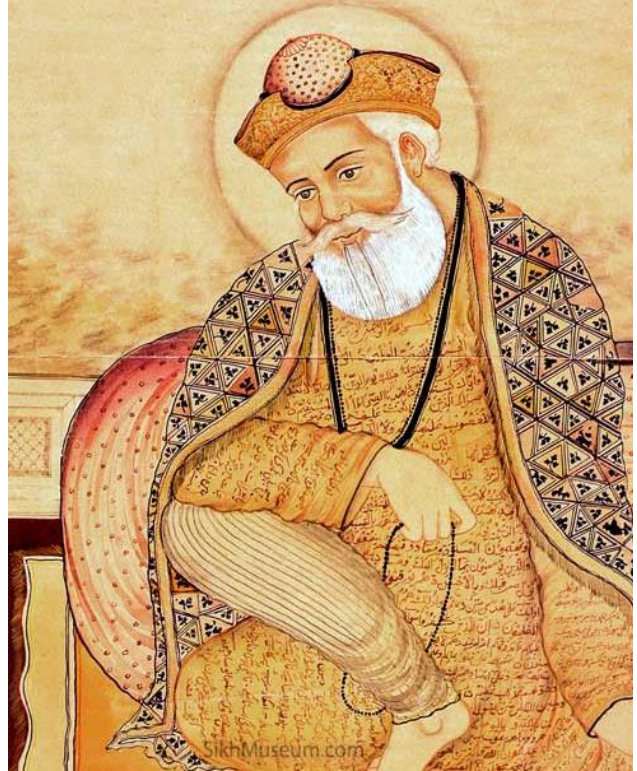
Resim 2: Üzerinde " لا إله إلا الله محمد رسول الله " yazan Nanak'a ait cübbe "chola". Bu cübbe, Gurdwara Langar Mandir Chola Sahib'de bulunmaktadır.

Kaynak: "Baba Nanak", Al Islam, <https://alislam.org/library/history/ahmadiyya/16.html>, (15.01.2016).

Resim 3: 19. yüzyıla ait Kur'an ayetlerinin yazılı olduğu cübbesi ile Nanak'ı tasvir eden bir çizim.

Devlet Müzesi ve Sanat Galerisi,
Chandigarh

Kaynak: "Robe of Honour", *Sikh Museum*,
<http://www.sikhmuseum.com/words/manuscripts/manuscript6.html>,
(16.01.2016).

2.2. İSLAM'IN DİĞER GURULAR ÜZERİNDE ETKİSİ

Nanak'tan sonra ikinci guru Angad ile birlikte Sihizm, İslam mirasından uzaklaşmaya başlamıştır. Nitekim o zamana kadar Pencapça için kullanılan Arap harflerini reddederek Gurmukhi alfabesini geliştirmiştir.¹⁵⁹ Müslüman yöneticilerle ilişkiler bakımından Sih gelenek Hümayun Şah ile Angad'ın Khadur bölgesinde bir araya geldiklerini ifade etmektedir. Bu anlatımda daha çok Angad'ı yüceltme içerikli ifadeler kullanılmaktadır.¹⁶⁰ Öte yandan Angad'ın yakın çevresinde Müslüman kişilerin olduğu da bilinmektedir. Nitekim Merdâne gibi Mirasi Müslüman olan Balvand ve kardeşi Satta, Angad döneminden Amar Das, Ram Das ve Arjan dönemine kadar gurulara ait sarayda Kirtan dinletisinde bulunmuşlardır.¹⁶¹ Balvand ve kardeşi Satta'nın Müslüman usule uygun bir biçimde cenaze törenlerinin yapıldığı Sih kayıtlarda mevcuttur.¹⁶²

Sih kayıtlarda Ekber (1542-1605) ile Guru Amar Das'ın dostane ilişkilerinden bahsedilmektedir. Hatta Ekber'in Goindval'de Guru'yu görmeden önce diğer hacılar gibi ilk önce Sih Cemaati ile birlikte yemek yemek zorunda kaldığı anlatılmaktadır. Yine *Mahima Prakash*'taki kayıtlara göre Ekber Şah, Guru Amar Das'ı ziyarete gittiğinde onun için serilmiş olan ipeklere basmayı reddetmiş ve yalın ayak bir şekilde Guru'nun evine gitmiştir.¹⁶³ Amar Das; tek eşlilik, kast karşıtlığı, sati uygulamasının reddi gibi dini reformları nedeniyle Brahmanlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Brahmanlar Ekber'i Amar Das üzerine yürüme konusunda kışkırtmaya çalışmışlar ancak; Ekber Şah, Guru'ya karşı yürüme reddetmiştir.¹⁶⁴ Sihler, günümüzde Amritsar'da bulunan Harimandir

¹⁵⁹ Ahmed, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁶⁰ Bu anlatıma göre Humayun Şah İran bölgesinden geri çekilirken Khadur bölgesinde Angad ile buluşmuştur. Humayun Şah, Angad'tan onun egemenliğini kutsamasını istemiştir. Angad, içerisinde bir kahramanın müridinin yükseleceğine dair ifadeler bulunan, Nanak'a ait bir ilahi söylemiştir. Bunun üzerine Hümayun Şah sinirle kılıcını çekince Angad, kılıcı kendisine karşı kullanması yerine Sher Şah Suri'ye (Sûr Hanedanı Ferid Han (1486-1545)) karşı kullanmasını söylemiştir. Ardından Hümayun Şah Angad'dan af dilemiş ve Angad tarafından kutsanmıştır. Bkz. Hari Ram Gupta, *a.g.e.*, s. 115.; "Sher Shah of Sur", *E.B.*, <http://www.britannica.com/biography/Sher-Shah-of-Sur>, (20.01.2016).

¹⁶¹ Fauja Singh, "Balvand, Rai", *E.S.*, c.: I, s. 269-270.

¹⁶² Bhagat Singh, "Babak", *E.S.*, c.: I, s. 235.

¹⁶³ Sri Ram Sharma, "Akbar", *E.S.*, c.: I, s.62.

¹⁶⁴ Khushwant Singh, *A History of the Sikhs*, Oxford University Press, New Delhi 2011, c.: 1, s. 51.

Sahib'in arazisinin Ekber Şah tarafından Guru Amar Das'a hediye edildiğine inanmaktadırlar.¹⁶⁵

Döneme ait bir kaynak olan Ebul Fazl'ın Ekbernâme'sinde kaydedildiği gibi, Ekber Şah, 24 Kasım 1598 tarihinde Goindval'de Guru Arjan'ı ziyaret etmiştir. Guru'nun isteği üzerine Ekber Şah, Muson yağmurlarının vurduğu bölgenin köylülerinin yıllık vergisini bağışlamıştır. Başka bir rivayete göre, Ekber'e Sihlerin kutsal kitabının, İslam ve diğer dinler için aşağılayıcı ifadeler içerdiği yönünde şikâyetler yapılmıştır. Ekber, Guru Arjan'a göndermek için, Pencap'ın Batala bölgesinde ordugâh oluşturmuştur. Bunun üzerine Guru, Kutsal Kitab'ının Bhai Buda ve Bhai Gurdas bölümlerini Ekber'e göndermiştir. Ekber kendisine gönderilen bu bölümlerden etkilenmiş ve Kutsal Kitab'a elli bir altın *mohar* teklif etmiştir. Ardından Guruya hediyeler göndermiştir.¹⁶⁶

Arjan'ın Müslüman kişilerle ilişkisini göstermesi bakımından Sih Kutsal kitabındaki aşağıdaki dizeleri önemlidir. Arjan, Cemal adında Müslüman bir kişiden bahsetmektedir. Cemal, Arjan'ın rol model olarak dile getirdiği dört kişiden (Samman, Musan, Jamal "Cemal" ve Patarig) biridir. Arjan aşağıdaki şiirinde tevazudan çıkan güzelliği görmek için Cemal'i örnek göstermektedir. Miyan Cemal 1605'te vefat etmiştir.¹⁶⁷ Arjan'ın Miyan Cemal ile ilgili dizeleri şöyledir:

Aşağıda olan çamur gibi tevazuya bak, ey Cemal! güzel lotus çiçeği onun içinde yetişir. (Arjan)¹⁶⁸

Ünlü Sûfî Miyan Mir¹⁶⁹ (1550-1635) ile Arjan'ın çok iyi iki dost olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Miyan Mir, Kadirî sûfisi Şeyh Hızır'ın öğrencisidir. Yirmi beş yaşındayken Lahor'a yerleşmiştir. Arjan babasının doğum yerini görmek ve akrabalarını ziyaret etmek için sık sık Lahor'a gitmiştir. Onların arkadaş olmaları da bu vesile ile gerçekleşmiştir. Arjan, 1589 yılında inşasına başlanan Harimandir Sahib'in temel taşının Miyan Mir tarafından yerleştirilmesini istemiş, Miyan Mir de bu isteği yerine getirmiştir. Arjan, 1606

¹⁶⁵ Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005, s. 59.

¹⁶⁶ Sharma, *a.g.m.*, s.62.

¹⁶⁷ Taran Singh, "Jamal, Mian", *E.S.*, c.: II, s. 335.

¹⁶⁸ *A.G.*, s. 1364.

¹⁶⁹ Künyesi; Miyân Mîr Muhammed b. Sâin Data b. Kâdî Kalender Fârûki Lâhûrî.; *Bkz.* Nisar Ahmad Faruqi, "Miyân Mîr", *D.İ.A.*, c.: 30, s. 200.

yılında Cihangir Şah'a karşı oğlu Hüsrev'i desteklemiş ve Hüsrev'in isyanına katılmıştır. Miyan Mir, isyana katılması dolayısıyla Lahor'da hapsedilen Arjan'ın serbest bırakılması konusunda Cihangir'e başvurmuş ancak olumsuz cevap almıştır. Sadece oğlu Hargobind'in bağışlanmasını sağlayabilmiştir. Miyan Mir'in Sih yöneticilerle ilişkisi sonraki Guru, Hargobind ile de sürmüştür. Bir anlatıma göre Miyan Mir, Hargobind'in öğrencisi olmak isteyen Lahor Kadı'sının kızı Kaulan'a yardım etmiş ve onu Amritsar'a göndermiştir.¹⁷⁰

Hargobind, Satta ve Balvand'dan sonra, bir müzisyen olan Babak adında bir Müslümanı onların yerine getirmiştir. Sih kayıtlara göre Babak, Satta ve Balvand'ın cenaze törenini İslami usullere göre yapmak istemiş ve Ravi Nehri kıyısına gömmüştür. Babak burada bir Kirtan dinletisi yapmış ve bunu Hargobind dinlemiştir.¹⁷¹

Teg Bahadur ve Gobind ile aynı dönemde yaşamış bir sûfi olan Pir Bhikhan Şah önemli bir Müslüman figürdür. Sih geleneğe göre Teg Bahadur'un Babürlüler ile giriştiği siyasi çekişme ortamında Teg Bahadur, ailesini Bhikhan'ın koruması altında bırakmıştır. Yine Sih geleneğe göre Gobind dört yaşındayken (bazı anlatımlarda doğduktan sonra) Bhikhan tarafından ziyaret edilmiş ve Bhikhan onun her iki dinde (İslam ve Hinduizm) kucaklayan birisi olacağını söylemiştir.¹⁷² Diğer taraftan Buddhu Şah (Seyyid Bedreddin) gibi bazı Müslümanlar bu dönemde Gobind'i askeri olarak desteklemişlerdir.¹⁷³

Yukarıda görüldüğü üzere hemen hemen bütün Gurular Müslümanlar ile çok çeşitli yönlerden irtibat kurmuşlardır. Bu kişiler bazen yönetici bazen sıradan bir kişi ve bazen de dindar bir sûfi olmuştur. Bu anlamda Sih kurucular doğrudan doğruya İslam ile ilişki içine girmişlerdir.

¹⁷⁰ Hari Ram Gupta, *a.g.e.*, s. 364-365.

¹⁷¹ Bhagat Singh, "Babak", *E.S.*, c.: I, s. 235.

¹⁷² Hari Ram Gupta, *a.g.e.*, s. 200-201.; Piara Singh Padam, "Bhikhan Shah", *E.S.*, c.: I, s. 356-357.

¹⁷³ Hari Ram Gupta, *a.g.e.*, s. 234-236, 376.

3. BÖLÜM

SİH DİNİ EDEBİYATI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

Muhammed b. Kasım'ın Sind'i fethiyle beraber Kuzey Hindistan'a gelen Müslümanların birçoğu sanat ve edebiyat alanında önemli kişilerdi. Bu ilk dönemde Pencap bölgesinde sadece İslami kültür ve Fars edebiyatı gelişmemiş aynı zamanda konuşulan dil de gelişmiştir. Pencapça yüzlerce Müslüman yazar tarafından edebi şiir ve nesir için bir zemin olarak kullanılmıştır. Bu anlamda Müslümanların hem hacim hem de kalite açısından Pencapça çıktısı oldukça önemlidir. Tewari'ye göre Pencapça şiirinin öncüsü olarak bazı kimseler Nath'lar ve Yogi'leri görerek büyük hata yapmaktadırlar. Nitekim onları Pencapça'nın birer öğrencisi olarak görmekten daha fazla bir şey söylemek zordur. Çünkü Pencapça'yı ilk olarak yerel bir ağızdan edebi bir ifade aracına dönüştüren Şeyh Ferid'dir. O haklı olarak Pencap Edebiyatının babası kabul edilmektedir. Dolayısıyla Pencap edebiyatı kökenini bir Müslümana borçludur. Çünkü o sadece yazmamış aynı zamanda, Pencap edebiyat tarihinde "Sufi Kavita" olarak bilenecek ve şairleri mistik bir duyarlılığa hazırlayacak bir gelenek başlatmıştır.¹⁷⁴

İslam medeniyetinin Pencap bölgesinde oluşturduğu bu edebiyat ortamı 16. yüzyılda ortaya çıkacak olan Sihizm üzerinde birçok etki bırakmıştır. Bu etkiler Sihizm'in dini edebiyatı üzerinde kendini hissettirmektedir. Biz bu etkiyi Sihizm'in ilk metinleri olan Adi Granth ve Janamsakhi metinleri üzerinde inceleyeceğiz.

3.1. KUTSAL KİTAP ADI GRANTH'TA İSLAMİ UNSURLAR

Guru Granth Sahib, Sihlerin kutsal kitabının yaygın olarak bilinen adıdır. Guru: ruhsal, manevi öğretmen; Granth: kitap veya cilt, Sahib: usta veya efendiyi simgeleyen bir yüceltici ad anlamına gelmektedir.¹⁷⁵ Esasen Sihlerin kutsal kitabına verilen başlıca isim Adi Granth'tır. "Adi" ilk veya asıl anlamına gelmektedir. Dolayısıyla Adi Granth, ilk

¹⁷⁴ W. N. Tewari, "Contribution of Muslims to Punjabi Literature", *Socio-Cultural Impact of Islam on India* (Ed. Attar Singh), Panjab University, Chandigarh 1976, s. 179-181.

¹⁷⁵ Taran Singh, "Sri Guru Granth Sahib", *E.S.*, c.: IV, s.239

kitap anlamına gelmektedir. Adi Granth'ın yazımı Nanak'ın seyahatleri sırasında başlamıştır. Nanak kendi şiirleri ile Müslüman ve Hindu yazarlara ait şiirleri “pothi” (cilt) olarak adlandırılan bir kitapta toplamıştır. Nanak ölmeden önce yerine Guru olarak tayin ettiği Angad'a düzenlediği pothi'yi teslim etmiştir. Angad da selefi Nanak gibi bazı kompozisyonlar yazmış ve bu kompozisyonlara Nanak'ın pothi'sini de dâhil ederek bir “bani” oluşturmuştur. Daha sonra gelen Amar Das ve Arjan da selefleri gibi baniler oluşturmuşlardır. Burada en önemli adımı 1604 yılında beşinci Guru, Arjan atarak kendinden önceki Guruların oluşturdukları kompozisyonları bir araya getirmiş ve oluşan bu esere Adi Granth adını vermiştir. Onuncu Guru, Gobind, babası Teg Bahadur'un oluşturduğu baniyi Adi Granth'a ekleyerek ona son halini vermiştir. Adi Granth yapılan bu ekleden sonra düzenlendiği mekâna nispetle “Dam Dama Vali Bir” olarak da isimlendirilmiştir. 1708 yılında Guru Gobind ölmeden önce insani guruluğun sona erdiğini, guruluğun Adi Granth üzerine bahşedildiğini ilan etmiştir. Bu noktadan sonra Adi Granth'a “Guru” adı eklenerek *Guru Granth Sahib* denmiştir. Adi Granth, onuncu Guru, Gobind'e ait olan Dasam Granth'tan ayrıdır. Adi Granth içinde Har Gobind'e (6. Guru), Har Rai'ye (7. Guru), Har Krishan'a (8. Guru) ve Gobind'e (10. Guru) ait herhangi bir kompozisyon yoktur.¹⁷⁶

Sihizm'in vahiy algısını incelemek Adi Granth'ın otoritesini ortaya koymak açısından önemlidir. Sihlerde vahiy algısı “bani” ya da Gurbani (Gurunun Banisi) ile ifade edilmektedir. Bani (Sanskritçe Vani); ses, konuşma, müzik, övme gibi anlamlara gelmektedir. Bani, Adi Granth içerisinde birleştirilmiş olan Gurulara, Hindu Azizlere ve Sûfilere ait kutsal kompozisyonları ifade etmektedir. Ayrıca Gobind'in kompozisyonlarını içeren Dasam Granth da bani olarak kabul edilmektedir. Bani Tanrı'nın insanlık ile iletişim kurduğu ve kendini açıkladığı yol olarak tanımlanır. Sih vahiy algısında Hindular da olduğu gibi bir inkarnasyon inancı ya da Sami dinlerde olduğu gibi bir vahiy meleği inancı yoktur. Sihizm'e göre vahiy; İlahi ilham altındaki belirli bireylerin, Evrensel Öz ile yaşadıkları mistik birlikteliklerinin bir sonucu olarak dünyaya kazandırmak üzere hakikatlere ulaşmalarıdır. Sihizm'de Bani ile Guru yani Tanrı eş görülmüştür. Nitekim Adi Granth'ta Ram Das'ın bir şiirinde “*Bani Guru'dur, Guru ise Bani'dir.*”¹⁷⁷ denilmiş ve Adi Granth'a Tanrısal bir nitelik atfedilmiştir. Aynı

¹⁷⁶ Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia, s. 31-39.

¹⁷⁷ A.G., s. 982.

durumu Nanak şöyle dile getirmektedir: “*Sabda (Kelam) Guru’dur, sonsuz ruhsal rehberdir; Sabda olmaksızın dünya anlamsızdır.*”¹⁷⁸ Bani ile ilişkili bir kavram olan sabda ya da shabda kavramı İslam’daki Kelam (Logos) kavramına karşılık gelmektedir.¹⁷⁹

Sihlerin 1430 sayfalık kutsal kitabı, farklı zaman dilimlerine ait kişilerin metinleri ile oluşmuştur. 11. ve 12. yüzyılda yaşamış Jaidev ve Şeyh Ferid’e, 14. yüzyılda yaşamış Namdev’e, 15. yüzyılda yaşamış Kebîr’e, 16. ve 17. yüzyılda yaşamış Nanak ve haleflerine ait kompozisyonlar, Sihlerin kutsal kitabını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Sihlerin kutsal kitabı altı asırlık bir iz taşımaktadır.¹⁸⁰

Adi Granth’a Müslüman yazarlar kanalı ile İslami unsurlar girmekle beraber, Müslüman olmayan yazarlar üzerinden de İslami unsurlar geçmiştir. Örneğin Nanak, Arjan, Kebîr ve Namdev’in Adi Granth’taki şiirlerinde Arapça ve Farsça’nın etkisi açıkça görülmektedir.¹⁸¹ Bu durum özellikle Pencap bölgesinin edebiyatının gelişmesinde Müslümanların rolünün olmasından kaynaklanmaktadır. “Ek A” bölümünde bir örneklik oluşturması için Adi Granth içerisinde geçen bazı Arapça kökenli kelimeler verilmiştir. Tablo mümkün olduğunca tekrarları çıkarılmış yaklaşık 340 Arapça kelime halinde listelenmiştir.

3.1.1. MÜSLÜMAN YAZARLARA AİT METİNLER

Adi Granth içerisinde Müslümanlara ait kompozisyonlar bulunmaktadır. Bu kişiler, Şeyh Ferid (4 ilahi ve 130 beyit), Sadhana¹⁸² (1 İlahi), Merdâne (3 Beyit), Bhikhan (2 İlahi), Satta ve Balvand’dır (1 Var içerisinde 8 pauri¹⁸³).¹⁸⁴ Ancak biz bu isimlerden Sadhana,

¹⁷⁸ A.G., s. 635.

¹⁷⁹ Piara Singh Sambhi, “Bani”, E.S., c.: I, s. 276.

¹⁸⁰ Surindar Singh Kohli, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, Singh Bros., Amritsar 1992, s. 1-2.

¹⁸¹ Kohli, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, s. 53-54.

¹⁸² Müslüman Şair Sadhna Kasai’nin günümüz Pakistan’ındaki Haydarabad bölgesindeki Sehvan köyünde doğmuştur. Bkz. G. S. Chauhan, *Bani of Bhagats*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2006, s.99.; Pritam Singh, “Adi Granth”, *Encyclopaedia of Indian Literature* (Ed. Amresh Datta), Sahitya Akademi, New Delhi 1987, c.: 1, s. 79.; Adına yapılmış Sadhana Kasai Camii görselleri için bkz. “Bhagat Sadhna Ji”, *Discover Sikhism*, http://www.discoverikhism.com/sikhs/bhagat_sadhna_ji.html, (25.01.2016).

¹⁸³ “Var” bir şiir türüdür. “Pauri” ise dörtlük anlamına gelmektedir. Bkz. W. H. McLeod, *The A to Z of Sikhism*, s. 211-212.

¹⁸⁴ Kohli, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, s. 2-9.

Merdâne, Satta ve Balvand'ın metinlerini hem az olması hem de ayırt edici İslami temalar içermemesi nedeniyle incelemeye almayacağız. Sadece Şeyh Ferid ve Şeyh Bhikhan'ın Adi Granth içerisindeki metinlerinden bazı bölümleri inceleyeceğiz. Ayrıca “Adi Granth'taki Sant Yazarlarına Ait Metinler” başlığı altında vereceğimiz Kebîr'e ait metin incelemelerini de bu kategori içerisinde değerlendirebiliriz.

3.1.1.1. Şeyh Ferid

Şeyh Ferid¹⁸⁵ 1175 yılında Multan yakınındaki Kehtvâl'de doğmuştur. Kâbil'in yöneticilerinden olan Faruk Şah'ın torunlarından biridir. Şeyh Ferid, Multan'da Mevlânâ Minhâcüddîn-i Tirmizî Medresesi'ne gitmiştir. Bu medresede Çiştîyye tarikatının kurucusu Muînüddin Hasan el-Çiştî'nin halifesi olan Kutbüddin Bahtiyâr ile tanışmış ve onun vasıtasıyla Çiştîyye tarikatına girmiştir. Kutbüddin Bahtiyâr onu eğitimini tamamlaması için Sarsa'daki (Sarsa) Abdü'l-Şekûr'ün türbesine göndermiştir. Buradan sonra yirmi yıl kadar Hansi'de yaşamıştır. Daha sonra gittiği Ecûdehen'de (Ajodhan; bugün Pâk Pattan) ünü etrafa yayılmıştır. 17 Ekim 1265'te (5 Muharrem 664) burada vefat etmiştir.¹⁸⁶

Şeyh Ferid, Pâk Pattan'ı büyük bir sûfî merkez haline getirmiştir. O ileri derecede Farsça ve Arapça bilmesine rağmen halkın dili Pencapça'yı kullanmıştır. Onun şiirleri Farsça komutlar içerisinde Pencapça olarak yazılmıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi gerçekten o Pencep edebiyatının babasıdır. Onun kurduğu bu edebi ortam kendinden sonra gelen Kebîr, Tulsidas, Mira Bai ve Nanak gibi Pencap şairleri tarafından kullanılmıştır.¹⁸⁷

Şeyh Ferid'in Adi Granth içerisindeki şiirlerinin ona ait olup olmadığı ile ilgili bazı tartışmalar mevcuttur. Macauliffe'e göre Şeyh Ferid'in haleflerinden olan Şeyh İbrahim ile Nanak arasında gerçekleşen iki görüşme esnasında Nanak, Şeyh Ferid'in şiirlerine ulaşmıştır. Yine Macauliffe'e göre bu şiirlerin yazarı Ferid mahlasını kullanan Şeyh

¹⁸⁵ *Künyesi:* Ferîdüddîn Mes'ûd b. Süleymân b. Şuayb el-Çiştî el-Ecûdehenî. *Bkz.* K. A. Nizami, “Ferîdüddîn Mes'ûd”, *D.İ.A.*, c.: 12, s. 398.

¹⁸⁶ Ahmad Salim, “Guru Granth Sahib and Baba Farid”, *Guru Granth Sahib and Its Context (Ed. J.S. Neke)*, Bhai Vir Singh Sahitya Sadan, New Delhi 2007, s. 220.; Nizami, *a.g.m.*, s. 398.

¹⁸⁷ Salim, *a.g.m.*, s. 220-221.

İbrahim'dir.¹⁸⁸ K. A. Nizami ise bu şiirlerin Şeyh Ferid'e ait olmadığını ifade etmekle beraber, Adi Granth içerisindeki bu şiirlerin Şeyh Ferid'in bazı öğretilerini içerdiğini dile getirmektedir. Pashaura Singh ise bu metinlerin "Feridçi" bir geleneğe ait olduğunu dolayısıyla Şeyh Ferid'in düşüncelerini yansıttıklarını ifade etmektedir.¹⁸⁹

Şeyh Ferid'in 4 ilahisi ve (18 tanesi Sih gurularının kompozisyonları arasına serpiştirilmiş olmak üzere) 130 beyiti Adi Granth içerisinde bulunmaktadır. Janamsakhilerde anlatıldığı gibi Nanak'ın, Şeyh İbrahim üzerinden Şeyh Ferid'e ait bazı ilahi ve beyitleri elde etmesi muhtemeldir.¹⁹⁰ Ferid'in çalışmalarının küçük bir bölümü Nanak tarafından, büyük bir kısmı ise Arjan tarafında Adi Granth'a eklenmiştir.¹⁹¹ Ferid ve genellikle Müslüman şairlerin Pencap bölgesinde kullandıkları yerel dile Lehnda ya da Batı Pencap Dili denmektedir. Ferid, Nanak ve Arjan Adi Granth içerisindeki şiirlerinde yazım dili olarak Lehnda'yı kullanmışlardır.¹⁹²

Ferid'in Adi Granth'taki en önemli ifadeleri, İslam'ın temel ibadetlerine yönelik olan ifadeleridir. Nitekim namaz konusunda Allah'a rükû ve secde edilmesi gerektiğine yönelik vurgusu çok belirgindir. Şeyh Ferid iyi bir yaşam için namaz kılmanın gerekliliğine şu şekilde işaret etmektedir:

Ferid: Ey inançsız köpek, bu iyi bir yaşam yolu değildir.

Sen beş vakit namaz için camiye hiç gelmedin. (70)

Kalk Ferid, abdest al ve sabah namazını kıl.

Rab'bin huzurunda eğilmeyen başı kes, kopart. (71)

Rab'bin huzurunda eğilmeyen böyle bir baş ne yapılmalıdır?

Toprak kabın altında odunun yerine (bu baş) yakılmalıdır. (72)¹⁹³

Şeyh Ferid'in Adi Granth içerisindeki kompozisyonlarında sûfi öğeler geniş bir şekilde yer tutmaktadır. Allah'a muhabbet duymanın ve O'na aşk ile bağlı olmanın önemine

¹⁸⁸ Max Arthur Macauliffe, *The Sikh Religion*, The Clarendon Press, Oxford 1909, c.: 6, s. 357.

¹⁸⁹ Pashaura Singh, *The Bhagats of the Guru Granth Sahib*, Oxford University Press, New Delhi 2003, s. 47.

¹⁹⁰ Salim, *a.g.m.*, s. 221-222.

¹⁹¹ Dr. Shackel, "The South Western Style in the Guru Granth Sahib", *Guru Granth: A Perspective*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 2004, s. 161.

¹⁹² Kohli, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, s. 59-62.

¹⁹³ A.G., s. 1381.

vurgu yapan Şeyh Ferid, O'nun adının unutulmaması (zikredilmesi) gerektiğini söyleyerek gerçek dervişliğin yolunu tarif etmektedir. Tasavvufta sıkça kullanılan Perverdigâr ismi ile Allah'a hitap ederek Allah'ın sıfatlarından bahsetmekte ve Hüda'nın affına sığınmaktadır. Pashaura Singh'e göre Sihlerce yapılan Nam Simran uygulaması (Tanrı adının tekrarlanması), İlahi varlığın hatırlanması için yapılan bendegî veya zikir pratiğine karşılık gelmektedir.¹⁹⁴ Aşağıda Şeyh Ferid'e ait Allah aşkı ve Bendegî (kulluk) temalı bir şiir verilmiştir:

Sadece, kalpten Allah'a muhabbet duyanlar doğrudur,
Kalplerinde başka ağızlarında başka şeyler olanlar ise yanlıştır. (1)
Hüda'ya aşk ile bağlı olanlar, onun didarında memnun edilirler.
Nam (Tanrı'nın adı)'ı unutanlara (ise) yeryüzünde bir yük vardır.
Allah'ın cübbesinin eteğine tutunanlar, O'nun kapısındaki gerçek dervişlerdir.
Onları doğuran anneler kutsaldır. Onlara bereket vardır. (2)
Ey Perverdigâr, Sen sınırsız, akıl almaz ve sonsuzsun.
Gerçek Rabbi tanıyabilenlerin ben ayaklarını öperim. (3)
Sana sığınıyorum, Sen Bağışlayan Hüda'sın
Lütfen, Sana kulluğunun lütfü ile Şeyh Ferid'i koru. (4) -1-¹⁹⁵

Şeyh Ferid'in Adi Granth içerisinde dervişlik ile ilgili bir şiiri de şöyledir:

Ey Ferid, derviş olmak zordur, ekmek tereyağlı olduğunda sevmek kolaydır.
Sadece birkaç dervişin yolunu izleyin. (118)
Bedenim bir fırın gibi pişiriyor, kemiklerim çıra gibi yanıyor.
Sevgilimle karşılaşmak uğruna eğer ayaklarım yorulursa başım ile yürüyeceğim.
(119)
Bedenini bir fırın gibi ısıtma ve kemiklerini çıra gibi yakma
Ayakların ve başın sana ne zarar verdi? Bak! Sevgili kalbinin içindedir. (120)¹⁹⁶

Şeyh Ferid'in şiirlerinde insan sevgisi ve dostluk gibi insani ilişkilere dair önemli temalar bulunmaktadır. Onun "Makas (ayırılmayı kasıtlı) bana hediye değil", "bana bir iğne ver

¹⁹⁴ Pashaura Singh, *a.g.e.*, s. 54.

¹⁹⁵ A.G., s. 488.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-1" bölümüne bakınız.

¹⁹⁶ A.G., s. 1384.

ben parçalamam tamir ederim.” gibi ifadeleri toplum içerisindeki ilişkileri bütünleştirme çabasına yöneliktir.¹⁹⁷ Kötü konuşmama, kalp kırmama ve insanın değerli olması ile ilgili Adi Granth’taki bir şiiri şöyledir:

Sert tek bir kelime bile söylemeyin, Çünkü senin Rabbin her şeye riayet eder.
Kimsenin kalbini kırma, hepsinde paha biçilmez mücevherler vardır. (129)
Hepsinin zihinleri değerli mücevher gibidir, onlara zarar vermek hiçte iyi değildir.
Eğer Sevgilini istersen, kimsenin kalbini kırmamalısın. (130)¹⁹⁸

Şeyh Ferid’in şiirlerindeki bir başka sûfi tema ise “ayrılık-fırak” (birahu) temasıdır. Şeyh Ferid, Sevgiliden ayrılmanın ıstırabını ve O’na olan özlemi en yüksek ruhani aşama olarak kabul etmektedir.¹⁹⁹ Bununla ilgili bir şiiri şöyledir:

Ayrılığın acısını ve ağrısını herkes konuşur, Ey acı, sen hepsinin hükümdarısın.
Ey Ferid, ten bir yanma yeri olarak, Rab’bin sevgisi içinde ayrılığı hissetmez. (36)
200

Şeyh Ferid’in şiirlerindeki bir başka İslami öge “Sabır” temasıdır. Aşağıda vereceğimiz şiirde sabrın zor ancak mükâfatının büyük olacağını ifade etmektedir:

Kendi içinde, Sabrı yay yap ve Sabrı yay kirişi yap.
Sabrı ok yap, Hâlık hedefi özlemene izin vermeyecek. (115)
Sabırlı olmaya sabredenler, bu yolda bedenlerini yakarlar.
Onlar Hüda’ya yakındır, fakat kimseye sırlarını söylemezler.
Sabrın yaşam gayen olmasına izin ver, varlığına bunu aşıla.
Bu yolda sen, küçük bir dereye tükenmeyecek, büyük bir nehirde büyüyeceksin.
(117)²⁰¹

¹⁹⁷ Salim, *a.g.m.*, s. 223-223.

¹⁹⁸ *A.G.*, s. 1384.

¹⁹⁹ Pashaura Singh, *a.g.e.*, s. 50.

²⁰⁰ *A.G.*, s. 1379.

²⁰¹ *A.G.*, s. 1384.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin “Ek-B, Şiir-2” bölümüne bakınız.

Şeyh Ferid'in şiirlerindeki İslami geleneğe ait olan bir başka tema şeytan ögesidir. Onun anlatımında şeytanın esiri olmuş kişilerin, iyiye davet eden kimseleri duymadıklarından bahsedilmektedir:

Ey Ferid, Veliler sürekli olarak iyiye çağırırlar ve davet ederler.

Onlar, şeytan tarafından yoldan çıkarılmışlar (ise) Rab'be yüreklerini açabilirler mi? (15)²⁰²

Şeyh Ferid'in şiirlerinde ölüm ve ötesi ile ilgili önemli İslami öğeler bulunmaktadır. Bunların başında ölüm meleği Azrail gelmektedir. Aşağıda vereceğimiz şiirde ruhun geline, ölümün damata benzetilmesi yani nikâha benzetilmesi ve ruhun bedenden koparılması tasavvufta önemli bir temadır. Yine bu şiirde sırat köprüsünden kıldan ince olarak bahsetmektedir:

Gelinin düğün günü önceden takdir edilmiştir.

O gün, sadece eskiden duyduğu, Ölüm Meleği gelir ve yüzünü gösterir.

O beden kemiklerini kırar ve çaresiz ruhu çekip koparır.

Evlilik tarihinin önceden takdir edilmesi kaçınılmazdır. Bunu ruhuna açıkla!

Ruh gelindir ve ölüm damattır. Damat onunla evlenecek ve onu alıp götürecektir.

Kendi ellerinle bedenini ona gönderdin, O kimin boynunu saracak.

Kıldan incedir Sırat Köprüsü (pur sarat), bunu hiç duymamış mıydın?

Ey Ferid, Çağrı gelmek üzeredir, dikkatli ol kendini soydurma! (1)²⁰³

3.1.1.2. Şeyh Bhikhan

Sih tarihine baktığımızda Bhikhan isimli iki önemli Müslüman sūfiden bahsedilmektedir. Bunlardan ilki Adi Granth içerisinde şiirleri olan 16. yüzyılda yaşamış Bhikhan'dır. Diğeri ise 17. yüzyılda, Teg Bahadur ile Guru Gobind dönemlerinde yaşamış ve Teg Bahadur ile dostane ilişkiler kurmuş olan Bhikhan'dır.²⁰⁴

²⁰² A.G., s. 1378.

²⁰³ A.G., s. 1377.

²⁰⁴ Bhikhan Şah, 17. yüzyılda yaşamıştır. Babasının adı Seyyid Muhammed Yusuf'tur. Pehova'nın (günümüzde Haryana bölgesindeki Kurukshetra) yakınlarındaki bir köyde doğmuştur. O Ghuram'da günümüz Pencap bölgesindeki Patiala'da yaşamış ve son olarak Thaska'ya (Kurukshetra) yerleşmiştir. Bhikhan, Ambhita'da (Uttar Pradesh bölgesinde Saharanpur yakınlarında) bulunan Ebu'l-Mu'âli Şah'ın

Adi Granth'ta şiirleri bulunan Bhikhan hakkında ise şiirlerin aidiyeti konusunda bazı tartışmalar bulunmaktadır. Şiirlerin Müslüman (Şeyh) Bhikhan ile aynı dönemde yaşadığına inanılan Hindu kökenli (Bhakta) Bhikhan'a ait olduğu iddia edilmektedir. Bhakta Bhikhan, Ravidas ve Dhanna'nın geleneğini takip eden biri olarak ifade edilmektedir.²⁰⁵ Ancak başta Macauliffe olmak üzere birçok araştırmacı şiirlerin Şeyh Bhikhan'a ait olduğunu ifade etmektedir. Macauliffe'e göre Şeyh Bhikhan, Ekber Şah'ın hâkimiyetinin başlarında vefat etmiştir. İranlı bir tarihçi olan Abdü'l-kadir Bedâûnî'den (1540-1615)²⁰⁶ alıntı yapan Macauliffe, Şeyh Bhikhan'ın doğum yerini Lucknow yakınlarındaki Kakori olarak vermekte ve Kebîr'in onun öğrencisi olduğuna yönelik bazı söylentiler olduğunu ifade etmektedir. Şeyh Bhikhan'ın 1573 yılında vefat ettiği düşünülmektedir.²⁰⁷

Bhikhan'ın Adi Granth'ta iki ilahisi bulunmaktadır. Bazı araştırmacılara göre eski Hintçe ile yazılmış olan bu şiirler İslami bir görünümünden daha çok Hindu temelli olarak düşünülmektedir.²⁰⁸ Ancak aşağıda incelediğimiz şiirinde görüleceği gibi sûfî temalar Bhikhan'ın düşünce dünyasında mevcuttur. Bhikhan'ın aşağıdaki şiirinde acı, ıstırap, ateş ve Bahçivan (Tanrı)²⁰⁹ gibi bazı sûfî temalar görülmektedir:

Gözyaşları gözümden akar, bedenim zayıflamış ve saçlarım süt-beyaz hale gelmiştir.

Boğazım sıkıldı ve bir kelime bile edemiyorum, şimdi ne yapabilirim? Ben yalnızca bir ölüyüm. (1)

Ey Rab, Benim Sultanım, dünya bahçesinin Bahçivan'ı; benim Tabib'im ol.

Beni, Senin azizini kurtar,

Alnımda ağrı, bedenimde ateş ve kalbimde ıstırap var.

öğrencisi olmuştur. Bkz. Piara Singh Padam, "Bhikhan Shah", *E.S.*, c.: I, s. 356-357.; Bhikhan Şah'ın Teg Bahadur ile dostluğunu daha önce anlatmıştık. (s. 46)

²⁰⁵ Taran Singh, "Bhaikhan", *E.S.*, c.: I, s. 355.

²⁰⁶ A. S. Bazmee Ansari, "Badā'ünī, 'Abd-Al-Qāder", *Encyclopædia Iranica*, <http://iranicaonline.org/articles/badauni-abd-al-qader-b>, (20.05.2016).

²⁰⁷ Max Arthur Macauliffe, *The Sikh Religion*, The Clarendon Press, Oxford 1909, c.: 6, s. 414-416.; Bkz. Nirmal Dass, *Songs of the Saints from the Adi Granth*, State University of New York Press, Albany 2000, s. 192.

²⁰⁸ Dass, *a.g.e.*, s. 192.

²⁰⁹ Mevlana'nın "Bahçivan" teması için Bkz. Jonathan Star, *Rumi: In the Arms of the Beloved*, Penguin Books, New York 2008, s. 65.

İlacı olmayan böyle bir hastalık içimde büyümektedir. (2)

Tanrı'nın adı tertemiz nektar suyu gibidir, dünyanın en iyi ilacıdır.

Kul Bhikhan der ki: Guru'nun lütfuyla kurtuluş kapısını kazandım. (3) -1-²¹⁰

3.1.2. GURULARA AİT METİNLERDE İSLAMİ UNSURLAR

Adi Granth içerisinde Sihlerin on gurusundan sadece Nanak, Angad, Amar Das, Ram Das, Arjan ve Tegh Bahadur'a ait metinler bulunmaktadır.²¹¹ Nanak ve Arjan, genellikle Müslüman şairlerin Pencap bölgesinde kullandıkları yerel dil Lehnda'yı (Batı Pencap Dili) şiirlerinde kullanmışlardır. Bu anlamda onların kompozisyonları İslami öğeler bakımından zengindir.²¹² Ancak bu, diğer guruların şiirlerinde İslami öğelerin olmadığı anlamına gelmemektedir. Nitekim Nanak'ın izinden giden bu kimselerin şiirlerinde de İslami öğeler görülmektedir. Örneğin Tegh Bahadur dışında hemen hemen hepsinin şiirlerinde de, ileride ayrıntılı bir biçimde ele alacağımız, Hüküm anlayışı geniş bir biçimde yer almaktadır. Ancak biz hem Adi Granth'ın neredeyse yarısından fazlasını yazan hem de İslami öğeleri geniş bir biçimde kullanan Nanak ve Arjan'ın metinlerini inceleyeceğiz.

3.1.2.1. Nanak'ın Kompozisyonlarında İslami Unsurlar

Adi Granth içerisinde Nanak'a ait metinlerde daha ilk sayfalardan itibaren İslami etki göze çarpmaktadır. Nitekim Adi Granth'ın ilk kelimeleri olan Mul Mantra, Tanrı ile ilgili bazı sıfatları dile getirerek, açık bir şekilde, yaratıcı tek Tanrı'ya işaret etmektedir. Nanak Japji²¹³ şiirinde Allah'ın takdir ettiği hükümlere (ਕੁਕਮਿ-*Hukam*) uyulması ve O'nun İrade ettiği bu yolda yürünmesi gerektiğini söyleyerek İslami bir söylemi dile getirmektedir. Adi Granth'ın ilk sayfasında Mul Mantra'nın ardından Nanak, Allah'ın Hükümünü, Takdirini açıklamaktadır. O'nun takdirinin bütün bedenleri yarattığını ve O'nun takdirinin tarif edilemez olduğunu söylemektedir. Ruhların bedene gelmesi ve şeref ile büyüklüğün elde edilmesi yine O'nun takdiri ile gerçekleşmektedir. Bazı yücelikler ve

²¹⁰ A.G., s. 659.

²¹¹ Adi Granth içinde Har Gobind'e (6. Guru), Har Rai'ye (7. Guru), Har Krishan'a (8. Guru) ve Gobind'e (10. Guru) ait herhangi bir kompozisyon yoktur.

²¹² Kohli, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, s. 59-62.

²¹³ Başında Mul Mantra'nın bulunduğu 38 kütadan oluşan Nanak'a ait Adi Granth'ın ilk şiiridir. Bkz. H. S. Singha, *The Encyclopedia of Sikhism*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2005, s. 110.

düşüklükler ile acı ve mutluluk, O'nun yazılı olan takdiri ile gerçekleşmektedir.²¹⁴ Nanak Tanrı'nın İradesini, İslami bir ifade olan Hüküm ile dile getirmiştir. Bu Hüküm (Hukam) konusunu ileride (s. 91) ayrıntılı olarak işleyeceğiz.

Nanak, Allah'ın kalıcılığını (Mukim) öte yandan evrenin geçiciliğini ve faniliğini, Allah'a ait Arapça isimlerin (Allah, Kâdir, Kerîm, Rahîm) yoğun bir şekilde bulunduğu bir şiir ile şöyle açıklamaktadır:

O Allah'tır, bilinmeyen, erişilemez, kudret ve kerem sahibi yaratıcıdır.
Bütün dünya gelip geçicidir, sadece merhamet sahibi Rab (Mukim) kalıcıdır. (6)
Sadece alın yazısı olmayan Bir'in (ikameti) kalıcılığı dillendirilebilir.
Yer ve gök gidecektir, yalnızca O (Mukim) kalıcıdır. (7)
Gün ve güneş geçicidir, gece ve ay geçicidir. Yüzbinlerce yıldız kaybolacaktır.
Yalnızca o (Mukim) kalıcıdır, Nanak (sadece) gerçeği söylemektedir. (8) -17-²¹⁵

Nanak bazen Müslüman bir derviş edasıyla bir kişinin kendisini gerçek bir Müslüman olarak nasıl dillendirebileceğini açıklamaktadır. Beş vakit namaz üzerinden mistik bir açıklama yaparak her vakit namazının bir isme sahip olduğunu söyleyen Nanak, iyi ameller ve Kelime-i Şahadet ile yani Allah'tan başka ilah olmadığına iman edilmesi ile gerçek Müslüman olunabileceğini şöyle açıklamaktadır:

Beş namaz vardır, günün beş vakti için, Beş (vakit)'in beş adı vardır.
İlki doğruluk, ikincisi dürüst bir yaşam, üçüncüsü Hüda adına hayır yapmadır.
Dördüncüsü her şeye iyi niyetli olma, beşincisi ise Rab'be senâdır.
(Böylece) iyi amellerle kelime-i (şahadeti) söyle ve sonra kendini Müslüman olarak isimlendir(ebilirsin.)
Ey Nanak, yalancılar tamamen yalan olanı alacaklardır. (3)²¹⁶

Namaz üzerine yaptığı mistik yorumlar gibi Nanak diğer bazı İslami öğeler üzerine de açıklamalar yapmaktadır. Nanak aşağıda verdiğimiz şiirinde cami, seccade, Kur'an, oruç,

²¹⁴ A.G., s. 1.

²¹⁵ A.G., s. 64.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-3" bölümüne bakınız.

²¹⁶ A.G., s. 141.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-4" bölümüne bakınız.

Kâbe, pir, Kelime-i Şahadet, namaz ve tesbih gibi İslami öğeler üzerinden yine gerçek Müslümanlığı şöyle açıklamaktadır:

Rahmet senin camin, iman seccaden, dürüst yaşamak senin Kur'an'ın olsun.

Tevazu senin sünnetin, iyilik yapmak orucun olsun. Böylece gerçek bir Müslüman olacaksın.

İyi amel senin Kâben, Hakikat pir'in, Kelime-i Şahadet ve namaz senin iyi amellerin olsun.

Senin tesbih'in ona hoşnutluk verir. Ey Nanak, Rab onurunu koruyacaktır. (1)²¹⁷

Nanak'ın şiirleri üzerindeki sûfî öğeler daha çok Şeyh Ferid üzerinden geçmiş gibi görünmektedir. Nanak, Şeyh Ferid'in şiirlerine sadece ulaşmakla kalmamış aynı zamanda onların dikkatli bir okuyucusu olmuştur. Nanak kesinlikle sûfî şiirine aşina biridir. Nitekim Pashaura Singh'e göre Nanak, en az dokuz şiirinde²¹⁸ Şeyh Ferid'in şiirlerinin karakteristik dil özelliklerini kullanmıştır. Nanak bu şiirlerinde Şeyh Ferid'de gördüğümüz "ölüm teması"nı (memento mori) sık sık aynı semboller üzerinden yürütmüştür.²¹⁹ Nanak, Şeyh Ferid'in daha önce tercümesini verdiğimiz ölüm temalı şiirindeki gibi, ruh için gelin, ölüm için damat sembolünü kullanmış ve bu bakımdan Şeyh Ferid'i örnek almıştır. Bununla ilgili şiirin tercümesi şöyledir:

Servet, gençliğin güzelliği ve çiçekler sadece birkaç günlük misafirlerdir.

Su zambaklarının yaprakları gibi, onlar solar, kurur ve nihayet ölürler. (1)

Mutlu ol değerli âşık, gençliğin cıvıl cıvıl ve keyiflidir.

Fakat birkaç gündür (bu), sen yorgun olacaksın ve bedenini yaşlanacak (1) –Dur-

Benim neşeli arkadaşlarım mezarlığa uykuya gitmiştir.

İki düşüncem içinde ben de gitmek zorunda kalacağım. Ben kısık sesle ağlayacağım. (2)

Sen duyma öteden gelen çağırışı, Ey güzel gelin, ruh,

Kocanın ailesine gitmelisin, sonsuza kadar kendi ailen ile kalamazsın. (3)

²¹⁷ A.G., s. 140.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-5" bölümüne bakınız.

²¹⁸ Nanak'ın Feridçi bir yaklaşımla yazdığı şiirleri için Bkz. Siri 24, AG, s. 23; Siri Astapadi 5, s. 55-6; Asa Astapadi 14, s. 4 1 8; Vadahans 1-3, s. 557-8; Suhi Kaji 1, s. 762; Maru Astapadian 9-10, s. 1014-15.; Bkz. Pashaura Singh, *a.g.e.*, s. 54.

²¹⁹ Pashaura Singh, *a.g.e.*, s. 54-55.

Ey Nanak, bil ki o kız, ailesinin evinde uyurken güpegündüz soyguna uğrar.
O, erdem buketini kaybeder, hataları toplar ve ayrılır. (4) -24-²²⁰

Aşağıda vereceğimiz şiir, Nanak'ın hem Arapça ve Farsça kelimeleri ne denli yoğun bir biçimde kullandığını hem de İslami öğeleri şiirlerine ne ölçüde aktardığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu bağlamda onun ayrıntılı bir incelemesini sunduk. Nanak bu şiirde öncelikle Yaratıcının huzuruna el açtığını bayan etmektedir. Ardından Allah'ın bazı isimlerinden hareketle O'nu övmekte ve dünyanın geçiciliğini dile getirmektedir. Ölüm anında kimseden fayda olmadığını dile getiren Nanak bazı zafiyetlerinden bahsetmekte ve Allah'tan af dilemektedir. (Aşağıdaki şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-6" bölümüne bakınız.)

Kapına el açtım, lütfen arzıma kulak ver, Ey Yaratıcı
Sen Hak'sın, büyüsun, Kerim ve hatasız olansın, Ey Perverdigâr (1)
Dünya fâni bir yerdir, kalbinde kesinlikle (bunu) bilirsin.
Azrail, kafamı saçlarımdan yakaladı, henüz kalbim bilmiyor. (1) –Dur-
Eş, çocuklar, ana-baba ve kardeşler, kimse elinden tutmayacak
Ve benim düşme ve tekbir (getirme) zamanım geldiğinde beni kurtaracak kimse
olmayacak. (2)
Gece gündüz, kötü planlar düşünerek açgözlülük içinde dolaştım,
Ben iyi işler yapmadım, durumum bu. (3)
Ben bedbaht, cimri, gafil, utanmaz ve Rab'den korkmazım
Nanak der ki, ben senin kullarının ayak tozuyum, sana mütevazı bir hizmetçiyim.
(4) -1-²²¹

Nanak üzerinde görülen ölüm ve ötesi ile ilgili bir başka İslami öge ise cennet ve cehennem kavramlarıdır. Pencap dilinde İslami cenneti ifade etmek için "Bhisat" (Bihışt, *fa.*) kullanılmaktadır. Cehennem için ise "Dozak" (tuzak, *fa.*) kelimesi kullanılmaktadır. Bu kavramlar Nanak'ın şiirlerinde yer yer kullanılmaktadır. Buna örnek şiirinden bir kesit şöyledir:

²²⁰ G.S.S., s. 23.

²²¹ A.G., s. 721.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-6" bölümüne bakınız.

Orada Hak sadece hakikate hükmeder, günahkârlar tespit edilir ve ayrılır,
Yanlış olan bulunmaz o yerde, onlar kararmış yüzleri ile dozak'a (cehennem)
giderler.²²²

3.1.2.2. Arjan'ın Kompozisyonlarında İslami Unsurlar

Guru Arjan, Sih kutsal kitabının oluşmasındaki en önemli şahsiyet olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim o sadece Adi Granth'ın tek bir kitap haline getirilmesini sağlamamış aynı zamanda yaklaşık 5894 ilahinin bulunduğu Adi Granth'a 2218 ilahi yazarak açık ara en büyük katkıyı sağlamıştır.²²³ Yukarıda bahsettiğimiz gibi Arjan şiirlerinde Şeyh Ferid ve Nanak'ın da kullandığı Lehnda dilini kullanmıştır. Bu nedenle onun şiirlerinde de İslami öğeler yaygın bir biçimde görülmektedir.

Arjan'ın kompozisyonlarında Allah kelimesi doğrudan kullanılmakla beraber onun diğer isimleri de geçmektedir. Hüda, Hâlık, Rahim, Kerim, Hak, Kadir, Kudret, Mevla, Perverdigâr, Sahib gibi Arapça ve Farsça isimler ve sıfatlar sıkça Arjan'ın şiirlerinde görülmektedir. Özellikle kudret sıfatı yaratma sıfatı ile beraber kullanılmaktadır. Aslında güç (قدرة) ve yaratma (خلق) kelimelerinin bazı türevleri yoğun bir biçimde Arjan'ın birçok şiirinde yer almaktadır. Aşağıda vermiş olduğumuz bir şiirinde Arjan, Allah'ın yaratması karşısındaki hayranlığını ifade etmektedir. Arjan, O'nun her şeyin sahibi olduğunu söylemesiyle ve yarattığı varlıklardan ayrı olduğunu dile getirmesiyle oldukça İslami bir söylemi benimsemiş görünmektedir. Bir anda yaratması ve yok etmesinin O'nun için çok kolay olduğunu söyleyerek yaratmasının ihtişamını dile getirmektedir.

Ey yaratıcı Kudretini görünce sana müştak oldum.

Sen hem dinin hem de dünyanın Rabbisin, fakat bütün yarattıklarından ayrısın.

(Dur)

Sen bir anda yaratır ve yok edersin, senin yaratman ne muhteşemdir.

Senin mucizelerini kim bilebilir? Sen karanlıktaki Işıksın. (1)

Sen bütün mahlukatın Sahibisin, Sen mihriban (merhametli) Hüda'sın.

²²² A.G., s. 463.

²²³ Sewa Singh Kalsi, *a.g.e.*, s. 36.

Gece gündüz Sana yalvaran kişi niçin cehennemlik olsun? (2)²²⁴

Arjan'ın en dikkat çekici İslami ifadelerinden biri de Hz. Peygamber'e atıfla ona "Resul" diye hitap etmesidir. Ona göre Resul'ün rehberliği olmadan ve her an hatırdan tutulmadan cehennemden kaçınılamaz.

Gün yirmi dört saattir ve O midesinin açlığı ile etrafı dolaşır.

O Resul'ü hatırlamadığında nasıl cehennemden (tuzak) uzak kalabilir? (2)²²⁵

Arjan'ın şiirlerine Tasavvufi öğeler derin bir şekilde nüfuz etmiştir. Aşağıda vereceğimiz şiiri bize bunu net bir biçimde göstermektedir. Tasavvufta "Dört Kapı" olarak bilinen "Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat" teması Arjan tarafından birebir işlenmiştir. Hoca Ahmet Yesevi'nin Fakr-name adlı eserinde fakirlik; dünyevi ve fiziki varlıktan yoksunluk, Allah'a kavuşma ve varlığını ona fani kılma (fenafillah) anlamında kullanılmaktadır. Aynı tema Arjan'ın dizelerinde Hakikatle olma ve artık ölümün kişiye gelmemesi anlamında benzer şekilde yer almaktadır. Dervişlik yolunda Fakir kimselerin örnek alınması ve ardından dervişlik aşamaları olarak (Dört Kapı) Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat'in zikredilmesi Arjan'ın şiirlerindeki tasavvufi etkinin derinliğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir. Tasavvufta bu dört kapı onar onar makamlar şeklinde "Kırk Makam" olarak açıklanmaktadır. Arjan benzer bir şekilde on duyudan bahsetmekte ve bazı İslami öğeler üzerine mistik yorumlar yapmaktadır. Sıdk, hayır, sabır, şükür, tevazu, gibi kavramlar dervişlik yolunun önemli güçleri olarak dizelerinde serpiştirilmiş halde bulunmaktadır. Hz. Peygamberin "Pir" olarak nitelenmesi ise oldukça tasavvufi bir ifadedir. Allah'a kulluk ve hücre arasında bağlantı kurulması Tasavvuftaki çile anlayışının bir yansıması olarak görülebilir.²²⁶ Hakikati uygulamada Kadı, Kalb arındırmada Hacı, İmanlı olmada Molla, Rab'bin övgüsüne mazhar olmada ise Derviş karakterlerini ön planda göstermektedir. Cami, Hüda Kelamı, Beş vakit namaz, Sünnet, Azrail, Cennet-Cehennem gibi birçok İslami unsur Arjan'ın düşüncesinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine İman hakkında "yakîn" denilmesi, namazın önemli

²²⁴ A.G., s. 724.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-7" bölümüne bakınız.

²²⁵ A.G., s. 319.

²²⁶ Kemal Eraslan, "Yesevî'nin Fakr-nâme'si", *T.D.E.*, İstanbul 1977, c.:XXII, s. 73-82.; Safi Arpaguş, "Pir", *D.İ.A.*, c.: 34, s. 273.

gösterilmesi, oruçtan, hacdan, Mekke'den bahsedilmesi, Kur'an ve Hadis'in öğrenilmesi ve Allah'ın zikredilmesi (yâd edilmesi) gerektiğinin söylenmesi oldukça İslami görünmektedir. Arjan'ın üzerindeki bu İslami etkiyi aşağıdaki şiiri oldukça güzel bir şekilde göstermektedir: (Arapça ve Farsça kelimeler içermesi ile ilgili yaptığımız inceleme için EK-B, Şiir-8'e bakınız.)

Ey ulaşılmaz Hüda olan Allah'ın kulu, Dünyevi arzuların hayallerini terk et.
Fakîr yolcuların ayak tozu ol ve dervişlerin kapılarına kabul edil. (1)
Hak namazın olsun ve inanç seccaden, Arzularımı bastır ve isteklerinin üstesinden gel.

Bedenin cami olsun ve düşüncen Mevlana, Hüda kelamı senin için gerçek saflık olsun. (2)

Şeriat'i elde et ve onu uygula, kötülüklerden kaçınmak ve Allah'ı aramak senin Tarikatındır.

Marifet zihnini kontrol etsin, Ey kul artık sen Hakikatle olacaksın ve sana ölüm gelmeyecektir. (3)

Kur'an ve Kitab'ı kalbinde öğren. On duyuyu (beş organ+beş his) kötü yollardan uzak tut.

Beş duyuyu sıdk, hayır ve sabır ile kontrol et, böylece makbul olursun. (4)

Lütuf senin Mekke'n olmalı, kutsal ayak tozu orucun. Peygamberin sözlerini uygulama Cennetin olmalıdır.

Hüda'nın misk'i senin hûrin ve Allah'a kulluk senin hücren olmalıdır. (5)

O sadece hakikati uygulayan bir Kadı'dır. O yalnızca kalbini arındıran bir Hacı'dır.

O sadece inançsızlıktan uzak bir Molla'dır ve O sadece Rab'bin övgüsünde olan bir derviştir. (6)

Her zaman her an, Halık'ı yâd et, Mevla senin kalbindedir.

Senin tesbihin on duyuya boyun eğdiren olmalıdır ve iyi davranış ile kendine hâkimiyet sünnetin (circumcision) olmalıdır. (7)

Her şeyin geçici olduğunu kalbinde bilmelisin. Aile, ev halkı, kardeşler hepsinde sorunlar vardır.

Beyler, hükümdarlar ve soylular ölümlü ve geçicidirler, sadece Hüda'nın kapısı kalıcıdır. (8)

İlk şükür, ikinci sabırdır. Üçüncüsü tevazu, dördüncüsü hayırdır.

Beşincisi, beş duyuyu bir yerde toplamaktır. Bunlar en önemli beş vakit günlük dualar (Namaz)'dır. (9)

Günlük ibadetlerinde Tanrı'nın her yerde olduğunu bil. Kötü amellerden kaçınmak senin su testin olmalıdır.

Hüda'nın birliğini idrak etmek senin ibadete çağrın (ezan) olmalıdır. Rab'bin davul çalan iyi bir çocuğu gibi. (10)

Hakkınla kazandığın yemeği ye. Kalp nehrin ile kirliliğini yıka.

O kişi Peygamberin cennet adamı olduğunu bilir. Azrail onu cehenneme atamaz. (11)

İyi işler senin bedenine olsun ve inanç senin gelinin. Hak'kın aşkını seyret ve eğlen.

Kirli olanı arındır. Rab'bin huzuru senin Hadis'in olmalıdır. Senin bütün sebatın başının üstündeki sarık olmalıdır. (12)

Müslüman olmak iyi kalpli olmaktır ve kalp içinden kirleri atmaktır.

O dünyevi zevklere yaklaşmaz. O çiçekler, ipek, manda yağı ve geyik derisi gibi saftır. (13)

O, Latif Olanın lütfu ile lütuflandırılmıştır, O mertler arasında, en cesur adamdır.

O şeyhler içinde bir şeyhdir, bir hacıdır. O Allah'ın nazar (lütuf) ettiği kuldür.

(14)

Kadir olan Allah kudrete sahiptir ve kerimdir. Rahim olan Allah'ın övgü ve aşkına akıl ermez.

Ey Nanak, Hak'kın Hükümü'nü yerine getir. Böylece sen esaretten kurtulacak ve karşıya yüzeceksin. (15) -3,-12-²²⁷

²²⁷ A.G., s. 1083.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-8" bölümüne bakınız.

3.1.3. SANT YAZARLARINA AİT METİNLERDE İSLAMİ UNSURLAR

Sant Geleneği üzerine İslam'ın etkili olduğunu daha önce belirtmiştik. Hem bu durumu ortaya koymak adına hem de Adi Granth içerisindeki İslami etkiye örnekler vermek adına Namdev ve Kebîr'in metinlerini inceleyeceğiz.

3.1.3.1. Namdev'in Kompozisyonlarında İslami Unsurlar

Namdev (1270-1350) hem Hintçe hem de Marathi dillerinde aşk şiirleri yazmış bir Maharashtra azizidir. Onun Pencap bölgesine yaptığı ziyareti ününün Maharashtra bölgesinin sınırları dışına taşınmasına neden olmuştur. Adi Granth içinde atmış bir şiiri bulunmaktadır. Adi Granth içerisindeki bu ilahileri Tek Üstün Tanrı'yı öven bir içeriğe sahip olması bakımından onun daha önceki dönemlerine ait olan Saguna Bhakti geleneğinden ve putperest inançlardan izler taşıyan erken dönem şiirlerinden farklılık arz etmektedir. Namdev'in düşünce dünyasında Somut Tanrı inancı zamanla soyutlaşmıştır.²²⁸ Namdev'deki bu değişimin ana nedeni ise İslam'dır.

Namdev'in Adi Granth içerisindeki şiirlerinde hem Arapça ve Farsça kelimeler hem de tasavvufi öğeler yer almaktadır. Bunun temel sebebi Pencap bölgesine yaptığı seyahat sırasında karşılaştığı sûfi düşünceler olarak görülmektedir. Aşağıda vereceğimiz şiirde Namdev, Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu ifade etmekte ve kendisinin O'nun garip ve miskin bir kulu olduğunu dile getirmektedir. Ardından Allah'ın Kerim ve Rahim isimlerini dile getirerek her an her yerde var olduğunu söylemektedir. Şiir şöyledir:

Ey Yaratıcı ben bir körüm, senin adın tek dayanağımdır.

Ben bir garibim, ben bir miskinim; senin adın benim tek desteğimdir. (1) Dur.

Rahim, Kerim Allah sen çok Gani olansın.

Sen her anda ve mekânda hazırsın, sen benim önümdesin. (1)

Sen yaşamın nehresin, her şeye lütfedensin, sen çok zenginsin.

Sadece sen verirsin ve alırsın, başka kimse değil. (2)

Sen bilensin ve her şeyi görensın, ben nasıl düşünebilirim senin meziyetlerini.

²²⁸ Penderal Moon, "Namdev", *E.S.*, c.: 3, s. 161-162.

Ey Namdev'in Rabbi, sen bağışlayan Rabsin. (3) -1,-2-²²⁹

3.1.3.2. Kebîr'in Kompozisyonlarında İslami Unsurlar

Kebîr, Sihler için çok önemli bir şahsiyettir. Sihlerin kutsal kitabı Adi Granth'ta Kebîr'in 541 ilahisi bulunmaktadır.²³⁰ Birçok modern batılı araştırmacı Kebîr'i Sihizm'in kurucu babası ve Nanak'ın fikir atası olarak kabul etmektedir. Kebîr'in zamansal olarak daha önce yaşamış olması buna temel dayanak oluşturmaktadır. Kebîr'in her iki dini reddetme ile beraber her ikisinden hareketle yeni bir dini teoloji ortaya koyma düşüncesi Nanak'ın temel felsefesini oluşturmuştur.²³¹

Kebîr'in dini kimliği ile ilgili bazı tartışmaları (s. 22-25) daha önce vermiştik. Kebîr'in dini kimliğinin ötesinde onun düşüncesindeki İslami etkiyi ortaya koymak açısından Adi Granth içerisindeki şiirlerine bakmak yerinde olacaktır. Onun şiirlerinde görülen temel tema, Bijak adlı eserine benzer bir şekilde hem İslam'ın hem de Hinduizm'in şekilciliğinin reddidir. Ancak Kebîr bu ret tavrıyla beraber her iki dininde içsel, manevi inanç yönlerinden beslenerek bir düşünce oluşturmaya çalışmıştır. Bu anlamda onun şiirlerinde İslami öğeler geniş bir biçimde yer almaktadır.

Kebîr insanlar arası eşitlik vurgusunu şiirlerine sıkça yansıtmış biridir. İnsanların aynı özden, topraktan yaratıldığını; birinin diğerine üstün olmadığı vurgusunu Hinduizm'in kast sistemine bir tepki olarak sıklıkla dile getirmektedir. Aşağıda vereceğimiz bir şiirinde Kebîr, maddesel anlamdaki dini sembolleri kişinin zihninde soyutlamasını istemektedir. Böylece insan manevi kötülüklerinden temizlenerek Allah ile bütünleşecektir. Bu anlamda Kebîr, Fenafillah ya da Mokşa/Nirvana anlayışı dile getirmektedir. Kebîr'in bu konu ile ilgili bir şiiri şöyledir:

Zihnini Mekke yap, Bedenini Kâbe.

Bu öğretiyüce Guru'nundur. (1)

Ey Molla Namaz için Ezan oku.

Burada on kapılı bir Cami var. (1) Dur.

²²⁹ A.G., s. 727.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-9" bölümüne bakınız.

²³⁰ Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005, s. 37.

²³¹ David C. Scott, "Kabir", *E.S.*, c.: II, s.403.

Zihnindeki kiri, şüpheyi ve hırsı temizle.

Beş kötülüğü tüket, böylece sabır ile bereketleneceksin. (2)

Hindular ve Türkler aynı Sahib'e aittirler.

Molla ve şeyh ne yapabilir ki. (3)

Kebîr der ki: Ben bir divaneyim.

Yavaş yavaş Rabbimle birleşiyorum. (4) -4-²³²

Kebîr'de görülen nur düşüncesi büyük oranda tasavvufa dayanmaktadır. Bu konuyla ilgili daha önce (s. 26-27) bazı açıklamalar yapmıştık. Aşağıda vereceğimiz şiirde Kebîr, nuru evrenin ilk kaynağı olarak ifade etmekte ve yaratılan her şeyin özde kötü olmadığını dile getirmektedir. Ardından Allah'ın Hâlık ismini kullanarak onun yaratmasının özelliklerini açıklamakta ve içkin bir Tanrı anlayışı sergilemektedir. Bununla beraber Yaratıcı ile yaratılanı bir birinden ayrı varlıklar olarak algılamaktadır. Onun yaratmasının her an devam ettiğini söylemesi ise aktif bir Tanrı inancını ortaya koymaktadır. Allah'ın gaybi olduğunu söylemesiyle de sanki Saguna geleneğinin somut Tanrı anlayışına bir gönderme yaparak onu reddetmektedir. Öte yandan yaratılanların aynı topraktan olduğunu ifade etmesiyle eşitlik düşüncesini ortaya koymakta ve Hindu kast sistemini reddetmektedir. Bu şiir şöyledir:

Allah önce nur'u yarattı, sonra Kudretiyle bütün kulları yarattı.

Bütün evren bu nurdan yaratılmıştır. O halde iyi ya da kötü kimdir? (1)

Ey Kardeşlerim, Ey insanlar, şüphe tarafından yanılmış olmayın.

Halk etme Hâlıktadır ve Hâlık, halk etmededir. O her yere yayılmıştır. (1) Dur.

Toprak aynıdır, ancak Yaratıcı bunu farklı şekillerde ortaya koymuştur.

Ne çömlekçi (Yaratıcı) kusurludur ne de kilden yapılmış tencereler (bedenler). (2)

Tek Gerçek Rab her şeye hâkimdir. Onun yapması ile her şey gerçekleşir.

Kim O'nun hükmünü anlar ve O'nun Tek olduğunu bilirse, o gerçek kul olur. (3)

Allah gaybidir, O görülemez, Rab beni bu tatlı pekmezele kutsamıştır.

Kebîr der: Benim kaygı ve korkum bitmiştir. (Çünkü) Kusursuz Rabbin her yerde

hâkim olduğunu gördüm. (4) -3-²³³

²³² A.G., s. 1158.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-10" bölümüne bakınız.

²³³ A.G., s. 1349-1350.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin "Ek-B, Şiir-11" bölümüne bakınız.

Kebîr hem Hinduizm'in hem de İslam'ın bazı özelliklerini şekilcilik olarak düşünmekte ve bu anlamda onların bazı öğelerini reddetmektedir. Ancak bu ret ile beraber bu dinlerin anlayışlarından beslenmektedir. Birazdan vereceğimiz şiirde Kebîr Vedaları ve Kutsal kitapları reddetmektedir. Kutsal kitapları ise Arapça “Kateb” (کتاب) kelimesi ile ifade ederek sami dinlere ait kutsal kitapları hedef almaktadır. Kebîr sadece Hüda'nın gerçekliğini ön plana alarak dünyanın sihirli bir görüntüsü olduğunu ifade etmektedir. Allah'ın Hâlık ismini kullanarak Hüda'nın yaratma halinde olduğunu ve O'nun Krişna olmadığını dile getirmektedir. Bu şiirin tercümesi şöyledir:

Vedalar ve Kutsal Kitaplar sadece yazılmıştır. Fakat Ey kardeşim, kalbindeki düşünceyi (endişeyi) durdurmuyorlar.

Aklında O varsa, hatta kısa bir süre bile, Hüda'nın varlığının keyfine varacaksın.

(1)

Ey insan, her gün kalbini ara, o zaman sorun yaşamayacaksın.

Bu dünya sadece bir sihir gösterisidir. Kimse elinden tutmayacaktır. (1) Dur.

İnsanlar yanlış şeyler okumaktan mutluluk duyuyorlar. Cehaletleri içerisinde saçma sapan konuşmaktadırlar.

Sonsuz Hak Hâlık yaratma halindedir. Ancak O, siyah tenli Krişna değildir. (2)

Gökyüzü (onuncu kapıda) boyunca içinde banyo olan bir dere akmaktadır.

Daima Rabbin fakiri (kulu) ol, gözlerini kullanarak O'nun her yerde mevcut olduğunu gör. (3)

Allah en temiz olandır. Sadece şüpheyle başka biri düşünülebilir.

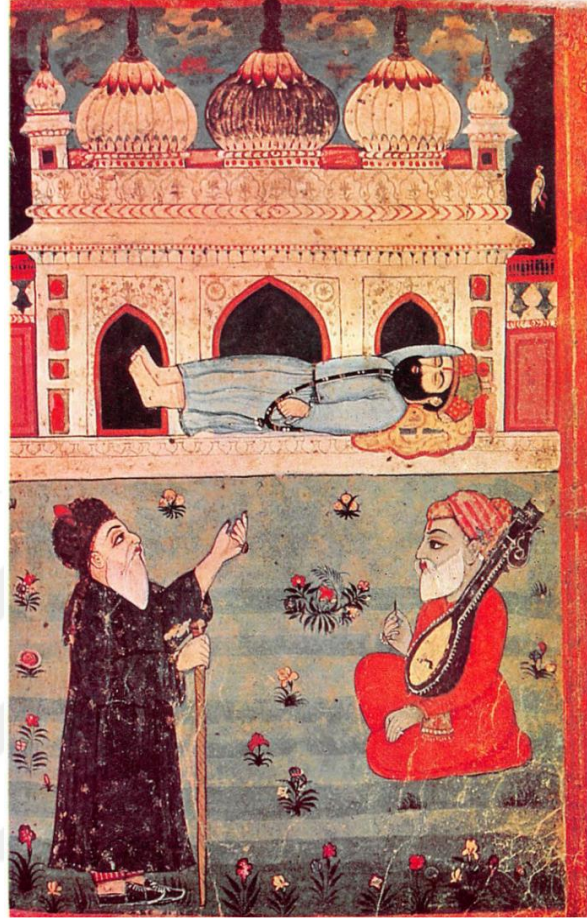
Ey Kebîr, Kerim (olan Allah) ikram sahibidir. Yapılanları sadece O bilir. (4) -1-²³⁴

²³⁴ A.G., s. 727.; Şiirin Arapça ve Farsça kelimeler içermesi yönünden ayrıntılı incelemesi için tezimizin “Ek-B, Şiir-12” bölümüne bakınız.

3.2. JANAMSAKHİ GELENEĞİ ÜZERİNDE İSLAMİ UNSURLAR

Janamsakhi, Nanak'ın hayatını menkıbevi bir tarzda ele alan eserlerin genel adıdır. İlk Janamsakhi 1658 yılında yazılmıştır. Ancak bunun Nanak dönemine kadar geri gittiği düşünülmektedir. Janamsakhiler sûfi modellerden türetilmiştir. Günümüze çeşitli Janamsakhi gelenekleri ulaşmıştır. Bunların en önemlileri *Bala Janamsakhi* ve *Puratan Janamsakhi* gelenekleridir. Bunların dışında *Adi Sakhi*'ler, *Gyan-ratanavali*, iki versiyonu bulunan *Mahima Prakash* ve *B-40 Janamsakhi* bulunmaktadır. Ayrıca oldukça farklı bir stile sahip olan *Miharban Janamsakhi* de günümüze ulaşan Janamsakhi-lerdendir.²³⁵ Janamsakhi geleneği ile yakından ilişkili olan bir çalışma da Bhai Gurdas'ın şiirleridir.²³⁶

Janamsakhi geleneğinin geliştiği edebiyat alanı sûfi geleneğe dayanmaktadır. İlk Janamsakhi yazarları sûfi evliyalarının hayat öykülerinin anlatıldığı "Tezkire" geleneğinden etkilenmiştir. Tezkireler evliyalara ait bazı olağan üstü anlatımlar ve anekdotlar içermektedir. Janamsakhi yazarları için bu tarz bir

Resim 4: Nanak; Merdâne ve Molla ile Beraber Mekke'de

Nanak'ın Kâbe'ye ayaklarını uzatmasını ve Mollanın onun ayaklarını çevirmesiyle Kâbe'nin de orada görünmesini konu alan Janamsakhi resmi.

Kaynak: Surjit Hans (Ed.), *B-40 Janamsakhi Guru Baba Nanak Paintings*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 1987, Resim 12.

²³⁵ W. H. McLeod, *The A to Z of Sikhism*, The Scarecrow Press, Lanham 2009, s. 99-100.

²³⁶ W. H. McLeod, *Early Sikh Tradition*, Clarendon Press, Oxford 1980, s. 43-44.

yüceltme edebiyatı örnek olmuştur.²³⁷ Ayrıca Janamsakhiler içerisinde de Arapça ve Farsça kelimeler yer almaktadır. Janamsakhiler yapısal ve dilsel olarak sūfî gelenekten etkilenmenin yanı sıra sanatsal açıdan da etkilenmiştir. Janamsakhilerdeki resimlerin ait olduğu “Pahari Sitili” İslam sanatının etkisi altına girmiştir. Nitekim İslami elementler 16. yy. Hint resim sitillerinde görünme açısından en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 17. yy.’da ise Pahari Sitili üzerine İslami etki belirgin bir şekilde görülmeye başlanmıştır.²³⁸

S. A. A. Rizvi’ye göre onbeşinci yüzyılda tasavvuf edebiyatında değerli bir külliyyat gelişmiştir. Bu külliyyat sūfîlerin ilke ve uygulamaları üzerine yazılmış mektuplar, şiirler, biyografiler ve eserlerden oluşan melfûzât (sohbetname) geleneğidir. Melfûzât, Hint sūfîlerine özgü bir edebiyat türüdür. Bu edebi türün Emîr Hasan es-Sicî ile başladığı düşünülmektedir. Sicî, Şeyh Nizam-al-Din Evliya’nın söylemlerinin kronolojik özetini derlemiş ve eserine Fevâ’idü’l-fu’âd ismini vermiştir. Aslında Fevâ’idü’l-fu’âd’den önce de Çiştî evliyalarının faaliyetlerini konu alan eserler yazılmıştır. Şeyh Ferid’e atfedilen Fevâidü’s-Sâlikîn ve Mevlana Bedir İshak’a atfedilen Esrârü’l-Evliyâ bunlara örnektir. Bu eserlerden bazıları bilimsellik ve teolojik derinlik yönünden eksik olmalarına rağmen çok popüler olmuşlardır. Nanak hakkında Janamsakhilerin yazılmaya başladığı dönemde ünlü sufiler hakkında uydurulan masallar büyük bir hacme ulaşmıştır. Daha şaşırtıcı olan ise Tantrikler ve yogiler hakkında efsane anlatımlar oluşmaya başlamış ve bu durumlar kerametten farklı olarak istidrac olarak ifade edilmiştir. Bu gibi durumlardan dolayı Rizvi’ye göre Janamsakhi geleneği Melfûzât geleneğinden etkilenmiştir.²³⁹ Başka bir ifadeyle Rizvi, tezkire geleneğini de içine alan Melfûzât geleneğinden hareketle Janamsakhi geleneğinin daha geniş bir Sufi literatürden etkilendiğini ifade etmiştir.

Janamsakhi anlatımlarında görülen Müslüman Şeyhler ile görüşmeler ve bu esnada gerçekleşen mucizevi olaylar, Nanak’ı toplum nazarında zaten üstün görülen kişilerden daha üstün bir kimliğe taşıma çabasının sonucu olarak görülebilir. Nitekim anlatımların sonlarında Nanak, şeyhler ya da diğer dinlere ait kişilerce eli ve ayağı öpülen biri olarak

²³⁷ Rimpıy Agarwal, “Emergence and Development of Sikh Art in Punjab”, *Golden Research Thoughts*, c.:3, sa.:3, <http://aygrt.isrj.org/UploadedData/2828.pdf>, (01.03.2016).; Bkz. W. H. McLeod, *Early Sikh Tradition*, Clarendon Press, Oxford 1980, s. 82.

²³⁸ B. N. Goswamy, “The Islamic Influence: A Study of The Terminology used by The Pahari Painters”, *Socio Cultural Impact of Islam on India* (Ed. Attar Singh), Panjab University, Chandigarh 1976, s. 147-148.

²³⁹ S. A. A. Rizvi, “Indian Sufism and Guru Nanak”, *Perspectives on Guru Nanak* (Ed. Harbans Singh), Publication Bureau Punjabi University, New Delhi 1999, s. 211-212.

betimlenmektedir.²⁴⁰ Diğer taraftan İbrahim Lodi'yle karşılaşmasında olduğu gibi Müslüman yöneticilerin kendisine hayran kaldığı mucizevi biri olarak da ifade edilmektedir.²⁴¹

Janamsakhilerde bazı sufi öğeler bulmak mümkündür. Örneğin sūfliğe ait bazı mucizevi olaylar Janamsakhilerde görülmektedir. Havaya yükselme anlamındaki “Taî-i Sefer” kullanımı, B40 Janamsakhi’de Kabil Camisinin hareket etme özelliği ile anlatılmasında görülmektedir. Yine Bhai Gurdas’ın, Nanak’ın Bağdat ziyaretinde havaya yükselmesini konu alan anlatımı da buna örnektir. McLeod’a göre “Taî-i Sefer” kullanımındaki temel amaç Nanak’ın uzun seyahatlerine açıklayıcı bir temel hazırlamaktır.²⁴²

Janamsakhiler üzerine sūfî etkiyi göstermesi açısından Nanak’ın Multan ziyareti hakkında Bhai Gurdas’ın verdiği anekdot önemlidir. Bu anekdot şöyledir:

Baba (Nanak) kalktı ve (Achal şehrindeki) fuardan Multan’a bir hac için gitti.
O (şehre) yaklaştığında Multan’ın Pirleri süt dolu bir kâse ile gelmişlerdi.
Baba (Nanak) yanındaki bir yasemin çiçeğini koparıp sütün üstüne koydu.
Ganj nehrinin okyanusa akması gibi (bir sahne oldu bu.)²⁴³

Yukarıda Nanak hakkındaki bu anlatım aslında daha önce Kadiri Tarikatının kurucusu sufi Abdülkadir Ceylani hakkında söylenmiştir. Bu anlatımdaki şehir Bağdat’tı, bardak su içermekteydi ve Ceylani suyun üzerine bir gül koymuştu. Ancak Bhai Gurdas hikâyesini, Ceylani hakkındaki bu anlatımdan türetmemiştir. Ceylani hakkındaki anlatım, önemli bir Sühreverdi sūfisi olan Bahaeddin Zekeriyya hakkındaki hikâyeye kaynaklık etmiştir. Bhai Gurdas’ın anlatımı da Bahaeddin Zekeriyya’nın Bağdat’tan Multan’a gelmesi hakkındaki hikâyeden türetilmiştir. Yine aynı dönemde yaşamış sufi Şemseddin Tebrizi hakkında da benzer anlatım kullanılmıştır. İkinci anlatımda Bahaeddin Zekeriyya, Şemseddin Tebrizi şehre yaklaştığında ona bir sembolik kupa göndermiştir. Her iki

²⁴⁰ Ernest Trumpp, *The Adi Granth or The Holy Scriptures of The Sikhs*, W. H. Allen & Co., London 1877, s. XIII, XV, vb..

²⁴¹ Trumpp, *a.g.e.*, s. XV.

²⁴² McLeod, *a.g.e.*, s. 71-72.

²⁴³ Surinder Singh Kohli, *Bhai Gurdas: The Great Sikh Theologian - His Life And Work*, Publication Bureau, Patiala 2007, s. 27; McLeod, *a.g.e.*, s. 119.

anlatımda da kâseler süt değil su içermektedir. McLeod bu tür etkilenmeyi wandersage²⁴⁴ kullanımına örnek olarak göstermektedir.²⁴⁵

Bhai Gurdas'a ait metinlerde başka İslami öğeler de mevcuttur. O altı guru arasında bir öncekinden bir sonrakine geçtiğine inandığı Manevi Nur'u dile getirmektedir. Ram Singh'e göre bu düşünce sūflilikteki Nur-i Muhammedi²⁴⁶ ya da Hakikat'ul-Muhammediyye'ye dayanmaktadır. Ram Singh'e göre "Nam" anlayışı sūflilikteki "Nur" anlayışına karşılık gelmektedir. Nitekim Kebîr, Adi Granth içerisindeki bir şiirinde "Allah önce nur'u yarattı, sonra Kudretiyle bütün kulları yarattı." demektedir.²⁴⁷ Nanak ise Tanrı'nın ilk olarak Nam'ı yarattığını ifade etmektedir. Yani Adi Granth içerisinde Nur ve Nam aynı anlamda kullanılmıştır. Ram Singh'e göre Bhai Gurdas, Nanak'ı, Hz. Muhammed'in Tasavvufi konseptine uygun olarak anlatmıştır.²⁴⁸

Sahib Singh'e göre Nanak'ın hayatı ile ilgili en eski Janamsakhi olan Puratan Janamsakhi'nin üzerinde İslami etki mevcuttur. McLeod ve Sahib Singh, Puratan Janamsakhi'de geçen Karıncalar Şehri anlatımının da İslami gelenekten kaynaklandığını ifade etmektedirler.²⁴⁹ Kur'an-ı Kerim'de geçen "*Nihayet karınca vadisine geldikleri vakit bir karınca, "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesinler" dedi.*"²⁵⁰ ayetinin temel temalarını içeren bu Janamsakhi hikayesi özetle şöyledir:

²⁴⁴ Farklı bölgeler ve kültürlerde çeşitli sürümleri yaygınlaşan anlatım ya da masal.

²⁴⁵ McLeod, *a.g.e.*, s. 72, 118-120.

²⁴⁶ Hz. Muhammed (s.a.v.)'in nûru anlamına gelmektedir. Buna Hakikat-ı Muhammediyye'de denir. Allah'ın yarattığı ilk şey Peygamber Efendimizin (s.a.v.) nurudur (Aclûni, *Keşfu'l-Hafâ*, I., 265). Diğer bütün varlıklar, O'nun nûrundan yaratılmıştır. Bkz. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabeyi Yay., İstanbul 2009, s. 488.

²⁴⁷ Kebîr'in şiirinin ayrıntılı tercümesi için tezimizin 170. sayfasına bkz.

²⁴⁸ Ram Singh, "Sat(i)nâm(u)", *Sikh Concept of The Divine* (Ed. Pritam Singh), Guru Nanak Dev University, Amritsar 2002, s. 71-72.; Ayrıca Bkz. Surinder Singh Kohli, *Bhai Gurdas: The Great Sikh Theologian - His Life And Work*, s. 27-28.

²⁴⁹ McLeod, *a.g.e.*, s. 89, Dipnot: 12.; Sahib Singh'e göre Puratan Janamsakhide Nanak ve Merdâne'nin gittikleri Karıncalar Yurdu'nu konu alan hikaye İslami kültürden kaynaklanmıştır. Sahib Singh'in Hz. Süleyman ile ilgili anlattığı hikâyeye göre Hz. Süleyman Karıncaların bölgesine ulaştığında Karıncaların kralı, Hz. Süleyman'ı güzel bir şekilde güzel yemeklerle karşılamıştır. Ayrıca Kral kızını Süleyman'a vermek istemiş, ancak Hz. Süleyman bunu ailesinde kayıplar olmadığı zaman kabul edeceğini söylemiştir. Bkz. Sahib Singh, *About Compilation of Sri Guru Granth Sahib* (İng. Çev.: Dalip Singh), Lok Sahit Prakashan, Amritsar 1996, s. 180.

²⁵⁰ Neml Suresi, 18.

Nanak ve Merdâne bir Karınca Şehrine gelirler. Merdâne karıncaların çokluğunu görünce korkar. Bunun üzerine Nanak (Merdâne'ye) buranın onların âlemi olduğunu söyler ve Merdâne'ye bir hikâye anlatmaya başlar. Bu hikâyeye göre elli iki orduya sahip bir raca (kral) karıncaların şehrine gelir. Bir karıncada gider ve racaya orada kalmasını ve şehrin üzerine yürümemesini söyler. Ardından racanın ordusu ve karıncalar arasında savaş başlar. Karıncalar ve Karıncaların Kralı, Tanrı'nın yardımıyla, racanın dışında bütün orduyu zehirlerler. Raca pişman olur ve ardından karıncalar; yedi nektar ve yedi zehir havuzunun bulunduğu yerin altına inerek ağızlarını nektar ile doldururlar. Nektar verilen ordu tekrar ayağa kalkar...²⁵¹

Puratan Janamsakhi'de geçen bu hikâyeye, Hz. Süleyman'ın hikâyesindeki karınca bölgesi, karınca ile kralın konuşması ve kralın ordusu gibi temalar açısından etkilenmiş gözükmektedir.

Janamsakhilerde birçok önemli sūfiden söz edilmektedir. Bu durumu ilginç kılan ise tarihsel olarak Nanak'ın karşılaşmasının mümkün olmadığı ünlü sūfilerin Janamsakhilerde Nanak ile karşılaşmış şekilde anlatılmasıdır. Janamsakhilerde 1324 yılında vefat eden Ebu Ali Kalender, 1266 yılında vefat eden Şeyh Bahauddin Zekeriyya gibi birçok ünlü sūfiden bahsedilmektedir. Muhtemelen bu tarz popüler Müslümanlar üzerinden Nanak'a bir konum belirlenmeye çalışılmıştır.

Janamsakhilerde yer alan Nanak ve Müslümanlar arasında geçen konuşmalar, bazı İslami öğelerin Janamsakhilerde zikredilmesine neden olmuştur. Hatta Nanak'ın İslamiyet'in özüne yaptığı bazı konuşmalar zaman zaman onun bir sufi gibi görünmesini sağlamıştır. Örneğin Puratan Janamsakhi'ye göre Nanak ve Sūfî Ebu Ali Kalender arasında dervişlik üzerine bir konuşma geçmiştir. Nanak ilk seyahatinde Kurukshetra şehrinde çeşitli yerleri gezdikten sonra Karnal üzerinden Pânîpet'e ulaşmıştır. Pânîpet, Ebu Ali Kalender, diğer ismiyle Şeyh Şerif, tarafından kurulan bir tasavvuf merkeziydi.²⁵² Burada bir sūfî²⁵³ onları

²⁵¹ Trumpp, *a.g.e.*, s. XXI.

²⁵² Meherban Janamsakhi dışındaki bütün Janamsakhiler, Şeyh Şerif ile Nanak arasında bir buluşma olduğundan söz etmektedir. Ebu Ali Kalender 1324 yılında vefat etmiştir. Harbans Singh bu kişinin Ebu Ali Kalender'in takipçisi olabileceğini ifade etmektedir. Bkz. Harbans Singh, *a.g.e.*, s. 111.

²⁵³ Trumpp bu kişiyi, "Şeyh Vatihar" olarak verirken, Macauliffe "Tatihari" olarak isimlendirmektedir. Bkz. Trumpp, *a.g.e.*, s. XIV.; Macauliffe, *a.g.e.*, c.: 1, s. 53.

karşlamış ve “Selamün Aleyküm Derviş” diye selamlamıştır. Nanak da “Aleyküm Selam Pir’in Kulu”²⁵⁴ diye cevap verince mürid şaşırılmış ve olayı anlatmak üzere Şeyh’ine gitmiştir. Şeyh bunu duyunca Nanak ile görüşmek üzere onun yanına gitmiş ve Nanak’a önce başındaki kıyafetin hangi dini gurubu ifade ettiğini, ardından niçin saçını tıraş etmediğini, hangi mezhebe ait olduğunu, peştamalı ve terliklerinin hangi mezhebi ifade ettiğini sormuştur. Bu diyaloglar Janamsakhi kayıtlarında uzun uzun verilmektedir. Son olarak Şeyh, Nanak’a “Gerçek Derviş kimdir?” diye sormuştur. Bunun üzerine Nanak, Merdâne’nin rababı eşliğinde, şöyle cevap vermiştir:

O canlı iken ölen, uyurken uyanık olandır, o kendinin talan edilmesine bilerek izin verendir,

Ve kim her şeyini terk ederek Yaratanı ile tanıştırsa bir derviş olur.

Tanrı’m senin az sayıdaki kulun kalbinde derviştir. Onlar sevinç, üzüntü, öfke, gazap, gurur, ya da hırslarını hissetmezler.

Onlar, altına değersiz olarak bakarlar ve adil olma adına doğru olanı düşünürler.

Onlar Tanrı’nın çağrısına uyar ve başka hiçbir şeyi dikkate almazlar.

Onlar gök kubbede kendiliğinden çalan müzikle bir tefekkür halinde otururlar.

Nanak der ki, Ne Vedalar ne de Kur’an böyle kutsal insanların övgülerini anlayamazlar.²⁵⁵

Janamsakhilerde adı geçen belki en önemli Müslüman Şeyh Ferid (İbrahim)’dir. Janamsakhilerin hepsi Şeyh Ferid (İbrahim) ve Nanak arasındaki buluşmalardan bahsetmektedir. Puratan Janamsakhi’de Şeyh Ferid (İbrahim) ve Nanak arasında Allah’ın amaç edinilmesi üzerine bir konuşma geçmektedir. Bu diyalog bazı tasavvufi öğeler içermesi açısından önemlidir. Bu olay şöyledir:

Nanak Asa ülkesine ulaşarak ormanda yaşayan Baba Ferid’in yanına gitti. Ferid

“Allah Allah Derviş” dedi. Nanak cevap verdi: “Ey Ferid, Allah benim hedefimdir.

Allah’a gel Şeyh Ferid, Allah benim her zaman amacım olmuştur.” Sonra (Nanak)

²⁵⁴ Nanak’ın Mürid’e verdiği cevap konusunda iki farklı Puratan anlatımı vardır. Trumpp ““Aleyküm selam Pir’in kulu” diye cevap verdi” derken, Macauliffe “Görünmeyene Selam olsun” Harbans Singh ise, “Tarif Edilemez Tanrıya selam olsun” diye aktarmaktadır. Bkz. Trumpp, a.g.e., s. XIV.; Macauliffe, a.g.e., c.: 1, s. 53.; Harbans Singh, a.g.e., s. 112.

²⁵⁵ Macauliffe, a.g.e., c.: 1, s. 52-55.

onun ellerini tutarak oturdu. (Bu ifadeler konusunda açıklama yapan Pincott'a göre "amaç, hedef" kelimesi için orjinal kayıtlarda cuhd ("جُهْد", "juhdi-"جهدي")) kelimesi kullanılmaktadır. Pincott'a göre cuhd, Arapça'da Allah'ı arama amacıyla kullanılan enerjiyi ifade etmektedir.)²⁵⁶ Şeyh Ferid Nanak'ın yüzüne baktı ve konuşmaya başladılar:²⁵⁷

Ya egemenliği arzula ya da Allah'ı

Mülk'ün batmasın diye ayaklarını iki sandala da koyma.

Nanak şu Slok (beyit) ile cevap verdi:

Mallarının olduğu her iki sandala da ayaklarını koy

Sandal'ın biri bataabilir, diğeri karşıya geçebilir

Onlara ne su, ne de sandal gerekli

Onlar ne battı, ne de karşıya geçti

Mülk, gerçek zenginlik, elbette Tanrı'dadır.

...

Puratan Janamsakhi'de Nanak ve Şeyh Ferid (İbrahim) arasındaki diyaloglar devam etmekte ve teolojik bir konuşmadan sonra ahlaki bir konuşma gelmektedir. Bu anlatımda tasavvufta önemli bir yer tutan fakirlik, yani dünyevi düşkünlükten el çekme konusu ele alınmaktadır. Bu hikâyede bir adamın onlara süt dolu bir kâse getirmesi anlatılmaktadır. Bu hikâyeye özetle şöyledir:

Nanak, Şeyh Ferid'den elini süte koymasını ve (sütte) gördüğünü söylemesini ister. Ferid dört *aşrafi* (altın) görür ve kâse yere düşer. Adam geldiğinde kâseyi yerde görür ve onu aldığı anda kâsenin içi altın ile dolar. Adam pişman olur ve şöyle söyler: "Burada zengin Fakir'ler var, eğer ben aklıma dini koymuş olsaydım din olmuş olurdu, ancak ben aklıma para koydum ve para oldu." der.²⁵⁸

²⁵⁶ Pincott, *a.g.e.*, s. 23-24.; Trumpp, *a.g.e.*, s. XXII, Dipnot: 4.

²⁵⁷ Trumpp, *a.g.e.*, s. XXII-XXIII.

²⁵⁸ Trumpp, *a.g.e.*, s. XXIII.

Janamsakhilerdeki Nanak ve Şeyh Ferid arasındaki diyaloglardaki bir başka sufi unsur chapâti (tahta ekmek) ile ilgili anlatımdır.²⁵⁹ Bu anlatım özetle şöyledir:

Nanak ve Şeyh Ferid birlikte Asa şehrine gitti. Ülkenin Samundar isimli Racası ölmüştü ve cesedi yakılmıştı. Ancak kafatası bütün çabalara rağmen yanmamıştı. Kâhinler bunun sebebini onun yalan söylemesine bağlamışlardı. Doğruyu konuşan Asa ülkesinin halkı artık, gündüzleri mısır ekerken ve geceleri ise onları keserken kendilerini bulmuşlar ve bu durumdan yakınmaya başlamışlardı. Kâhinler bu lanetten kurtulmanın yolunu bir azizin ayağını bu kafatasına dokunmasında görmekteydiler. O sıralar Nanak ve Ferid oraya ulaşmışlardı. Nanak, Ferid'den ayağını (kafatasının üstüne) koymasını istedi, ancak o gücünün yetmeyeceğini ima etti. Bunun üzerine Nanak ayağını kafatasının üzerine koydu, kafatası patladı ve o kurtuldu. Ardından Asa ülkesinin insanları onların ayaklarına kapandı. Daha sonra insanlar ekmek getirdiler ama Ferid zaten ekmek yediğini ve ekmeğin (chapâti²⁶⁰) birazının elbisenin kenarında bağlı olduğunu söyleyerek ekmeği reddetti. Bunun üzerine insanlar onun yalancı olduğunu ima ettiler. Ferid bunun üzerine ahşap ekmeği attı ve Raca'nın bir zamanlar yalan (gelecekte benim devletim nasıl olacak?) söylediği için böyle bir azap gördüğünü söyledi. Bunun üzerine Nanak memnun oldu. Daha sonra birbirlerine sarılıp ayrıldılar.²⁶¹

Janamsakhilerde Nanak ve Şeyh Ferid'in iki kez buluştukları ifade edilmektedir. Bu ikinci buluşma esnasında Şeyh Kemal adında bir sûfi sahnededir. Aşağıda vereceğimiz hikâye, Nanak ve Şeyh Ferid'in Arapça olarak selamlaşmaları ve tasavvufî bir hareket olan karşılıklı olarak birbirlerinin ellerini öpmeleri bakımından bazı sûfi izler

²⁵⁹ McLeod, *a.g.e.*, s. 71-72.

²⁶⁰ Chapâti münzevi hayatın sürdürülmesi için bir bahane aracı olarak kullanılan tahta ekmektir. Başka bir deyişle belirli ölçüden fazla yememek adına insanların yaptıkları yemek tekliflerini reddetme amaçlı kullanılan bir ahşap ekmektir. Bkz. McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 72.

²⁶¹ Trumpp, *a.g.e.*, s. XXIII-XXIV.; McLeod bu olayda, ahşap ekmeği (chapati) Şeyh Ferid'in münzevi durumunu korumak için, sunulan yiyecekleri reddetme konusunda bahane olarak kullandığını aktarmaktadır. Ancak hikâyeye göre bu tür bir kurnazlığın ikiyüzlülüğe alamet etmesini Şeyh Ferid, Nanak sayesinde fark eder ve ahşap ekmeği atar. Bkz. McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 72.

taşımaktadır. Ayrıca Pincott'a göre Allah'ın kitâbeye, kaleme ve yazıya benzetilmesi açıkça bir sūfi etkidir.²⁶² Bu anlatım özetle şöyledir:

Şeyh İbrahim'in öğrencisi olan Şeyh Kemal, Pir'in mutfağı için odun toplamaya gitmişti. O sırada bir ağacın altında oturan Merdâne ve Nanak'ı gördü. Merdâne rababı eşliğinde şu slok'u söylemeye başladı (Pincott'a göre aşağıdaki ifadeler açıkça sūfi kaynaklıdır.):

*Sen (üzerine yazılan) kitabesin, Sen kalemsin ve Sen yazısın
Neden başka Bir'i aranmalı ki Nanak.*

Kemal bunu duyunca onların yanına gitti ve ezberlemek için tekrar etmelerini istedi. Ardından Şeyh İbrahim'in yanına gitti. Orada olanları ve ezberlediği Slok'u ona anlattı ve (bunu söyleyen kişinin) isminin Nanak olduğunu söyledi. Bunun üzerine Şeyh İbrahim, öğrencisine o kişinin bir Fakir olduğunu söyledi ve Tanrı'nın sözlerini söyleyen bu kişiyi kendisine getirmesini istedi. Ancak Şeyh İbrahim, Nanak'ın yanına gitti. Şeyh İbrahim "Selamün aleyküm" dedi ve Nanak "Aleyküm selam"²⁶³ diye karşılık verdi. ... Sonra karşılıklı birbirlerinin ellerini öptüler. ...²⁶⁴

Janamsakhilerde adı geçen bir başka Müslüman ise Mian Mitha'dır. Janamsakhi kayıtlarında Nanak ve Mian Mitha arasındaki konuşmalar²⁶⁵ çoğunlukla İslami öğeler

²⁶² Pincott, *a.g.e.*, s. 25.

²⁶³ Trumpp bunu İngilizce olarak barış üzerine olsun diye aktarmaktadır. "Shekh Biraham went and standing said: "Nanak, peace be on thee!" The Guru Baba answered: "And on thee be peace! Pir"" Biz bu nedenle Arapça ifade ile verdik. Nitekim Trilochan Singh, Şeyh İbrahim ve Nanak arasındaki diyalogda doğrudan Arapça ifadeleri kullanmaktadır: "He greeted Nanak saying Salam-alekam (Peace of God be with you) to which Guru Nanak replied : " Alekh ko Salam hai"" Bkz. Trilochan Singh, *Guru Nanak Founder of Sikhism*, Gurdwara Parbhandak Committee, Delhi 1969, s. 108-109.

²⁶⁴ Trumpp, *a.g.e.*, s. xxvi-xxvii.

²⁶⁵ Nanak Sialkot'tan ayrıldıktan sonra Mithankot'a gitmiştir. Burada Nanak ve Mian Mitha arasında bir buluşmadan söz edilir. Bu hem B40 Janamsakhi'de hem de Colebrooke (Puratan) Janamsakhide farklı anlatımlarla ifade edilmektedir. B40 Janamsakhi'de Mian Mitha'nın hocası olduğu ifade edilen Abdul Rahman isimli bir şeyhten söz edilmektedir. Bkz. McLeod, *The B40 Janam-Sakhi*, s. 24-25, 37-40, 190-192.; Kartar Singh'in bu iki anlatımı da harmanlayarak oluşturduğu anlatımdan hareketle bakarsak, Mian Mitha üstün güçlere sahip olan ve çevresindeki insanları etkileyerek insanları kandıran biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nanak ise bu durumu düzeltmek için, daha önce Hamza Gaus'a yaptığı gibi, Mian Mitha'ya da doğru yolu göstermeyi hedeflemektedir. Bunu haber alan Mian Mitha, Nanak'ı bir limonu sıkarak gibi kurutacağımı ve yağı alınmış süt gibi kaymağımı alacağımı söyler ve Merdâne bu böbürlenme dolu ifadeleri

üzerinden gitmektedir. Onlar arasındaki konuşmalar Allah, Peygamber, kelime-i şahadet, Kur'an-ı Kerim üzerine olmuştur. Mian Mitha, Nanak'a bu konular hakkında bazı sorular yöneltmiştir. Nanak'ın verdiği cevaplar arasında bazı önemli İslami öğeler vardır. Özellikle de Nanak'ın, Kur'an'ın yaşanması ve uygulanması üzerine olan ifadeleri, Janamsakhi yazarlarının Kur'an'ın otoritesine olan saygısını göstermektedir. Aşağıda vereceğimiz Janamsakhi anlatımında sūfî bir görünüm sergilenmekte ve İslam'ın görünen yönünden daha çok içsel yönünün yaşanması gerektiği ifade edilmektedir:

Mian Mitha şöyle dedi:

*İlk Tanrı'nın ismidir, ikinci Peygamber'in
Ey Nanak, Eğer Kelime-i Şehadet'i söylersen, eşikte kabul göreceksin.*

Nanak cevap verdi:

*İlk Tanrı'nın adıdır, Peygamber kapıda çobandır.
Ey Şeyh, Eğer sen iyi niyetli olursan, eşikte kabul göreceksin.*

Nanak devam etti:

*Ey Mian Mitha, Tanrı'nın kapısında (herhangi) bir peygamber için yer yoktur.
O ki, yalnız olarak var olan Tanrı'dır.*

Mian Mitha şu iki soruyu sordu:

*“Bir lamba, yağ olmadan nasıl yanabilir?”
“İnsan Tanrı'nın katında bir yer nasıl elde edecektir?”*

Nanak cevapladı:

*Kur'an uygulanmalıdır.
Korku fitili bu vücuda uygulanmalıdır.*

duyar. Ardından Nanak'a olanları anlatır. Abdul Rahman, Nanak'ın önemli bir kişi olduğuna yönelik nasihatler vermesine rağmen, Mian Mitha'nın dini dar görüşlülükten çıkamadığı ifade edilmektedir. Kartar Singh'in anlatımına göre Nanak ile Mian Mitha arasında bir diyalog başlar ve bu diyalog esnasında Mian Mitha, Nanak'ın Müslümanlığa yakın biri olduğuna dair düşüncelere kapılmıştır. Bkz. Kartar Singh, *a.g.e.*, s. 165-167.

Gerçeği anlama, getirilmeli ve tutuşturulmalıdır.

Böylece lamba, yağsız yanar, ışık yayar, böylece Tanrı ile tanışılır.

...²⁶⁶

Nanak ve Mian Mitha arasındaki konuşmalar böyle devam ederken, Mian Mitha, Nanak'a Kur'an, dervişlik, oruç ve ibadet konularında sorular yöneltmiştir. Nanak'ın verdiği cevaplar arasında bazı önemli anekdotlar vardır. Övülen ismin ne olduğunu soran Mian Mitha, bu soruya "Allah" diye cevap almıştır. Yine Nanak, adaletin Kur'an olduğunu söylemiş, Fakir ve Pir ile ilgili bazı özellikleri açıklamıştır.²⁶⁷

Janamsakhilerde adı geçen bir başka önemli Müslüman ise Şeyh Bahauddin'dir. Aslında Janamsakhi kayıtlarında geçen Şeyh Bahauddin 1266'da Multan'da vefat etmiştir.²⁶⁸ Yani Nanak'ın bu kişiyle tarihsel olarak karşılaşması mümkün değildir. Dolayısıyla bu şahıs da tıpkı, Şeyh Ferid ve Şeyh Şerif hikayelerinde olduğu gibi, sûfi merkezi kuran kişinin mahlasını kullanan bir şeyh olabilir. Puratan Janamsakhi'ye göre Multan'da Şeyh Bahauddin, müridleri ile sohbet ederken, Nanak'ın sonu ile ilgili bazı bilgiler vermektedir. Bu anlatıma göre Şeyh Bahauddin:

"Ey arkalaşlar, bu andan itibaren hiç kimsenin inancı sağlam kalmayacaktır, herkes imansız olacaktır." dedi. Müritler daha fazla açıklama istediler. Şeyh Bahauddin kehanet tarzı bir cevapla "Ey arkadaşlar, bir Hindu cennete geleceği zaman orada ihtişam olacaktır." Bu garip söyleme müritler cevap verdiler: "Âlimler, Hindu için cennete hükmedilemeyeceğini söyler" dediler. (Fakat) Şeyh Bahauddin müritlerine bu kişinin Nanak olduğunu ima etmiştir.²⁶⁹

Bu anlatımda Müslüman bir kişinin İslam'a yönelik bir zayıflık atfettiği gibi bir izlenim verilmektedir. Öte yandan bu anlatım içerisinde "be-iman" İslami imansızlık ve Pencapça (aslında Farsça kökenli) İslami cennet anlayışını ifade eden "bhisat" kelimesi kullanılmıştır. Bu anlamda bazı İslami ifadeler Janamsakhilerde geçmektedir. Pincott'a

²⁶⁶ Trumpp, *a.g.e.*, s. xxxi-xxxii.

²⁶⁷ Trumpp, *a.g.e.*, s. xxxi-xxxii.; Ayrıca Bkz. Pincott, *a.g.e.*, s. 26-27.

²⁶⁸ Ebu'l-Fazl, *a.g.e.*, c.: III, s. 362.; Bkz. McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 119.

²⁶⁹ Trumpp, *a.g.e.*, s. XLIV.; Pincott, *a.g.e.*, s. 28-29.

göre eğer burada Hinduizm'deki Cennet anlayışı ifade edilmek istenseydi swarg, paralok, ya da brahmalok kelimelerinden biri kullanılırdı.²⁷⁰

Janamsakhilere önemli bir biçimde İslami öğelerin girmesine neden olan temel anlatım ise Nanak'ın Mekke ziyareti ile ilgili hikâyeleridir. Puratan Janamsakhi'deki anlatım özetle şöyledir:

Nanak, Kâbe'ye geldiğinde uyumak için yattı, ancak ayakları Kâbe'ye dönüktü. Akşam vaktinde namaz için Kadı Ruknuddin geldi ve Nanak'a ayaklarını neden Kâbe'ye doğru uzattığını sordu. Bunun üzerine Nanak Tanrı'nın evinin Kâbe olamayacağını söyledi ve Kadı'dan ayaklarını sürüklemesini istedi. Ancak Nanak'ın ayaklarının çevrildiği her yönde Mihrab (Kâbe) görünüyordu.

Yukarıdaki olayın ardından Kadı çok şaşırılmış ve onun önemli bir Fakir olduğunu ifade etmiştir. Anlatımın devamında Nanak'ın kadıya verdiği nasihatler ve açıklamalar yer almaktadır. Bu konuşmalar esnasında Pir Patalia²⁷¹ (veya Patalia'nın Piri) isimli biri de Nanak'a sorular sormaktadır.²⁷² Pir Patalia, Nanak'a Tanrı'ya nasıl ulaşılabileceğini sormuştur. Bunun üzerine Nanak alçakgönüllülük ve dua ile olacağını söyleyerek şunları ifade etmiştir:

Önce sana yalvarıyorum, Ey Yaratıcı duy !
Ey Tanrı'm, sen en büyük ve rahmetli olansın, Sen hatasız Rızık Verensin.
Dünya bozulabilen bir meskendir, Ey kalbim bunu hakikat olarak biliyorum.
Azrail başımdaki saçlarımdan beni yakalar, ancak Ey kalbim sen onu bilemezsin.
Ne bir eş, ne oğul, ne baba, ne de kardeş, elimden tutacak kimse olmayacaktır.
Ecelim geldiği zaman, düşüşümü engelleyecek kimse bulunmayacaktır.
Günlerim ve gecelerim gösteriş içinde geçmiş, düşüncelerim kötü olmuştu.
Hiç iyi eylemde bulunmadım, benim durumun budur.
Ben talihsizim, ben cimriyim ve ihmalkârım
Ben görmüyor ve korkmuyorum.

²⁷⁰ Pincott, *a.g.e.*, s. 29.

²⁷¹ Trumpp'ın kayıtlarında Pir Patalia olarak verilen bu kişiyi Macauliffe yüksek din adamı olarak vermektedir. Bkz. Macauliffe, *a.g.e.*, c.: 1, s. 177.

²⁷² Trumpp, *a.g.e.*, s. XLI.

*Nanak der ki: Ben Sen'in kölenim ve ben Sen'in kullarının ayaklarının tozuyum.*²⁷³

Nanak ile ilgili bazı efsanevi anlatımlar halk arasında müthiş bir üne ulaşmıştır. Örneğin Nanak'ın Hasan Abdal'a gidip burada bir tepenin zirvesinde yaşayan Müslüman Veli Kandari ile karşılaştıklarına dair bir anlatım mevcuttur. Ancak bu hikâye yazılı Janamsakhilerde geçmemektedir. Bu hikâye şöyledir:

Merdâne susamıştır ve Veli Kandari'nin çeşmesinden su içmek istemiştir. Ancak, Veli Kandari çeşmenin bir Hindu arkadaşına ait olduğunu bahane ederek onu göndermiştir. Merdâne bunun üzerine susuzluğunu gidermek için bir yeri kazarak su çıkarmıştır. Ardından Veli Kandari'nin suyu Merdâne'nin kazdığı yer dolayısıyla kurumuş ve Veli Kandari tepeden Nanak ve Merdâne'nin üzerine bir kaya yuvarlamıştır. Ancak Nanak eli ile kayayı durdurmuştur. Nanak'ın durdurduğu bu kaya üzerine Nanak'ın el izi çıkmıştır.²⁷⁴

Günümüzde bu suyun olduğu yerde Panja Sahib adında bir Gurdwara bulunmakta ve yanında da Nanak'a ait olduğuna inanılan yukarıda adı geçen el izli kaya bulunmaktadır.²⁷⁵ McLeod'a göre el izi ile ilgili anlatımların örnekleri Müslüman ve Hindu kaynaklı hikâyelerde de bulunmaktadır.²⁷⁶

²⁷³ Macauliffe, *a.g.e.*, c.: 1, s. 177-178.; Bu ifadelerin Adi Granth üzerinden yaptığımız ayrıntılı çevirisi için tezimizin 156. sayfasına bakınız.

²⁷⁴ Kohli, *Travels of Guru Nanak*, s. 19.

²⁷⁵ Kohli, *Travels of Guru Nanak*, s. 19.

²⁷⁶ McLeod, *Early Sikh Tradition*, s. 92.

4. BÖLÜM

SİH DİNİ DÜŞÜNCESİ ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

Sihizm'in kendini Hinduizm'den ayırmasındaki temel taşıyıcılar İslami teolojik unsurlardır. Başta Tek Tanrı inancı olmakla beraber Adi Granth içerisinde geçen Azrail, şeytan, Cennet-Cehennem, Şehitlik gibi birçok İslami unsur Sihizm'in kendini oluşturmasında etkili olmuştur.

4.1. SİH TANRI ANLAYIŞI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

Sihizm, spontane bir başlangıç değil, İslam'ın Hint alt kıtasına ulaşmasının sonuçlarından biridir. Sihizm'in Tanrı anlayışının kökeninde İslam'ın etkisinin olup olmadığı ile ilgili bazı tartışmalar vardır. Bu tartışmalardan bazıları Sihizm'in Tek Tanrı anlayışının Hindu kökenli olduğunu söylerken, bazıları ise İslam'ın etkisi ile ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bizde işe Hinduizm'in Tanrı tasavvurlarını incelemekle başlamak uygun gördük.

4.1.1. Hint Alt Kıtası Tanrı Tasavvuruna Tarihsel Bir Bakış

İslam'ın temel güçlerinin Hint insanı üzerine yaptığı etki ilk zamanlardan itibaren hissedilmeye başlanmıştır. Bunların en başında ise Tek Tanrı inancı gelmektedir. Nitekim Erken dönem Hinduizm'de, yani Vedalar döneminde antropomorfik özellikli politeist Tanrı inancı ön planda iken, Brahmanalar ve Upanişadlar döneminde Trimurti (üçlü) özellikli teizm ve panteizm ortaya çıkmıştır. Mahabharata ve Ramayana destanlarının yazıldığı Destanlar döneminde ise Vedalar döneminde silik halde bulunan Prajapati, Brahma haline; Rudra ise Şiva haline gelmiş ve Vişnu da önem kazanmıştır. Mahabharata ve Puranalar'da Vişnu, merhametli koruyucu Tanrı özelliği ile ön plandadır. Vedalar döneminde Aditi, Prithivi, Usas gibi tanrıçalar metinlerde görülmektedir. Destanlar döneminde ise Brahman'ın karısı Sarasvati, Vişnu'nun karısı Durga ve Kali, Şiva'nın

karısı Devi olarak görülmektedir.²⁷⁷ Yani yaklaşık M.S. 750'lere kadar olan Hint Tanrı düşüncesinde çok tanrıcı bir eğilim görülmektedir. Bu nokta önemlidir, çünkü Bhakti Hareketinin ortaya çıkış zamanı da 7. yüzyıla denk gelmekte ve bu dönemde bazı tek Tanrı düşüncesini ön plana çıkaran düşünürler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Diğer taraftan bu tarihler İslam'ın bölgeye ulaştığı zamanlardır ki bu olay durumu daha da ilginç kılmaktadır. Birçok araştırmacıya göre Şankara'nın Tek Tanrı'cı düşüncelerinin kökeninde İslami etki yatmaktadır. Bu konuyla ilgili tartışmaları geniş bir şekilde daha önce (s. 13-15) vermiştik. Genel olarak biz de 7. yy. sonrası Hint düşüncesindeki bu tek Tanrı'cı tavrın İslami etki çerçevesinde gerçekleştiği kanaatindeyiz. Sihizm'in Tek Tanrı anlayışının arkasında bu şekilde oluşmuş bir arka plan ile birlikte doğrudan İslami etki söz konusudur. Nitekim Kebîr'de arttığını gördüğümüz tek Tanrı vurgusu Nanak'ta devam etmiştir.

4.1.2. Sihizm'in Tanrı Tasavvuru'nun Kaynağı Üzerine Bazı Tartışmalar

Nanak'ın Tanrı düşüncesi konusunda, Nanak'tan yaklaşık yüz yıl sonra yaşamış olan Muhsin Fani önemli bilgiler nakletmektedir. Ona göre Nanak, Muhammed'in kanunu denilen Tanrı'nın birliği düşüncesini açıkça söylemiştir.²⁷⁸ Öte yandan Adi Granth'ı ilk kez İngilizce'ye çeviren Trumpp, kitabında Nanak'ın İslami bir arka plana sahip olmadığını sadece görüntüde tesirinin olduğunu dile getirerek, Sih Tanrı inancının, Hindu ve İslami Tanrı inançlarının bir sentezi olmadığını dile getirmektedir.²⁷⁹ Diğer taraftan onun bu iddiasına bir cevap niteliğinde olan *Sikhism in Its Relation to Muhammadanism* adlı eserin yazarı F. Pincott'a göre ise Sih Tanrı düşüncesi Sufi bir arka plana da sahiptir. Ancak kitabının sonlarına doğru genel olarak Nanak'ın görüşlerinin Hinduizm'e

²⁷⁷ Ayrıntısı bilgi için Bkz. İbrahim Ethem Karataş, *Hint Dinlerinde Tanrı Anlayışı*, U.Ü.S.B.E., Bursa 1999.; Hinduizm, metinlerin içeriklerine göre dönemsel olarak ele alınabilmektedir. Bu dönemler şöyledir: (Bkz. Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, İsam Yay., İstanbul 2014, s. 65.)

Vedalar Dönemi	Brahmanalar, Aranyakalar ve Upanişadlar Dönemi	Destanlar Dönemi	Puranalar Dönemi
M.Ö. 1500-800	M.Ö. 800-200	M.Ö. 200- M.S. 300	M.S. 300-750

²⁷⁸ David Shea ve Anthony Troyer, *The Dabistan or School of Manners* (Eserin Aslı: Muhsin Fani, Debistan-ı Mezahib), Allen And Co. London 1843, s. 248.

²⁷⁹ Ernest Trumpp, *The Adi Granth or The Holy Scriptures of The Sikhs*, W. H. Allen & Co., London 1877, s. CI-CII.

dayandığını, Budizm tarafından şekillendirildiğini ve Nanak'ın görüşlerine Sufizm'in yeni şeyler kattığını ifade etmektedir.²⁸⁰ Fakat Pincott, kitabı boyunca Nanak'ın Vahdaniyet'ten etkilendiği ile ilgili birçok anlatıma yer vermektedir.²⁸¹

Dorothy Field, Hint alt kıtasındaki monoteistik tavrı erken dönem Hinduizm'den itibaren incelemektedir. Ona göre Hinduizm erken dönemde politeist tavrından panteist bir görünüme kaymaya başlamıştır. Vedalar'dan verdiği örnekte geçen “Her şey Brahman'dır.” ifadesini Tanrı'nın evrenin ruhu olması açısından değerlendirmekte ve Vedanta felsefesinin ruhunu temsil ettiğini ifade etmektedir. Ona göre, Bhakti geleneğin etkisiyle ortaya çıkan Vişnucu oluşumlar, panteizme karşı monoteistik bir reaksiyona girmiştir.²⁸² Bu anlamda Dorothy Field; Ramanuja ve Ramananda gibi Hindu Bhagatlar (Bhaktiler) ve azizler, özellikle de Kebîr, ile görülmeye başlanan ve Sih gurular ile zirveye ulaşan monoteist anlayışta İslam'ın etkisini görmektedir.²⁸³

Birçok yazar Nanak'ın Tanrı konusunda İslam'dan etkilendiği konusunda hemfikirdir. Tara Chand eseri *Influence of Islam on Indian Culture*'da, Nanak'ın Tanrı anlayışında İslam'ın etkili olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.²⁸⁴ Yine S. M. Ikram'a göre Nanak, Tanrı'nın iradesi ve yüceliği üzerine ısrarlı vurgusunu İslam'a borçludur.²⁸⁵ Bu ve benzeri ifadeleri Sih dinin fenomenleri üzerinden ele alarak desteklemek daha doğru olacaktır. Bu anlamda Sih Tanrı düşüncesini kutsal metinlerinden hareketle incelemek gerekmektedir.

4.1.3. Sihizm'in Tanrı Tasavvuru ve İslam

Sih Tanrı tasavvuru monoteistik bir inancı içermektedir. Bu durum ayrıca, Sihizm'in Hint alt kıtasında ortaya koyduğu çok farklı bir tavrı da göstermektedir. Nitekim kendinden önceki birçok düşüncede ortaya çıkan monistik tavırlar, Tanrı ile evren arasında bir ayırım gözetmemekte ve ona ait sıfatlar olduğunu görmemektedir. Bu monistik tavırlar bazen Tanrı'ya yaratma gibi sıfatlar atfetse de bu şuursuz bir yaratmayı

²⁸⁰ Frederic Pincott, *Sikhism in Its Relation to Muhammadanism*, W. H. Allen & Co., London 1885, s. 43.

²⁸¹ Pincott, *a.g.e.*, s. 15, 25, 26, 36, vb..

²⁸² Dorothy Field, *The Religion of the Sikhs*, E. P. Dutton & Company, New York 1914, s. 36-40.

²⁸³ Field, *a.g.e.*, s. 35.

²⁸⁴ Tara Chand, *Influence of Islam on Indian Culture*, The Indian Press, Allahabad 1936, s. 84.

²⁸⁵ S. M. Ikram, *Muslim Civilization in India*, Columbia University Press, New York 1964, s. 128.

ifade ettiği için monoteizm'e uymamaktadır. Sihizm'in Tanrı anlayışı bunlardan bütünüyle farklıdır. Bu anlamda Sih Tanrı tasavvurunu bazı monotestik sıfatlardan hareketle inceleyeceğiz.

4.1.3.1. Tanrı Sıfatları ve Mul Mantra

Sihizm'in Tanrı düşüncesini özetleyen Mul Mantra ilahisi, İslam'ın Sih Tanrı düşüncesi üzerine etkilerini belirlemek için temel hareket noktamızı oluşturmuştur. Adi Granth bu ilahi ile başlamakta ve bu ilahi her bölümün başında bulunmaktadır. Mul Mantra, Sih düşüncesinin kalbi olarak zikredilmektedir. Mul Mantra şöyledir:²⁸⁶

Ik oa'nkār (Tek Tanrı vardır,) saṭ nām (Gerçeklik onun adıdır,) kartā purakh (O yaratandır,) nirbhao (Korkusuzdur,) nirvair (Kin beslemeyendir,) akāl mūrat (zamanın ötesinde ve şekilsizdir) ajūnī (doğmamış ve doğurmamıştır) saibhān (varlığı kendindedir) gur parsād. (Guru'nun lütfuyla (bilinendir.)).

Mul Mantra'nın göze çarpan en önemli özelliği, Besleme'nin (Rahmān ve Rahīm olan Allah'ın adıyla - بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) Kur'an'daki görevine benzer bir görev üstlenmesidir. Besleme'nin her surenin başında bulunması gibi Mul Mantra da Adi Granth'ta her bölümün başında yer almaktadır. Bu benzerliğin yanı sıra içerik bakımından da İhlas Suresine oldukça yakın ifadeler içermektedir.²⁸⁷

De ki: "O, Allah'tır, bir tektir." (1) "Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır, o, hiçbir şeye muhtaç değildir.)" (2) Ondan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir)." (3) "Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir." (4)

Mul Mantra yine hem Adi Granth'taki konum hem de içerik açısından Fatiha Suresi'ne benzemektedir. Fatiha Suresi, Kur'an-ı Kerim'in açılış sayfası yani bir nevi kapısıdır. Mul Mantra da benzer bir şekilde Adi Granth'ın en önemli bölümü ve açılış sayfasıdır. Öte yandan Fatiha Suresi evrenin Allah'a ait olduğunu ve onun Rahman ve Rahim olduğunu dile getirmektedir. Bu anlamda Fatiha suresi Allah'ın Rahman ve Rahim isimlerine yer vermekte ve her şeyin yaratıcısının O olduğunu ve O'ndan başkasının olmadığını ifade

²⁸⁶ A.G., s. 1.

²⁸⁷ İhlas Suresi, 1-4.

etmektedir. Mul Mantara da Tanrı'nın bazı sıfatlarını özellikle Tanrı'nın Bir olmasını, yaratan olmasını ve rahmet sahibi olmasını ön plana çıkartması açısından Fatiha'ya benzerlikler arz etmektedir. Fatiha Suresi'nin etrafında bulunan Tezhip sanatına benzer süslemeler Mul Mantra etrafında da görülmektedir. Bu anlamda Adi Granth kutsal kitap süslemesi açısından da Kur'an-ı Kerim'den etkilenmiş görünmektedir. Özellikle de 1604 tarihli orijinal Adi Granth'ta bunun görülmesi oldukça önemlidir.

Resim 5: 1604 tarihli orijinal Adi Granth.

Arjan tarafından oluşturulan ve kâtibî Bhai Gurdas olan Adi Granth günümüzde Sohdi ailesi tarafından muhafaza edilmektedir.

Mul Mantra'nın özel olarak yazıldığı sayfa tezhip sanatına benzer çizimler içermekte ve Fatiha Suresinin mantığını anımsatmaktadır.

Fotoğraf: Pashaura Singh

Kaynak: “Kartarpur Bir”,
SikhMuseum,

<http://www.sikhmuseum.com/words/granth/granth4.html>, (07.03.2016).

4.1.3.1.1. Tek Tanrı (Ik oa'nkār)

Mul Mantra'nın yukarıda dile getirdiğimiz benzerliklerinin yanı sıra Tanrı inancı açısından İslam'la olan ilişkisinin derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Bu anlamda onun bazı ifadelerini ayrıntılı olarak incelemeliyiz. İlk olarak “Ik oa'nkār” ifadesini değerlendireceğiz.

Ik oa'nkār “ੴ” Sihizm'in Tanrı anlayışının odak noktasını oluşturmaktadır. Mul Mantra'nın ilk kelimesi rakam olarak “ੴ” “1” ile ifade edilir. İkinci kelime olan “Om” ise

Tanrı'yı ifade eder ve "kar" eki ise dilbilgisi kuralı olarak Om'a eklenen bir sonektir.²⁸⁸ İlk o'ankār ile ("Kul huvallāhu ehadun" (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)), "De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."" ifadeleri aynı yönde gözükmektedir. Buna ilaveten ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) "lâ ilāhe illâ allāhu") "Allah'tan başka ilah yoktur." ifadesi Müslümanların amentüsünün en önemli unsurudur ve Kur'an'da bu ifadeler oldukça çok geçmektedir.²⁸⁹ İlk o'ankār da bu anlamda Adi Granth içerisinde böyle bir göreve sahiptir. Hint düşüncesi içerisinde değerlendirdiğimizde İlk o'ankār tek başına bize monoteistik bir inanç vermemektedir. Nitekim Hint düşüncesi içerisinde monistik (bircilik) tavırlar mevcuttur.²⁹⁰ Bu ise bize İslami anlamdaki Yaratan ile yaratılan arasına bir ayrım koyma konusunu göstermemektedir. Yaratan ile yaratılan arasındaki ayrımı görmemiz için Tanrı'nın yaratma sıfatı veya ismi'ne bakmamız gerekmektedir. Bununla beraber Yaratma ile ilintili olan bazı isim veya sıfatlar da incelenmelidir.

4.1.3.1.2. Yaratıcı Tanrı

Mul Mantra içerisinde geçen saṭ nām (Gerçeklik onun adıdır,) kartā purakh (O Yaratanıdır,) akāl mūrāṭ (zamanın ötesinde ve şekilsizdir) ajūnī (doğmamış ve doğurmamıştır) saibha'n (varlığı kendindedir) ifadeleri Yaratan'ın konumuna dair bazı bilgiler vermektedir. Sadece O'nun gerçek olduğunun söylenmesi Yaratma konusu açısından önemlidir. Nitekim yaratılan, O'na nispetle gerçek değil, geçicidir. Yine zamanın ötesinde olması ve şekilsiz soyut bir varlık olarak ifade edilmesi, O'nun fizik âleme ait bir varlık olmadığını belirtmektedir. O'nun doğmamış ve doğurmamış olduğuna yönelik ifade ise Varlık kategorisi olarak farklı iki düzlemi işaret etmekte var olan geçici âlemin O'nun özüne ait olmadığını vurgulamaktadır. Varlığının kendinden olması ise, İslami Kıyam bi-nefsihi düşüncesinin bir yansıması olarak, Yaratan'ın farklı bir yaratıcıya ihtiyacı olmadığını ifade etmektedir.

²⁸⁸ Parmanand, "Ek-Oamkār", *Sikh Concept of The Divine*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 2002., s. 36, 43.

²⁸⁹ Bunlardan bazıları şöyledir: Bakara Suresi, 255, Al-i İmran Suresi 18, Enbiya 87, Tevbe Suresi 129, Muhammed Suresi 19 vb.

²⁹⁰ Tezimizin 292. dipnotuna bkz.

İslam düşüncesinde varlık, Allah'ın yaratması noktasında bir yaratan, bir de yaratılan olmak üzere iki farklı kategoride ele alınmaktadır. Bu anlamda Tanrı, Neden; evren ise nedenlidir. Tanrı evreni yaratmakla birlikte onun maddesi, kaynağı değil, hem maddesini hem de evrenin kendisini yaratandır.²⁹¹ Bu nokta ise monoteizm'i monizm'den ayıran noktadır. Nitekim monizm'de Tanrı ve evren aynı şeyler olarak düşünülmekte ve (monoteizmin savunduğu) iki farklı varlık düzlemi ortadan kaldırılmaktadır.²⁹² Hinduizm'in içinde geliştirdiği özellikle Upanişadlar'da gördüğümüz "Herşey Brahman'dır."²⁹³ düşüncesi monizm'e verilebilecek en iyi örnektir. Ancak Sihizm'in Tanrı tasavvuru, Hinduizm'den farklı olarak iki farklı varlık anlayışını içermekte ve bu anlamda İslam'dan etkilenmiş olarak gözükmektedir. Sihizm'in Tanrı ile yaratılmışları birbirinden ayıran düşüncesi onun monoteist bir din olduğunu göstermektedir. Biz bu anlamda ilk önce Sihlerin Tanrı'ya nasıl inandıklarına ve daha sonra Tanrı inancının Adi Granth'ta nasıl anlatıldığına bakacağız.

Sihizm'in Yaratıcı Tanrı tasavvurunu açıklarken Sihlerin nasıl inandıklarını tespit için bazı Sih yazarların düşüncelerine başvurduk. Rajinder Kaur'a göre Yaratıcı Tanrı, sadece

²⁹¹ Ayrıntılı Bilgi için bkz., Hüseyin Atay, *Farabi ve İbni Sina'ya Göre Yaratma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.

²⁹² Monizm, her şeyi tek bir gerçeklik açısından açıklamaya çalışan düşüncenin adıdır. Kavram ilk kez Christian Wolff (1679-1754) tarafından kullanılmıştır. Monizmin farklı çeşitleri eski Yunan filozoflarında vardır. Monizm, örneğin, eski Yunan filozoflarından Thales'in her şeyin sudan meydana geldiğini söylemesinde görülmektedir. Monizm fiziksel ve ruhsal ikiciliği aşan bir gerçeklik varsayarak, fiziksel ve ruhsal ikiciliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Materyalizm, monizmin başka bir şeklidir. Yaratılmamış Tanrı ve yaratılmış düzen arasında bir radikal ayırım yapan monoteizm ile Monizmin bütün türleri çatışma içindedir. * Bu anlamda monizm "her alandaki çoklukları birliğe indirgeyen öğretilere verilen genel ad"dır.** Son zamanlarda madde ve enerjinin tümü olarak da tanımlanmaktadır.*** Monizmin, politeizmin gizli panteizminden hareket ederek, fenomen olanın arkasındaki tek gerçek olduğu düşünülen Bir üzerine odaklandığı da ifade edilmektedir.****

*F. L. Cross (Editor), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, New York 1997, s.1104.

**Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1979, c.: I s.179.

***Charles Taliaferro ve Elsa J. Marty, *A Dictionary of Philosophy of Religion*, Bloomsbury Publishing, New York 2010, s.153.

****Mariasuai Dhavamony, "Dinlerde Tanrı Anlayışı" (çev. Fuat Aydın), *S.Ü.İ.F.D.*, c.: XII, sa.: 22 (2010/2), s. 209.

²⁹³ Chandogya Upanişad'ın giriş cümlesinde "*Bütün mevcudiyet Brahman'dır.*", Chandogya Upanişad'ın III-xiv-1 bölümünde "*Şüphesiz bütün bu evren Brahman'dır. Herşey ondan oluşur.*" v.b. gibi düşünceler Upanişadlar'ın genelinde görülmektedir. Bkz. "Chandogya Upanishad", *Hindu Online*, <http://hinduonline.co/Scriptures/Upanishads/ChandogyaUpanishadEng.html>, (20.03.2016).

yaratmaz ve yarattıklarını devam ettirmez; O, aynı zamanda, her zaman var olan Guru olarak, evrene uygun kader ile tüm evreni yönlendirir. Bu yüzden Yaratıcı, dünyanın başlama, sonlanma ve devam ettirilme nedenidir. Sih Kutsal metinlerinde Tanrı, Yaratıcı olarak “*Karta, Kartar, Karan-Karan, Siranda, Sirjanhar, Usaranwala, Hâlık*” adları ile isimlendirir.²⁹⁴ Daljeet Singh’e göre Tanrı evrenin yaratıcısıdır. Evren, zaman ve mekân içerisinde değişim ve oluşumla meydana gelmiştir. Tanrı, evren ile özdeş değildir. Yaratıcı, sınırlı ve şartlı olan yaratılmışlardan farklıdır. Tanrı, yaratılmamış, bağımsız ve sınırsızdır. Tanrı evrenin maddi nedeni (malzemesi) değildir. Ancak, bağımsız Prakriti (üreticisi) olarak kabul edilir. O her şeyi yaratmıştır.²⁹⁵

Evren, hayali ya da gerçek dışı değildir. Tanrı, sınırsız ve her yerde aynı anda var olabilen (omnipresent) olduğu için, yaratılış Tanrı’dadır, ama yaratma Tanrı değildir. Bir Yaratıcı-Tanrı kavramı, Tanrı’nın yaratması ve ondan farklı olan bir evrenin olması anlamına gelir: “Tanrı, yaşam dünyasını yarattı ve orada Naam’ı (içkin Tanrı) dikti. (A.G., s. 463.)”; “Kendi kendine var olan Tanrı, Naam halinde kendini gösterdi. Sonra dünyanın oluşması geldi. O buna nüfuz etti ve O’nun yaratmasında meydana geldi. (A.G., s. 462.)”; “O, her şeyi yarattı, o her şeyi doldurur, ama yine de ayrıdır. (A.G., s. 937.)”²⁹⁶

Adi Granth’ta, Tanrı’nın evreni yaratmasından önce de var olduğu ile ilgili ifadeler bulunmaktadır. O kendini aşkın olan, yaratmayı başlatır. “O tek yaratıcıdır, ikinci biri yoktur. (A.G., s. 11-12.)”, “Sonsuzlukta, kendisi tarafından sonsuzdur. (A.G., s. 1035.)”, “Tanrı kendinden oldu ve başka bir şey yoktu. (A.G., s. 1036.)”²⁹⁷

Bizim incelemelerimize göre de Sih Kutsal metinlerinde Yaratan ile Yaratıcı birbirinden ayrı boyutta ele alınmıştır. Güç (قدرة) ve yaratma (خلق) kelimelerinin bazı Arapça türevleri yoğun bir biçimde Arjan’ın şiirlerinde yer almaktadır. Aşağıda vermiş olduğumuz bir şiirinde Arjan, Allah’ın yaratması karşısındaki hayranlığını ifade etmektedir. Arjan O’nun her şeyin sahibi olduğunu söylemesiyle ve yarattığı varlıklardan ayrı olduğunu dile getirmesiyle oldukça İslami bir söylemi benimsemiş görünmektedir.

²⁹⁴ Rajinder Kaur, *God in Sikhism*, Golden offset Press, Amritsar 2003, s. 39.

²⁹⁵ Daljeet Singh, *Essentials of Sikhism*, Singh Brothers, Amritsar 1994, s.25.

²⁹⁶ Daljeet Singh, *a.g.e.*, s.25.

²⁹⁷ Daljeet Singh, *a.g.e.*, s.26.

Ey yaratıcı Kudretini görünce sana müştak oldum.
Sen hem dinin hem de dünyanın Rabbisin, fakat bütün yarattıklarından ayrısın.
Sen bir anda yaratır ve yok edersin, senin yaratman ne muhteşemdir.
Senin mucizelerini kim bilebilir? Sen karanlıktaki Işıksın.
Sen bütün mahlukatın Sahibisin, Sen mihriban (merhametli) Hüdasın.
Gece gündüz Sana yalvaran kişi niçin cehennemlik olsun?

Şeyh Ferid'in şiirlerinde Allah'ın yaratması ile ilgili ifadeler oldukça İslami bir biçimde Adi Granth'ta geçmektedir. "Ey Ferid, Yaratıcı yaratma halindedir ve yaratılış Allah'a tâbidir."²⁹⁸

4.1.3.2.1. Yaratma ile İlgili Önemli Kavramlar: İlim, İrade, Kudret

İlim, İrade, Kudret konusundaki ifadeler Tanrı'nın nasıl yarattığı ile ilgili bilgiler verir. Nitekim panteizmin zorunlu çıkışı, yerine Sihizm'de, irade ile yaratma vardır. Panteizmin şuarsuz var etmesi anlayışı yerine bilgi ile bilerek, irade ederek yaratma vardır. Yine yaratacağı ve yarattığı varlıklara güç yetirebilmesi durumu vardır. Bu ise bize monoteistik tavrı göstermektedir.

Yaratanın bilmesi ile ilgili olarak Nanak, Tanrı'nın her şeyin nedeni olduğunu ve her şeyi bilen olduğunu dile getirmektedir. Tanrı'nın her şeyin arka planını, görünmeyen yüzünü bildiğini dile getirerek bilgisinin sonsuzluğundan bahsetmektedir. Aşağıdaki şiirlerde bunlar açıkça görülmektedir:

Bir Rab her şeyin yaratıcısıdır, nedenlerin Neden'idir.
O'nun kendisi, bilen, düşünen, en iyi anlayandır.
O çok uzak değil; O her şeye yakındır.
Bu yüzden, Ey Nanak, Gerçek Bir'e aşk ile hamd et.²⁹⁹

Tek Rab her şeyi sarandır. O her şeyi gören, her şeyin içyüzünü bilendir, Sırrına Varılamaz, Sonsuz, her şeyi Bilen'dir.

²⁹⁸ A.G., s. 1381.

²⁹⁹ A.G., s. 236.

O, Yüce Rab Tanrı, Aşkın Rab, Evrenin Rabbi, merhamet, şefkat ve mağfiretin Hazine'sidir.³⁰⁰

Adi Granth içerisinde; “O iradesiyle yaratır, kurar ve her şeyi görür.”³⁰¹, “O iradesiyle her şeyin oluşmasına neden olur.”³⁰² gibi ifadeler yoğun bir biçimde görülmektedir. Nanak'ın düşüncesinin temelinde var olan İrade anlayışı İslami bir etkidir. İrade ederek yaratma düşüncesi yaratma anlayışının önemli bir boyutudur. Nanak Tanrı'sal İradeyi Hüküm ile ifade etmenin yanı sıra farklı kelimeler (“ਭਾਣਾ” bahânâ, “ਰਜਾਇ” rajâe (rıza), v.b.) ile de dile getirmiştir.

Her şey senin iradene göre meydana gelir. Sen meydana gelen her şeyi sonuçlandırırısın.

Sen tüm evreni yarattın ve onu şekillendirdin. Sen her şeyi yok edeceksin.

Kul Nanak, her şeyi bilen Sevgili Yaratıcının Yüce Övgüsünü söyler.”³⁰³

Nanak yaratma konusunda Tanrı'nın Kudret sıfatına oldukça önem vermektedir. Ayrıca bunu Arapça aslına uygun olarak Kudrat (ਕੁਦਰਤਿ) kelimesi ile ifade etmektedir. Her şeyin varoluşunda Tanrı'nın kudretini arayan Nanak, O'nun var olan her şey üzerine olan hâkimiyetini Tanrı'nın Hükümü (Hukam) çerçevesinde yorumlar.

Biz O'nun kudreti sayesinde görürüz, Biz O'nun kudreti sayesinde duyarız, Biz O'nun kudreti sayesinde korkarız ve mutluluğun özünü yaşarız.

O'nun kudretiyle cehennemler ve cennetler yaratıldı; bütün yaratılanlar, O'nun kudreti sayesinde var oldu.

Onun kudretiyle Vedalar ve Puranalar ve Yahudi, Hıristiyan ve İslam dinlerinin Kutsal Metinleri var oldu.

O'nun kudreti sayesinde bütün düşünceler var oldu. Biz O'nun kudreti sayesinde yer, içer ve giyiniriz; O'nun kudreti sayesinde bütün sevgiler var oldu.

O'nun kudreti sayesinde her çeşitten ve renkten varlıklar gelir; O'nun kudreti sayesinde dünyanın canlıları var olur.

³⁰⁰ A.G., s. 283.

³⁰¹ A.G., s. 767.

³⁰² A.G., s. 1026.

³⁰³ A.G., s. 11.

O'nun kudreti sayesinde erdemler vardır ve O'nun kudreti sayesinde kötülükler vardır. O'nun kudreti sayesinde onur ve onursuzluk gelir.

O'nun kudreti sayesinde rüzgâr, su ve ateş vardır. O'nun kudreti sayesinde toprak ve toz var oldu.

Rab, her şey Senin kudretindedir. Sen her şeye gücü yeten Yaratıcısın. Senin adın kutsalın en kutsalıdır.

Ey Nanak, O, Hükümü vasıtasıyla, yaratılmış olanları görür ve kuşatır. O, kesinlikle, rakipsiz olandır. (2)³⁰⁴

4.1.3.1. Tanrı'nın Otoritesi ve Hüküm (Hukam)

Hüküm kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Sih düşüncesinde önemli bir yere sahip olan Hüküm anlayışı da bu kavram üzerinden ifade edilmektedir. Aslında Hüküm anlayışını Kebîr'in düşüncesinde de görmekteyiz. Başka bir deyişle, Nanak'ın bu düşüncesinin kökeni aslında Kebîr'de bulunmaktadır. Sih Tanrı düşüncesinde önemli bir konumda olan Hüküm anlayışı, İslam'ın Sihizm üzerine olan etkisinin boyutunu gösteren önemli bir mihenk taşıdır.

Rizvi'ye göre Guru Nanak'ın Hüküm anlayışı Tasavvufi şiirlerde yoğun bir biçimde görülen "Meşî'et" (İrade) kavramıyla da ilişkilidir. Sufiler, Meşî'et kavramını Allah'ın sonsuz merhamet ve lütuf yönü olarak yorumlamışlar ve şiirlerinde Meşî'et kavramını Allah'ın Cemal sıfatı ile ilişkili olarak kullanmışlardır.³⁰⁵

Sher Singh'in ifade ettiği gibi Tanrı'nın Hükümü (İradesi) ve insanoğlunun buna tabi olması düşüncesi Hinduizmde olan bir düşünce değildir.³⁰⁶ Ona göre Sihizm'deki Hüküm düşüncesi Semitic kökenli görünse de aslında İslami düşünce belirgin olarak ortadadır.³⁰⁷ Öte yandan W. H. Mcleod, Hüküm kavramı konusunda Nanak'ın Arapça'ya borçlu olduğunu ifade etmesine rağmen düşünce olarak İslam'a borçlu olmadığını ifade etmektedir. Bruce Lawrence, h-k-m kökünün anlamını "düzenleme, inanma ve bilgelik" olarak vermekte ve Sih Hüküm anlayışının İslam'dan farklı olduğunu dile

³⁰⁴ A.G., s. 464.

³⁰⁵ S. A. A. Rizvi, "Indian Sufism and Guru Nanak", *Perspectives on Guru Nanak* (Ed. Harbans Singh), Publication Bureau Punjabi University, New Delhi 1999, s. 207-208.

³⁰⁶ Sher Singh, *Philosophy of Sikhism*, Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee, Amritsar 2003, s. 111.

³⁰⁷ Sher Singh, *a.g.e.*, s. 115-116.

getirmektedir.³⁰⁸ Ancak İslam'da Hüküm kelimesinin anlamı oldukça geniştir. Allah'ın Hakîm ismi, Allah'ın Hükümü ve Hikmet'i İslam'da önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle kelimenin kök anlamıyla beraber İslami literatürdeki anlamlarını incelememiz yerinde olacaktır.

4.1.3.1.1. Hüküm (حکم) Kelimesinin Etimolojisi ve İslam'daki Yeri

H-k-m (حکم) kökü, sözlükte men etmek, engellemek cehaletten sakındırmak, zulümden korumak gibi anlamlara gelmektedir.³⁰⁹ H-k-m (حکم) kökü Kur'an'da türevleri ile birlikte 210 defa geçmektedir.³¹⁰ Fiil olarak hükmetmek, hem Allah'a hem Peygamberlere hem de insanlara atfedilmiştir. "Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?" (Tin Suresi, 8), "Allah'ın hükmü" (Maide Suresi, 43), "O hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez." (Kehf Suresi, 26), "Hüküm yalnızca O'nundur." (Kasas Suresi, 70) gibi ifadeler Allah'a atıfla isim olarak kullanılmaktadır. Hakîm kelimesi ise Allah'a isim olarak atfedilmekte ve Aziz, Alim gibi isimleri ile birlikte zikredilmektedir. (Bakara Suresi, 2, 129, 209, 220; Kehf Suresi, 26; Kasas Suresi, 70; v.b.) Sözlük anlamıyla Hüküm "iyileştirmek amacıyla menetmek, düzeltmek, karar vermek" manalarında masdar ve "ilim, derin anlayış; siyasî hâkimiyet, karar ve yargı" anlamlarında isim olarak kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerîm'de hüküm yaygın olarak "yargılama, karar verme" anlamı taşımaktadır.³¹¹

Allah'ın hükmü ile ilgili en önemli kavramlardan biri Allah'ın isimlerinden biri olan Hakîm ismidir. Cevherî, hakîm kelimesine hem "işleri gereği gibi sağlam ve kusursuz yapan" hem de "âlim ve ilmî hüküm sahibi" mânalarını vermektedir.³¹² Allah'a nispet edildiğinde hakîmin bir mânası "bütün nesnelere ve olayları en üstün ilimle bilen", diğeri

³⁰⁸ W. H. McLeod, "The Influence of Islām upon the Thought of Gurū Nānak", *History of Religions*, c.: 7, sa.: 4, s. 313.; Bruce Lawrence, "The Sant Movement and North Indian Sufis", *The Sants Studies in a Devotional Tradition of India*, Shri Jainendra Press, New Delhi 1987, s. 367.

³⁰⁹ İbn Manzûr, *Lisānu'l-Arab*, Dar Sader, Beyrut h.1414, c.: 12, s. 140-145.

³¹⁰ a) Fiil türevleri olarak 45 kez hakeme (حَكَمَ), 2 kez yuhakkimu (يُحَكِّمُ), 2 kez uh'kimet (أُحْكِمْتُ), 1 kez yetehakkemu (يَتَحَكَّمُ) b) İsim türevleri olarak 2 kez ahkam (أَحْكَمَ), 30 kez huk'm (حُكْمٌ), 3 kez hakem (حَكَمَ), 20 kez hik'met (حِكْمَةٌ), 97 (13 kez isim olarak, 84 kez sıfat olarak) kez hakîm (حَكِيمٌ) c) Sıfat türevleri olarak 5 kez hâkimîn (حَكِيمِينَ), 1 kez hukkām (حُكَّامٌ), 1 kez muh'kemāt (مُحَكَّمَاتٌ), 1 kez muh'kemet (مُحَكَّمَةٌ) Bkz. "Quran Dictionary", *The Quranic Arabic Corpus*, <http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Hkm>, (20.03.2016).

³¹¹ İlyas Üzüm, "Hüküm", *D.İ.A.*, c.: 18, s. 464.

³¹² İlhan Kutluer, "Hikmet", *D.İ.A.*, c.: 17; s. 503.

de “bütün tabiat nesnelarını âhenkli, sağlam ve sanatkârane yaratıp sürdüren” şeklinde ifade edilebilir. Nitekim Ebû Mansûr el-Mâturîdî, “hikmet” kelimesini “bilerek hükmetmek ve her şeyi yerli yerine koymak” şeklinde tanımladıktan sonra “Hakîm”i şöyle açıklamıştır: “Allah bilmeden, gafletle veya isabetsiz bir şekilde hükmetmez; O, insanlarda görülebilen bu vasıflardan münezzehtir ve berîdir”. Mâturîdî diğer bir âyetin tefsirinde ise hakîm’e şu manayı vermiştir: “Hakîm hükmünde ve yönetiminde yanılmayandır; yahut peygamber göndermek dâhil bütün fiillerinde uygun olanı yapan, hiçbir hatası olmayıp daima isabet edendir”³¹³

Yukarıda görüldüğü gibi İslami düşüncede hüküm kelimesi türevleri ile birlikte oldukça geniş bir biçimde ve anlamda kullanılmaktadır. İslam’daki hüküm kelimesi, Sihizm’in Hüküm anlayışını tam manasıyla karşılamaktadır. Bu anlamda İslam’ın Sihizm üzerine etkisi açık bir şekilde ortadadır.

4.1.3.1.2. Kebîr’de Hüküm Anlayışı

Kebîr’in öğretileri genelde iki kanal üzerinden incelenir. Bunlardan bir tanesi Kebîr Pantî’lerce Kebîr’e atfedilen Bijak, diğerisi ise Sihlerin Kutsal Kitabı Adi Granth içerisinde ona atfedilen kompozisyonlardır.³¹⁴ Ancak Bijak içerisinde Hüküm ifadesi hiç geçmemektedir. Bunun nedeni olarak Bijak’ı derleyen Brahmin’lerin İslam’ı küçümseme eğilimleri görülmektedir.³¹⁵ Kebîr’in Adi Granth içerisinde toplam 243 kompozisyonu vardır. Bunlardan yedi tanesinde Hüküm ifadesi yer almaktadır. Hüküm ifadesinin Sih Gurularının eserlerindeki sıklığına bakıldığında oldukça az görülebilir. Ancak Nanak öncesinde böyle bir ifadenin kullanılmış olması onu oldukça önemli kılmaktadır. Hüküm ifadesi Kebîr tarafından İslam ve Hint düşüncesi arasında bir sentez olarak yeniden yorumlanmıştır. Kebîr, İslam düşüncesindeki “bütün tabiat nesnelarını âhenkli, sağlam ve sanatkârane yaratıp sürdüren” anlamına uygun olarak Hüküm’ü yaratma ile ilintili bir şekilde ifade etmiştir. Oldukça İslami bir görüntü sunan bir şiiri şöyledir:³¹⁶

Tek Gerçek Rab her şeye hakimdir. Onun yapması ile her şey gerçekleşir.

³¹³ Bekir Topaloğlu, “Hakîm”, *D.İ.A.*, c.: 15, s. 181.

³¹⁴ G. H. Wescott, *Kabir and the Kabir Panth*, Christ Church Mission Press, Cawnpore 1907, s. 140.

³¹⁵ Mark Horowitz, *(Dis)continuity between Sikhism and Islam: The development of hukam across religions* (Yüksek Lisans Tezi), University of South Florida, 2007, s. 26., Dipnot: 49.

³¹⁶ A.G., s. 1350.

Kim O'nun hükmünü anlar ve O'nun Tek olduğunu bilirse, o gerçek kul olur.

Başka bir şiirinde ruhun yaratılmasını ve yok edilmesini Hüküm ile açıklamıştır.³¹⁷

Ruh şekilsiz ve biçimsizdir.

(Ruh) Rabb'in hükmüyle yaratılmıştır ve onun hükmüyle yok olacaktır.

Kebîr, Hüküm düşüncesi içerisine reenkarnasyon, karma ve mokşa inançlarını dâhil ederek İslami boyutun yanına Hint düşüncesini eklemiştir. Bununla ilgili bir dizesi şöyledir:³¹⁸

Niçin dünyaya tekrar gelmem gerekmektedir?

Geliş ve gidiş O'nun hükmüne aittir. Rabb'in Hükümünü anladığımda O'nunla birleşeceğim.

4.1.3.1.3. Sih Gurular ve Hüküm

Hüküm düşüncesi Nanak tarafından Adi Granth'ın ilk dizelerinde açıklanmıştır. Nanak'ın Hüküm düşüncesinde de, Kebîr'de olduğu gibi, İslami Hüküm anlayışı içine Hint düşüncesine ait bazı öğeler sokularak yeniden yorumlanması anlayışı vardır. Maya inancının bir yansıması olarak Nanak, dünyadaki yanılısamadan kurtulmak için Tanrı'nın Hüküm'üne uymanın gerektiğini ifade etmektedir. Diğer taraftan yaratmanın Tanrı'nın hükmüyle gerçekleştiğini ifade etmesi ile de oldukça İslami bir düşüncüyü dile getirmektedir.

Peki, sen nasıl dosdoğru olabilirsin? Ve yanılısama perdesi nasıl yırtılıp atılabilir?

Ey Nanak, Sen Tanrı'nın yazılı olan hükmüne uyacaksın ve O'nun İradesi üzerinde yürüyeceksin. (1)

O'nun hükmüyle bedenler yaratılır, O'nun hükmü tarif edilemezdir.

O'nun hükmüyle ruhlar vücuda gelmiştir, O'nun hükmüyle şan ve büyüklük elde edilir.

O'nun hükmüyle bazıları yükselir, bazıları düşer, O'nun yazılı hükmüyle acı ve mutluluk elde edilir.

³¹⁷ A.G., s. 330.

³¹⁸ A.G., s. 1103.

Bazıları O'nun hükmüyle, mübarek ve bağışlanmış olur; bazıları da O'nun hükmüyle, sonsuza dek amaçsızca dolaşır.

Herkes O'nun hükmüne tabidir; hiç kimse O'nun hükmü dışında değildir.

Ey Nanak, O'nun hükmünü anlayan biri, kendi benliğinden bahsetmez. (2)³¹⁹

Nanak'ın ilahilerinde geçen Hüküm kavramı bazen İslami Kudret sıfatı ile kullanılmıştır:

Bütün varlıklar için Rabb'in fermanı vardır. Bu fermanın üzerine olmadığı hiç kimse yoktur.

O'nun içinse bir ferman yoktur. O kudretiyle yaratır. Rab bunun ötesindedir. O hükmünü icra eder.³²⁰

Nanak da Kebîr gibi reenkarnasyon inancını Hüküm anlayışına adapte ederek bir sentez düşünce oluşturmaya çalışmıştır.

O'nun hükmüyle kişi reenkarnasyonda dolaşır. Ey Sevgili, günahları ve kusurlarıyla aldatılan kimse acısıyla ağlar.

Eğer o, Rabb'in hükmünün farkına varırsa; Ey Sevgili, ona gerçeklik ve onur bahşedilmiştir.³²¹

Kebîr ve Nanak'ın düşüncesinde daha çok metafizik âleme ait olarak evrenin yaratılması ile ilgili İlahi İrade tarzında karşımıza çıkan Hüküm kavramı, Nanak'ın ardından gelen Gurular tarafından mevcut anlamı korunmak suretiyle genişletilmiştir. Bu yeni anlamıyla Hüküm dünyevi eylemleri, yani insanlar arası eylemleri düzenleyen kurallar olarak da ortaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin Amar Das'a ait banide "Tüm tarımsal ve ticari faaliyetler O'nun hükmü gereğidir."³²² denilmektedir. Böylece Sihlerin yoğun olarak ilgilendikleri faaliyetlere Tanrısal bir anlam yüklenmiştir. Arjan dönemine gelindiğinde Sihlerin bir dini grup olarak Tanrı tarafından korunduğu düşüncesi Sihlere öğretilmiştir. Nitekim Arjan'ın bir süre evliliğinden çocuğu olmamıştır. Bir süre sonra Arjan'ın eşi

³¹⁹ A.G., s. 1.

³²⁰ A.G., s. 598.

³²¹ A.G., s. 636.

³²² A.G., s. 569.

Ganga, bir erkek çocuk doğurmuştur. Arjan, oğlu Hargobind'in doğumunu İlahi Hüküm'e bağlamış ve Sihlere, Tanrı'nın desteğinin Sihlerle olduğu düşüncesini vermiştir.³²³

Yine Arjan döneminde bir pratik uygulama olarak Sihlere Hüküm verilmiştir. Altın Tapınağın yapıldığı zaman Arjan, Adi Granth'tan rasgele bir yer açmış ve orayı okumuştur. Onun okuduğu bu bölümün üzerine gün boyunca, diğer ibadetlere ek olarak, meditasyon yapılması emredilmiştir. Böylece, bu rasgele açıp okuma işi bir ibadete dönüşmüştür. Bu eylem ve seçilen bölüm, yazılı hüküm anlamında "hükümname" (hukamnama) olarak ifade edilmiştir. Bu sayede yeni kitap haline getirilmiş Adi Granth'ın otoritesi güçlendirilmiştir.³²⁴

4.2. SİH TEOLOJİSİNDEKİ BAZI METAFİZİK ÖGELER VE İSLAM

Sihizm teolojik olarak birçok yönden İslam'dan etkilenmiştir. Bunun en belirginini yukarıda bahsettiğimiz Tanrı düşüncesidir. Bununla beraber başka bazı teolojik İslami öğeler de Sih düşüncesine nüfuz etmiştir. Bunların en belirgin olanlarını çalışmamıza dâhil ederek aşağıda inceleyeceğiz.

4.2.1. Azrail

Adi Granth içerisinde yoğun bir biçimde "ölüm elçisi"nden bahsedilmektedir. Bunların çoğu Hindu ölüm tanrısı Yama'yı ifade etmektedir.³²⁵ Diğer taraftan bazıları ise İslami kökene sahip Azrail meleğini ifade etmektedir.

Ölüm elçisi, Azrail (ਅਜਰਾਈਲ) ismi ile Guru Nanak'ın kompozisyonlarında iki defa,³²⁶ Guru Arjan'ın kompozisyonlarında beş defa,³²⁷ Şeyh Ferid'in Saloklarında bir defa

³²³ "Gerçek Guru gerçekten bir çocuk vermiştir. Uzun ömürlü biri bu kadere doğmuştur.

O, annesinin karnına bir yuva edinmek için geldi ve annesi çok mutlu oldu. (1)

Kâinatın Efendisine adanmış bir oğul doğdu. Önceden belirlenmiş bu kader her şeye vahyolundu. (Dur)

Onuncu ayda Rabb'in hükmüyle bebek doğdu. Üzüntü dağıldı ve yerini büyük bir sevinç aldı.

Yoldaşlar (Sihler) mutlu bir şekilde Guru'nun banisindeki şarkıları söylediler. Bu Rabb'in hoşuna gidendir. (2)" Bkz., A.G., s. 396.

³²⁴ Horowitz, *a.g.e.*, s. 52-65.

³²⁵ Surinder Singh Kohli, *Guru Granth Sahib Speaks: Death and After*, Singh Brothers, Amritsar 1999, c.: 1, s. 43-58.

³²⁶ A.G., s. 721, 953.

³²⁷ A.G., s. 315, 723, 724, 1019, 1084.

geçmektedir.³²⁸ Şeyh Ferid'in Saloklarında Malak'ul-Mavt (ਮਲਕਲ ਮਉਤ) şeklinde Kur'ani ifadeye uygun olarak da geçmektedir.³²⁹ Ayrıca ona atıfla Melek (ਮਲਕ) olarak iki yerde geçmektedir.³³⁰ Adi Granth'ta Azrail'in geçtiği bazı yerler şunlardır:

Dünya fâni bir yerdir, kalbinde (dîl) kesinlikle bilirsin.

Azrail kafamı saçlarımdan da yakaladı, henüz kalbim bilmiyor.

Eş, çocuklar, ana-baba ve kardeşler, kimse elinden tutmayacak. (Nanak, A.G., s. 721.)

Gelinin düğün günü önceden takdir edilmiştir.

O gün, sadece eskiden duyduğu, Melek (Ölüm Meleği) gelir ve yüzünü gösterir. O, bedenin kemiklerini kırar ve çaresiz ruhu çekip koparır. (Şeyh Ferid, A.G., s. 1377.)

Veli nimetler, arkadaşlar, tahtlar, mülkler, topraklar ve evler...

Söyle bana, Azrail seni yakaladığında bunlar ne olacak?

Pâk olan Allah'a ahvalin (durumların) mâlumdur. (Arjan, A.G., s. 723.)

4.2.2. Günah ve Şeytan

Sihizm'de günah ve ahlaki kötülük düşüncesi vardır. Ahlaki bir disiplinin ihlal edilmesi ile günah işlenmiş olur. Ancak Hristiyanlıktaki gibi bir asli günah inancı yoktur. Kötülüklerin etkisi altındaki tüm eylemler günahdır. Günah kavramı ise şeytan ve cehennem kavramları ile ilişkilidir.³³¹

Muhsin Fani'ye göre Nanak, takipçilerine içki içmeyi ve domuz eti yemeyi yasaklamıştır.³³² Muhsin Fani'nin içki konusunda verdiği bilgi Sih dini metinlerinden hareketle doğrulanabilirken, domuz eti yememe konusunda verdiği bilgi doğrulanamamaktadır. Ancak günümüzde Sihlerde domuz eti ve sığır eti yeme eğilimi

³²⁸ A.G., s. 1381.

³²⁹ A.G., s. 1383.

³³⁰ A.G., s. 1377, 1380.

³³¹ Surinder Singh Kohli, *The Sikh and Sikhism*, Atlantic Publishers, New Delhi 1993, s. 47-48.

³³² Shea ve Troyer, *a.g.e.*, s. 248.

yoktur.³³³ Sihler, İslam'da olduğu gibi, içki içmeyi, kumar oynamayı, zinayı, hırsızlığı günah olarak kabul etmektedirler. Adi Granth'ta geçen bazı günahlar şunlardır:

İçki içen kötü fikirli aptallar, fahişelerin kocaları olurlar.

Ama Rabb'in yüce özü ile aşılanmış olanlar, Ey Nanak, Hakikat ile sarhoş edilirler.

(Arjan)³³⁴

Şarap içme, onun zekâsını alır ve zihnine delilik girer.

O, kendi ve diğerleri arasında ayırım yapamaz ve Rabb'i tarafından aşağılanır.

Onu içmek, ona Rabb'ini unutturur ve o, Rabb'in mahkemesinde cezanlandırılır.

(Amar Das)³³⁵

Hırsızlar, zaniler ve kumarbazlar değirmende tohumlar gibi ezilirler. (Nanak)³³⁶

Sihizm'e göre (İslami anlayışa uygun olarak) Şeytan ayrı nihai bir varlık değildir. O, Tanrı'nın İradesi altında çalışmaktadır.³³⁷ Hâlbuki Hinduizm'de şeytan ya da kötü varlıklar, tanrılarla mücadele eden ya da savaşan bir konumdadır. Hinduizm'de kötü varlıklar hem insanlar hem de tanrılar ile uğraşırken,³³⁸ İslam ve Sihizm'de sacede insan ile uğraşan bir varlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Adi Granth içerisinde şeytan çeşitli kelimelerle ((ਦੈਤ) Dait, (ਦਾਨਵ) Dânav, v.b.) ifade edilmiştir. Bu kelimelerden bir tanesi de (ਸੈਤਾਨ "saitân") "şeytan" kelimesidir. Adi Granth'ta "şeytan" kelimesi sekiz defa geçmektedir. Bu yerlerden bazıları şunlardır:

Akıl (bilgelik) sayesinde kişi Rabbine hizmet eder ve onur elde eder.

İnsan akıl vasıtasıyla okuyarak öğrenir. O doğrulukla hayırda bulunur.

Nanak der ki, sadece bu gerçek yoldur, diğer şeylerin hepsi şeytana yönlendirir.

(Nanak)³³⁹

Hırsızlar, zaniler, fahişeler ve kadın tacirleri,

³³³ Surinder Singh Bakhshi, *Sikhs in the Diaspora*, Sikh Publishing House, Birmingham 2008, s. 30-31.

³³⁴ A.G., s. 399.

³³⁵ A.G., s. 554.

³³⁶ A.G., s. 1288.

³³⁷ Surinder Singh Kohli, *The Sikh and Sikhism*, s. 47-48.

³³⁸ Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri*, İsam Yay., İstanbul 2014, s. 259-269.

³³⁹ A.G., s. 1245.

Dinsizler ile arkadaşlık yaparlar ve birlikte yerler.

Onlar, Rabbinin Övgüsünün değerini bilmezler ve şeytan her zaman onlarla birlikte. (Nanak)³⁴⁰

Şehvet, öfke ve bencilliğe dalmış kişi, deli gibi etrafta dolaşır.

Ölüm Elçisi onun kafasına sopasıyla vurduğunda pişman olur.

Mükemmel Guru olmadan o, bir şeytan gibi hareket eder. (Arjan)³⁴¹

4.2.3. Cennet ve Cehennem İle İlgili Bazı İslami Unsurlar

Sih kutsal kitabında hem Hinduizm'e ait ifadeler hem de İslam'a ait ifadeler ile cennet ve cehennem dile getirilmektedir. Surinder Singh Kohli'nin ifadesiyle, Sih kutsal metinleri Dharmaraja işleyişine inanmaktadır. Dharmaraja³⁴² (Dinin Kralı veya Adalet tanrısı) bireysel ruhların hesaplarını denetleyerek erdemlileri cennete, günahkârları ise cehenneme gönderecektir.³⁴³ Adi Granth'ta "Chitra ve Gupta" adında iki kayıt meleşinden bahsedilmektedir. Bu varlıklar aslında Hindu inanç sisteminin bir etkisi olarak gözükmektedir. Chitra ve Gupta her ruh için var olan yazıcılar olarak bilinir ve Dharmaraja'ya bütün eylemlerin bilgileri önceden sunulmuştur.³⁴⁴ Bu inancın İslam'daki Kiramen Katibin ile ilgili benzerlikleri mevcuttur. Nitekim Adi Granth'taki bazı ifadeler, Kur'an-ı Kerim'deki "Üstelik, biri insanın sağ tarafında, biri sol tarafında oturmuş iki alıcı melek de (onun yaptıklarını) alıp kaydetmektedir."³⁴⁵ ayeti ile benzerlik göstermektedir.

Chitra ve Gupta tüm ölümlü varlıkların hesaplarını yazmaktadır.

Ama onlar bile Rabb'in mütevazı kullarını bilemezler. (Arjan)³⁴⁶

Sih Kutsal Kitabında cehennem, hem "Naraka" hem "Rasâtal" ((रसातल) "Yerinaltı" anlamında) hem de "Dozak" (Tuzak) kelimeleri ile ifade edilmektedir. Naraka ve Rasâtal

³⁴⁰ A.G., s. 790.

³⁴¹ A.G., s. 708.

³⁴² Amar Das'ın Dharmaraja ile ilgili ifadeleri şöyledir: "Tanrı'nın hükmüyle Dharmaraja oturur ve gerçek adaleti yönetir. Dualitenin aşkına düşmüş kötü ruhlar, senin emrine tabidir." Bkz. A.G., s.38.

³⁴³ Surinder Singh Kohli, *The Sikh and Sikhism*, s. 47-48.

³⁴⁴ Surinder Singh Kohli, *Guru Granth Sahib Speaks: Death and After*, s. 65.

³⁴⁵ Kaf Suresi, 17.

³⁴⁶ A.G., s. 393.

Hinduların da kullandığı ifadelerdir. Dozak ise Farsça bir kelime olup İslami Cehennemi ifade etmektedir. Naraka kelimesi yüz on bir defa, Rasâtal kelimesi yedi defa, Dozak ise on dokuz defa kullanılmıştır. McLeod'un ifade ettiği gibi Sihizm, cehennem inancı konusunda İslam'dan etkilenmiştir. Nitekim McLeod'a göre Sihlerin çoğu kötü insanların Cehenneme gideceğine inanmaktadır.³⁴⁷

Dozak (Cehennem) kelimesinin geçtiği şiirler incelendiğinde gerek Nanak gerekse Arjan'ın Cehennem inancına sahip olduğu görülmektedir. Ravidas da Dozak kavramını kullanarak Tanrı'yı bırakıp başkalarına yönelenlerin, cehenneme gideceğini ifade etmektedir.³⁴⁸ Aşağıda Adi Granth'ta İslami cenneti ifade eden bazı şiirlere yer verilmiştir:

Gün yirmi dört saattir ve o midesinin açlığı ile etrafı dolaşır.

O, Resûl'ü (Hz. Muhammed) hatırlamadığında nasıl cehennemden (dozak) uzak kalabilir? (2) (Arjan)³⁴⁹

Ey Sevgilim, Elimi tut! Seni asla bırakmayacağım.

Rabbi terk edenler en kötü insanlardır. Onlar cehennemden (dozak) korkunç çukuruna düşecekler. (Arjan)³⁵⁰

Orada Hak sadece hakikate hükmeder, günahkârlar tespit edilir ve ayrılır,
Yanlış olan bulunmaz o yerde, onlar kararmış yüzleri ile cehennem'e (dozak) giderler. (Nanak)³⁵¹

Ey Ferid, , aklındaki tepeleri ve vadileri düzelterek aklını dosdoğru yap.

Öbür dünyada cehennemden (dozak) ateşi sana yaklaşmayacaktır. (Şeyh Ferid)³⁵²

İslami bir öge olan Sırat Köprüsü, Adi Granth'ta iki defa kullanılmıştır. Bir kez Ravidas, bir kez ise Şeyh Ferid kullanmıştır. İslami düşünceye uygun olarak cehennem ateşi

³⁴⁷ W. H. McLeod, *The A to Z of Sikhism*, The Scarecrow Press, Lanham 2009, s. 145.

³⁴⁸ A.G., s. 1377.

³⁴⁹ A.G., s. 319.

³⁵⁰ A.G., s. 322.

³⁵¹ A.G., s. 463.

³⁵² A.G., s. 1381.

üzerine kurulu olan bu köprü Ravidas tarafından zorlu bir aşama olarak dile getirilmektedir.

Ruh gelindir ve ölüm damattır. Damat onunla evlenecek ve onu alıp götürecektir.

Kendi ellerinle bedenini ona gönderdin, O, kimin boynunu saracak.

Kıldan incedir Sırat Köprüsü (pur sarat), bunu hiç duymamış mıydın?(Şeyh Ferid)³⁵³

Şeyh Ferid’de gördüğümüz ruhun geline benzetilmesi teması Ravidas’ta da görülmektedir.

Terkedilmiş gelin (ruh) perişandır, her iki dünyayı da kaybeder.

O, Kocasına (Tanrı) ibadet etmez.

Sırat Köprüsü (pur sarat) zorlu ve tehlikeli bir yoldur. (Ravidas)³⁵⁴

Cennet kavramı Adi Granth içerisinde yaklaşık yüz elli bir kez kullanılmıştır. Cennet, Bhisat (ਭਿਸਤਿ), Svarag (ਸੁਰਗ), Baikunth (ਬੈਕੰਠ) kelimeleri ile ifade edilmiştir. Bhisat kelimesi Farsça olarak İslami cenneti ifade etmekte ve Adi Granth içerisinde on dört defa geçmektedir. Cennet kelimesinin türevleri yer yer Cehennem kelimesinin türevleri ile birlikte kullanılmıştır. Muhsin Fani Debistan-ı Mezahib adlı eserinde Nanak’ın şiirlerinde cennetlerden ve dünyalardan bahsettiğini dile getirmektedir.³⁵⁵ Yine Muhsin Fani’nin verdiği bilgiye göre Sihler Guru’nun takipçilerinin cennete gideceklerine inanmaktadırlar.³⁵⁶ McLeod, Adi Granth’ta geçen Svarag ve Baikunth kavramlarının tenasüh çemberinden kurtulmak anlamında anlaşıldığını dile getirmektedir. Ancak ona göre bazı dindar Sihler bireysel ruhlar için cenneti bolluk ve bereketin olduğu bir mekân olarak düşünmektedir. Ona göre bu anlayışta, İslam etkili olmuştur.³⁵⁷

Lütuf senin Mekke’n olmalı, kutsal ayak tozu orucun. Peygamberin sözlerini uygulama Cennetin (Bhisat) olmalıdır.

³⁵³ A.G., s. 1377., Geniş tercüme için tezimizin 54. sayfasına bkz.

³⁵⁴ A.G., s. 793.

³⁵⁵ David Shea ve Anthony Troyer, *The Dabistan or School of Manners* (Eserin Aslı: Muhsin Fani, Debistan-ı Mezahib), Allen And Co. London 1843, s. 252.

³⁵⁶ Shea ve Troyer, *a.g.e.*, s. 286.

³⁵⁷ McLeod, *The A to Z of Sikhism*, s. 198.

Hüda'nın misk'i senin hûrin ve Allah'a kulluk senin hücren olmalıdır. (Arjan)³⁵⁸

Guru ya da pir olmadan hiç kimse kabul edilmez.

Onlara yol gösterilebilir, ama sadece birkaçı oraya gider.

İyi eylemlerin “karma”sı olmadan, cennet (Bhisat) elde edilmez. (Nanak)³⁵⁹

Meditasyonda O hatırlanarak kurtuluş kapısı bulunur.

Sen cennete (Baikunth) gideceksin ve dünyaya dönmeceksin.(Kebîr)³⁶⁰

Sih Kutsal Kitabında, Sami inançlarda görülen, ilk insanın Âdem olduğu düşüncesi vardır. Kebîr'in dizelerinde geçen bu ifadede, Sami inançlarda olduğu gibi, Âdem Cennette bir süre yaşamıştır.³⁶¹ Kebîr'in dizeleri şöyledir:

Allah, Âdem'e lütfuyla nazar etti.

Sonra uzun bir süre cennette yaşadı.³⁶²

Bütün bunlara rağmen Adi Granth içerisinde hem Cenneti hem de cehennemi reddeden ifadeler de bulunmaktadır:

Cennet nedir? Cehennem nedir? Azizler her ikisini reddeder.

Guru'nun Lutfu sayesinde benim bunlara mecburiyetim yoktur. (Kebîr)³⁶³

4.2.4. Cihad (Dharam Yudh) ve Şehitlik

Dharam Yudh (धरम युद्ध) kavramı Sih inancında dini savaşı ifade etmektedir. Dharam Yudh ifadesi Hinduizm'de de mevcut bir kavramdır.³⁶⁴ Ancak bu kavram Hinduizm'de Kutsal savaş düşüncesine kaynaklık etmemektedir. Nitekim Surindar Singh Kohli'ye göre Hinduizm, Budizm ve Caynizm'de Kutsal Savaş ve Şehitlik düşüncesi yoktur. Bununla

³⁵⁸ A.G., s. 1083., Geniş tercüme ve analiz için tezimizin 162. sayfasına bkz.

³⁵⁹ A.G., s. 952.

³⁶⁰ A.G., s. 971.

³⁶¹ Kebîr'e atfedilen ve Kabir Panti'lerce büyük önem atfedilen Bijak adlı eserde de Âdem ve Havva'dan bahsetmektedir: “Âdem ilk kişiydi ve Havva'nın nereden geldiğini bilmiyordu.” Bkz. Kabir, *The Bijak of Kabir* (İng. Çev.: Ahmad Shah), Indian Press, Allahabad 1917, s. 72.

³⁶² A.G., s. 1161.

³⁶³ A.G., s. 969.

³⁶⁴ Dharma Yudha, Mahabarata'da adalet için yapılan bir savaş olarak anlatılmaktadır. Bkz.

beraber Hinduizm'in tarihinde sadece yiğitlik ve kahramanlık olayları ile ilgili anlatımlar mevcuttur.³⁶⁵ Ancak Sihizm aynı coğrafyada ortaya çıkmış büyük dini geleneklerin aksine İslam'daki gibi cihad düşüncesine sahiptir. Fakat Dharam Yudh düşüncesi Sihizm'in ilk dönemlerinde yoktur. Nitekim Adi Granth'ta da bu düşünceye rastlanmaz. Öte yandan Gobind Singh'in Dasam Granth'ında: “*Ey Rabb'im, bende doğruluğun temeli üzerine savaş (dharam yudh) için istekten başka bir arzu yoktur.*”³⁶⁶ gibi bir çok ifade geçmektedir. Sihlerde savaş yapma ve askeri güç oluşturma Hargobind döneminde gözle görülür hale gelmiş ve Gobind Singh zamanında Halis Teşkilat³⁶⁷ (1699) ile kurumsallaşmıştır.³⁶⁸

Sihizm'de Cihad anlayışının etkisiyle ortaya çıktığını düşündüğümüz bir başka İslami kavram ise Şahadet ve Şehitlik kavramıdır. Adi Granth içinde iki yerde şehit kelimesi geçmektedir. Ancak bunlar Sihizm için doğrudan bir inanç oluşturacak kullanımlar olmayıp daha çok Müslümanları tanımlama amaçlıdır. Şehit kelimesinin ilk geçtiği yer şöyledir:

³⁶⁵ Surindar Singh Kohli, *Sikhism and Major World Religions*, s. 114.

³⁶⁶ Dasam Granth, “2491”, s. 1134: “ਦਸਮ ਕਥਾ ਭਾਗਉਤ ਕੀ ਭਾਖਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ ॥ ਅਵਰ ਬਾਸਨਾ ਨਾਹਿ ਪ੍ਰਭ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕੇ ਚਾਇ”

³⁶⁷ *Khalsa*; Arapça saf ve temiz anlamındaki “halis” kelimesinden türetilmiştir. Bu nedenle biz Khalsa Teşkilatı olarak ifade edilen bu oluşumu Halis Teşkilat olarak dile getireceğiz. *Guru Gobind Singh*, kontrolü altında merkezi bir otorite oluşturarak Sih hareketi içindeki parçalanmaları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Böylece Halis Teşkilat, Sihleri bir arada tutma gücü olarak kurulmuştur. Bkz. Sewa Singh Kalsi, *Religions of The World Sikhism*, Chelsea House Publishers, New York 2005, s.25.; Khalsa'nın oluşumu ile ilgili anlatılan aşağıdaki hikâye Hacı Bayram-ı Veli'nin “*Bir Buçuk Mürid*” hikayesine oldukça benzemektedir.

30 Mart 1699 tarihinde, Geleneksel Hindu festivali *Baisakhi* de, Guru Gobind Singh, sih halkı Shivalik tepelerinde (Himalayalar'ın bir bölümü) bir kasaba olan Anandpur'a toplanmaya çağırdı. Guru, insanlara, zulme karşı birlik ve cesaret ihtiyacını hatırlattı. Sonra da kılıcını havaya kaldırarak bağırdı: “*Kılıcım bugün bir kelle alacak. Benim gerçek Sihlerimden herhangi biri öne çıksın.*” Bunun üzerine Lahor'dan gelmiş bir Hindu çiftçi olan *Daya Ram* ayağa kalkarak Guru Gobind'in yanına gitti ve birlikte çadıra girdiler. Gobind Singh, kılıcından kan damlayarak çadırdan çıktı. Bunun üzerine bazıları alanı terk etmeye başladı. Bazıları da gurunun annesinden onu durdurmasını istedi. Ancak o sırada, *Dharam Das* adında bir adam, kendini Gurunun kılıcına sunmak için ayağa kalktı. Bkz. Nikky-Guninder Kaur Singh, *World Religions Sikhism*, Chelsea House Publishers, New York 2009, s.46.

³⁶⁸ Aziz Ahmed, *Hindistan'da İslam Kültürü Çalışmaları* (Çev. Latif Boyacı), İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 215-216.

Pirler, Peygamberler, sâlikler (sufiler), sadıklar, şuhedâ ve şehitler, Şeyhler, Meşayih, Kadılar, Mollalar ve dervişler O'nun kapısında Rabb'e hamd etmeye devam ederlerse daha fazla bereket elde ederler.³⁶⁹

Şehit kelimesinin geçtiği diğer yer ise Ravidas'ın Kebîr ile ilgili sözleridir. Buna göre Kebîr ve ailesi Kurban Bayramlarında inekleri öldürürler, Şeyhlere, Şehitlere ve Pirlere saygı gösterirlerdi.³⁷⁰

Louis Fenech, *Martyrdom in the Sikh Tradition* adlı eserinde Şahadet ve Şehitlik kavramlarının 19. yüzyılın başına kadar Sih düşüncede görülmediğini ifade etmektedir. Bu dönemde Seva Singh Kaushish, "Sahidbilâs" adlı eserini yazmıştır.³⁷¹ Surindar Singh Kohli, Arapça kökenli bu kelime için "*Müslümanlardan Hindu'larla ya da kâfirlerle yapılan savaş sonucu ölen kimselere atfedilir.*" demektedir. Yine o, Sihizm'de ki bu kavram için inanç, din, öğreti, ilke ya da pratiklerden vazgeçmeyi reddederek ölen kimselere atfedilir demektedir ve bu kavramın İslami kullanımından daha geniş anlamı olduğunu savunmaktadır.³⁷² Hâlbuki Şehitlik kavramı İslam'da da geniş bir anlama sahiptir. Örneğin Fahreddin er-Râzî suda boğulan, hastalık vb. sebeplerden ölen kimseleri şehit diye niteleyen hadislerle dikkat çekmiş ve Allah'ın adını yüceltmek için çaba gösterip toplumda adaleti ayakta tutan ilim sahibi kimselerin de (Âl-i İmrân Suresi, 18) bu kapsamda düşünüldüğünü söylemiştir.³⁷³

Bazı araştırmacılar Nanak'ın şu şiirinde Şehitlik düşüncesinin özünü vurguladığını ifade etmektedirler: "*Eğer Benimle aşk oyunu oynamak istiyorsan, başını ellerinin arasına alıp Benim yoluma adım at. Bu yola adım attığında başkalarını dikkate almaksızın başını Bana ver.*"³⁷⁴ Ancak bu ifade doğrudan bir Şehitlik anlamı vermemekte, daha sonra ortaya çıkmış olan inancın Adi Granth'a dayandırılma çabası olarak gözükmektedir. Bu

³⁶⁹ A.G., s. 53.

³⁷⁰ A.G., s. 1293.

³⁷¹ Louis E. Fenech, *Martyrdom in The Sikh Tradition*, Oxford University Press, New Delhi 2000, s. 11.

³⁷² Surindar Singh Kohli, *Sikhism and Major World Religions*, Singh Brothers, Amritsar 2005, s. 111.

³⁷³ Birçok hadiste canı, malı, namusu uğruna; veba, kolera gibi bulaşıcı hastalıklar sebebiyle ölenlere; şehit olmayı arzu edip de yatağında vefat edenlere şehit sevabı verileceği ile ilgili birçok hadis mevcuttur. Bkz. Fahrettin Atar, "Şehid", *D.İ.A.*, c.: 38, s. 429.

³⁷⁴ A.G., 1412.; Bkz. Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005, s. 84.

inanç, zaman içerisinde gelişen Sih askeri motivasyonunun İslam örneğinde gelişmesini sağlayan bir düşünce olarak görülebilir.

5. BÖLÜM

SİH DİNİ YAŞANTISI ve SOSYAL HAYATI ÜZERİNDE İSLAM ETKİSİ

İslam, birçok yönden Sih yaşantısını etkilemiştir. Birçok yazara göre bunların başında, Sihizm öncesi zamanlarda başlayan, kast sisteminin reddedilmesi gelmektedir.³⁷⁵ Bununla beraber ırkçılık ortadan kalmış ve din adamı diye seçkin bir sınıf kalmamıştır. Öte yandan eşitlik inancını yaşatma amaçlı bazı kurumlar ortaya çıkmıştır. Nitekim İslami Lenger Kurumu, Sihizm'e eşitlik inancını devam ettirmek amacıyla tevarüs etmiştir. Yine Zekât gibi birçok İslami ibadet Sih dini hayatını etkilemiştir.

5.1. KAST SİSTEMİNİN, İRKÇILIĞIN, RUHBANLIĞIN REDDİ

İslam, Hint altkıtasına ulaştıktan sonra bölge insanına Eşitlik konusunda örneklik teşkil etmeye başlamıştır. Nitekim sufilerin hümanist yaklaşımları alt kastlara mensup olan çoğu Hindu'yu cezbetmiştir. Tarikatlerin dış halkalarına katılan bu Hindular zamanla iç dairelere dâhil olmuşlar ve dolayısıyla zahiri ihtidayı, batını ihtida takip etmiştir. Sufilerin temel politikasını Sulh-i Küll (herkesle barış) oluşturmuştur.³⁷⁶ Eşitlik konusunda İslam'ın örnekliği birçok Bhakti düşünüründe yankı bulmuştur. Örneğin Kebîr insanlar arası eşitlik vurgusunu şiirlerine sıkça yansıtmış bir kişidir. Bijak adlı eserinde bu durumu şöyle ifade etmektedir:

Âdem ilk kişiydi ve Havva'nın nereden geldiğini bilmiyordu. Orada ne Türk ne de Hindu vardı. ... Orada ırk da kast da yoktu.³⁷⁷

Kebîr'in Adi Granth içerisindeki şiirlerinde de Hindu Kastının yıkılmasına yönelik ifadeleri bulunmaktadır.

Allah önce nur'u yarattı, sonra Kudretiyle bütün kulları yarattı.

³⁷⁵ Manjit Singh Ahluwalia, "Influence of Islam and Sufism on Sikhism", *Abstracts of Sikh Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3, http://sikhinstitute.org/july_2009.htm, (01.05.2016).; Chand, *a.g.e.*, s. 112.

³⁷⁶ Aziz Ahmed, *Hindistan'sa İslam Kültürü Çalışmaları* (Çev. Latif Boyacı), İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 118-121.

³⁷⁷ Kabir, *The Bijak of Kabir* (İng. Çev.: Ahmad Shah), Indian Press, Allahabad 1917, s. 72.

Bütün evren, bu nurdan yaratılmıştır. O halde, iyi ya da kötü kimdir?
Ey Kardeşlerim, Ey insanlar, şüphe tarafından yanılmış olmayın.
Halk etme, Halıktadır ve Halık, halk etmededir. O, her yere yayılmıştır.
Toprak ayındır, ancak Yaratıcı bunu farklı şekillerde ortaya koymuştur.
Ne çömlekçi (Yaratıcı) kusurludur ne de kilden yapılmış tencereler (bedenler).³⁷⁸

Kast sisteminin reddi Nanak'ın düşüncesinde de devam etmiş ve Sihizm'in ilk dönemlerinde kendine yer bulmuştur.

Kast mantıksızlıktır ve boş bir zaferdir.
Bir olan Rab bütün varlıklara gölge verir. (Nanak)³⁷⁹

Kast'a dahil olanlar yada olmayanlar, herkes Rabb'e meditasyon yapabilir.
Kim ki, O'na meditasyonda bulunursa özgürleşir. (Arjan)³⁸⁰

Sihler, Kast sisteminin reddi ile İslam'da olduğu gibi din adamı sınıfını da reddetmektedir. Yukarıda verdiğimiz Arjan'a ait şiirde görüldüğü gibi bütün Sihler Tanrı'ya ibadette bulunabilirler.

Sihizm'de görülen eşitlik düşüncesi kadın üzerinde de kendini göstermiştir. Hinduizm'de aşağılanan kadın Sihizm'de yüceltilmiştir. Nitekim Sihizm'de Sati (Dul kadın yakımı) uygulaması reddedilmiştir.³⁸¹ Sihizm'de kadın, hem erkeğin hem de kadının kaynağı olarak görülmüştür. Bununla ilgili bir ifade şöyledir:

Erkek kadından doğar, erkek kadının karnında şekillenir, Erkek kadınla nişanlanır ve evlenir.

Kadın onun arkadaşı olur, kadın aracılığıyla gelecek nesiller var olur.

Kadın öldüğünde erkek, başka bir kadınla evlenmek ister ve ona bağlanır.

Peki, niçin ona kötü deniliyor? Ondan krallar doğar.

Kadın da kadından doğar, kadın olmadan hiç kimse olamazdı. (Nanak)³⁸²

İslam miraslarında uzaklaşmaya çalışan Sihler, Gobind Singh'in ölümünden yaklaşık bir asır sonra Hindu düşüncelere dönüşler yapmaya başlamıştır. Bu anlamda Khushwant

³⁷⁸ A.G., s. 1349-1350.

³⁷⁹ A.G., s. 83.

³⁸⁰ A.G., s. 1150.

³⁸¹ A.G., s. 185, 328, 787.

³⁸² A.G., s. 473.

Singh'in ifade ettiği gibi Sihler bu dönemde kastlarını belirten işaretler takmaya, bazı hindu uygulamaları yapmaya ve hatta sati uygulamasını uygulamaya başlamışlardır.³⁸³ Ancak modern zamanlarda yine, ilk dönemlerinde olduğu gibi, kast düşüncesi ve sati uygulaması reddedilmektedirler.³⁸⁴

5.2. GURDWARA

Gurdwara, Sihlerin mabetlerinin genel adıdır. Gurdwara, gurunun mekânı, meskeni anlamına gelmektedir. Sihizm'in erken dönemlerinde, cemaatle ibadet mekânını ifade etmek için Dharma'nın mekânı anlamında Dharamsâlâ kelimesi kullanılmaktaydı. Janamsakhi kayıtlarına göre ilk Dharamsâlâ, Kartarpur'da Ravi Nehri yanında Nanak tarafından kurulmuştur. Guru Hargobind (1595-1644) zamanında Dharamsâlâ'lar, Gurdwara olarak isimlendirilmeye başlanmıştır.³⁸⁵ Harimandir Sahib, Sihlerin merkez Gurdwara'sı ve hac yeridir. Harimandir, "Tanrı'nın tapınağı" anlamına gelmektedir. Arjan döneminde yapılan bu mabedin temel taşı Müslüman Sufi Miyan Mir tarafından yerleştirilmiştir.³⁸⁶

Sih Mimarisini yansıtan bu mabetlerin üzerinde hem mimari hem sanat hem de bazı işlevsellikleri açısından İslam'ın etkilerini görmek mümkündür. D. S. Bhui, Sih mimarisinin, Racput ve Babür mimarisinden etkilendiğini ifade etmektedir. Babür mimari ve sanatının etkili olduğu dönemde yapılan yapılar; yivli kubbeli ve sütunlu kiosklar (chhatri), çıkıntı saçaklar ve kavisli pervaz şeklinde balkonlu camlar gibi mimari özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin çoğu da Sih mimarisi tarafından kullanılmıştır. Pilaster (duvara yapışık sütun) Sih sanatının, Hint-İslam sanatından aldığı önemli bir başka unsurdur.³⁸⁷

Harimandir Sahib'in mimarisi, hem İslami hem de Hindu formları içermektedir. Harimandir Sahib; İslami kubbeler, kemerler ve desenler içerdiği gibi Hindu Kalsas sanatını, kare sütunlarını, lotus çiçeklerini ve bazı hayvan figürlerini de içermektedir.

³⁸³ Ahmed, *a.g.e.*, s. 217.

³⁸⁴ Surinder Singh Kohli, *The Sikh and Sikhism*, Atlantic Publishers, New Delhi 1993, s. 11.

³⁸⁵ Fauja Singh, "Gurdwara", *E.S.*, c.: 2, s. 146-147.

³⁸⁶ Sewa Singh Kalsi, *a.g.e.*, s. 58-59.

³⁸⁷ Karamjit Singh, *Understanding Sikh Architecture through the Sikh Shrines in East Punjab* (Doktora Tezi), Guru Nanak Dev University, Amritsar 2012, 6-7.

İslam mimarisinin ve sanatının temel özellikleri olan kubbeler, minareler, hat sanatının benzer kullanımları, geometrik desenler, soyutlamalar, arabesk süslemeler, Ayna Sanatı (Ayna Kârî) gibi birçok sanatsal çalışmalar Harimandir Sahib'in her yerine yayılmıştır.³⁸⁸ Harimandir Sahib'in duvarlarını süsleyen yaklaşık 300 farklı desende Nakkaş süslemesi vardır. 12. yüzyılda Hint alt kıtasına Multan'lı Müslüman bir aile tarafından getirildiği düşünülen bu sanat, Maharaja Ranjit Singh zamanında, 19. yüzyılda Müslüman sanatçılara yaptırılmıştır.³⁸⁹

Gurdwaraların mimari yapısının Sufi Hankahlarına ve camilere benzerlik arz ettiğini ifade eden Hussain Fatima ise işlevsellik açısından da Gurdwaralar'ın İslami kurumlardan etkilendiğini ifade etmektedir. Örneğin camilere girilirken genelde abdest almak esastır. Gurdwaralarda da el ve ayak yıkama uygulaması görülmektedir. Ayrıca bir mendil vasıtasıyla başın örtülmesi Sufi Hankahlarda ve Gurdwaralarda yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların ötesinde belkide Sufi Hankahların Gurdwaralar üzerine en önemli etkisi, imarethane ya da halk mutfağı olarak işlev gören Lenger kurumudur. Bu bakımdan Lenger, Sufilerin Sihlere en büyük armağanıdır.³⁹⁰

Farsça bir kelime olan lenger, kenarı yayvan büyük ve geniş sahanı ifade etmektedir. Tekke ve hankâhlarda dervişlere, gariplere yemek yedirilen büyük sahanlara lenger veya lengeri adı verilmiştir.³⁹¹ Lenger; imarethane, fakir ve muhtaçlar için sığınılan halk mutfağı gibi anlamlara da gelmektedir. 12. ve 13. yüzyıl tasavvuf merkezlerinin ortak bir özelliği olan Lenger kurumu, günümüzde Muinuddin Hasan el-Ciştî'nin Acmer'deki dergâhı gibi birçok dergâh ve türbede varlığını devam ettirmektedir.³⁹²

İslam'ın Hint alt kıtasına ulaşmasıyla beraber Sufiler, hankâhlar kurmaya başlamışlardır. O zamanlar halk yaygın olarak hankâhlarda imarethaneyi ifade etmek için yemek kabı anlamında Deg kelimesini kullanmıştır. Şeyh Ferid'in hankâhı Ecûdehen'de ticaret yollarının geçtiği önemli bir noktada bulunmaktaydı. Çeşitli dinlerden ve mezheplerden

³⁸⁸ Nikky-Guninder Kaur Singh, "Sikhs", *Religions in Focus* (Ed. Graham Harvey), Routledge, New York 2014, s.41-42.

³⁸⁹ Karamjit Singh, *a.g.e.*, 81-82, 89.

³⁹⁰ Hussain Fatima, "Impact of Sufism on Sikhism: Special Reference to Baba Farid" *Journal of the Pakistan Historical Society*, 2012, Cilt: 60, Sayı: 2, s. 23-37.

³⁹¹ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabeyi Yay., İstanbul 2009, s. 398.

³⁹² Parkash Singh, "Guru Ka Langar", *E.S.*, c.:2, s. 207.

insanlar onun hankâhına gelmiştir. Hem hankâhta kalan kişiler hem de dışarıdan gelen ziyaretçiler burada yemeklerini insani eşitlik çerçevesinde paylaşmışlardır. Hankâhlarda ırk ve kast gözetmeksizin herkesin kabul görmesi Sihizm’de de kendini göstermiştir.³⁹³ Hankahların herkese açık olması, kardeşlik duygusunu yansıtan bir uygulamaydı. Hussain Fatima’ya göre büyük sayıda yoginin ve paryanın hankahlara katılmasının temel sebebi de buydu. Ona göre Ortaçağ boyunca Hint alt kıtasında eşitlik düşüncesini ortaya koyanlar ilk sûfiler olmuştur ve bunu Bhakti azizleri ile Sihler takip etmiştir.

Sihizm’de Lenger kurumunun kurucusunun Nanak olduğuna inanılmaktadır. Kartarpur’da kurmuş olduğu Dharamsâlâ’da Lenger uygulamasına yer vermiştir.³⁹⁴ Sih Gurular bu uygulamayı takip etmişlerdir. Örneğin Gobind Singh, Lenger inancını ayırım gözetmeksizin herkese açık bir şekilde Anandapur Sahib de yirmi dört saatlik mutfak hizmeti olarak devam ettirmiştir. Sufi gelenekten alınan bu Deg ve Lenger kavramları, zamanla dünyadaki bütün gurdwaralara yayılmıştır. Bu kavramlar sufi kökenli olmasına rağmen Sihizm’in en önemli kavramları olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁹⁵

Delhi Sultanlığı dönemi boyunca ülkenin geniş coğrafyasında hankahların görünür hale gelmesi, zamanla diğer dini gruplarda da benzer kurumların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nanak’ın seyahatleri beraberinde Sangat (cemaat, tarikat) adı verilen kurumu ortaya çıkarmıştır. Sangatların başına Bhaiji adı verilen bir kişi atanırdı. Sangatlarda, Hankahların bazı izleri bulunmaktadır. Bhaiji, Hankahların başında bulunan Şeyhe benzer bir konumdur. Günümüzde Gurdwaralar bu uygulamayı devam ettirmektedirler.

5.4. CEMAAT VE İBADET

Sihlerin Cemaatle ibadet etmesi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin William Owen Cole ve Piara Singh Sambhi tarafından yazılan “The Sikhs: Their Religious Beliefs and Practices” adlı eserde ibadet uygulaması ile ilgili şu bilgi verilmektedir:

³⁹³ Hussain Fatima, a.g.m., s. 23-37.

³⁹⁴ Parkash Singh, a.g.m., s. 207-208.

³⁹⁵ Hussain Fatima, a.g.m., s. 23-37.

“İbadet herhangi bir zamanda gerçekleşebilir ve çoğunluk aranmaz. Sabah ya da akşam cemaatle ibadet yapmak için bir araya gelme, Sihler için gelenekseldir. Bu Kartarpur’da Guru Nanak’ın cemaatinin geleneğiydi.”³⁹⁶

Öte yandan Surinder Singh Johar bu konu hakkında şunları söylemektedir:

“Gurdwara’ya katılmak bir Sih’in günlük işlerinin bir parçası olmalıdır. Guru’nun Sangat’a tecelli etmesi gibi, bir Sih’e Gurdwara’da yapılan bir cemaat içindeki ibadete katılması emredilmiştir.”³⁹⁷

Yine bu konu hakkında Sher Singh şunları söylemektedir:

“Budizm ve Siddhizm gibi, İslam teorik öğreti yönünden daha çok, pratik öğreti yönünden Sihizm’i etkilemiştir. Örneğin İslam’da Allah’a ibadetin iki şekli vardır: Bireysel ve cemaatle. Hindu ibadet ise çoğunlukla bireyseldir. İki bireysel ibadetin yanında bir Sih’in ayrıca günde iki kez, güneş doğarken ve güneş batarken, Gurdwara’da cemaate katılması gerekir. Akşam cemaatini evde düzenleyebilir, ancak bütün ailenin ona katılması gerekir. Bu nedenle Cemaat kavramı ve Sihler arasındaki cemaat duygusu, İslami ya da daha genel anlamıyla semitik kökenlidir.”³⁹⁸

Sihlerin ibadet anlayışı ile ilgili yapılan ilk açıklamada, Sihlerin cemaatle ibadet etme konusunda serbest oldukları hatta cemaate gerek olmadığı gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysa son iki açıklamada cemaatle ibadetin emir olduğu yönünde ifadeler mevcuttur. Bu bağlamda ilk açıklamada cemaat anlayışının geleneksel olması ile ilgili verilen bilgiden hareket edersek, cemaat anlayışının modern zamanlarda bazı Sihler tarafından zorunluluk olarak anlaşılmadığı yönünde bir çıkarımda bulunabiliriz. Sher Sing’in açıklamalarına baktığımızda Sih cemaat ve ibadet düşüncesi İslami bir görünüm sergilemektedir. Sihizm’deki ibadet algısı gerek zaman dilimlerine sahip olması gerekse bireysel ibadetlerin ve cemaatle yapılan ibadetlerin olması yönünden İslami etki dâhilinde gözükmektedir.

³⁹⁶ William Owen Cole ve Piara Singh Sambhi, *The Sikhs: Their Religious Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press, Oregon 1998, s. 63.

³⁹⁷ Surinder Singh Johar, *Holy Sikh Shrines*, M D Publications Pvt Ltd, New Delhi 1998, s. 13.

³⁹⁸ Sher Singh, *Philosophy of Sikhism*, Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee, Amritsar 2003, s. 114.

İslami etkiyi ortaya koymasından önemli bir nokta da Sih mabetlerinde ve gündelik yaşamla ilgili diğer durumlarda, İslam'da olduğu gibi, cemaat içindeki en saygın kişi ibadetleri yönetmektedir.³⁹⁹

Bazı Sih ibadetlerinin, bazı bazı sûfi kökenli İslami uygulamalara benzerliğinden söz etmemiz yerinde olacaktır. Ancak bu uygulamalar Namaz ve oruç gibi İslam'ın merkezi ibadetlerinden değildir. Sadece Zekat ibadeti konusunda bir etkilenmeden söz edilmektedir. Nam Simran (ya da Nam Japna) olarak bilinen Tanrı'nın adının tekrarlanması şeklindeki Sih pratiği⁴⁰⁰ ile İslami zikir ve murakabe⁴⁰¹ uygulaması arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Birçok araştırmacıya göre Nanak, Allah'ın adının tekrarlanması ile gerçekleştirilen zikir uygulamasının etkisi altında kalmıştır. Zikir uygulamasından hareketle Nanak, Tanrı'nın Waheguru isminin tekrarlanması ile zihnin berraklaştırılması uygulaması olan Nam Simran uygulamasını ortaya çıkarmıştır.⁴⁰² Akhand Path ise Guru Granth Sahib'in hiç ara vermeden kırksekiz saat içinde sonuna kadar okunması ibadetidir. Adi Granth'ı, okunmasına ara verilmeksizin bir başka kişi okumaya devam eder.⁴⁰³ Her ne kadar İslam'da kırk sekiz saat gibi bir kısıtlama olmasa da hatim mantığı itibariyle benzerlik arz etmektedir. Ardas, önemli bir olayın başında veya sonunda cemaatle okunan duadır. Farsça arz (dilek, istek) ve deşt (yapmak, göndermek) kelimelerinden oluşan Ardas; düğün, akhand path, dine giriş seramonisi gibi bütün dini ibadetlerin başında ve sonunda yapılır.⁴⁰⁴ Bir başka dikkat çekici pratik ise "Vak" uygulamasıdır. İslam'daki tefe'ül⁴⁰⁵ uygulaması ile aynı mantığı içeren Vak pratiği, Adi Granth'ın rasgele açılarak sol (ilk) sayfadaki ilk cümlelerin okunmasıyla gerçekleştirilir.⁴⁰⁶ Bir başka önemli ibadet ise Daswandh'dır.

³⁹⁹ Şinasi Gündüz, "Sihizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, D.İ.B. Yay., Ankara 2010, s. 381.

⁴⁰⁰ H. S. Singha, *The Encyclopedia of Sikhism*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2005, s. 152.

⁴⁰¹ Bkz. Reşat Öngören, "Zikir", *D.İ.A.*, c.: 44, s. 409-412.; Süleyman Uludağ, "Murakabe", *D.İ.A.*, c.: 31, s. 204.

⁴⁰² Sarah M. Van Doel, *Sikh Music: History, Text, and Praxis*, (Yüksek Lisans Tezi), Tufts University, Oregon 2008, s. 22.

⁴⁰³ H. S. Singha, *a.g.e.*, s. 15.

⁴⁰⁴ Sewa Singh Kalsi, *a.g.e.*, s. 63.

⁴⁰⁵ Kur'an'dan tefe'ül (hayra yormak) şöyle yapılır: "Bir niyet tutularak Kur'an açılır. Sağ (ilk) sayfada göze çarpan ilk âyetin mânasından çıkan sonuç ile tefe'ül edilir." Bkz. Mustafa Uzun, "Falnâme", *D.İ.A.*, c.: 12, s.145.

⁴⁰⁶ H. S. Singha, *a.g.e.*, s. 152.

5.4.1 Daswandh (Zekât)

Daswandh⁴⁰⁷ kelime olarak “onda bir” anlamına gelmektedir. Sih düşüncesinde ise kişilerin kazançlarının onda birini toplumsal yarar amaçlı, Guru adına, Sihler arasında paylaşmasıdır.⁴⁰⁸ Hari Ram Gupta’nın ifade ettiği gibi bu ibadet, Arjan döneminde, Müslümanların zekât uygulamasının yeniden uyarlanması ile oluşmuştur. Arjan, Tapınak yapma gibi inşa faaliyetleri için mali destek oluşturmak amacıyla bu uygulamaya başvurmuştur. Amar Das tarafından Babürlülerin yönetim şekline ödünç alınarak oluşturulan Manji sistemi, Pencap’ın yönetiminde Babürlü yönetimine paralel olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁰⁹ Arjan, daswandh’ın toplanmasında ise Manji sistemini kullanmıştır.⁴¹⁰ Günümüzde ise Daswandh, geleneksel şekliyle toplanmamaktadır. Gurdwara ziyaretine gelen Sihler orada bağışta bulunmaktadır.⁴¹¹

⁴⁰⁷ İsmaili Müslümanlar arasında bu uygulama “dassondh” (%10) kelimesi ile ifade edilmekte ve uygulanmaktadır. Bkz. Hussain Fatima, a.g.m., s. 23-37.

⁴⁰⁸ Wazir Singh, “Daswandh”, *E.S.*, c.: I, s. 533.

⁴⁰⁹ Sandeep Chohan ve Ron A. Geeves, “Religion Dimensions in The Struggle for Khalistan and Its Roots in Sikh History”, *International Journal of Punjab Studies*, c.: 8, sa.:1, s. 84.

⁴¹⁰ Hari Ram Gupta, *History of The Sikhs*, Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi 2008, c.: 1, s. 130.

⁴¹¹ Sewa Singh Kalsi, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005, s. 47.

SONUÇ

Sihizm, İslam ve Hinduizm arasında bir sentez olarak ortaya çıkmış bir dindir. Hinduizm'den ayrılıp, yine dinamiklerini bu dini gelenekten alan Budizm ve Caynizm'in aksine Sihizm, bazı İslam ideallerini alarak yeni ve farklı bir oluşum ortaya koymuştur. İslam'ın tek Tanrı'cı inancından, Kast sistemine karşı eşitlikçi tutumlarından etkilenen Sihizm, karma ve samsara gibi Hindu inançları benimsemiş ve İslam'dan ve Hinduizm'den aldığı bu idealleri birbirine entegre etmiştir.

Sihizm, esasen bir başlangıç değil, İslam'ın Hint alt kıtasına ulaşmasının yaklaşık dokuz asır sonra ortaya çıkmış sonuçlarından biridir. Nitekim İslam, 7. yüzyılda Arap tüccarlar ve seyyahlar vasıtasıyla Dekken ve Kerela bölgesine gelmiş, 8. yüzyılda Muhammed b. Kasım'ın Sind'i fethetmesiyle bölgeye yayılmıştır. Ardından 10. yüzyılda Türk ve Afgan Müslümanların bölgeye gelerek devletler kurmaları ile İslam'ın bölgede kalıcılığı kesinleşmiştir.

İslamiyet'in Hint alt kıtasında yayılması başta ihtida olmak üzere fetih ve göçler yoluyla gerçekleşmiş olmakla beraber, İslam'ın yayılışını zirveye çıkaran Sûfi faaliyetlerdir. Hint alt kıtasında ilk sûfi faaliyetlerde bulunan Hallac (858-922)'tır. Ünlü bir tasavvuf klasiği olan Keşfu'l-Mahcûb'un müellifi Hücviri (1009?-1072) de İslam'ın yayılmasındaki önemli isimlerden biridir. Sufilerin kurumsal anlamdaki faaliyetleri ise 13. yüzyılda Acmer'de Çiştî Hankahlarının kurulması ile başlamıştır. Ardından Sühreverdiyye ve Kadiriyye Tarikatleri Hindistan'a girmişlerdir. Sufilerin oluşturduğu bu dini ortam, İslam'ın Sihizm'e doğrudan etkisini oluşturan ana kanal olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bir Çiştî sufisi olan Şeyh Ferid'in şiirleri hem düşünce olarak Nanak'a tevarüs etmiş, hem de doğrudan Sihlerin kutsal Kitabı Adi Granth'ta yer almıştır.

İslam'ın doğrudan etkisini sûfiler oluştururken dolaylı etkisini ise Bhakti Hareketi oluşturmuştur. İslam'ın etkileri, bölgeye ilk gelişinden itibaren görülmeye başlanmıştır. Nitekim İslam'ın etkisiyle Bhakti hareketinin dinamikleri gelişmiş ve bunun bir sonucu olarak İslam, Geç Ortaçağ Bhakti Hareketi'ne soyut tek Tanrı inancını ve Kast sisitemine karşı eşitlik anlayışını hediye etmiştir. Bu etkileri ilk olarak Gorakhnath'ın üzerinde net bir biçimde görmek mümkündür. Nitekim İslam ile Hindu inançların sentezinin belirgin

örnekleri bu döneme ait metinlerde görülmektedir. Ardından, kendisi Müslüman olmakla beraber, Sant geleneği içerisinde düşünülen Kebîr'in düşüncelerinde hem İslam'ın hem de Hinduizm'in şekilciliğinin reddi görülmektedir. Ancak, Kebîr yine bu dinamiklerden hareketle bir sentez oluşturma çabasına düşmüştür. Nitekim soyut tek Tanrı inancına hem Allah, Hüda gibi İslami isimler ile hem de Rama, Hari gibi Hindu isimler ile açıklamalar getirmiştir. Kebîr'in şiirlerinde artan Sufî temalar, sonraları fikir babalığını yapacağı Nanak'ta artarak devam etmiştir.

Sihizm'in üzerindeki İslami etkileri ortaya koymak için Sih kurucularının, Sihlerin kutsal metinlerinin, inançlarının, Sih dini ve sosyal hayatının incelenmesi gerekmektedir. Sih kuruculardan Nanak'ın hayatına bakıldığında onun adeta bir sūfî dervişi gibi hareket ettiği görülmektedir. Nitekim doğumundan ölümüne kadar yoğun bir biçimde Müslüman kimseler (Müslüman yöneticiler dâhil) ile doğrudan irtibat kurmuş ve onlarla birlikte yaşamıştır. Doğumunda Müslüman bir ebe Daulatan (Devlet(h)an) bulunmuş, çeşitli Müslüman öğretmenlerden ders almış ve Müslüman yönetici Devlet Han Lodi'nin yanında ambar memuru olarak uzun yıllar çalışmıştır. Nanak'la ilgili anlatılan hikâyelere göre o, 27 yaşına geldiğinde İlahi bir tecrübe yaşamış ve seyahatlere başlamıştır. Bu seyahatleri boyunca yanından hiç ayrılmayan Merdâne, Müslüman bir Mirasi'dir. Seyahatleri esnasında başta Şeyh Ferid'in silsilesinden olan ve onun mahlasını kullanan Şeyh İbrahim olmak üzere birçok sūfî ile karşılaşmıştır. Nanak'ın İslam'la belki de en önemli temas kurduğu zaman ise Mekke, Medine ve Bağdat ziyaretlerini gerçekleştirdiği dönemdir. Buralara yaptığı ziyaretlerle ilgili günümüzde bazı izler bulunmaktadır. Nitekim üzerinde ayetler bulunan bir cübbe, Bağdat'ta isminin geçtiği iki kitabe bunlardan bazılarıdır.

Nanak'tan sonra gelen Guruların İslamla münasebetine bakıldığında, Gurular daha çok siyasal erk ile ilişkilere girmeye başlamıştır. Nitekim Ekber Şah'ın dinlere hoşgörü ile eşit bir biçimde yaklaşması, Sih Gurular için bir himaye ortamı oluşturmuştur. Sih kayıtlarda Amar Das ile Ekber'in dostane ilişkilerinden bahsedilmektedir. Öte yandan Arjan ile Miyan Mir arasında olduğu gibi bazı Müslüman kimseler ile de Nanak sonrası gurular bazı etkileşimlerde bulunmuşlardır. Nitekim Harimandir Sahib'in temel taşı Sufî Miyan Mir yerleştirmiştir. Ekber Şah'ın ölümüne kadar Sihlerin İslam'la münasebeti iyiyken, İmparator Ekber'in ölümü Sihler'e yönelik devlet politikasının tamamıyla değişmesine neden olmuş, yeni imparator Cihangir, Guru Arjan'ın artan popülaritesini

onaylamamıştır. Cihangir, Guru Arjan'ı, oğlu Prens Hüsrev'in isyanına yardım etmekle suçlayarak onun yakalanmasını emretmiş ve Guru Arjan tutuklanarak Lahor'da 30 Mayıs 1606 tarihinde idam edilmiştir. Bu tarihten itibaren Sihler gözle görülür bir biçimde İslam mirasından uzaklaşmaya çalışmışlardır. Ancak büyük kısmı Nanak tarafından oluşturulan Sihizm'in doktrinleri üzerinde İslam etkisi belirgin bir şekilde kalmaya devam etmiştir. Yine Adi Granth'ın yarısından fazlasını yazmış olan Nanak ve Arjan'ın İslami yönleri Arjan döneminde yazıya geçirilmeleri nedeniyle sabit kalmıştır.

Sihizm'in dini literatürü üzerine olan etkiyi belirlemek için yetiştiği edebiyat ortamını belirlemek gerekmektedir. Muhammed b. Kasım'ın Kuzey Hindistan'a gelmesi ile birlikte bölgeye gelenlerin birçoğu sanat ve edebiyat alanında önemli kişilerdi. Bu ilk dönemde Pencap bölgesinde sadece İslami kültür ve Fars edebiyatı gelişmemiş aynı zamanda konuşulan dil de gelişmiştir. Pencapça yüzlerce Müslüman yazar tarafından edebi eserler için bir zemin olarak kullanılmıştır. Pencapça'yı ilk olarak yerel bir ağızdan edebi bir ifade aracına dönüştüren Şeyh Ferid'dir. O, haklı olarak, Pencap Edebiyatının babası kabul edilmektedir. Çünkü o sadece yazmamış, aynı zamanda, Pencap edebiyat tarihinde "Sufi Kavita" olarak bilenecek ve şairleri mistik bir duyarlılığa hazırlayacak bir gelenek başlatmıştır. İslam medeniyetinin Pencap bölgesinde oluşturduğu bu edebiyat ortamı 16. yüzyılda ortaya çıkacak olan Sihizm üzerinde birçok etki bırakmıştır. Bu etkileri Sihizm'in ilk metinleri olan Adi Granth ve Janamsakhi metinleri üzerinde açık bir şekilde görmek mümkündür.

Adi Granth içerisinde Müslümanlara ait metinler bulunmaktadır. Bu kişiler, Şeyh Ferid, Sadhana, Merdâne, Bhikhan, Satta ve Balvand'dır. Özellikle Şeyh Ferid'in metinlerinde İslami görünüm hem kullandığı dil açısından hem de konu edindiği ögeler açısından net bir biçimde görülmektedir. Şeyh Ferid'in şiirlerindeki en önemli ifadeleri, onun İslam'ın temel ibadetlerine yönelik olan ifadeleridir. Nitekim namaz konusunda Allah'a rükû ve secde edilmesi gerektiğine yönelik vurgusu çok belirgindir. Şeyh Ferid, iyi bir yaşam için namaz kılmanın gerekliliğine işaret etmektedir. Şeyh Ferid'in Adi Granth içerisindeki kompozisyonlarında sûfi ögeler geniş bir şekilde yer tutmaktadır. Allah'a muhabbet duymanın ve O'na aşk ile bağlı olmanın önemine vurgu yapan Şeyh Ferid, O'nun adının unutulmaması (zikredilmesi) gerektiğini söyleyerek gerçek dervişliğin yolunu tarif etmektedir. Yine bir sûfi tema olan "ayrılık-fırak" (birahu) temasını konu edinmektedir. Şeyh Ferid, sabır konusuna önem vererek Asr suresinin düşüncesini benimsemiş

gözükmektedir. Ayrıca şeytan, Azrail, cennet, sırat köprüsü gibi İslami metafizik öğeleri şiirlerinde bulmak mümkündür. Şeyh Ferid'in şiirlerinde insan sevgisi ve dostluk gibi insani ilişkilere dair önemli temalar da bulunmaktadır. O toplumda gördüğü Kast sisteminin parçalayıcı tavrını, insani eşitlik ve bütünleştirme çabasına dönüştürmeye çalışmaktadır.

Adi Granth'ta metinleri olan hemen hemen guruların hepsinin üzerinde İslami etki görülmektedir. Ancak Nanak ve Arjan, genellikle Müslüman şairlerin Pencap bölgesinde kullandıkları yerel dil Lehnda'yı şiirlerinde kullanmaları nedeniyle İslami etkinin en net görülen isimleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Nitekim bu dili kullanmaları sebebiyle şiirlerinde yoğun bir biçimde Arapça ve Farsça kelimeler yer almaktadır. Nanak'ın şiirlerinde başta monoteist Tanrı inancı olmak üzere İslami ibadetler ve inançlar kendine yer bulmuştur. Ayrıca Sufi öğeler, şiirlerinde geniş bir biçimde yer almaktadır. Allah, Kâdir, Kerîm, Rahîm, Hak, Perverdigar gibi isimleri kullanarak Tanrı'ya olan aşkı dile getirmiş, bazı şiirlerinde cami, seccade, Kur'an, oruç, Kâbe, pir, Kelime-i Şahadet, namaz ve tesbih gibi İslami öğeler üzerinden gerçek Müslümanlığı açıklamıştır. Nanak'ın şiirleri üzerindeki sûfî öğeler daha çok Şeyh Ferid üzerinden geçmiş gibi görünmektedir. Nanak'ın şiirlerinde, Şeyh Ferid'de gördüğümüz "ölüm teması" sık sık aynı semboller üzerinden verilmiş ve Azrail'den bahsedilerek ruh için "gelin", ölüm için "damat" ifadeleri kullanılmıştır. Ayrıca cennet ve cehennem gibi ölüm ve ötesi ile ilgili İslami kavramlar Nanak'ın şiirlerinde yer almıştır. Arjan'ın şiirlerinde de aynı tavrı görmek mümkündür. Arjan'ın kompozisyonlarında başta Allah ismi olmak üzere Hüda, Halık, Rahim, Kerim, Hak, Kadir, Kudret, Mevla, Perverdigâr, Sahib gibi Allah'a ait Arapça ve Farsça isim ve sıfatlar sıkça kullanılmıştır. Özellikle kudret sıfatı, yaratma sıfatı ile beraber kullanılmıştır. Arjan, Allah'ın her şeyin sahibi olduğunu söyleyerek ve yarattığı varlıklardan ayrı olduğunu dile getirerek oldukça İslami bir söylemi benimsemiş görünmektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'e atıfla, ona Resul demiş ve Resul'ün rehberliği olmadan ve her an hatırdadır tutulmadan cehennemden kurtulunamayacağını ifade etmiştir. Arjan'ın şiirlerine Tasavvufî öğeler derin bir şekilde nüfuz etmiştir. Tasavvufta "Dört Kapı" olarak bilinen "Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat" teması Arjan tarafından birebir işlenmiştir. Tasavvufta bu dört kapı onar onar makamlar şeklinde "Kırk Makam" olarak açıklanmaktadır. Arjan, benzer bir şekilde on duyudan bahsetmekte ve bazı İslami öğeler üzerine mistik yorumlar yapmaktadır. Sıdk, hayır, sabır, şükür, tevazu, gibi kavramlar

dervişlik yolunun önemli güçleri olarak Arjan'ın şiirlerinde bulunmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamberi “Pir” olarak nitelemesi ise oldukça tasavvufî görünmektedir. Şiirlerinde “Allah’a kulluk ve hücre” arasında bağlantı kurması Tasavvuftaki çile anlayışının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Cami, Hüda Kelamı, beş vakit namaz, Sünnet, Azrail, Cennet-Cehennem gibi birçok İslami unsur Arjan'ın düşüncesinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine İman hakkında “yakîn” denilmesi, namazın önemli gösterilmesi, oruçtan, hacdan, Mekke'den bahsedilmesi, Kur'an ve Hadis'in öğrenilmesi ve Allah'ın zikredilmesi (yâd edilmesi) gerektiğinin söylenmesi oldukça İslami görüntüler arz etmektedir.

Adi Granth içerisinde bazı bhaktilere ait metinlerde bulunmaktadır. İslam'ın Bhakti Hareketinin üzerine olan etkisinin bir sonucu olarak bu hareket içerisinde yer alan Sant Geleneği yazarları üzerinde de İslami etki mevcuttur. Bunların en bilindik simaları Kebîr ve Namdev'dir. Namdev'in Adi Granth içerisindeki şiirleri, Tek Üstün Tanrı'yı öven bir içeriğe sahip olması bakımından onun daha önceki dönemlerine ait olan Saguna Bhakti geleneğinden ve putperest inançlardan izler taşıyan erken dönem şiirlerinden farklılık arz etmektedir. İslam'ın etkisiyle Namdev'in düşünce dünyasında Somut Tanrı inancı zamanla soyutlaşmıştır. Namdev'in Adi Granth içerisindeki şiirlerinde hem Arapça ve Farsça kelimeler hem de tasavvufî öğeler yer almaktadır. Namdev, Allah'ın mutlak güç sahibi olduğunu ifade etmekte ve kendisinin O'nun garip ve miskin bir kulu olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca o, Allah'ın, Kerim ve Rahim isimlerini dile getirerek her an her yerde var olduğunu söylemektedir. Sihizm'in fikir atası olan Kebîr'in Adi Granth'taki şiirlerine bakıldığında ise şiirlerinde görülen temel tema, Bijak adlı eserine benzer bir şekilde hem İslam'ın hem de Hinduizm'in şekilciliğinin reddidir. Ancak Kebîr bu ret tavrıyla beraber her iki dininde içsel, manevi inanç yönlerinden beslenerek bir düşünce oluşturmaya çalışmıştır. Bu anlamda onun şiirlerinde İslami öğeler geniş bir biçimde yer almaktadır. Kebîr'de görülen nur düşüncesi, tasavvufî bir iz taşımaktadır. Kebîr “Nur”u evrenin ilk kaynağı olarak ifade etmekte ve yaratılan her şeyin özde kötü olmadığını dile getirmektedir. Allah'ın çeşitli İslami isimlerini dile getiren Kebîr, Yaratıcı ile yaratılanı birbirinden ayrı varlıklar olarak algılamaktadır. Onun Tanrı düşüncesi aktif ve gaybi bir Allah'ı ifade etmektedir. Öte yandan toplumsal idealleri olan Kebîr insanlar arası eşitlik vurgusunu şiirlerine sıkça yansıtmış biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların aynı özden yaratıldığını, birinin diğerine üstün olmadığını Hinduizm'in kast sistemine bir tepki olarak sıklıkla dile getirmektedir.

Janamsakhi geleneğinin ortaya çıktığı edebiyat alanı Sûfi geleneğe dayanmaktadır. İlk Janamsakhi yazarları, sufi evliyalarının hayat öykülerinin anlatıldığı “Tezkire” geleneğinden, daha geniş olarak Melfûzât literatüründen etkilenmiştir. Tezkireler evliyalara ait bazı olağanüstü anlatımlar ve anekdotlar içermektedir. Janamsakhiler içerisinde de Arapça ve Farsça kelimeler yer almaktadır. Janamsakhiler yapısal ve dilsel olarak sufi gelenekten etkilenmenin yanı sıra sanatsal açıdan da etkilenmiştir. Janamsakhilerdeki resimlerin ait olduğu Pahari stili, İslam sanatının etkisi altına girmiştir. Taî-i Sefer kullanımı, wandersage tarzı anlatımlar ve birçok sûfi tema Janamsakhi anlatımlarında kendine yer bulmuştur.

İslam’ın Sihizm’in edebi metinleri üzerine olan bu etkisi, Sihizm’in inançları üzerine de etkili olmuştur. İslam’ın Sihizm üzerine belkide en büyük etkisi olarak ifade edebileceğimiz Tek Tanrı İnancı, oluşumu bakımından İslam’ın bölgeye ilk ulaştığı zamanlara kadar geri gitmektedir. Erken dönem Hinduizmde, yani Vedalar döneminde antropomorfik özellikli politeist Tanrı inancı ön planda iken, Brahmanalar ve Upanişadlar döneminde Trimurti (üçlü) özellikli teizm ve panteizm ortaya çıkmıştır. Destanlar döneminde ise Vedalar döneminde silik halde bulunan Prajapati, Brahma haline; Rudra ise Şiva haline gelmiş ve Vişnu da önem kazanmıştır. Mahabharata ve Puranalar’da Vişnu, merhametli koruyucu Tanrı özelliği ile ön plandadır. Vedalar döneminde Aditi, Prithivi, Usas gibi tanrıçalar metinlerde görülmektedir. Yani yaklaşık M.S. 750’lere kadar olan Hint tanrı düşüncesinde çok tanrıcı bir eğilim görülmektedir. Bu nokta önemlidir, çünkü Bhakti Hareketinin ortaya çıkış zamanı da 7. ve 8. yüzyıla denk gelmekte ve bu dönemde bazı tek Tanrı düşüncesini ön plana çıkaran düşünürler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Diğer taraftan bu tarihler İslam’ın bölgeye ulaştığı zamanlardır ki bu olay durumu daha ilginç kılmaktadır. Burada Bhakti hareketinin babası Şankara’nın üzerinde bir İslam etkisi olduğu aşikârdır. Nitekim bununla ilgili anlatımlar ve bu görüşü savunan yazarlar bulunmaktadır. Bhakti Hareketinin net bir biçimde İslami Tanrı formunu alması ise Geç Ortaçağ Bhakti Hareketi ile olmuştur. Nirguna Bhaktiler ile başlayan soyut Tanrı inancının başladığı dönem de tam bu zamana denk gelmektedir. Kebîr’in düşüncelerinde zirveye ulaşan gaybi tek Tanrı inancı, Nanak üzerinde tesirli olmuştur. Nanak’ın ait olduğu Sant geleneğindeki bu eğilimin yanı sıra Nanak doğrudan İslami etkiler altında da kalmıştır.

Sihizm'in tek Tanrı inancı ve bu Tanrı'nın bazı sıfatları, Adi Granth'ın en önemli ifadesi olan Mul Mantra'da dile getirilmiştir. Mul Mantra'nın en temel ifadesi olan Ik oa'nkār ile ("Kul huvallāhu ehadun" (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ)), "De ki: "O, Allah'tır, bir tektir."" ifadeleri aynı yönde gözükmektedir. Buna ilaveten Ik oa'nkār ifadesi, (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) "lâ ilâhe illâ allâhu") "Allah'tan başka ilah yoktur." ifadesinin Sihizm'deki bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yaratıcı Tanrı'nın üzerine vurgu yapılmakta ve Yaratan ile yaratılan arasında bir ayırım gözetilmektedir. Ancak bu yaratma faaliyeti bilinçsiz değil; ilim, irade ve kudret sıfatları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımlar Sihizm'in Tanrı anlayışını monizm'den kurtarıp Monoteizm'e taşımaktadır. Sih Tanrı düşüncesinde önemli bir İslami unsur da Hüküm anlayışıdır. İslam düşüncesinde Allah'ın Hükümü "bütün tabiat nesnelere ahenkli, sağlam ve sanatkârane yaratıp sürdüren" şeklinde anlaşılmaktadır. Sihizm'in Hüküm anlayışında bu paraleldedir. Kebîr ve Nanak'ın düşüncesinde daha çok metafizik âleme ait olarak evrenin yaratılması ile ilgili İlahi İrade tarzında karşımıza çıkan Hüküm kavramı Nanak'ın ardından gelen Gurular tarafından mevcut anlamı korunmak suretiyle genişletilmiştir. Bu yeni anlamıyla Hüküm dünyevi eylemleri yani insanlar arası eylemleri düzenleyen kurallar olarak da ortaya çıkmaya başlamıştır. Öte yandan Kebîr'de olduğu gibi Sih gurular İslami Hüküm anlayışı içine Hint düşüncesine ait bazı öğeler sokarak yeniden yorumlamışlardır. Nitekim Hindu Maya inancının bir yansıması olarak Nanak, dünyadaki yanılısamadan kurtulmak için Tanrı'nın Hükümüne uymanın gerektiğini ifade etmiştir.

İslam'ın inanç konusunda Sihizm üzerine etkisi sadece Tanrı inancı ile sınırlı kalmamış, ayrıca bazı İslami metafizik öğeler, Sihizm tarafından benimsenmiştir. Adi Granth içerisinde yoğun bir biçimde "ölüm elçisi"nden bahsedilmektedir. Bunların çoğu Hindu ölüm tanrısı Yama'yı ifade etmektedir. Diğer taraftan bazıları ise İslami kökene sahip Azrail meleğini ifade etmektedir. Adi Granth içerisinde "ölüm elçisi" doğrudan "Azrail", Kur'an'da nitelendirildiği şekliyle "Melek'ul-Mevt", ve "Melek" olarak geçmektedir. Bu kullanımları oldukça İslami temalar içermektedir.

Sihizm'de teolojik bir öğe olarak günah ve ahlaki kötülük düşüncesi vardır. Ancak Hristiyanlıktaki gibi bir asli günah inancı yoktur. Sihler, İslam'da olduğu gibi içki içmeyi, kumar oynamayı, zınayı ve hırsızlığı günah olarak kabul etmektedirler. Sihizm'de günah kavramı, şeytan ve cehennem kavramları ile de ilişkilidir. Sihizm'e göre Şeytan ayrı nihai bir varlık değil, Tanrı'nın İradesi altında çalışan bir varlıktır. Adi Granth içerisinde şeytan

çeşitli kelimelerle ifade edilmiştir. Bunlardan bir tanesi de İslam'dan geçen (ਸੈਤਾਨ “saitân”) “şeytan” kelimesidir. Sihler, Cennet ve Cehennemi reddetmelerine rağmen, Sih kutsal kitabında hem Hinduizm’e ait ifadeler hem de İslam’a ait ifadeler ile cennet ve cehennem dile getirilmektedir. Sih Kutsal Kitabında cehennem, hem “Naraka” hem “Rasâtal” ((रसातल) “Yerinaltı” anlamında) hem de İslami cenneti ifade eden Farsça “Dozak” (Tuzak) kelimesi ile ifade edilmektedir. Dozak (Cehennem) kelimesinin geçtiği şiirler incelendiğinde gerek Nanak gerekse Arjan’ın Cehennem inancına sahip olduğu görülmektedir. İslami bir öge olan Sırat Köprüsü, Adi Granth’ta iki defa kullanılmıştır. İslami düşünceye uygun olarak cehennem ateşi üzerine kurulu olan bu köprü Ravidas tarafında zorlu bir aşama olarak dile getirilmektedir. Şeyh Ferid ise kıldan ince olarak tanımlamakta ve oldukça İslami bir tema sergilemektedir. Cennet kavramı ise Adi Granth içerisinde on dört kez İslami cenneti ifade eden Farsça Bhisat kelimesi ile dile getirilmiştir. Bazı dindar Sihler, bireysel ruhlar için bu yeri bolluk ve bereketin olduğu bir mekân olarak düşünmektedirler. Cennet inancına ek olarak Sih Kutsal Kitab’ında, Sami inançlarda görülen, ilk insanın Âdem olduğu düşüncesi yer almaktadır. Kebîr’in dizelerinde geçen bu ifade de Sami inançlarda olduğu gibi Âdem, Cennette bir süre yaşamıştır.

Hinduizm, Budizm ve Caynizm’de, Kutsal Savaş ve Şehitlik düşüncesi yoktur. Bununla beraber Hinduizm’in tarihinde sadece yiğitlik ve kahramanlık olayları ile ilgili anlatımlar mevcuttur. Ancak Sihizm aynı coğrafyada ortaya çıkmış bu büyük dini geleneklerin aksine İslam’daki gibi Cihad düşüncesine sahiptir. Sihizm’de Cihad anlayışının etkisiyle ortaya çıktığını düşündüğümüz bir başka İslami kavram ise Şahadet ve Şehitlik kavramıdır. Sihizm’de, İslam örneğinde gelişen bu şehitlik düşüncesi, Arapça aslına uygun olarak Şahadet kelimesi ile ifade edilmiş ve Sih askeri motivasyonunun oluşmasını sağlamıştır.

İslam, Sihlerin dini ve sosyal hayatı üzerine de etkili olmuştur. Eşitlik konusu bunların başındadır. Tarihsel arka planında İslam’ın bölgeyle ilk temasa geçtiği zamanlardan itibaren başlayan bir etki söz konusudur. Nitekim Sufilerin hümanist yaklaşımları alt kastlara mensup olan çoğu Hindu’yu cezbetmiş, tarikatlerin dış halkalarına katılan bu Hindular zamanla iç dairelere dâhil olmuşlardır. Dolayısıyla zahiri ihtidayı, batını ihtida takip etmiştir. Eşitlik konusunda İslam’ın başlattığı bu kelebek etkisi birçok Bhakti düşünüründe yankı bulmuştur. Örneğin Kebîr, insanlar arası eşitlik vurgusunu şiirlerine

sıkça yansıtmıştır. Kast sistemine karşı başlatılan bu eşitlik vurgusu, her kesimden insanın dinini yaşayabilmesine imkân tanımıştır. Böylece Sihler Kast sisteminin reddi ile ırkçılığı ve din adamı sınıfını da reddetmişlerdir.

Sih ibadet yaşamında önemli bir yer tutan Gurdwaralar, hem mimari, hem sanat, hem de işlevsellik açısından İslam'dan etkilenmiştir. Nitekim İslam mimarisinin ve sanatının temel özellikleri olan kubbeler, minareler, hat sanatının benzer kullanımları, geometrik desenler, soyutlamalar, arabesk süslemeler ve Ayna Kârî gibi birçok sanatsal çalışmalar Harimadir Sahib'in her yerine yayılmıştır. Gurdwaralar, sûfî Hankahların bazı kurumsal yapılarını almıştır. Bunların başında Lenger kurumu gelmektedir. Bir nevi imarethane görevi gören Lenger, din, dil, ırk gözetmeksizin herkese yemek hizmeti sunan bir kurumdur. Bu yapıyı aynen Gurdwaraların bünyesine koyan Nanak, Lenger kurumunu toplumsal birlik ve beraberliği sağlama aracı olarak kullanmıştır.

Sihler için çok önemli bir yapılanma olan cemaat yapılanması da yine İslami etki altında gerçekleştirmiştir. İslam'da ibadetler, bireysel ve cemaatle yapılmak üzere ikiye ayrılır. Oysa Hinduizm'de ibadet bireyseldir. Sihizm'de de İslam'da olduğu gibi hem bireysel hem de cemaatle ibadet uygulaması vardır. Bir Sih'in günde iki bireysel ibadetin yanı sıra, gün doğumu ve gün batımında cemaatle birlikte ibadet etmesi gerekmektedir. Bu anlamda Sihlerdeki cemaat düşüncesinin kaynağı da İslam'dır. Sih mabetlerde ve gündelik yaşamıyla ilgili diğer durumlarda, İslam'da olduğu gibi, cemaat içindeki en saygın kişi ibadetleri yönetmektedir. Ayrıca bazı Sih ibadetlerinin İslami ibadetlere benzerliği ise dikkat çekicidir. Nam Simran (ya da Nam Japna) olarak bilinen Tanrı'nın adının tekrarlanması şeklindeki Sih pratiği ile İslami zikir ve murakabe uygulaması arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Akhand Path ise Adi Granth'ın hiç ara vermeden kırksekiz saat içinde sonuna kadar okunması ibadetidir. Her ne kadar İslam'da kırk sekiz saat gibi bir kısıtlama olmasa da hatim mantığı itibarıyla benzerlik arz etmektedir. Ardas önemli bir olayın başında veya sonunda cemaatle okunan duadır. Bir başka dikkat çekici pratik ise "Vak" uygulamasıdır. İslam'daki tefe'ül uygulaması ile aynı mantığı içeren Vak pratiği, Adi Granth'ın rasgele açılarak sol (ilk) sayfadaki ilk cümlelerin okunmasıyla gerçekleştirilir. Belki de ibadetler açısından eşitlik vurgusunun bir yansıması olarak en önemli etki Zekât ibadetine aittir. Daswandh, Arjan döneminde, Müslümanların zekât uygulamasının yeniden uyarlanması ile ortaya çıkmış bir Sih ibadetidir.

Son olarak Sihizm üzerinde İslam'ın etkisi ile ilgili bütün bu verdiğimiz etki alanları daha da genişletilebilir. Nitekim Sihizm'in Hinduizm'den, hatta ait olduğu Hint alt kıtası geleneğinden kendini ayırıp yeni bir din olarak ortaya çıkmasındaki ana etki İslam'a aittir. Nitekim Sihizm, İslam'ın Hint alt kıtasına ulaşmasının yaklaşık dokuz asır sonra ortaya çıkan sonuçlarından biridir.

KAYNAKÇA

AHMED, Aziz, *Hindistan'sa İslam Kültürü Çalışmaları* (Çev. Latif Boyacı), İnsan Yay., İstanbul 1995.

ARPAGUŞ, Safi, "Pîr", *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2007, c.: 34.

ATAR, Fahrettin, "Şehid", *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2010, c.: 38

ATAY, Hüseyin, *Farabi ve İbni Sina'ya Göre Yaratma*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1974.

AVARI, Burjor, *Islamic Civilization in South Asia*, Routledge, New York 2013.

BAKHSHI, Surinder Singh, *Sikhs in the Diaspora*, Sikh Publishing House, Birmingham 2008.

BARTH, Auguste, *The Religions of India*, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London 1921.

BAYUR, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1987, c.: 1.

CAMPO, Juan E., *Encyclopedia of Islam* (Ed. J. Gordon Melton), Facts On File, New York 2009.

CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabeyi Yay., İstanbul 2009

CHAND, Tara, *Influence of Islam on Indian Culture*, The Indian Press, Allahabad 1936.

CHAUHAN, G. S., *Bani of Bhagats*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2006.

CHOHAN, Sandeep - Ron A. Geeves, "Religion Dimensions in The Struggle for Khalistan and Its Roots in Sikh History", *International Journal of Punjab Studies*, c.: 8, sa.:1.

- COLE**, William Owen - Piara Singh Sambhi, *The Sikhs: Their Religious Beliefs and Practices*, Sussex Academic Press, Oregon 1998.
- CROSS**, F. L. (Editor), *The Oxford Dictionary of the Christian Church*, Oxford University Press, New York 1997.
- DASS**, Nirmal, *Songs of the Saints from the Adi Granth*, State University of New York Press, Albany 2000.
- DELİCE**, Ali, “Haccâc b. Yusuf (Hayatı ve Faaliyetleri)”, *C.Ü.İ.F.D.*, 1998, sa.: 2.
- DEVELLİOĞLU** Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1984.
- DHILLON**, Dalbir Singh, *Sikhism Origin and Development*, Atlantic Publishers, New Delhi 1988.
- DHILLON**, Harish, *Guru Nanak*, Indus Source Books, Mumbai 2005.
- DOEL**, Sarah M. Van, *Sikh Music: History, Text, and Praxis*, (Yüksek Lisans Tezi), Tufts University, Oregon 2008.
- DUGGAL**, Kartar Singh, *The Holy Granth Sri Guru Granth Sahib*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2005.
- EL-ALLAMÎ**, Ebu'l-Fazl, *Aîn-i Ekberî* (İng. Çev.: Colonel H. S. Jarrett), Asiatic Society, Calcutta 1891, c.: II.
- ELLWOOD**, Robert S. - Gregory D. Alles, *The Encyclopedia of World Religions*, Fact on Files Inc. New York 2007.
- ERASLAN**, Kemal, “Yesevî'nin Fakr-nâme'si”, *T.D.E.*, İstanbul 1977, c.:XXII,.
- FARUQI**, Nisar Ahmad, “Miyân Mîr”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2005, c.: 30.
- FAROOQI**, N. R., “Delhi Sultanlığı”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1994, c.: 9.

- FATIMA**, Hussain, "Impact of Sufism on Sikhism: Special Reference to Baba Farid"
Journal of the Pakistan Historical Society, 2012, Cilt: 60, Sayı: 2.
- FAWCETT**, Fred, "Notes on Some of The People of Malabar", *Anthropology*,
Government Press, Madras 1900, c.: 3, sa.: 1.
- FENECH**, Louis E., *Martyrdom in The Sikh Tradition*, Oxford University Press, New
Delhi 2000.
- FIELD**, Dorothy, *The Religion of the Sikhs*, E. P. Dutton & Company, New York 1914.
- GANDHI**, Surjit Singh, *History of Sikh Gurus Retold*, Atlantic Publishers, New Delhi
2007, c.: 2.
- GOMES**, Gabriel J., *Discovering World Religions*, iUniverse Inc., Bloomington 2012.
- GOSWAMY**, B. N., "The Islamic Influence: A Study of The Terminology used by The
Pahari Painters", *Socio Cultural Impact of Islam on India* (Ed. Attar Singh),
Panjab University, Chandigarh 1976.
- GÖLPINARLI**, Abdülbâki, *Tasavvuf'tan Deyimler ve Atasözleri*, İnkılâp ve Aka
Kitabevleri, İstanbul 1977.
- GUPTA**, Hari Ram, *History of The Sikhs*, Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi
2008, c.: 1.
- GUPTA**, Jugal Kishore, *History of Sirsa Town*, Atlantic Publishers, New Delhi 1991.
- GUPTA**, Om, *Encyclopaedia of India, Pakistan and Bangladesh*, Isha Books, Delhi
2006, c.:4.
- GÜNDÜZ**, Şinasi, "Sihizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, D.İ.B. Yay., Ankara 2010.
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1979, c.: I.
- HANS**, Surjit (Ed.), *B-40 Janamsakhi Guru Baba Nanak Paintings*, Guru Nanak Dev
University, Amritsar 1987.

- HEDAYETULLAH**, Muhammad, *Kabir: The Apostle of Hindu-Muslim Unity*, Motilal Banarsidass, New Delhi 2009.
- HEEHS**, Peter, *Indian Religions: A Historical Reader of Spiritual Expression and Experience*, C. Hurst & Co. Publishers, London 2002.
- HOROWITZ**, Mark, *(Dis)continuity between Sikhism and Islam: The development of hukam across religions* (Yüksek Lisans Tezi), University of South Florida, 2007.
- HUSSEIN-KHAN**, Gholam, *Siyar-ul-Mutakherin* (İng. Çev.: John Briggs), Allen & Co., London 1832.
- IKRAM**, S. M., *Muslim Civilization in India*, Columbia University Press, New York 1964.
- İBN MANZÛR**, *Lisânu'l-Arab*, Dar Sader, Beyrut h.1414, c.: 12.
- JOHAR**, Surinder Singh, *Holy Sikh Shrines*, M D Publications Pvt Ltd, New Delhi 1998.
- JONES**, Constance A. - James D. Ryan, *Encyclopedia of Hinduism*, Facts On File, New York 2007.
- KABIR**, Humayun, “Influence of Islamic Culture on Indian Life”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1944, c.: 233.
- KALSİ**, Sewa Singh, *Sikhism*, Chelsea House Publishers, Philadelphia 2005.
- KARATAŞ**, İbrahim Ethem, *Hint Dinlerinde Tanrı Anlayışı*, Uludağ Üniversitesi S.B.E., Bursa 1999.
- KAUR**, Rajinder, *God in Sikhism*, Golden offset Press, Amritsar 2003.
- KEARNEY**, Milo, *The Indian Ocean in World History*, Routledge, London 2004.
- KEBİR**, *The Bijak of Kabir* (İng. Çev: Ahmad Shah), Indian Press, Allahabad 1917.
- KOHLI**, Surinder Singh, *Bhai Gurdas: The Great Sikh Theologian - His Life And Work*, Publication Bureau, Patiala 2007.

- _____, *Dictionary of Guru Granth Sahib*, Singh Brothers, Amritsar 2005.
- _____, *Guru Granth Sahib: An Analytical Study*, Singh Bros., Amritsar 1992.
- _____, *Guru Granth Sahib Speaks: Death and After*, Singh Brothers, Amritsar 1999, c.: 1.
- _____, *The Philosophy of Guru Nanak*, Publication Bureau, Chandigarh 1980.
- _____, *The Sikh and Sikhism*, Atlantic Publishers, New Delhi 1993.
- _____, *Sikhism and Major World Religions*, Singh Brothers, Amritsar 2005.
- _____, *Travels of Guru Nanak*, Panjab University Press, Chandigarh 1997.
- KUIPER**, Kathleen, *The Culture of India*, Britannica Educational Publishing, New York 2011.
- KUTLUER**, İlhan, "Hikmet", *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998 , c.: 17.
- KÜÇÜK**, Abdurrahman, "Sihizm", *A.Ü.İ.F.D.*, C.:XXVIII, Ankara 1986.
- LAWRENCE**, Bruce, "The Sant Movement and North Indian Sufis", *The Sants Studies in a Devotional Tradition of India*, Shri Jainendra Press, New Delhi 1987.
- LOCHTEFELD**, James G., "Ramananda", *The Illustrated Encyclopedia of Hinduism*, The Rosen Publishing Group, Inc., New York 2001., c.: 2.
- LOEHLIN**, C. H., "Sufism and Sikhism", *The Muslim World*, c.: 29, sa.: 4.
- MACAULIFFE**, Max Arthur, *The Sikh Religion*, The Clarendon Press, Oxford 1909, c.: 1-6.
- MAKHDUM**, Shaykh Zainuddin, *Tuhfat al-Mujâhidîn* (İng. Çev.: S. Muhammad Husayn Nainar), Other Books, Calicut 2009.
- MALLINSON**, James, "Haṭha Yoga", *Brill's Encyclopedia of Hinduism* (Ed. Knut A. Jacobsen), Leiden 2009, c.: 3.
- MCLEOD**, W. H., *Early Sikh Tradition*, Clarendon Press, Oxford 1980.

- _____, *The A to Z of Sikhism*, The Scarecrow Press, Lanham 2009.
- _____, *The B40 Janam-Sakhi*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 1980.
- _____, *Historical Dictionary of Sikhism*, The Scarecrow Press, Inc., Lanham 2005.
- _____, “The Influence of Islām upon the Thought of Gurū Nānak”, *History of Religions*, c.: 7, sa.: 4.
- _____, “The Life of Guru Nanak according to Bhai Gurdas”, *The Panjab Past and Present*, 1969, c.: 3.
- MERÇİL**, Erdoğan, *Gazneli Mahmud*, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1987.
- MOON**, Penderal, “Namdev”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: III.
- NIZAMI**, K. A., “Çiştîyye”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1993, c.: 8.
- _____, “Ferîdüddin Mes’ûd”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, c.: 12.
- _____, “Hindistan ‘Din’”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998, c.: 18.
- ÖNGÖREN**, Reşat, "Zikir", *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2013, c.: 44.
- PADAM**, Piara Singh, “Bhikhan Shah”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- PARMANAND**, "Ek-Oamkâr", *Sikh Concept of The Divine*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 2002.
- PINCOTT**, Frederic, *Sikhism in Its Relation to Muhammadanism*, W. H. Allen & Co., London 1885.
- QADIR**, C.A., “Influence of Muslim Thought on The East”, *A History of Muslim Philosophy* (Ed. M.M. Sharif), Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1966, c.: 2.

- RALHAN, O.P.**, *Kabir: The Apostle of Hindu-Muslim Unity*, Anmol Publications, New Delhi 2004.
- RIZVI, S. A. A.**, “Indian Sufism and Guru Nanak”, *Perspectives on Guru Nanak* (Ed. Harbans Singh), Publication Bureau Punjabi University, New Delhi 1999, s. 197-198.
- SALIM, Ahmad**, “Guru Granth Sahib and Baba Farid”, *Guru Granth Sahib and Its Context* (Ed. J.S. Neki), Bhai Vir Singh Sahitya Sadan, New Delhi 2007.
- SAMBHI, Piara Singh**, “Bani”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- SAYIM, Huzeyfe**, “Sihizm’in Kurucusu Guru Nanak ve İslamiyet”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2000, sa.: 5.
- SCOTT, David C.**, “Kabir”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: II.
- SCHİMMELE, Annemarie**, *İslam’ın Mistik Boyutları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.
- SCHOMER, Karine**, “Introduction: The Sant Tradition in Perspective”, *The Sants: Studies in a Devotional Tradition of India* (Ed. Karine Schomer, W. H. McLeod), Delhi 1987.
- SHACKEL, Dr.**, "The South Western Style in the Guru Granth Sahib", *Guru Granth: A Perspective*, Guru Nanak Dev University, Amritsar 2004.
- SHARMA, Sri Ram**, “Akbar”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- _____, “Babar”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- SHATTUCK, Cybelle**, *Hinduism*, Routledge, London 1999.
- SHEA, David - Anthony Troyer**, *The Dabistan or School of Manners* (Eserin Aslı: Muhsin Fani, Debistan-ı Mezahib), Allen And Co. London 1843.

- SIDDIQUI**, Iqtidar Husain, “Gurlular”, *D.Ī.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1996, c.: 14.
- SINGH**, Bhagat, “Babak”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- _____, “Jani”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: II.
- SINGH**, Daljeet, *Essentials of Sikhism*, Singh Brothers, Amritsar 1994.
- SINGH**, Darshan, *Guru Granth Sahib*, Sikh University Press, Waremmie 2010.
- SINGH**, Fauja, “Balvand, Rai”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- _____, “Gurdwara”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: II.
- SINGH**, Harbans, *Guru Nanak and Origins of The Sikh Faith*, Asia Publishing House, Patiala 1969.
- SINGH**, Karamjit, *Understanding Sikh Architecture through the Sikh Shrines in East Punjab* (Doktora Tezi), Guru Nanak Dev University, Amritsar 2012.
- SINGH**, Kartar, *Guru Nanak Dev*, Lahore Book Shop, Ludhiana 2008.
- SINGH**, Khazan, *History and Philosophy of Sikh Religion*, Newal Kishore Press, Lahore 1914.
- SINGH**, Khushwant, *A History of the Sikhs*, Oxford University Press, New Delhi 2011.
- SINGH**, Major Gurmukh, “Bhai Mardana”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: III.
- _____, “Dera Baba Nanak”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- SINGH**, Mohan, *Kabir And The Bhagti Movement*, Atma Ram & Sons, Lahore 1934.

- SINGH**, Narain, "Nankana Sahib", *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: III.
- SINGH**, Nikky-Guninder Kaur, "Sikhs", *Religions in Focus* (Ed. Graham Harvey), Routledge, New York 2014.
- _____, *World Religions Sikhism*, Chelsea House Publishers, New York 2009.
- SINGH**, Parkash, "Guru Ka Langar", *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: II.
- SINGH**, Pashaura, *The Bhagats of the Guru Granth Sahib*, Oxford University Press, New Delhi 2003.
- SINGH**, Patwant, *The Sikhs*, Rupa Co., New Delhi 2010.
- SINGH**, Prithi Pal, *The History of Sikh Gurus*, Lotus Press, New Delhi 2006.
- SINGH**, Pritam, "Adi Granth", *Encyclopaedia of Indian Literature* (Ed. Amresh Datta), Sahitya Akademi, New Delhi 1987, c.: 1.
- SINGH**, Ram, "Sat(i)nâm(u)", *Sikh Concept of The Divine* (Ed. Pritam Singh), Guru Nanak Dev University, Amritsar 2002.
- SINGH**, Sahib, *About Compilation of Sri Guru Granth Sahib* (İng. Çev.: Dalip Singh), Lok Sahit Prakashan, Amritsar 1996.
- SINGH**, Sant Ajaib, *The Ocean of Love* (Kabir, *Anurag Sagar*), Sant Bani Ashram, New Hampshire 1995.
- SINGH**, Sher, *Philosophy of Sikhism*, Shiromani Gurdwara Parbandhak Committee, Amritsar 2003.
- SINGH**, Taran, "Bhikhan", *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- _____, "Jamal, Mian", *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: II.

- _____, *Sikh Gurus and the Indian Spiritual Thought*, Punjabi University Press, Patiala 1994.
- _____, “Sri Guru Granth Sahib”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2004, c.: IV.
- SINGH**, Trilochan, *Guru Nanak Founder of Sikhism*, Gurdwara Parbhandak Committee, Delhi 1969.
- _____, “Guru Nanak’s Approach to Contemporary Philosophies”, *The Sikh Review*, Şub. 1994, c.: 42/2.
- SINGH**, Wazir, “Daswandh”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2002, c.: I.
- SINGHA**, H. S., *The Encyclopedia of Sikhism*, Hemkunt Publishers, New Delhi 2005.
- SRIVASTAVA**, Ashirbadi Lal, *The Sultanate of Delhi*, Shiva Lal Agarwala & Company, Agra 1966.
- STAR**, Jonathan, *Rumi: In the Arms of the Beloved*, Penguin Books, New York 2008.
- TALIAFERRO**, Charles - Elsa J. Marty, *A Dictionary of Philosophy of Religion*, Bloomsbury Publishing, New York 2010.
- TEWARI**, W. N., “Contribution of Muslims to Punjabi Literature”, *Socio-Cultural Impact of Islam on India* (Ed. Attar Singh), Panjab University, Chandigarh 1976.
- TOMAR**, Ram Singh, “Ramananda”, *E.S.* (Ed. Harbans Singh), Punjabi University, Patiala 2011, c.: III.
- TOPALOĞLU**, Bekir, “Hakîm”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1997, c.: 15.
- TRUMPP**, Ernest, *The Adi Granth or The Holy Scriptures of The Sikhs*, W. H. Allen & Co., London 1877.

ULUDAĞ, Süleyman, “Hücvîrî”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998, c.: 18.

_____, "Murakabe", *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2006, c.: 31.

UZUN, Mustafa, “Falnâme”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1995, c.: 12.

ÜZÜM, İlyas, “Hüküm”, *D.İ.A.*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 1998, c.: 18.

VAUDEVİLLE, Charlotte, *A Weaver Named Kabir*, Oxford University Press, New York 1993.

WESCOTT, G. H., *Kabir and the Kabir Panth*, Christ Church Mission Press, Cawnpore 1907.

YALÇINKAYA, Sinan, *Ekber Şah Döneminde Hindistan’da Dini Hayat* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi S.B.E., Ankara 2008.

YAZICI, Nesimi, *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2009.

YİTİK, Ali İhsan, *Doğu Dinleri*, İsam Yay., İstanbul 2014.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

AGARWAL, Rimpıy, “Emergence and Development of Sikh Art in Punjab”, *Golden Research Thoughts*, c.:3, sa.:3, <http://aygrt.isrj.org/UploadedData/2828.pdf>, (01.03.2016).

AHLUWALIA, Manjit Singh, "Influence of Islam and Sufism on Sikhism", *Abstracts of Sikh Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3, http://sikhinstitute.org/july_2009.htm, (01.05.2016).

AL-SAHLI, Haila Abdurrahman, “Turks In India: Their Presence And Contributions To Islam And Civilisation: An Historical And Analytical Study”, *West East Journal of Social Sciences*, c.: 2, sa.: 2 (Ağustos 2013), s. 38., <http://westeastinstitute.com/journals/wp-content/uploads/2013/10/Haila-Abdurrahman-Al-Sahli.pdf>, (25.10.2015).

- ANSARI, A. S. Bazmee, "Badā' ūnī, 'Abd-Al-Qāder", *Encyclopædia Iranica*, <http://iranicaonline.org/articles/badauni-abd-al-qader-b>, (20.05.2016).
- "Baba Nanak", Al Islam, <https://alislam.org/library/history/ahmadiyya/16.html>, (15.01.2016).
- "Bhagat Sadhna Ji", *Discover Sikhism*, http://www.discoversikhism.com/sikhs/bhagat_sadhna_ji.html, (25.01.2016).
- BOUILLIER, Véronique, "Nāth Yogīs' Encounters with Islam", *South Asia Multidisciplinary Academic Journal*, <http://samaj.revues.org/3878>, (14.09.2015); Makalenin basılı hali (Fransızca) ise, Véronique Bouillier, "Dialogue entre les Nath yogis et l'islam", *Muslim Cultures in the Indo-Iranian World during the Early-Modern and Modern Periods* (Denis Hermann & Fabrizio Speziale), 2010.
- BOSWORTH, C. Edmund, "Ghurids", *Encyclopaedia Iranica*, <http://www.iranicaonline.org/articles/ghurids>, (20.06.2015).
- "Chandogya Upanishad", *Hindu Online*, <http://hinduonline.co/Scriptures/Upanishads/ChandogyaUpanishadEng.html>, (20.03.2016).
- "Gurdwara in Baghdad", *SikhiWiki*, http://www.sikhiwiki.org/index.php/Gurdwara_in_Baghdad, (03.02.2016).
- JALEEL, Abdul, "Birth of Sikhism", *The Review of Religions*, Ahmadiyya Muslim Community, <https://www.alislam.org/library/links/00000180.html>, (16.01.2016).
- KABIR, "Ramaini 48", *Kabir Association of Canada*, <http://www.kabir.ca/bijak-of-kabir/ramainis/ramaini-48/>, (10.11.2015).
- "Kartarpur Bir", *SikhMuseum*, <http://www.sikhmuseum.com/words/granth/granth4.html>, (07.03.2016).
- "Nambudiri", *E.B.*, <http://britannica.com/topic/Nambudiri>, (19.01.2016).
- "Nayar", *E.B.*, <http://britannica.com/topic/Nayar>, (19.01.2016).

NIEMI, Kristian, *Images of Kabir*, Karlstads Universitet, Karlstad 2008, s. 34-35,
<http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:127208/FULLTEXT01.pdf>,
(03.11.2015).

Punjabi-English Dictionary, <http://dic.learnpunjabi.org>.

"Quran Dictionary", *The Quranic Arabic Corpus*,
<http://corpus.quran.com/qurandictionary.jsp?q=Hkm>, (20.03.2016).

"Robe of Honour", *Sikh Museum*,
<http://www.sikhmuseum.com/words/manuscripts/manuscript6.html>,
(16.01.2016).

Sadh Sangat, <http://sadhsgangat.com>.

"Sher Shah of Sur", *E.B.*, <http://www.britannica.com/biography/Sher-Shah-of-Sur>,
(20.01.2016)

"Shri Chohla Sahib" *Dera Baba Nanak*,
http://derababananak.net/chohlasahib_derababananak.aspx, (15.01.2016).

Sri Granth, <http://srigranth.org>.

SUHAIL, E., *Muslim Community of Malabar and Their Literary Struggles Against the Colonial Powers: an Evaluation* (Basilmamış Doktora Tezi), School of Language Literature and Culture Studies Jawaharlal Nehru University, New Delhi 2007,
http://shodhganga.inflibnet.ac.in/jspui/bitstream/10603/17615/6/06_chapter%201.pdf, (25.10.2015).

"What is puja?", *Smithsonian Institution*,
<https://asia.si.edu/pujaonline/puja/background.html>, (20.04.2016).

EKLER

EK-A. ADİ GRANTH İÇİNDE BULUNAN BAZI ARAPÇA KELİMELER

Adi Granth içerisinde oldukça yoğun bir biçimde Arapça ve Farsça kökenli kelime bulunmaktadır. Farsça kelimelerin bölge diline etkisi İslamiyet ile gerçekleşmekle beraber coğrafi yakınlık ile de gerçekleşmiş olabilir. Ancak Adi Granth üzerindeki Farsça etkinin sūfî kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki çalışmamızda bir örneklik oluşturması bakımından sadece Arapça kökenli kelimeler verilmiştir. Tablo mümkün olduğunca tekrarları çıkarılmış yaklaşık 340 Arapça kelime halinde verilmiştir. Bu kelimeler Adi Granth içerisinde defalarca türemiş şekilleri ile bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloyu hazırlarken Surindar Singh Kohli'nin Adi Granth üzerine hazırlamış olduğu sözlüğü⁴¹² merkeze alarak Adi Granth ile ilgili hazırlanmış olan bazı internet sitelerinden yararlanılmıştır.⁴¹³ Verdiğimiz anlamlar da genellikle Kohli'nin sözlüğünde verilen anlamlar temel alınarak yazılmıştır.

ਅ	A	
ਅਬਦਾਲਾ	Abdâlâ	Müslüman dindar, kul
ਆਦਮ	Âdem	İnsanoğlu
ਅਗਦੁ	Agadu	Akd, anlaşma, evlilik
ਐਬ	Aiba	Günah, kusur, ayıp
ਅਜਬ	Ajaba	Acaba, şaşkınlık, hayret
ਅਜਰਾਈਲ	Ajrâîle	Azrail, ölüm meleği
ਅਕਲ	Akala	Akıl
ਆਕੀ	Âkî	İsyankar, âsî
ਅਲਾ	Ala	Allah
ਅਲਹ	Alaha	Allah
ਅਲਾਹ	Alâha	Allah

⁴¹² Surindar Singh Kohli, *Dictionary of Guru Granth Sahib*, Singh Brothers, Amritsar 2005.

⁴¹³ İnternet siteleri için Bkz. *Sri Granth*, <http://srigranth.org>; *Sadh Sangat*, <http://sadh Sangat.com>; *Punjabi-English Dictionary*, <http://dic.learnpunjabi.org>.

ਆਲਮ	Âlama	Alem, Evren
ਅਮਲ	Amala	Amel, eylem, iş
ਅਮਾਣ	Amâna	güven
ਅਮਾਨ	Amâna	güven
ਆਮਰਿ	Âmari	Amir, yönetici
ਅਮਰਿ	Amari	Amir, yönetici
ਅੰਮ	Amm	Ümmü, Anne
ਅਰਜ	Araja	Arzu, istek
ਅਰਸਹੁ	Arasahu	Arş, gökyüzü
ਆਸਕੀ	Âsakî	Aşk
ਅਸਲਿ	Asali	Asıl, köken
ਅਸੁਲੁ	Asulû	Aslında, gerçekte
ਅਤੀਮਾ	Atîmâ	Yetim
ਔਰਤ	Aurata	Kadın, Avrat
ਅਉਰਾਤ	Aurâta	Kadınlar
ਅਉਤਾਕ	Autâka	Oturma odası, Kabul odası
ਅਵਲਿ	Avali	Evvel, ilk
ਬਦਰਾ	Badarâ	çanta
ਬ	B	
ਬਾਗ	Bâga	Bahçe
ਬਾਗਾਤਿ	Bâgâti	Bahçe
ਬੈ	Bai	Satış
ਬਕਰੀਦਿ	Bakarîdi	Kurban Bayramı
ਬਖੀਲ	Bakhîla	Cimri
ਬਖੀਲੀ	Bakhîlî	Cimrilik
ਬੇਬਾਕ	Bebâka	Borcu olmayan, korkusuz
ਬਿਬਾਕਾ	Bibâkâ	Borcu olmayan, korkusuz
ਬਿਦਾਇ	Bidâi	Bırakma, terk olma, söylemek
ਦ	D	
ਦਾਇਮ	Dâima	Her zaman
ਦਲਾਲ	Dalâla	Komisyoncu, ortak, yargıç
ਦਫਤਰਿ	Daphatari	Defterdar, ayrıntılı hesap tutulan yer

ਦਰਹਾਲੀ	Dara+hâlî fa.+ar.	Hemen, derhal
ਦਾਵਾ	Dâvâ	İddia
ਦੀਬਾਨ	Dîbâna	İlahi Mahkeme
ਦੀਬਾਣ	Dîbâna	İlahi Mahkeme
ਦੀਨ	Dîna	Din
ਦਿਵਾਜਾ	Divâjâ	Göstermek, gösteriş
ਦੁਆਈ	Duâîm	Kutsama, dua
ਦੁਆਉ	Duâu	dua
ਦੁਨੀ	Dunî	Dünya
ਦੁਨਿਆਈ	Duniâî	Dünyevi, dünyadaki insanlar
ਗ	G	
ਗੈਬਾਨ	Gaibâna	Gâyb, gizli
ਗੈਬੁ	Gaibu	Gâyb, gizli
ਗੈਰ	Gaira	Başkası, gayrı
ਗੈਰਮਹਲੁ	Gairamahalu	Kişinin kendi mahalli dışındaki mesken. gayrimahal
ਗੈਰਤਿ	Gairati	Utanma, alçakgönüllülük, kıskançlık
ਗਨੀਵ	Ganîva	zenginlik
ਗਾਫਲ	Gâphala	Gafil, bilgisiz
ਗਾਫਲਿ	Gâphali	Gafil, bilgisiz
ਗਾਫਲਿਲ	Gâphila	Gafil, bilgisiz
ਗਰੂਰ	Garûra	Gurur, ego
ਗਿਆਸ	Giâsa	Ay, şikayet, dilekçe, yardımcı, destekçi
ਗੁਬਾਰ	Gubâra	Karanlık,
ਗੁਲ	Gula	Hizmetçi, uşak, gulam
ਗੁਲਾਮ	Gulâma	Köle, uşak
ਗੁਲਾਮੀ	Gulâmî	kölelik
ਗੁਮਾਨ	Gumâna	Ego, gurur
ਗੁਸਲ	Gusala	Gusül, yıkanmak
ਹ	H	
ਹਾਦਰਾ	Hâdarâ	Hazır, mevcut
ਹਦਰਥਿ	Hadarathi	Hazret

ਹਦੀਸਾ	Hadîsâ	Hadis
ਹਦੂਰਾ	Hadûrâ	huzurunda
ਹੈਰਾਨ	Hairâna	Hayran, şaşkın
ਹੈਰਾਣੁ	Hairânu	Hayran, şaşkın
ਹੈਰਤਿ	Hairati	Şaşkınlık, hayret
ਹੈਵਾਨ	Haivâna	Hayvan
ਹੈਯਾਤੀ	Haiyâti	Hayat
ਹਜ	Haja	Hac
ਹਾਜੀ	Hâjî	Hacı
ਹਾਜਰਾ	Hâjarâ	Hazır
ਹਜੂਰਿ	Hajûri	Huzurunda, Allah'ın huzurunda
ਹਕਿ	Haki	Hak, Allah, gerçek
ਹਕੀਕਤਿ	Hakîkati	Hakikat, gerçeklik, sufilikte manevi bir aşama
ਹਕੀਨਾ	Hakînâ	Hak (Allah) ile ilgili
ਹਕਾ	Hakkâ	Aslında, gerçekte
ਹਲਾਲ	Halâla	Helal
ਹਲੇਮੀ	Halemî	tevazu, alçakgönüllülük, halîm
ਹਰਮ	Harama	Harem
ਹਰਾਮ	Harâma	Haram, yasak
ਹਾਸਲੁ	Hâsalu	Gelir, elde edilen, Hasılat
ਹਉਲਿ	Hauli	Korku, panik
ਹਵਾਲ	Havâla	Durum, hal
ਹਵਾਲਾ	Havâlâ	Yükleme, havale
ਹਵਾਲੁ	Havâlu	Durum, hal
ਹਿਕਮਤਿ	Hikamati	Hikmet, bilgelik
ਹੀਲੜਾ	Hîlarâ	Hile, numara
ਹੁਜਰਾ	Hujarâ	Hücre, oda
ਹੁਜਤਿ	Hujati	Argüman, delil, hüccet
ਹੁਕਮ	hukama	Düzen, karar, hüküm
ਹੁਕਾਮੀ	Hukâmî	İrade
ਹੂਰ	Hûra	Hûri, cennet perisi
ਹੁਰਮਤਿ	Huramati	Saygı, Hürmet

ੲ	Ī	
ਈਦਿ	Īdi	Bayram, ıyd
ਇਕਤੀਆਰ	Ikatiâra	Seçmek, tercih etmek, ihtiyar
ਇਖਲਾਸੁ	Ikhalâsu	Saflık, saf sevgi, ihlas
ਇਲਤਿ	Ilati	Kötülük, fesat, illet
ਇਫਤਰਾ	Iphatarâ	İftira, yanlış gösterme
ਜ	J	
ਜਬਾਬੁ	Jabâbu	Cevap
ਜਗਾਤਿ	jagâti	Zekât
ਜਾਹਰਾ	Jâharâ	Görünüşe göre, Zahir
ਜਹੀਰ	Jahîra	Sıkıntılı, sorunlu
ਜਜਮਾਲਿਆ	Jajamâliâ	1. Cüzzamlı, 2. Bacaksız, 3. Günahkâr
ਜਮਾਲ	jamâla	Güzellik, cemal
ਜੰਬੂਰ	Jambûra	1. eşek arısı, 2. maşa
ਜੰਦਾਰ	Jamdâra	Komutan
ਜਰੂਰਤਿ	Jarûrati	Gereklilik, zaruret
ਜਵਾਲੁ	Javâlu	Düşüş, çöküş, zeval
ਜੇਜੀਆ	Jejîâ	Cizye
ਜਿਨੂਰਾ	Jinûrâ	Bir cinin oğlu
ਜਿਨੂਰੀ	Jinûrî	Bir cinin kızı
ਕ	K	
ਕਾਬਾ	Kâbâ	Kâbe
ਕਬਜ	Kabaja	Kontrol, denetim
ਕਬੂਲ	Kabûla	Kabul edilen, onaylı
ਕਦਾ	Kadâ	Kaza, Yok etme
ਕਦਮ	Kadama	Kademe, adım
ਕਾਦਰ	Kâdara	Yaratıcı, her şeye gücü yeten, Kâdir
ਕਾਦੀ	Kâdî	Kadı, Müslüman Yargıç/Hâkim
ਕਾਦੀਆ	Kâdîâ	Kadılar
ਕਾਦਿਰੁ	Kâdiru	Yaratıcı, her şeye gücü yeten, Kâdir
ਕਾਦੂਰੀ	Kadûrî	Kir, karanlık, üzüntü
ਕਾਇਮੁ	Kâimu	Sabit olan, kaim

ਕਾਇਨੁ	Kâinu	Koca (eş)
ਕਾਜੀ	Kâjî	Kadı, Müslüman Yargıç/Hâkim
ਕਲਮ	Kalama	Kalem
ਕਲਾਮ	Kalâma	Söz, kelam, Kutsal yazı
ਕਲਮਾ	Kalamâ	Akaid, inanç, kelam
ਕਲੰਦਰ	Kalamdara	Asketik, derviş, fakir
ਕਲਉ	Kalau	Kalem
ਕਾਲੂਬਿ	Kâlûbi	Kararsız, huzursuz
ਕਰਜ	Karaja	Borç
ਕਰਮ	Karama	1. Eylem, 2. Servet, 3. Lütuf
ਕਰੀਮ	Karîma	İyilik, Rahmet (Allah'ın)
ਕਾਸਾ	Kâsâ	Kâse
ਕਸਾਬਿ	Kasâbi	Kasap
ਕਾਸਾਈ	Kâsâî	Kasap
ਕਤੀਫਿਆ	Katîphiâ	İpeksi giysiler, kadife
ਕਤੁ	Katu	1. Kesme, bölme, düşmanlık, 2. döndürme
ਕਵਾਇ	Kavâi	Gömlek, cübbe
ਖਬਰਿ	Khabari	Haber
ਖੈਰ	Khaira	1. Sadaka verme, 2. İyilik, erdem, hayır
ਖੈਰੀ	Khairî	1. Sadaka verme, hayır
ਖਲਹਲੁ	Khalahalu	Karışıklık, kaygı
ਖਲਕ	Khalaka	İnsanlık, yaratılmış
ਖਾਲਕ	Khâlaka	Yaratıcı
ਖਲਾਸ	Khalâsa	Özgür, kurtuluş
ਖਾਲਸੇ	Khâlase	Saf, halis
ਖਸਲਤਿ	Khasalati	Alışkanlık, öfke, eğilim
ਖਸਮ	Khasama	Rab, efendi
ਖਸਮਹਿ	Khasamahi	Rab, efendi
ਖਸਮਾਹੁ	Khasamâhu	Rab, efendi
ਖਸਮਾਨਾ	Khasamânâ	Destek, koruma
ਖਤਾ	Khatâ	Hata, yanlış
ਖਾਤਾ	Khâtâ	Hata, yanlış

ਖਤੁ	Khatu	Mektup notu
ਖਵਾਸ	Khavâsa	Havas, seçkin
ਖਿਆਲ	Khiâla	Düşünce, hayal
ਖਿਜਮਤਦਾਰ	Khijamatadâra	Hizmetçi
ਖਿਜਮਤਿ	Khijamati	Hizmet
ਖਿਲਖਾਨਾ	Khilakhânâ Ara. + Far.	Ev halkı, kılan, aile
ਖਿਰਾਜੁ	khirâju	Vergi, haraç
ਖੁਮਾਰੀ	Khumârî	Sarhoşluk verici şey, hamr
ਖੁਰਾਸਾਨ	Khurâsâna	Horasan
ਕਿਬਲਾ	Kibalâ	Kible
ਕੀਮਾਏ	Kîmâe	Değerlendirici, yargıç
ਕੀਮਾਹੁ	Kîmâhû	Değer, kıymet
ਕੋਮ	Koma	Klan, millet, aşiret
ਕੁਦਰਤ	Kudarata	Doğa, yaratılış
ਕੁਲਫੁ	Kulaphu	kilit
ਕੁਫਰ	Kuphara	Küfür
ਕੁਫਰਾਨੇ	Kupharâne	Kâfirlerin yeri, cehennem
ਕੁਰਬੈਨੀ	Kurabainî	Kurban
ਕੁਰਬਾਨ	Kurabâna	Kurban
ਕੁਰਬਾਣ	Kurabâna	Kurban
ਕੁਰਾਨ	Kurâna	Kur'an
ਕੁਰਾਣਾ	Kurânâ	Kur'an
ਕੁਰਾਣੁ	Kurânu	Kur'an
ਕੁਰਸਹੁ	Kurasahu	(İlahi) küreler, çevreler
ਕੁਤਰਾ	Kuttarâ	Huzursuzluk
ਕੂਤੁ	Kûtu	Kuvvet, ölçü
ਲ	L	
ਲਹਬਰ	Lahabara	Alev
ਲਾਇਤਬਾਰ	Lâitabâra	İtibarsızlaştırma
ਲਫਜ	Laphaja	Kelime, sözcük
ਲਤੀਫ	Latîpha	İyi, latif
ਲੇਫ	Lepha	Yorgan, kalın, örtü

ਲੀਆ	Lîâ	1. Kınama, azarlama 2. almak
ਮ	M	
ਮਹ	Maha	Ay
ਮਾਹ	Mâha	Ay
ਮਾਹਾ	Mâhâ	Ay
ਮਹਦੂਦੁ	Mahadûdu	Mahdud, sınır, gelir sınırı
ਮਹਜਰ	Mahajara	Mahşer, huzurunda
ਮਹਜਿਦਿ	Mahajidi	Mescid, cami
ਮਹਰਮ	Maharama	Sırdaş, Mahrem
ਮਾਹਰਿ	Mâhari	Uzman, deneyimli, mahir
ਮਾਹਿਤਿ	Mâhiti	Gerçeklik, mahiyet
ਮਜਲਸ	Majalasa	Meclis, toplantı
ਮਕਸੂਦੁ	Makasûdu	Amaç, itiraz
ਮਖਸੂਦੁ	Makhasûdu	Niyet, Amaç
ਮਖਤੂਲ	Makhatûla	İpek
ਮਕਾ	Makkâ	Mekke
ਮਲਾਇਕਾ	Malâikâ	Melekler
ਮਲਕ	Malaka	Melek
ਮਲਕੁ	Malaku	Melek
ਮਲਾਰ	Malâra	Kayıkcı,
ਮਲਉਨ	Malaûna	İnançsızlık, mel'un
ਮਾਲੂਮ	Mâlûma	Bilinen, mâlum
ਮਾਮਲਾ	Mâmalâ	Mesele, iş
ਮਾਮੂਰ	Mâmûra	Atanmış, memur
ਮਨਸਾ	Manasâ	Arzu, özlem, hasret
ਮਾਰਫਤਿ	Mâraphati	Bilgi, Mârifet
ਮਰਤਬਾ	Maratabâ	Mertbe, pozisyon, makam
ਮਸਹੂਰ	Masahûra	Ünlü, meşhur
ਮਸਕਲਾ	Mashakalâ	Pas çıkarma aleti
ਮਸਕਰ	Masakara	Pas çıkarma aleti
ਮਸਕਤਿ	Masakati	Zor iş, meşakkat
ਮਸਲਤਿ	Masalati	İyi öğüt, misal

ਮਸੀਤ	Masîta	Mescit, cami
ਮਸੋਲਾ	Masolâ	Soru, gerekçe, yargı
ਮਸੂਰਤਿ	Masûrati	Danışma, meşveret
ਮਉਦਫ਼ਾ	Maudîphâ	Müslümanların dini metinleri okuması
ਮਉਜੂਦ	Maujûda	Mevcut
ਮਉਲਾ	Maulâ	Mevla, Allah
ਮਉਤ	Mauta	Ölü, mevta
ਮਿਕਦਾਰਾ	Mikadârâ	Miktar
ਮਿਲਕ	Milaka	Zenginlik, mülk
ਮਿਲਖ	Milakha	Ülke, krallık
ਮਿੰਨਤਿ	Mimnati	İstek
ਮੀਰ	Mîra	Kral, amir
ਮਿਸਲ	Misala	Örnek, misal
ਮੁਦਤਿ	Mudati	Süre, müddet
ਮੁਹਬਤਿ	Muhabati	Sevgi, muhabbet
ਮੁਹਲਤਿ	Muhalati	Limit, mühlet
ਮੁਹਤਾਈਐ	Muhatâîai	Bağımlılık, muhtaciyet
ਮੁਹਤਾਜ	Muhatâja	Bağımlı, muhtaç
ਮੁਕਦਮ	Mukaddama	Yönetici, şef
ਮੁਕਾਮ	Mukâma	Makam, yer
ਮੁਲੰਮਾ	Mulamma	Süsleme sanatı
ਮੁਲਾ	Mullâ	Müslüman din adamı, molla
ਮੁਮਾਰਖੀ	Mumârahî	Mübarek
ਮੁੰਸਫ	Mumsapha	Yargıç, hâkim
ਮੁਰੀਦ	Murîda	Mürit
ਮੁਸਫੀ	Musaphî	Adalet
ਨ	N	
ਨਦਰਿ	Nadari	Bakış, görüş, nazar
ਨਾਜਰੁ	Nâjaru	Bakan, bilen
ਨਉਬਤਿ	Naubati	Büyük davul
ਨੇਬ	Neba	Vekil, naib
ਨੇਖਾਸਿ	Nekhâsi	Köle pazarı

ਨਿਆਮਤਿ	Niâmati	Hediye, nimet
ਓ	O	
ਓਮੀ	Omî	Ümmi, okumamış
ਫ	Ph	
ਫਾਦਲੁ	Phâdalu	Yarasız, Nafile
ਫਦੀਹਤਿ	Phadîhati	Pislik, kir
ਫੈਲ	Phaila	Fail, yapan
ਫਕਰੁ	Phakaru	1. Endişe, kaygı 2. İnziva hayatı
ਫਕੀਰ	Phakîra	Fakir, münzevi
ਫਲਖਾ	Phalagha	Sökmek, bölmek, yırtmak
ਫਨ	Phana	İmha, Fena
ਫਨਾਇ	Phanâi	İmha olma, Fena hali
ਫਾਨਾਇਆ	Phânâiâ	Yok olabilir
ਫਾਨੀ	Phânî	Yok olabilir
ਫਰਕਿ	Pharaki	Fark, ayırım
ਫਰੂ	Pharû	Koruyucu, bekçi
ਫਸਲਿ	Phasali	Bitki, hasat
ਫਤਿਹ	Phatiha	Zafer kazanan, açan, fatih
ਫਿਲਹਾਲ	Philahâla	Şimdi, şuan
ਰ	R	
ਰਬ	Raba	Rab, Allah
ਰਹਮਾਣੁ	Rahamânu	Rahman, Allah
ਰਹੀਮ	Rahîma	Rahim, Allah
ਰਈਅਤਿ	Raîati	Avam, halk
ਰਮਜਾਨਾ	Ramajânâ	Ramazan
ਰਸੂਲ	Rasûli	Resul, Hz. Muhammed
ਰੂਹੜੇ	Rûhare	Ruhum
ਸ	S	
ਸਾਬਾਹੀ	Sâbâhî	Sabah
ਸਬਰ	Sabara	Sabır
ਸਾਬਰੀ	Sâbarî	Sabırlı
ਸਾਬਤ	Sâbata	Tam, kusursuz

ਸਾਬੁਨਿ	Sâbuni	Sabun
ਸਾਬੁਰੀ	Sâbûrî	Sabır
ਸਾਦਕ	Sâdaka	Doğru, Sadık
ਸਦਕਾ	Sadakâ	Bağış, sadaka
ਸਦਕਾਰੀ	Sadakârî	Dolayı, uğruna
ਸਹਲੀ	Sahalî	Başarılı
ਸਹਨਕ	Sahanaka	Çanak, tabak, sahan
ਸਹੀਦ	Sahîda	Şehit
ਸਈਆਦ	Saîâda	Avcı
ਸਲਾਹ	Salâha	Övgü, tavsiye
ਸਾਲਾਹ	Sâlâha	Övgü, tavsiye
ਸਾਲਕ	Sâlaka	Mürit, Sulûk
ਸਲਾਮ	Salâma	Selam
ਸਲਾਮਤਿ	Salâmati	Güvenlik, selamet
ਸਲਾਮੁ	Salâmu	Selam
ਸਨਾਇ	Sanâi	Övgü
ਸਫਾ	Saphâ	Paspas, hasır
ਸਰਾ	Sarâ	İslam Hukuku, Şeriat
ਸਰੀਅਤਿ	Sarîati	İslam Hukuku, Şeriat
ਸਰੀਕ	Sarîka	Ortak, Şerik
ਸਾਵੀ	Sâvîm	Eşit, seviye
ਸਿਦਕਿ	Sidaki	İnanç, sıdk
ਸਿਹਰ	Sihara	Büyü, sihir
ਸਿਜਦਾ	Sijadâ	Secde, saygı
ਸੀਕਾ	Sîkâ	1. Otarite, Sika, 2. Para, Sikke
ਸਿਲਕ	Silaka	Halat, ilmek
ਸਿਫਤਿ	Siphati	Övgü
ਸਿਪੀਤੀ	Sipîtî	Övgü
ਸੋਫੀਆਂ	Sophia	Sufi, sofi
ਸੁਬਹ	Subaha	Sabah
ਸੁਬਹਾਨ	Subahâna	Teznieh edilmiş, mübarek, Sübhân
ਸੁਭਾਨ	Subhâna	Teznieh edilmiş, mübarek, Sübhân

ਸੁਲਤਾਨ	Sulatâna	Hükümdar, sultan
ਸੁੰਨਤਿ	Sunati	1. Hadis, Sünnet 2. Sünnet (circumcision)
ਸੁਰਤਾਨੁ	Suratânu	Hükümdar, sultan
ਤ	T	
ਤਬੇਲਾ	Tabelâ	Sabit, değişmez
ਤਹਕੀਕ	Tahakîka	Kesinlikle, aslında
ਤਈ	Taî	Atama, tayin etme
ਤਕਬੀਰ	Takabîra	Tekbir
ਤਲਬ	Talaba	Talep etmek, istemek
ਤਾਲਕਾ	Tâlakâ	Alakalı, taalluk etmiş, ilişkili
ਤਮਾਇ	Tamâi	Açgözlülük, tamah etmek
ਤਾਮਿ	Tâmi	Yemek, yiyecek
ਤਰਫ	Tarapha	Taraf, yan
ਤਰੀਕਤਿ	Tarîkati	Gidilen yol, Tarikat, Sufilik aşaması
ਤਸਵੀਸ	Tasavîsa	Endişe, kaygı, tasa
ਤਉਕੁ	Tauku	Bir demir, tasma boyunduruk
ਤੁਜਾਰਾ	Tujârâ	Satıcı, Tüccar
ਤੁੰਮਰੁ	Tûmmaru	Meyve
ਉ	U	
ਉਜੁ	Ujû	Abdest, vudû
ਉਮਤਿ	Umati	Aynı inanca sahip insanlar, ümmet
ਉਮਰਾਉ	Umrâu	Soylu insanlar, Ümera
ਵ	V	
ਵਹੀ	Vahî	Vahiy
ਵਲੀ	Valî	Velî
ਵੇਦਾਵੈ	Vedâvai Be+dâvâ	Bedava, karşılıksız
ਵਿਲਾਇਤਿ	Vilâiti	Vilâyet, bölge

Tablo 3: Adi Granth İçinde Bulunan Bazı Arapça Kelimeler

EK-B. ADİ GRANTH'TAKİ BAZI ŞİİRLERİN İNCELEMELERİ

I. ŞEYH FERİD'İN ŞİİRLERİ

Şiir-1

ਦਿਲਹੁ	ਮੁਹਬਤਿ	ਜਿੰਨ੍ਹੁ	ਸੇਈ	ਸਚਿਆ
Dilahu	muhabaṭ	jinh	seī	sachīā.
Kalp(ten), fa. Dil	Sevgi, ar. Muhabbet			

Sadece, kalpten Allah'a muhabbet duyanlar doğrudur,

ਜਿੰਨ੍ਹੁ	ਮਿਨ	ਹੋਰੁ	ਮੁਖਿ	ਹੋਰੁ	ਸਿ	ਕਾਂਢੇ	ਕਚਿਆ (੧)
Jinh	man	hor	mukḥ	hor	sē	kā'ndḥe	kachīā.
	Zihin, Benlik, fa.						

Kalplerinde başka ağızlarında başka şeyler olanlar ise yanlıştır. (1)

ਰਤੇ	ਇਸਕ	ਖੁਦਾਇ	ਰੰਗਿ	ਦੀਦਾਰ	ਕੇ
Raṭe	isak	khudāe	rang	dīdār	ke
	Aşk, ar.	Hüda, fa.	Renk, fa. (Memnun edilme)	Görüşme, yüz, fa. Dīdār	

Hüda'ya aşk ile bağlı olanlar, onun didarında memnun edilirler.

ਵਿਸਿਰਆ	ਜਿੰਨ੍ਹੁ	ਨਾਮੁ	ਤੇ	ਭੁਇ	ਭਾਰੁ	ਥੀਏ (੧) -ਰਹਾਉ-
Visriā	jinh	nām	ṭe	bḥue	bḥār	thīe. (1) rahā'o.
		İsim, ad, fa. Nam			Yük, fa. Bâr	

Nam (Tanrı'nın adı)'ı unutanlara (ise) yeryüzünde bir yük vardır.

ਆਪਿ ਲੀਏ ਲੜਿ ਲਾਇ ਦਰਿ ਦਰਵੇਸ ਸੇ
 Āp līe laṛ lāe ḍar ḍarves se.
 Kapi, fā. Dār
 Dervīṣ, fā.

Allah'in cübbesinin eteğine tutunanlar, O'nun kapısındaki gerçek dervişlerdir.

ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ (੨)
 Fin ḍhan jaṇedī māo āe safal se.

Onları doğuran anneler kutsaldır. Onlara bereket vardır. (2)

ਪਰਵਦਗਾਰ ਅਪਾਰ ਅਗਮ ਬੇਅੰਤ ਤੂ
 Parvardagār apār agam beant tū.
 Allah, fā. Perverdīgār
 Sen, fā.

Ey Perverdīgār, Sen sınırsız, akıl almaz ve sonsuzsun.

ਜਿਨਾ ਪਛਾਤਾ ਸਚੁ ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ (੩)
 Jinā pachhātā sach chummā pair mūn.

Gerçek Rabbi tanıyabilenlerin ben ayaklarını öperim. (3)

ਤੇਰੀ ਪਨਹ ਖੁਦਾਇ ਤੂ ਬਖਸੰਦਗੀ
 Ferī panah khudāe tū bakhsandgī.
 Sığınmak, fā. Penāh
 Hüda, fā.
 Sen, fā.
 Bağışlayan, fā.

Sana sığınıyorum, Sen Bağışlayan Hüda'sın

ਸੇਖ	ਫਰੀਦੈ	ਖੈਰੁ	ਦੀਜੈ	ਬੰਦਗੀ (੪) -੧-
Sekh	Farīdai	khair	dījai	bandagī.
Şeyh, ar.	Ferid, ar.	iyilik, ar. Hayr		Kuluk, fa. Bendeği

Lütfen, Sana kulluğunun lütfu ile Şeyh Ferid'i koru. (4) -1-⁴¹⁴

Şiir-2

ਸਬਰ	ਮੰਝ	ਕਮਾਣ	ਏ	ਸਬਰੁ	ਕਾ	ਨੀਹਣੈ
Sabar	manjh	kamāṇ	e	sabar	kā	nīhṇo.
Sabr, ar.		Yay, fa. Kemān		Sabr, ar.		

Kendi içinde, Sabrı yay yap ve Sabrı yay kirişi yap.

ਸਬਰ	ਸੰਦਾ	ਬਾਣੁ	ਖਾਲਕੁ	ਖਤਾ	ਨ	ਕਰੀ (੧੧੫)
Sabar	sandā	bāṇ	khālak	khaṭā	na	karī.
Sabr, ar.			Yaratıcı, ar. Hâlık	Yanlıs, ar. Hata		

Sabrı ok yap, Hâlık hedefi özlemene izin vermeyecek. (115)

ਸਬਰ	ਅੰਦਰਿ	ਸਾਬਰੀ	ਤਨੁ	ਏਵੈ	ਜਾਲੇਨ੍ਹਿ
Sabar	andar	sābrī	ṭan	evai	jālenih.
Sabr, ar.	içinde, fa. ender	Sabırlı, ar. Sâbrī	Beden, fa. Ten		

Sabırlı olmaya sabredenler, bu yolda bedenlerini yakarlar.

⁴¹⁴ A.G., s. 488.

ਹੋਨਿ ਨਜੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੈ ਭੇਤੁ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇਨਿ (੧੧੬)
 Hon najīk khudāe dai bhet na kisai den.
 Yakin, fa. Nezdik Hūda, fa. Kimse, fa. Kes

Onlar Hūda'ya yakındır, fakat kimseye sırlarını söylemezler.

ਸਬਰੁ ਏਹੁ ਸੁਆਉ ਜੇ ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਦਿਤੁ ਕਰਹਿ
 Sabar ehū suāo je tūn bandā dīṛ karahi.
 Sabır, ar. Sen, fa. Kul, fa. Bende

Sabrın yaşam gayen olmasına izin ver, varlığına bunu aşıla.

ਵਧਿ ਥੀਵਹਿ ਦਰੀਆਉ ਟੁਟਿ ਨ ਥੀਵਹਿ ਵਾਹੜਾ (੧੧੭)
 vadḥ thīvēh dārīāo tut na thīvēh vāhrā.
 Deniz, fa. Deryâ Not: burada Nehir anlamında

Bu yolda sen, küçük bir derede tükenmeyecek, büyük bir nehirde büyüyeceksin.
 (117)⁴¹⁵

II. NANAK'IN ŞİİRLERİ

Siir-3

ਅਲਾਹੁ ਅਲਖੁ ਅਗੰਮੁ ਕਾਦਰੁ ਕਰਣਹਾਰੁ ਕਰੀਮੁ
 Alāhu alakh agamm kādar karanhār karīm

O Allah'tır, bilinemeyen, erişilemez, kudret ve kerem sahibi yaratıcıdır.

ਸਭ ਦੁਨੀ ਆਵਣ ਜਾਵਣੀ ਮੁਕਾਮੁ ਏਕੁ ਰਹੀਮੁ (੬)
 Sabḥ dunī āvaṇ jāvṇī mukām ek rahīm.

Bütün dünya gelip geçicidir, sadece merhamet sahibi Rab (Mukim) kalıcıdır. (6)

⁴¹⁵ A.G., s. 1384.

ਮੁਕਾਮੁ ਤਿਸ ਨੇ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਸਿਸਿ ਨ ਹੋਵੀ ਲੇਖੁ
Mukām tis no ākhīai jis sis na hovī lekḥ.

Sadece alın yazısı olmayan Bir'in (ikameti) kalıcılığı dillendirilebilir.

ਅਸਮਾਨੁ ਧਰਤੀ ਚਲਸੀ ਮੁਕਾਮੁ ਓਹੀ ਏਕੁ (੭)
Asmān d̥harṭī cḥalsī mukām ohī ek.

Yer ve gök gidecektir, yalnızca O (Mukim) kalıcıdır. (7)

ਦਿਨੁ ਰਵਿ ਚਲੈ ਨਿਸਿ ਸਸਿ ਚਲੈ ਤਾਰਿਕਾ ਲਖ ਪਲੇਇ
Din rav cḥalai nis sas cḥalai t̥arikā lakh paloe.

Gün ve güneş geçicidir, gece ve ay geçicidir. Yüzbinlerce yıldız kaybolacaktır.

ਮੁਕਾਮੁ ਓਹੀ ਏਕੁ ਹੈ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਬੁਗੋਇ (੮) -੧੭-
Mukām ohī ek hai nānkā sacḥ bugoe.

Yalnızca o (Mukim) kalıcıdır, Nanak (sadece) gerçeği söylemektedir. (8) -17-⁴¹⁶

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਅਲਾਹੁ	Allahu (Ara.)	Allah
ਕਾਦਰੁ	Kâdar (Ara.)	Kâdir, Allah
ਕਰੀਮੁ	Karîm (Ara.)	Kerîm, Allah
ਦੁਨੀ	Duni (Ara.)	Dünya
ਮੁਕਾਮੁ	Mukam (Ara.)	Mukim, kalıcı, ikame etme
ਰਹੀਮੁ	Rahîm (Ara.)	Rahim, Allah
ਅਸਮਾਨੁ	Asman (Far.)	Asuman, gökyüzü

Şiir-4

ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜਿ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ ਨਾਉ
Panj nivājā vakḥat panj panjā panje nāo.

Beş namaz vardır, günün beş vakti için, Beş (vakit)'in beş adı vardır.

⁴¹⁶ A.G., s. 64.

ਪਹਿਲਾ ਸਚੁ ਹਲਾਲ ਦੁਇ ਤੀਜਾ ਖੈਰ ਖੁਦਾਇ
Pahilā sachḥ halāl due tījā khair khudāe.

İlki doğruluk, ikincisi dürüst bir yaşam, üçüncüsü Hüda adına hayır yapmadır.

ਚਉਥੀ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਮਨੁ ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ
Chauthī nīaṭ rās man panjvī sifaṭ sanāe.

Dördüncüsü her şeyde iyi niyetli olma, beşincisi ise Rab'be senâdır.

ਕਰਣੀ ਕਲਮਾ ਆਖਿ ਕੈ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਸਦਾਇ
Karṇī kalmā ākh kai tā musalmāṇ sadāe.

(Böylece) iyi amellerle kelime-i (şahadeti) söyle ve sonra kendini Müslüman olarak isimlendir(ebilirsin.)

ਨਾਨਕ ਜੇਤੇ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਪਾਇ (੩)
Nānak jete kūṛiār kūṛhai kūṛī pāe.

Ey Nanak, yalancılar tamamen yalan olanı alacaklardır. (3)⁴¹⁷

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਨਿਵਾਜਾ	Nivaja (fa.)	Namaz
ਵਖਤ	Vakhat (ar.)	Vakit
ਹਲਾਲ	Halal (ar.)	Helal
ਖੈਰ	Khair (ar.)	Hayır, iyi
ਖੁਦਾਇ	Khuda (fa.)	Hüda, Allah
ਨੀਅਤਿ	Niat (ar.)	Niyet, amaç
ਸਿਫਤਿ	Sifat (ar.)	Övme
ਸਨਾਇ	Sanâ (ar.)	Övgü
ਕਲਮਾ	Kalma (ar.)	Kelime
ਮੁਸਲਮਾਣੁ	Musalmân (fa.)	Müslüman

⁴¹⁷ A.G., s. 141.

Şiir-5

ਮਿਹਰ ਮਸੀਤਿ ਸਿਦਕੁ ਮੁਸਲਾ ਹਕੁ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ

Mihar masīt sidak muslā hak halāl kurāṇ

Rahmet senin camin, iman seccaden, dürüst yaşamak senin Kur'an'ın olsun.

ਸਰਮ ਸੁੰਨਤਿ ਸੀਲੁ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ ਮੁਸਲਮਾਣੁ

Saram sunat sīl rojā hohu musalmāṇ.

Tevazu senin sünnetin, iyilik yapmak orucun olsun. Böylece gerçek bir Müslüman olacaksın.

ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ ਸਚੁ ਪੀਰੁ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜ

Karṇī kābā sach pīr kalmā karam nivāj.

İyi amel senin Kâben, Hakikat pir'in, Kelime-i Şahadet ve namaz senin iyi amellerin olsun.

ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ ਲਾਜ (੧)

Tasbī sā tis bhāvsī Nānak rakḥai lāj.

Senin tesbih'in ona hoşnutluk verir. Ey Nanak, Rab onurunu koruyacaktır. (1)⁴¹⁸

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਮਿਹਰ	Mihar (fa.)	Sevgi, mihr
ਮਸੀਤਿ	Masit (ar.)	Mescit
ਸਿਦਕੁ	Sidak (ar.)	İnanç
ਮੁਸਲਾ	Musla (ar.)	Seccade, musalla
ਹਕੁ	Hak (ar.)	Gerçek, hak
ਹਲਾਲੁ	Halal (ar.)	Helal
ਕੁਰਾਣੁ	Kuran (ar.)	Kur'an
ਸੁੰਨਤਿ	Sunat (ar.)	Sünnet
ਮੁਸਲਮਾਣੁ	Musalmân (fa.)	Müslüman
ਕਾਬਾ	Kâbâ (ar.)	Kâbe
ਪੀਰੁ	Pîr (fa.)	Pir
ਕਲਮਾ	Kalmâ (ar.)	Kelime
ਕਰਮ	Karam (ar.)	Kerem
ਨਿਵਾਜ	Nivaj (fa.)	Namaz
ਤਸਬੀ	Tasbi (ar./pe.)	Tesbih

⁴¹⁸ A.G., s. 140.

Şiir-6

ਯਕ	ਅਰਜ	ਗੁਫਤਮ	ਪੇਸਿ	ਤੋ	ਦਰ	ਗੋਸ	ਕੁਨ	ਕਰਤਾਰ
Yak	araj	guftam	pes	to	dar	gos	kun	kartār.
Bir, fa.	Arz, ar.	Dedi, fa. Güftem	Önce, fa. Pis̄	Sen, fa.	Kapı, fa. Dar	Kulak, fa. Güş	Kim, fa.	

Kapına el açtım, lütfen arzıma kulak ver, Ey Yaratıcı

ਹਕਾ	ਕਬੀਰ	ਕਰੀਮ	ਤੂ	ਬੇਅੈਬ	ਪਰਵਦਗਾਰ (੧)
Hakā	Kabīr	156afil	tū	beaib	parvardagār. (1)
Hak, ar.	Kebir, ar.	Kerim, ar.	Sen, fa.	Hatasız, fa. Bi-ayb	Perverdīgār, fa. Tanrı

Sen Hak'sım, büyüksün, Kerim ve hatasız olansın, Ey Perverdigar (1)

ਦੁਨੀਆ	ਮੁਕਾਮੇ	ਫਾਨੀ	ਤਹਕੀਕ	ਦਿਲ	ਦਾਨੀ
Dunīā	mukāme	fānī	tēhkīk	ḡil	ḡānī.
Dünya, ar.	Yer, ar. Makam	Geçici, ar. Fāni	Kesinlikle, ar. Tahkik	Kalp, fa. Dil	

Dünya fāni bir yerdir, kalbinde kesinlikle (bunu) bilirsin.

ਮਮ	ਸਰ	ਮੂਇ	ਅਜਰਾਈਲ	ਗਿਰਫਤਰ	ਦਿਲ	ਹੇਚਿ	ਨ	ਦਾਨੀ (੧) –ਰਹਾਉ-
Mam	sar	mūe	ajrāil	girafteh	ḡil	hech	na	ḡānī. (1) rahāo
Benim de, fa.			Azrail, ar.	Yakaladı, fa. Giriftah	Kalp, fa. Dil	Hiç, fa.	Olumsuzluk eki, fa.	

Azrail, kafamı saçlarımdan yakaladı, henüz kalbim bilmiyor. (1) –Dur-

ਜਨ	ਪਿਸਰ	ਪਦਰ	ਬਿਰਾਦਰਾਂ	ਕਸ	ਨੇਸ	ਦਸਤੰਗੀਰ
Jan	pisar	paḍar	birāḍarā'n	kas	nes	ḍasta'ngīr.
Kadın eş, fā. Zen	Oğul, fā. Püser	Baba, fā. Peder	Kardeş, fā. Birâder	Kişi, fā. Kes	Olumsuzluk eki, fā.	Tutmak, fā.

Eş, çocuklar, ana-baba ve kardeşler, kimse elinden tutmayacak

ਆਖਿਰ	ਬਿਅਫਤਮ	ਕਸ	ਨ	ਦਾਰਦ	ਚੁੰ	ਸਵਦ	ਤਕਬੀਰ (੨)
Ākhir	biaftam	kas	na	ḍārad	chū'n	savad	ṭakbīr. (2)
Son.ar. Āhir	Düşmek, fā.	Kişi, fā. Kes	Olumsuzluk eki, fā.	Tutmak, fā.	Zaman, madem, fā. Çun	Olmak, fā.	Tekbir, ari

Ve benim düşme ve tekbir (getirme) zamanım geldiğinde beni kurtaracak kimse olmayacak. (2)

ਸਬ	ਰੋਜ	ਗਸਤਮ	ਦਰ	ਹਵਾ	ਕਰਦੇਮ	ਬਦੀ	ਖਿਆਲ
Sab	roj	gastam	dar	157afi	kardem	badī	khīāl.
Gece, fā. Şeb	Gündüz, fā. Rüz	Gütmek, fā.	Kapı, fā. Dâr	Hava, ar.	Yapmak, fā.	Kötü, fā. Bed	Düşünmek, ar. Hayal

Gece gündüz, kötü planlar düşünerek açgözlülük içinde dolaşım,

ਗਾਹੇ	ਨ	ਨੇਕੀ	ਕਾਰ	ਕਰਦਮ	ਮਮ	ਈਂ	ਚਿਨੀ	ਅਹਵਾਲ (੩)
Gāhe	na	nekī	kār	kardam	mam	ī'n	chīnī	157afil. (3)
	Olumsuzluk eki, fā.	İyilik, fā.	İş, fā. Kâr	Yapmak, fā.	Benim de, fā.		Böyle, fā. Çünin	Durumlar, ar. Hal

Ben iyi işler yapmadım, durumum bu. (3)

ਬਦਬਖਤ	ਹਮ	ਚੁ	ਬਖੀਲ	ਗਾਫਿਲ	ਬੇਨਜਰ	ਬੇਬਾਕ
Baḍbakḥaṭ	ham	ḥo	bakhīl	gāfil	benajar	bebāk.
Talīhsizlik, fa. Bedbaht	Būtūn, fa. Heme		Cimri, ar. Bahīl	Gāfil, ar.	Görgüsüz, fa. Binazar	Korkusuz, Be-, fa. Pek, tr.

Ben bedbaht, cimri, gafil, utanmaz ve Rab'den korkmazım

ਨਾਨਕ	ਬੁਗੋਯਦ	ਜਨੁ	ਤੁਰਾ	ਤੇਰੇ	ਚਾਕਰਾਂ	ਪਾ	ਖਾਕ (੪) -੧-
Nānak	bugoyad	jan	turā	tere	chākraṅ	pā	khāk. (4) -1-
	Söylemek, fa. Bugo+ yad		Sana, fa.	Senin, fa.	Hizmetçi, fa. Çâker	Ayak, fa.	Toprak, fa.

Nanak der ki, ben senin kullarının ayak tozuyum, sana mütevazı bir hizmetçiyim. (4) -1-
419

III. ARJAN'IN ŞİİRLERİ

Siir-7

ਕਰਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਮੁਸਤਾਕੁ
Karte kudraṭī mustāk.

Ey yaratıcı Kudretini görünce sana müştak oldum.

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਏਕ ਤੂਹੀ ਸਭ ਖਲਕ ਹੀ ਤੇ ਪਾਕੁ (ਰਹਾਉ)
Dīn dūniā ek tūhī sabḥ khalak hī te pāk. Rahāo.

Sen hem dinin hem de dünyanın Rabbisin, fakat bütün yarattıklarından ayrısın.
(Dur)

ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਥਾਪਿ ਉਥਾਪਦਾ ਆਚਰਜ ਤੇਰੇ ਰੂਪ
Khin māhi thāp uthāpaḍā ācharaj tere rūp.

Sen bir anda yaratır ve yok edersin, senin yaratman ne muhteşemdir.

⁴¹⁹ A.G., s. 721.

ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਚਲਤ ਤੇਰੇ ਅੰਧਿਆਰੇ ਮਹਿ ਦੀਪ (੧)
 Kauṇ jāṇai c̥halaṭ tere and̥hiāre meh d̥īp.

Senin mucizelerini kim bilebilir? Sen karanlıktaki Işıksın. (1)

ਖੁਦਿ ਖਸਮ ਖਲਕ ਜਹਾਨ ਅਲਹ ਮਿਹਰਵਾਨ ਖੁਦਾਇ
 Khud̥ k̥hasam k̥halak jahān alah miharvān khud̥āe.

Sen bütün mahlukatın Sahibisin, Sen mihriban (merhametli) Hüdāsın.

ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਜਿ ਤੁਧੁ ਅਰਾਧੇ ਸੋ ਕਿਉ ਦੇਜਕਿ ਜਾਇ (੨)
 Dīnas rain̄ jè tuḏh arād̥he so kio dojak jāe.

Gece gündüz Sana yalvaran kişi niçin cehennemlik olsun? (2)⁴²⁰

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਕੁਦਰਤੀ	Kudratī, ar.	Güç, kudret
ਮੁਸਤਾਕੁ	Mustâk, ar.	İsteyen, müştak
ਦੀਨ	Dîn, ar.	Din
ਦੁਨੀਆ	Dunîâ, ar	Dünya
ਖਲਕ	Khalak, ar.	Yaratılmış, mahlûk
ਪਾਕੁ	Pâk, fa.	Saf, pak
ਖੁਦਿ	Khud, fa.	Kendin
ਖਸਮ	Khasam, ar.	Rab, yönetici, koca
ਜਹਾਨ	Jahân, fa.	Dünya, cihan
ਅਲਹ	Alah, ar.	Allah
ਮਿਹਰਵਾਨ	Miharvân, fa.	Merhametli, mihriban
ਖੁਦਾਇ	Khudâe, fa.	Hüda
ਦੇਜਕਿ	Dojak, fa.	Cehennem, Tuzak

⁴²⁰ A.G., s. 724.

Şiir-8

ਅਲਹ	ਅਗਮ	ਖੁਦਾਈ	ਬੰਦੇ	---	ਛੇਡਿ	ਖਿਆਲ	ਦੁਨੀਆ	ਕੇ	ਧੰਧੇ
Alah	agam	khudāī	bande.	---	Chhod	khīāl	ḡunīā	ke	ḡhandḡhe.
Allah, ar.		Hüda, fa.	Kul, fa. Bende			Düşünce, ar. Hayal	Dünya, ar.		

Ey ulaşılmaz Hüda olan Allah'ın kulu, Dünyevi arzuların hayallerini terk et.

ਹੋਇ	ਪੈ	ਖਾਕ	ਫਕੀਰ	ਮੁਸਾਫਰੁ	ਇਹੁ	ਦਰਵੇਸੁ	ਕਬੂਲੁ	ਦਰਾ (੧)
Hoe	pai	khāk	fakīr	musāfar	ih	darves	kabūl	ḡarā.
	Ayak, fa. Pâ	Toprak, fa. Hâk	Münzevi, ar. Fakir	Yolcu, ar. Müsafir		Derviş, fa.	Kabul, ar.	Kapı, ar. Dâr

Fakir yolcularım ayak tozu ol ve dervişlerin kapılarına kabul edil. (1)

ਸਚੁ	ਨਿਵਾਜ	ਯਕੀਨ	ਮੁਸਲਾ	---	ਮਨਸਾ	ਮਾਰਿ	ਨਿਵਾਰਿਹੁ	ਆਸਾ
Sach	nivāj	yakīn	muslā.	---	Mansā	mār	nivārihu	āsā.
	Namaz, fa.	İnanç, fa. Yakîn	Seccade, ar. Musalla		Arzu, ar.			

Hak namazın olsun ve inanç seccaden, Arzularımı bastır ve isteklerinin üstesinden gel.

ਦੇਹ	ਮਸੀਤਿ	ਮਨੁ	ਮਉਲਾਣਾ	ਕਲਮ	ਖੁਦਾਈ	ਪਾਕੁ	ਖਰਾ (੨)
Deh	masīt	man	maulāṇā	kalam	khudāī	pāk	khārā.
	Mescit, ar.		Mevlana, ar. Din adamı	Kelam, ar. Söz	Hüda, fa.	Saf, fa. Pak	

Bedenin cami olsun ve düşüncen Mevlana, Hüda kelamı senin için gerçek saflık olsun.

(2)

ਸਰਾ	ਸਰੀਅਤਿ	ਲੇ	ਕੰਮਾਵਹੁ	---	ਤਰੀਕਤਿ	ਤਰਕ	ਖੋਜਿ	ਟੋਲਾਵਹੁ
Sarā	sariyat	le	kammāvahu.	---	Farīkaṭ	ṭarak	khōj	tolāvahu.
Şer'i, ar. İslami hüküm	Şeriat, ar.				Tarikat, ar. Güdülen yol	Terk etme, ar.		

Şeriat'i elde et ve onu uygula, kötülüklerden kaçınmak ve Allah'ı aramak senin Tarikatındır.

ਮਾਰਫਤਿ	ਮਨੁ	ਮਾਰਹੁ	ਅਬਦਾਲਾ	ਮਿਲਹੁ	ਹਕੀਕਤਿ	ਜਿਤੁ	ਫਿਰਿ	ਨ	ਮਰਾ (੩)
Mārfaṭ	man	mārahu	abdālā	milhu	hakīkaṭ	jiṭ	fir	na	marā.
Bilgi, ar. Marifet			Kul, ar. Abdal		Gerçek, ar. Hakikat				

Marifet zihnini kontrol etsin, Ey kul artık sen Hakikatle olacaksın ve sana ölüm gelmeyecektir. (3)

ਕੁਰਾਣੁ	ਕਤੇਬ	ਦਿਲ	ਮਾਹਿ	ਕਮਾਹੀ	---	ਦਸ	ਅਉਰਾਤ	ਰਖਹੁ	ਬਦ	ਰਾਹੀ
Kurāṇ	kaṭeb	ḍil	māhi	kamāhī.	---	Das	aurāt	rakhahu	baḍ	rāhī.
Kur'an, ar.	Kitap, ar.	Kalp, fa. Dil					Avret, ar. Edep yerleri, Avrat, ar. Kadın		Kötü, fa. Bed	

Kur'an ve Kitab'ı kalbinde öğren. On duyuyu (beş organ+beş his) kötü yollardan uzak tut.

ਪੰਚ	ਮਰਦ	ਸਿਦਕਿ	ਲੇ	ਬਾਧਹੁ	ਖੈਰਿ	ਸਬੂਰੀ	ਕਬੂਲ	ਪਰਾ (੪)
Panch	marad	sidak	le	bāḍḥhu	khair	sabūrī	kabūl	parā.
	Erkek, eş, fa. Merd	Doğruluk, ar. Sıdk			İyilik, ar. Hayr	Sabır, ar.	Kabul, ar.	

Beş duyuyu sıdk, hayır ve sabır ile kontrol et, böylece makbul olursun. (4)

ਮਕਾ	ਮਿਹਰ	ਰੋਜਾ	ਪੈ	ਖਾਕਾ	---	ਭਿਸਤੁ	ਪੀਰ	ਲਫਜ	ਕਮਾਇ	ਅੰਦਾਜਾ
Makā	mihar	rojā	pai	khākā.	---	Bhisat	pīr	lafaj	kamāe	andājā.
Mekke, ar.	Lütuf, fa. Mihir	Oruç, fa. Rüze	Ayak, fa. Pây	Toprak, fa. Hâk		Cennet, fa. Bihışt	Pir, fa.	Söz, ar. Lafiz		

Lütuf senin Mekke'n olmalı, kutsal ayak tozu orucun. Peygamberin sözlerini uygulama Cennetin olmalıdır.

ਹੂਰ	ਨੂਰ	ਮੁਸਕੁ	ਖੁਦਾਇਆ	ਬੰਦਗੀ	ਅਲਹ	ਆਲਾ	ਹੁਜਰਾ (੫)
Hūr	nūr	musak	khudāiā	bandagī	alah	ālā	hujrā.
Hûri, ar.	Işık, ar. Nur	Koku, ar. Misk	Hüda, fa.	Kulluk, fa. Bendeğrī	Allah, ar.		Oda, ar. Hücre

Hüda'nın misk'i i senin hûrin ve Allah'a kulluk senin hücren olmalıdır. (5)

ਸਚੁ	ਕਮਾਵੈ	ਸੋਈ	ਕਾਜੀ	---	ਜੇ	ਦਿਲੁ	ਸੋਧੈ	ਸੋਈ	ਹਾਜੀ
Sach	kamāvai	soī	kājī.	---	Jo	ḍil	sodhai	soī	hājī.
			Yargıç, ar. Kadı			Kalp, fa. Dil			Hacı, ar.

O sadece hakikati uygulayan bir Kadı'dır. O yalnızca kalbini arındıran bir Hacı'dır.

ਸੋ	ਮੁਲਾ	ਮਲਉਨ	ਨਿਵਾਰੈ	ਸੋ	ਦਰਵੇਸੁ	ਜਿਸੁ	ਸਿਫਤਿ	ਧਰਾ (੬)
So	mulā	malaūn	nivārai	so	darves	jis	sifat	ḍharā.
	Din adamı, ar. Molla	inançsız, ar. Me'lun			Derviş, fa.		Övgü, ar.	

O sadece inançsızlıktan uzak bir Molla'dır ve O sadece Rab'bin övgüsünde olan bir dervishtir. (6)

ਸਭੇ	ਵਖਤ	ਸਭੇ	ਕਰਿ	ਵੇਲਾ	---	ਖਾਲਕੁ	ਯਾਦਿ	ਦਿਲੈ	ਮਹਿ	ਮਉਲਾ
Sabhe	vakhat	sabhe	kar	velā.	---	Khālak	yād	ḍilai	mēh	maulā.
	Zaman, ar. Vakit					Yaratıcı, ar. Hâlk	Hatırlama, fa. Yâd etme	Kalp, fa. Dil		Mevlana, ar. Allah

Her zaman her an, Halık'ı yâd et, Mevla senin kalbindedir.

ਤਸਬੀ	ਯਾਦਿ	ਕਰਹੁ	ਦਸ	ਮਰਦਨੁ	ਸੁੰਨਤਿ	ਸੀਲੁ	ਬੰਧਾਨਿ	ਬਰਾ (੭)
Tasbī	yād	karahu	ḍas	mardān	sunat	sīl	bandhān	barā.
Tesbih, ar.	Hatırlama, fa. Yâd etme			Erkek, eş, fa. Merd	Sünnet, ar.			için, fa. Berâyı

Senin tesbihin on duyuya boyun eğdiren olmalıdır ve iyi davranış ile kendine hâkimiyet sünnetin (circumcision) olmalıdır. (7)

ਦਿਲ	ਮਹਿ	ਜਾਨਹੁ	ਸਭ	ਫਿਲਹਾਲਾ	---	ਖਿਲਖਾਨਾ	ਬਿਰਾਦਰ	ਹਮੂ	ਜੰਜਾਲਾ
Ḍil	mēh	jānhu	sabh	filhālā.	---	Khilkhānā	birāḍar	hamū	janjālā.
Kalp, fa. Dil				Şimdi, ar.		Ev halkı, ar.+fa.	Erkek kardeş, fa. Birader		Sorun, kavga, fa.

Her şeyin geçici olduğunu kalbinde bilmelisin. Aile, ev halkı, kardeşler hepsinde sorunlar vardır.

ਮੀਰ	ਮਲਕ	ਉਮਰੇ	ਫਾਨਾਇਆ	ਏਕ	ਮੁਕਾਮ	ਖੁਦਾਇ	ਦਰਾ (੮)
Mīr	malak	umre	fānāiā	ek	mukām	khudāe	ḍarā.
Bey, fa. Mir	Hükümdar, ar. Melik	Soylu, ar. Umerâ	Geçici, ar. Fânî		Kalıcı, ar. Mukim	Hüda, fa.	Kapı, fa. Der

Beyler, hükümdarlar ve soylular ölümlü ve geçicidirler, sadece Hüda'nın kapısı kalıcıdır. (8)

ਅਵਲਿ	ਸਿਫਤਿ	ਦੂਜੀ	ਸਾਬੂਰੀ	---	ਤੀਜੈ	ਹਲੇਮੀ	ਚਉਥੈ	ਖੈਰੀ
Aval	sifaṭ	dūjī	sābūrī.	---	Ṭījai	halemī	chauthai	khairī
İlk, ar. Eyvel	Övgü, ar.		Sabır, ar.			Tevazu, ar. Hilm		İyilik, ar. Hayır

İlk şükür, ikinci sabırdır. Üçüncüsü tevazu, dördüncüsü hayırdır.

ਪੰਜਵੈ	ਪੰਜੇ	ਇਕਤੁ	ਮੁਕਾਮੇ	ਏਹਿ	ਪੰਜਿ	ਵਖਤ	ਤੇਰੇ	ਅਪਰਪਰਾ (੯)
Punjvai	panje	ikaṭ	mukāmai	ehi	panj	vakhṭ	tere	aparparā.
			Yer, ar. Makam			Zaman, ar. Vakit		

Beşincisi, beş duyuyu bir yerde toplamaktır. Bunlar en önemli beş vakit günlük dualar (Namaz)'dır. (9)

ਸਗਲੀ	ਜਾਨਿ	ਕਰਹੁ	ਮਉਦੀਫਾ	---	ਬਦ	ਅਮਲ	ਛੇਡਿ	ਕਰਹੁ	ਹਥਿ	ਕੂਜਾ
Saglī	jān	karahu	maudīfā.	---	Bad	amal	chhod	karahu	hath	kūjā.
			Görevli, ar. Vazifeli		Kötü, fa Bed	İş, eylem, ar. Amel				Toprak çömlek, fa. Küze

Günlük ibadetlerinde Tanrı'nın her yerde olduğunu bil. Kötü amellerden kaçınmak senin su testin olmalıdır.

ਖੁਦਾਇ	ਏਕੁ	ਬੁਝਿ	ਦੇਵਹੁ	ਬਾਂਗਾਂ	ਬੁਰਗੂ	ਬਰਖੁਰਦਾਰ	ਖਰਾ (੧੦)
Khudāe	ek	bujh	devhu	bāngā'n	burgū	barkhurdār	khārā.
Hüda, fa.				Farsça, Müslüman din adammın ibadete çağrısı, Ezan	Bir çalgı, fa.	Şanslı, fa. Berhüdar	

Hüda'nın birliğini idrak etmek senin ibadete çağrın (ezan) olmalıdır. Rab'bin davul çalan iyi bir çocuğu gibi. (10)

ਹਕੁ	ਹਲਾਲੁ	ਬਖੋਰਹੁ	ਖਾਣਾ	---	ਦਿਲ	ਦਰੀਆਉ	ਧੋਵਹੁ	ਮੈਲਾਣਾ
Hak	halāl	bakḥorahu	khāṇā.	---	Dil	darīāo	dhovahu	mailāṇā.
Gerçek, ar. Hak	Helal, ar.	Yemek, fa.			Kalp, ar. Dil	Nehir, fa. Derya		

Hakkınla kazandığın yemeği ye. Kalp nehrin ile kirliliğini yıka.

ਪੀਰੁ	ਪਛਾਣੈ	ਭਿਸਤੀ	ਸੋਈ	ਅਜਰਾਈਲੁ	ਨ	ਦੋਜ	ਠਰਾ (੧੧)
Pīr	pachḥāṇai	bḥistī	soī	ajrāil	na	doj	ṭharā.
Pir, fa.		Cennet, fa. Bilhist		Azrail, ar.		Cehennem, fa. Dozak Tuzak	

O kişi Peygamberin cennet adamı olduğunu bilir. Azrail onu cehenneme atamaz. (11)

ਕਾਇਆ	ਕਿਰਦਾਰ	ਅਉਰਤ	ਯਕੀਨਾ	---	ਰੰਗ	ਤਮਾਸੇ	ਮਾਣਿ	ਹਕੀਨਾ
Kāiā	kirdār	aurat	yakīnā.	---	Rang	ṭamāse	māṇ	hakīnā.
	Yöntem, Eylem, fa.	Kadın, ar.	Bilmek, ar. Yakîn		Renk, fa.	Seyretme, fa. Temaşa		Hak, ar. Allah

İyi işler senin bedeninin olsun ve inanç senin gelinin. Hak'kın aşkını seyret ve eğlen.

ਨਾਪਾਕ	ਪਾਕੁ	ਕਰਿ	ਹਦੂਰਿ	ਹਦੀਸਾ	ਸਾਬਤ	ਸੂਰਤਿ	ਦਸਤਾਰ	ਸਿਰਾ (੧੨)
Nāpāk	pāk	kar	hadūr	hadīsā	sābat	sūrāt	daṣṭār	sirā.
Kirli, fa. Saf olmayan	Saf, fa. Pak		Bulmuş, ar. Huzur	Hadis, ar.	Sabır, ar. Sebat	Yüz süret, fa. Surat	Sarık, fa. Destâr	Baş, kafa, fa. Ser

Kirli olanı arındır. Rab'bin huzuru senin Hadis'in olmalıdır. Senin bütün sebatın başının üstündeki sarık olmalıdır. (12)

ਮੁਸਲਮਾਣੁ	ਮੋਮ	ਦਿਲਿ	ਹੋਵੈ	---	ਅੰਤਰ	ਕੀ	ਮਲੁ	ਦਿਲ	ਤੇ	ਧੋਵੈ
Musalmāṇ	mom	ḍil	hovai.	---	Anṭar	kī	mal	ḍil	te	dhovai.
Müslüman, fa.	Mum, fa.	Kalp, fa. Dil						Kalp, fa. Dil		

Müslüman olmak iyi kalpli olmaktır ve kalp içinden kirleri atmaktır.

ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ (੧੩)
 Duniā rang na āvai neṛai jio kusam pāt ghio pāk harā.
 Dünya, ar. Renk, fa. Saf, fa. Pak

O dünyevi zevklere yaklaşmaz. O çiçekler, ipek, manda yağı ve geyik derisi gibi saftır.
 (13)

ਜਾ ਕਉ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰ ਮਿਹਰਵਾਨਾ --- ਸੋਈ ਮਰਦੁ ਮਰਦੁ ਮਰਦਾਨਾ
 Jā kao mihar mihar miharvānā --- Soī marad marad mardānā.
 Lütuf, fa. Mihr Lütuf, fa. Mihr Lütufkar, sevgi dolu, fa. Mihriban Erkek, cesur, fa. Merd Erkek, cesur, fa. Merd Cesur kişi, fa. Merdçe

O, Latif Olanın lütfu ile lütuflandırılmıştır, O mertler arasında, en cesur adamdır.

ਸੋਈ ਸੇਖੁ ਮਸਾਇਕੁ ਹਾਜੀ ਸੇ ਬੰਦਾ ਜਿਸੁ ਨਜਰਿ ਨਰਾ (੧੪)
 Soī sekh masāik hājī so bandā jis najar narā.
 Yaşlı, ar. Şeyh Yaşlılar, ar. Şeyhler Hacı, ar. Kul, fa. Bende Bakış, ar. Nazar

O şeyhler içinde bir şeyhtir, bir hacıdır. O Allah'ın nazar (lütuf) ettiği kuldur. (14)

ਕੁਦਰਤਿ ਕਾਦਰ ਕਰਣ ਕਰੀਮਾ --- ਸਿਫਤਿ ਮੁਹਬਤਿ ਅਥਾਹ ਰਹੀਮਾ
 Kudrat kādar karan karīmā. --- Sifat muhabat athāh rahīmā.
 Güç, ar. Kudret Güç sahibi Yaratıcı, ar. Kâdir, Allah Cömert, ar. Kerim, Allah Övgü, ar. Aşk, sevgi, ar. Muhabbet Rahim, Allah, ar.

Kadir olan Allah kudrete sahiptir ve kerimdir. Rahim olan Allah'ın övgü ve aşkına akıl ermez.

ਹਕੁ	ਹੁਕਮੁ	ਸਚੁ	ਖੁਦਾਇਆ	ਬੁਝਿ	ਨਾਨਕ	ਬੰਦਿ	ਖਲਾਸ	ਤਰਾ (੧੫) -੩-, -੧੨-
Hak	hukam	sach	khudāiā	bujh	Nānak	band	khalās	tarā.
Gerçek, ar. Hak, Allah	Hüküm, ar.		Hüda, fa.			Tutuklama, fa. Bend	Saf, ar. Halis	

Ey Nanak, Hak'kın Hükümü'nü yerine getir. Böylece sen esaretten kurtulacak ve karşıya yüzeceksin. (15) -3-, -12-⁴²¹

IV. NAMDEV'İN ŞİİRİ

Şiir-9

ਮੈ	ਅੰਧੁਲੇ	ਕੀ	ਟੇਕ	ਤੇਰਾ	ਨਾਮੁ	ਖੁੰਦਕਾਰਾ
Mai	andhule	kī	tek	terā	nām	khundkārā.
				Sen, fa.	İsim, fa. Nam	

Ey Yaratıcı ben bir körüm, senin adın tek dayanağımıdır.

ਮੈ	ਗਰੀਬ	ਮੈ	ਮਸਕੀਨ	ਤੇਰਾ	ਨਾਮੁ	ਹੈ	ਅਧਾਰਾ (੧) ਰਹਾਉ
Mai	garīb	mai	maskīn	terā	nām	hai	aḏhārā. (1) rahāo.
	Garip, fa.		Miskin, ar.	Sen, fa.	Sen, fa.		

Ben bir garibim, ben bir miskinim; senin adın benim tek desteğimdir. (1) Dur.

ਕਰੀਮਾਂ	ਰਹੀਮਾਂ	ਅਲਾਹ	ਤੂੰ	ਗਨੀ
Karīmā'n	rahīmā'n	alāh	tū	ganī'n.
Kerim, ar. Allah	Rahim, ar. Allah	Allah, ar.	Sen, fa.	Zengin, ar. Gani

Rahim, Kerim Allah sen çok Gani olansın.

⁴²¹ A.G., s. 1083.

ਹਾਜ਼ਰਾ	ਹਜ਼ੂਰਿ	ਦਰਿ	ਪੇਸਿ	ਤੂੰ	ਮਨੀ (੧)
Hājirā	hajūr	dar	pes	tūn	manīn.
Hazır, ar.	Mevcut, ar. Hazır	Kapı, fa. Dar	Önce, fa. Pis	Sen, fa.	Ben, fa. Men

Sen her anda ve mekânda hazırsın, sen benim önümdesin. (1)

ਦਰੀਆਉ	ਤੂੰ	ਦਿਹੰਦ	ਤੂੰ	ਬਿਸੀਆਰ	ਤੂੰ	ਧਨੀ
Dariāo	tū	dihand	tū	bisīār	tū	ḏhanī.
Nehir, Deniz, fa. Derya	Sen. fa.	Veren, fa.	Sen. fa.	Çok, fa. Bisyār	Sen. fa.	

Sen yaşamın nehresin, her şeye lütfedensin, sen çok zenginsin.

ਦੇਹਿ	ਲੇਹਿ	ਏਕੁ	ਤੂੰ	ਦਿਗਰ	ਕੋ	ਨਹੀ (੨)
Dēh	lehi	ek	tūn	ḏigar	ko	nahī.
			Sen. fa.	Başka, fa. Diğer		Olumsuzluk ifadesi, fa.

Sadece sen verirsin ve alırsın, başka kimse değil. (2)

ਤੂੰ	ਦਾਨਾਂ	ਤੂੰ	ਬੀਨਾਂ	ਮੈ	ਬੀਚਾਰੁ	ਕਿਆ	ਕਰੀ
Tūn	dānān	tūn	bīnān	mai	bīchār	kiā	karī.
Sen. fa.	Bilgili, fa. Dānā	Sen. fa.	Gören, fa. Bīnā				

Sen bilensin ve her şeyi görensın, ben nasıl düşünebilirim senin meziyetlerini.

ਨਾਮੇ	ਚੇ	ਸੁਆਮੀ	ਬਖਸੰਦ	ਤੂੰ	ਹਰੀ (੩) -੧-, -੨-
Nāme	che	suāmī	bakhsand	tūn	harī.
			Merhamet, fa.	Sen. fa.	

Ey Namdev'in Rabbi, sen bağıslayan Rabsin. (3) -1-, -2-⁴²²

⁴²² A.G., s. 727.

V. KEBİR'İN ŞİİRLERİ

Siir-10

ਮਨੁ ਕਰਿ ਮਕਾ ਕਿਬਲਾ ਕਰਿ ਦੇਹੀ
Man kar makā kiblā kar dehī.
Zihnini Mekke yap, Bedenini Kâbe.

ਬੋਲਨਹਾਰੁ ਪਰਮ ਗੁਰੁ ਏਹੀ (੧)
Bolanhār param gur ehī.
Bu öğreti Yüce Guru'nundur. (1)

ਕਹੁ ਰੇ ਮੁਲਾਂ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ
Kaho re mulā'n bā'ng nivāj.
Ey Molla Namaz için Ezan oku.

ਏਕ ਮਸੀਤਿ ਦਸੈ ਦਰਵਾਜ (੧) ਰਹਾਉ
Ėk masīṭi ḍasai ḍarvāj. rahāo.
Burada on kapılı bir Cami var. (1) Dur.

ਮਿਸਿਮਿਲਿ ਤਾਮਸੁ ਭਰਮੁ ਕਦੂਰੀ
Misimil t̄āmas bharam kaḍūrī.
Zihnindeki kiri, şüpheyi ve hırsı temizle.

ਭਾਖਿ ਲੇ ਪੰਚੈ ਹੋਇ ਸਬੂਰੀ (੨)
Bhākh le panchai hoe sabūrī.
Beş kötülüğü tüket, böylece sabır ile bereketleneceksin. (2)

ਹਿੰਦੂ ਤੁਰਕ ਕਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕ
Hindū turak kā sāhib ek.
Hindular ve Türkler aynı Sahib'e aittirler.

ਕਹ ਕਰੈ ਮੁਲਾਂ ਕਹ ਕਰੈ ਸੇਖ (੩)
Kah karai mulā'n kah karai sekḥ.
Molla ve şeyh ne yapabilir ki. (3)

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਹਉ ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ
Kahi Kabīr hao bhaiā ḍivānā.
Kebîr der ki: Ben bir divaneyim.

ਮੁਸਿ ਮੁਸਿ ਮਨੁਆ ਸਹਜਿ ਸਮਾਨਾ (੪) -੪-
Mus mus manūā sahj samānā.

Yavaş yavaş Rabbimle birleşiyorum. (4) -4-⁴²³

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਮਕਾ	Makâ, ar.	Mekke
ਕਿਬਲਾ	Kiblâ, ar.	Kible
ਮੁਲਾਂ	Mulâ, ar.	Molla
ਬਾਂਗ	Bâ'ng, fa.	Çağrı, çağırma
ਨਿਵਾਜ	Nivâj, fa.	Namaz
ਮਸੀਤਿ	Masît, ar.	Mescit
ਮਿਸਿਮਿਲਿ	Misimil, fa.	Katletmek
ਕਦੂਰੀ	Kadûrî, ar.	Kir, pas
ਸਬੂਰੀ	Sabûrî, ar.	Sabır
ਤੁਰਕ	Turak, tr.	Türk
ਸਾਹਿਬੁ	Sâhib, fa.	Allah
ਮੁਲਾਂ	Mulâ'n	Molla
ਸੇਖ	Sekh, ar.	Şeyh
ਦਿਵਾਨਾ	Divânâ, fa.	Divane

Siir-11

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ
Aval alah nūr upāiā kuḍraṭ ke sabḥ bande.

Allah önce nur'u yarattı, sonra Kudretiyle bütün kulları yarattı.

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ (੧)
Èk nūr te sabḥ jag upjiā kaun bhale ko mande.

Bütün evren bu nurdan yaratılmıştır. O halde iyi ya da kötü kimdir? (1)

ਲੋਗਾ ਭਰਮਿ ਨ ਭੂਲਹੁ ਭਾਈ
Logā bharam na bhūlahu bhāi.

Ey Kardeşlerim, Ey insanlar, şüphe tarafından yanılmış olmayın.

⁴²³ A.G., s. 1158.

ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਓ ਸੂਬ ਠਾਂਈ (੧) ਰਹਾਉ
 Khālik khalak khalak meh khālik pūr rahio sarab thānī. rahāo.

Halk etme Halıktadır ve Halık, halk etmededir. O her yere yayılmıştır. (1) Dur.

ਮਾਟੀ ਏਕ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ ਕਰਿ ਸਾਜੀ ਸਾਜਨਹਾਰੈ
 Mātī ek anek bhāntī kar sājī sājanhārai.

Toprak aynıdır, ancak Yaratıcı bunu farklı şekillerde ortaya koymuştur.

ਨਾ ਕਛੁ ਪੇਚ ਮਾਟੀ ਕੇ ਭਾਂਡੇ ਨਾ ਕਛੁ ਪੇਚ ਕੁੰਭਾਰੈ (੨)
 Nā kachh poch māṭī ke bhāṅde nā kachh poch kumbhārai.

Ne çömlekçi (Yaratıcı) kusurludur ne de kilden yapılmış tencereler (bedenler). (2)

ਸਭ ਮਹਿ ਸਚਾ ਏਕੇ ਸੋਈ ਤਿਸ ਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁ ਕਛੁ ਹੋਈ
 Sabh meh sachā eko soī tis kā kīā sabh kachh hoī.

Tek Gerçek Rab her şeye hâkimdir. Onun yapması ile her şey gerçekleşir.

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੇ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ (੩)
 Hukam pachhānai so eko jānai bandā kahīai soī.

Kim O'nun hükmünü anlar ve O'nun Tek olduğunu bilirse, o gerçek kul olur. (3)

ਅਲਹੁ ਅਲਖੁ ਨ ਜਾਈ ਲਖਿਆ ਗੁਰਿ ਗੁਰੁ ਦੀਨਾ ਮੀਠਾ
 Alhu alakh na jāī lakhiā gur gur dīnā mīthā.

Allah gaybidir, O görülemez, Rab beni bu tatlı pekmezele kutsamıştır.

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਮੇਰੀ ਸੰਕਾ ਨਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਡੀਠਾ (੪) -੩-
 Kahi Kabīr merī sankā nāsī sarab niranjan dīthā.

Kebîr der: Benim kaygı ve korkum bitmiştir. (Çünkü) Kusursuz Rabbin her yerde hâkim olduğunu gördüm. (4) -3-⁴²⁴

Şiirde Yer Alan Arapça ve Farsça Kelimeler		
PENCAPÇA (Gurmukhī)	OKUNUŞU	ANLAMI
ਅਵਲਿ	Aval, ar.	İlk, evvel
ਅਲਹ	Alah, ar.	Allah
ਨੂਰੁ	Nûr, ar.	Işık, Nur
ਕੁਦਰਤਿ	Kudrat, ar.	Güç
ਬੰਦੇ	Bande, fa.	Kul

⁴²⁴ A.G., s. 1349-1350.

ਖਾਲਿਕੁ	Khâlik, ar.	Yaratıcı, Halık
ਖਲਕ	Khalak, ar.	Yaratılmış
ਪੇਚ	Poch, fa.	Kötü, Alçak
ਹੁਕਮੁ	Hukam, ar.	Hüküm
ਅਲਹੁ	Alhu, ar.	Allah

Şiir-12

ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਇਫਤਰਾ ਭਾਈ ਦਿਲ ਕਾ ਫਿਕਰੁ ਨ ਜਾਇ
 Beḍ kateb iftarā bhāī dīl kā fikar na jāe.
 Kitap, ar. iftira, ar. Kalp, fa. Dīl Düşünce, fa. Fikir

Vedalar ve Kutsal Kitaplar sadece yazılmıştır. Fakat Ey kardeşim, kalbindeki düşünceyi (endişeyi) durdurmuyorlar.

ਟੁਕੁ ਦਮੁ ਕਰਾਰੀ ਜਉ ਕਰਹੁ ਹਾਜਿਰ ਹਜੂਰਿ ਖੁਦਾਇ (੧)
 Tuk ḍam karārī jao karahu hājir hajūr kḥudāe.
 An, zaman, fa. Dem Mevcut, ar. Hazır Bulunulan yer, ar. Huzür Hüda, fa.

Aklında O varsa, hatta kısa bir süre bile, Hüda'nın varlığının keyfine varacaksın.

(1)

ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰ ਰੋਜੁ ਨਾ ਫਿਰੁ ਪਰੇਸਾਨੀ ਮਾਹਿ
 Bande kḥoj dīl har roj nā fir paresānī māhi.
 Kul, fa. Bende Kalp, fa. Dīl Her, fa. Gün, fa. Rüz Perişan, fa.

Ey insan, her gün kalbini ara, o zaman sorun yaşamayacaksın.

ਇਹ	ਜੁ	ਦੁਨੀਆ	ਸਿਹਰੁ	ਮੇਲਾ	ਦਸਤਗੀਰੀ	ਨਾਹਿ (੧)	ਰਹਾਉ
Ih	jo	ḍunīā	sihar	melā	ḍasatgīrī	nāhi.	rahāo.
		Dünya, ar.	Sihir, ar.		Elden tutan, yardım eden, fa. Destgır		

Bu dünya sadece bir sihir gösterisidir. Kimse elinden tutmayacaktır. (1) Dur.

ਦਰੋਗੁ	ਪੜਿ	ਪੜਿ	ਖੁਸੀ	ਹੋਇ	ਬੇਖਬਰ	ਬਾਦੁ	ਬਕਾਹਿ
Ḍarog	paṛ	paṛ	khusī	hoe	bekh̄abar	bād̄	bakāhi.
Sihir, ar.			Mutlu, iyi, fa. Hoş		Habersiz, fa. Bîhaber		

İnsanlar yanlış şeyler okumaktan mutluluk duyuyorlar. Cehaletleri içerisinde saçma sapan konuşmaktadırlar.

ਹਕੁ	ਸਚੁ	ਖਾਲਕੁ	ਖਲਕ	ਮਿਆਨੇ	ਸਿਆਮ	ਮੂਰਤਿ	ਨਾਹਿ (੨)
Hak	sach̄	kḥālak	kḥalak	miāne	siām	mūraṭ	nāhi.
Allah, ar. Hak		Yaratıcı, ar. Hâlık	Yaratılan, ar. Halk	İçinde, fa.			

Sonsuz Hak Hâlık yaratma halindedir. Ancak O, siyah tenli Krişna değildir. (2)

ਅਸਮਾਨ	ਮਿਯਾਨੇ	ਲਹੰਗ	ਦਰੀਆ	ਗੁਸਲ	ਕਰਦਨ	ਬੂਦ
Asmān	miyāne	lahang	ḍarīā	gusal	kardān	būḍ.
Gökyüzü, fa. Asumân	İçinde, fa.		Nehir, Deniz, fa. Derya	Yıkama, ar. Güsül	Yapmak, fa.	Olmak, fa.

Gökyüzü (onuncu kapıda) boyunca içinde banyo olan bir dere akmaktadır.

ਕਰਿ	ਫਕਰੁ	ਦਾਇਮ	ਲਾਇ	ਚਸਮੇ	ਜਹ	ਤਹਾ	ਮਉਜੂਦੁ (੩)
Kar	fakar	ḍāim	lāe	ḥasme	jah	ṭahā	maujūḍ.
	Fakir, münzevi, ar.	Her zaman, ar. Daima					Mevcut, ar.

Daima Rabbin fakiri (kulu) ol, gözlerini kullanarak O'nun her yerde mevcut olduğunu gör. (3)

ਅਲਾਹ	ਪਾਕੰ	ਪਾਕ	ਹੈ	ਸਕ	ਕਰਉ	ਜੇ	ਦੂਸਰ	ਹੋਇ
Alāh	pāka'n	pāk	hai	sak	karao	je	dūsar	hoe.
Allah, ar.	Temiz, fa. Pāk	Temiz, fa. Pāk		Şüphē, fa. Şek				

Allah en temiz olandır. Sadece şüpheyle başka biri düşünülebilir.

ਕਬੀਰ	ਕਰਮੁ	ਕਰੀਮ	ਕਾ	ਉਹੁ	ਕਰੈ	ਜਾਨੈ	ਸੋਇ (੪) -੧-
Kabīr	karam	karim	kā	uho	karai	jānai	soe.
	Kerem, ar. İkramda bulunma	Kerim, ar. İkram sahibi					

Ey Kebîr, Kerim (olan Allah) ikram sahibidir. Yapılanları sadece O bilir. (4) -1-⁴²⁵

⁴²⁵ A.G., s. 727.